

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิด
จิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

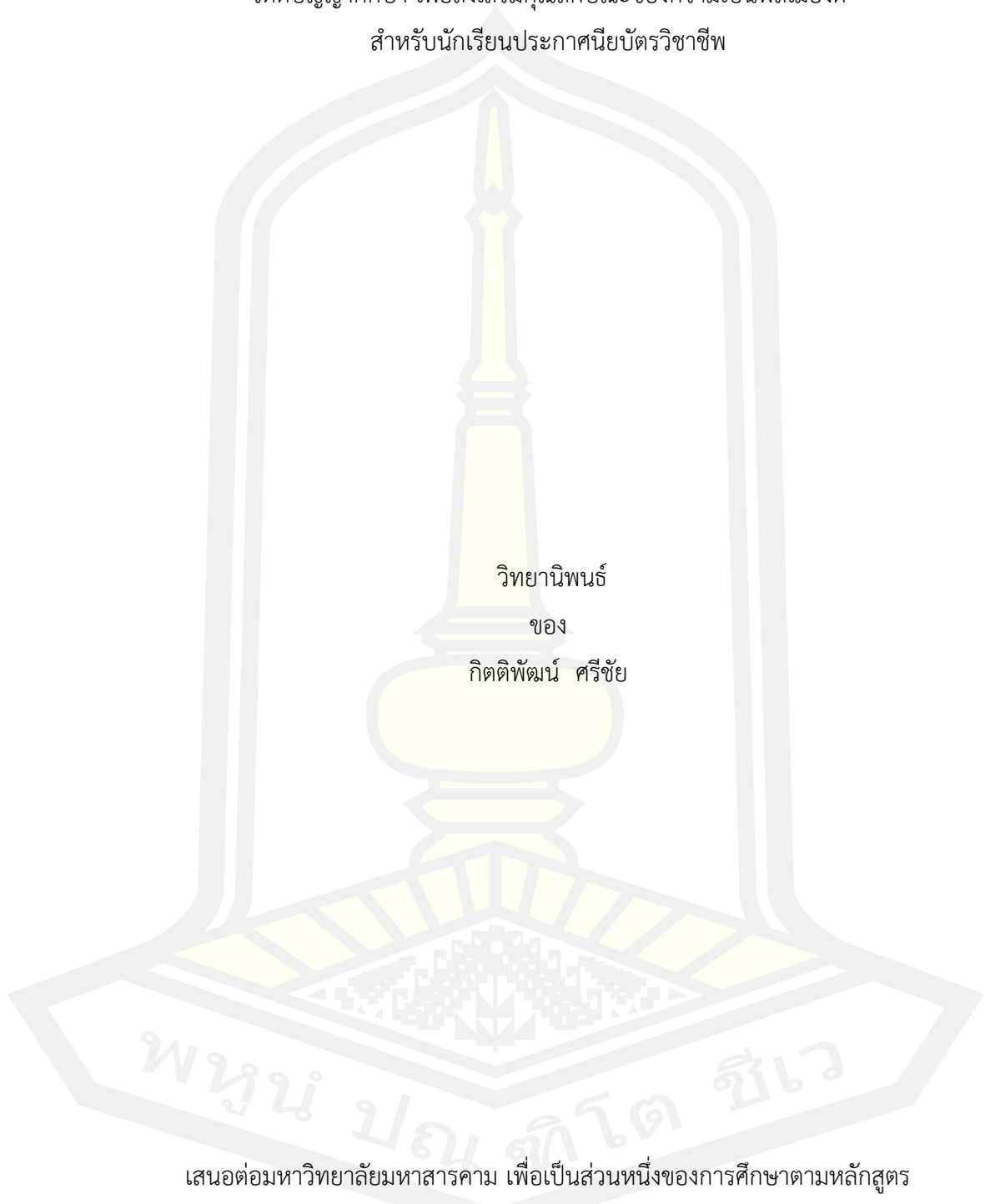
วิทยานิพนธ์
ของ
กิตติพัฒน์ ศรีชัย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

มีนาคม 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิด
จิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

วิทยานิพนธ์
ของ
กิตติพัฒน์ ศรีชัย

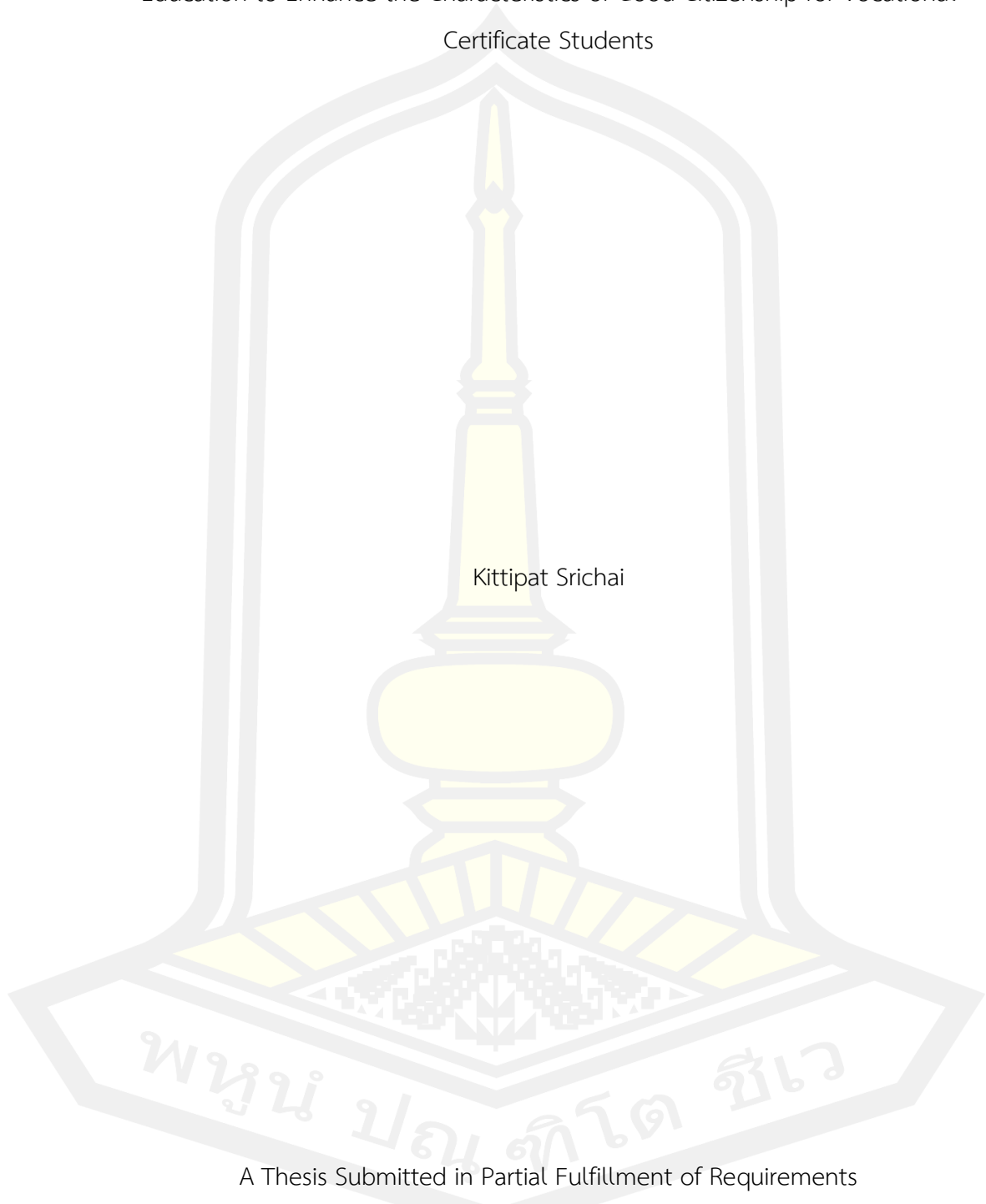
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

มีนาคม 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Developing of Learning Model Based on Trisikkha Principles with Contemplative
Education to Enhance the Characteristics of Good Citizenship for Vocational
Certificate Students

Kittipat Srichai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (Curriculum and Instruction)

March 2022

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระมหากิตติพัฒน์ ศรีชัย
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
หลักสูตรและการสอน ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. สุนันท์ สีพาย)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รศ. ดร. มนตรี วงษ์สะพาน)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. จิระพร ชะโน)

.....กรรมการ

(รศ. ดร. ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน)

.....กรรมการ

(รศ. ดร. ขวลิต ชูกำแพง)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(รศ. ดร. พชรวิทย์ จันทร์ศิริสิริ)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ		
ผู้วิจัย	กิตติพัฒน์ ศรีชัย		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. มนตรี วงษ์สะพาน		
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	สาขาวิชา	หลักสูตรและการสอน
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2565

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 2) เพื่อพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และ 3) เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 วิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ โดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 29 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี 2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ และทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t-test

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมของครูผู้สอนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา พบว่า ครูมุ่งเน้นให้ความรู้เนื้อหาแก่นักเรียนโดยวิธีการสอนแบบการบรรยาย ซึ่งขาดความหลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ต่อนักเรียน เน้นให้มีการสอนเสร็จภายในชั่วโมงของการจัดการเรียนรู้ สถาบันอาชีวศึกษาอยู่ใจกลางเมือง จึงทำให้มีเสียงรบกวนขณะที่ครูผู้สอนทำการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ด้านคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี นักเรียนขาดพฤติกรรมของความเป็นพลเมืองดีและขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ขาดศีลธรรมที่ควรปฏิบัติต่อตนเองและ

สถานศึกษา

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่า แนวคิด ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาใช้สนับสนุน การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6)ระบบสนับสนุน และรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด และขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล เรียกรูปแบบนี้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส มีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

3. ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง พบว่า 1) นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัสที่พัฒนาขึ้นมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) นักเรียนที่ได้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัสที่พัฒนาขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส โดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้, ไตรสิกขา, จิตตปัญญาศึกษา, คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

TITLE	Developing of Learning Model Based on Trisikkha Principles with Contemplative Education to Enhance the Characteristics of Good Citizenship for Vocational Certificate Students		
AUTHOR	Kittipat Srichai		
ADVISORS	Associate Professor Montree Wongsaphan , Ed.D.		
DEGREE	Doctor of Philosophy	MAJOR	Curriculum and Instruction
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2022

ABSTRACT

The purposes of this research were : 1) to study the basic data of development the learning management model based on the Trisikkha principles and the concept of contemplative education; 2) to develop the learning management model based on the Trisikkha principles and the concept of contemplative education 3) to study the results of learning management with the Trisikkha Plus model of learning management. to promote the attributes of good citizenship For students of vocational certificates in the 2nd semester 2, Academic Year 2020, Buriram Polytechnical College. The sample group consisted of 29 students chosen by the Cluster Random Sampling technique. The instruments used in this research were 1) Good Citizenship Characteristics Assessment Form 2) Academic achievement test and 3) Student satisfaction questionnaire with Trisikkha Plus learning management. The statistics employed in the data analysis were percentage, mean, standard deviation. Discriminant, Reliability and t-test.

The research results were as follows:

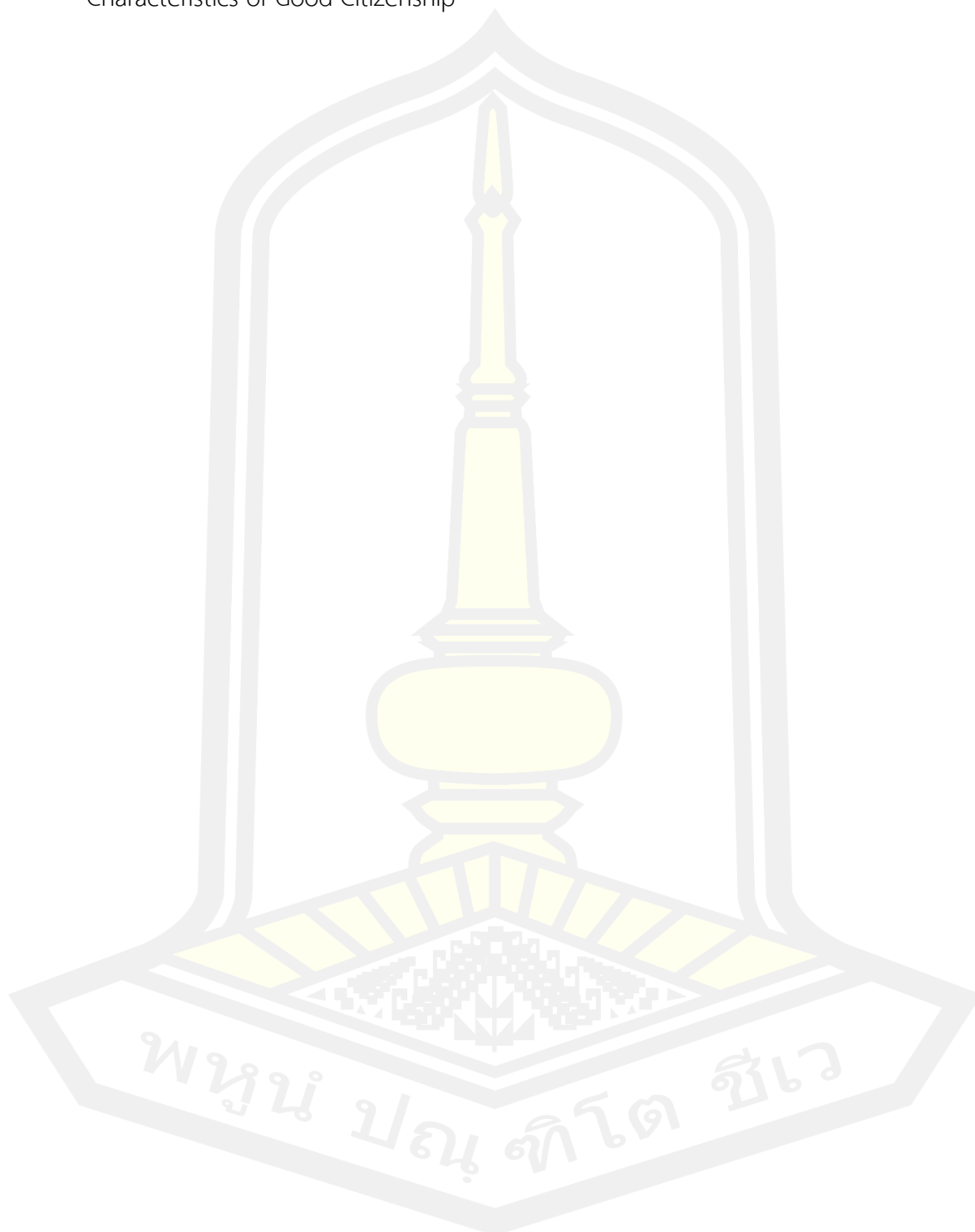
1. The results of the study of problems and needs in teaching and learning management of civic and moral subjects of teachers with a learning management model based on the Trisikkha principles together with the concept of

intellectual education found that teachers focused on providing content knowledge to students. by the method of teaching a lecture which lacks diversity in the learning process for students Emphasis on teaching completion within hours of learning management. Vocational institute in the city center Thus causing noise while the teacher arranges learning for the students. Characteristics of being a good citizen Students lack the behavior of good citizenship and lack of responsibility for their duties. Lack of morals that should be treated with oneself and a school.

2. The results of the development learning management model based on the Trisikkha principles and the concept characteristics of good citizens for the vocational certificate students revealed that concepts, textbooks, documentaries and researches that concerned with this research and were taken for supporting the development of the learning management model which consisted of the learning management based on the Trisikkha principles and the concept of contemplative education revealed the elements of learning management as follow 1) principles 2) objectives 3) learning management method 4) social system 5) principles of reaction and 6) support system and the 5 steps of the model being 1) preparing step 2) concentration step 3) intellectual step 4) thinking reflection step and 5) evaluation step. To call the model as “The learning management model of Trisikkha Plus”. There is a high level of suitability assessment.

3. Learning management results of the Trisikkha Plus learning management model for enhancing the characteristics of good citizens for the vocational certificate students which applied to the sample group revealed that 1) Students who learned with the developed Trisikkha Plus learning management model had the total characteristics of good citizens at the much level. 2) The students’ academic achievement through the developed model was significantly higher than that assessed before learning at the .05 level of statistical significance. and 3) The total of students’ satisfaction on the Trisikkha Plus learning management model was at the much level.

Keyword : Developing of Learning Model, Trisikkha, Contemplative Education,
Characteristics of Good Citizenship

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วย ความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วงษ์สะพาน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนันท์ สีสาย ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิระพร ชะโน กรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน กรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต ชูกำแหง กรรมการ ที่ได้ให้ความกรุณา เมตตาให้ข้อคิดเห็น เสนอแนะให้คำปรึกษาแนะนำที่มีค่ายิ่งต่องานวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ เรือนนระการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา วรพันธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริรัตน์ นาคิน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระครูปัญญาสารบ้นจิต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระครูสุนทรวิโรจน์จิต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินตา ศิริวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ จีร์ภัทร์ อาจารย์ ดร.ธนา ฤศรีวรรณ และอาจารย์ ดร.อุดม ชัยสุวรรณ ที่กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจสอบ คุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดยให้คำแนะนำอย่างดียิ่ง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จ ลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูวิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ วิทยาลัยเทคนิคบุรีรัมย์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ วิทยาลัยเบญจเทคโนโลยีบุรีรัมย์ทุกท่าน ที่ให้ความ อนุเคราะห์ในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย และขอขอบใจนักเรียนทุกคนที่ให้ความ ร่วมมือในการทำวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณพี่น้องและเพื่อนิสิตสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือและมิตรภาพอันดีงามจนทำให้การทำงานในครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณครอบครัวของผู้วิจัย คุณแม่ทองดี ศรีชัย และญาติพี่น้องทุกคน ที่เป็น เบื้องหลังของความสำเร็จและเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญของผู้วิจัยตลอดมา คุณค่าและประโยชน์ของ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณบิดา มารดา ตลอดจนบูรพาจารย์ที่เคยอบรมสั่งสอน และผู้มีพระคุณทุกท่าน

กิตติพัฒน์ ศรีชัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฌ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
คำถามของการวิจัย.....	5
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	6
ความสำคัญของการวิจัย.....	6
สมมติฐานของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้.....	15
การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา.....	22
การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา.....	35
ความเป็นพลเมืองดี.....	59
หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562.....	87
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	97

ความพึงพอใจของนักเรียน.....	103
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	107
ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้.....	117
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	121
ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ	122
ระยะที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญา ศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตร วิชาชีพ.....	125
ระยะที่ 3 ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อ ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ.....	137
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	140
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	145
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	145
ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	145
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	147
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	171
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	171
สรุปผล	172
อภิปรายผล.....	174
ข้อเสนอแนะ	180
บรรณานุกรม.....	182
ภาคผนวก.....	199
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ.....	200

ภาคผนวก ข รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ	202
ภาคผนวก ค ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้	216
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	227
ภาคผนวก จ ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง คุณภาพเครื่องมือที่ใช้ประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้.....	265
ประวัติผู้เขียน	273

สารบัญตาราง

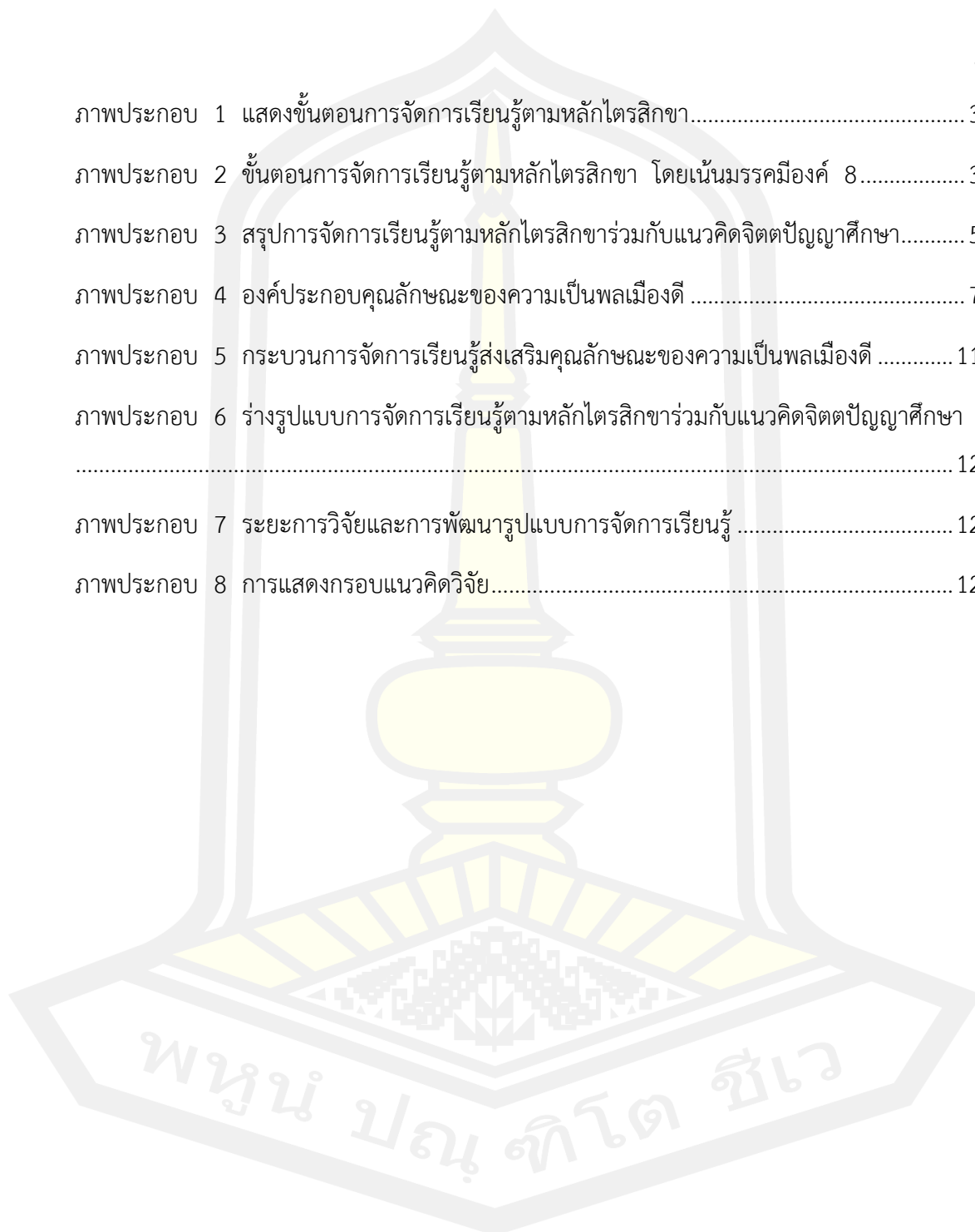
	หน้า
ตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้.....	22
ตาราง 2 กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา.....	23
ตาราง 3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา.....	30
ตาราง 4 การสังเคราะห์ขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้.....	58
ตาราง 5 การสังเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักวิชาการต่าง ๆ	69
ตาราง 6 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ จำนวนข้อสอบที่สร้างและ ต้องการใช้จริงรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม.....	133
ตาราง 7 แบบแผนการวิจัย.....	138
ตาราง 8 สภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัสเพื่อ ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	150
ตาราง 9 สภาพการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง ดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ	152
ตาราง 10 ผลการประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ	162
ตาราง 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ของนักเรียนที่เรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส.....	166
ตาราง 12 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ แบบไตรสิกขาพลัส ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน	168
ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน หลังจากเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็น พลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ	169
ตาราง 14 ผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้.....	266

ตาราง 15 ผลการประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	268
ตาราง 16 ค่าความยาก (P) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่น ของแบบทดสอบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ ไตรสิกขาพลัส.....	270
ตาราง 17 ผลการประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสมของแบบสอบถามความพึงพอใจของ นักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส.....	271

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 แสดงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา.....	30
ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยเน้นมรรคมืองค์ 8.....	34
ภาพประกอบ 3 สรุปการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา.....	59
ภาพประกอบ 4 องค์ประกอบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	79
ภาพประกอบ 5 กระบวนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	119
ภาพประกอบ 6 ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา	120
ภาพประกอบ 7 ระยะการวิจัยและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้	121
ภาพประกอบ 8 การแสดงกรอบแนวคิดวิจัย.....	128

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กล่าวว่า รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ ทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตนและมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กล่าวว่า การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) การจัดการศึกษาจำเป็นต้องสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และสมดุลถึงพร้อมด้วยปัญญาภายในและปัญญาภายนอก (วิเชียร ไชยบัง, 2561) แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560-2579 กล่าวว่า การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพต้องเป็นจัดการศึกษาในด้านวิชาชีพ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี รวมทั้งเป็นการยกระดับการศึกษาวิชาชีพให้สูงขึ้นเพื่อให้เกิดความต้องการของตลาดแรงงาน โดยนำความรู้ในทางทฤษฎีอันเป็นสากลและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาผู้รับการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติและมีสมรรถนะจนสามารถนำไปประกอบอาชีพในลักษณะผู้ปฏิบัติหรือประกอบอาชีพอิสระ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2560)

ในปัจจุบันทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้กลายเป็นแนวคิดและข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการศึกษาที่ถูกผลิต พัฒนา สนับสนุนและเผยแพร่ โดยองค์กรต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนหลายแห่งทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นวาระทางการศึกษาที่สำคัญในปัจจุบัน โดยที่แนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ตั้งอยู่บนฐานความคิดที่เชื่อว่า รูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมในศตวรรษที่ 20 ซึ่งเน้นย้ำแต่การเรียนรู้และท่องจำเนื้อหาในสาระวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ สังคมศึกษา ไม่เพียงพออีกต่อไปแล้วในการดำรงชีวิตและการทำงานในโลกศตวรรษใหม่ ภายใต้ความท้าทายใหม่สำหรับแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

(Learning Outcomes) ที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยให้ความสำคัญกับการปลูกฝัง “ทักษะ” (Skills) ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะในการคิดขั้นสูง ทักษะในการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศและการสื่อสาร ควบคู่กับ “เนื้อหา” (Contents) ในสาระวิชาหลักและความรู้อื่นที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น ความรู้เรื่องโลก ความรู้ด้านการเงิน ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านพลเมือง ความรู้ด้านสุขภาพและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ผ่านหลักสูตรที่มีลักษณะกระชับ (Lean Curriculum) ช่างคิด (Thinking Curriculum) และบูรณาการ (Interdisciplinary Curriculum) เพื่อสร้างนักเรียนที่มี “คุณลักษณะ” (Characters) อันพึงปรารถนาของโลกศตวรรษที่ 21 ได้ นั่นคือ รู้จักคิด รักการเรียนรู้ มีสำนึกพลเมือง มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัวสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอภิจิตตฤกษ์, 2554) การจัดการเรียนการสอนเพียงให้เกิดความรู้ระดับความจำ จำเรื่องที่ฟัง จำสิ่งที่อ่านตามที่เคยเน้นไว้ในหลักสูตรดั้งเดิมที่อิงเนื้อหา (Content Based Curriculum) ไม่เพียงพอในการพัฒนาคนในยุคนี้ เพราะเนื้อหาทั้งหลายหรือข้อมูล (DATA) ในปัจจุบันเพิ่มขึ้นอยู่ทวีคูณทุกวัน ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สิ่งที่สำคัญ คือ ทำอย่างไร ผู้เรียนจึงจะมีกระบวนการสร้างความรู้ที่สามารถเปลี่ยนข้อมูลมาเป็นความรู้ของตนเองได้อย่างรวดเร็ว และเป็นเครื่องมือติดตัวไปใช้เผชิญปัญหา พัฒนาตนเอง สร้างนวัตกรรม พัฒนาอาชีพและร่วมพัฒนาสังคม (สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, 2562)

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้นักเรียนได้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ตามความรู้ที่ได้มาใช้เพื่อมีการป้องกันและแก้ไขปัญหา เป็นการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการฝึกปฏิบัติให้มีความคิดเป็น ทำเป็น เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง เป็นแนวการจัดการศึกษาที่ให้ ความสำคัญกับกระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหาและกระบวนการฝึกทักษะ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่ได้เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เป็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ที่นำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตาม ความเป็นจริง ซึ่งมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ ขั้นศีล เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ขั้นกำหนดสมาธิ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความงามความดีและ ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา เป็นการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะที่เป็นจริง โดยเน้นการมองเห็น อย่างแท้จริง ไม่ใช่การคาดคานวนเอาเองแล้วกำหนดหลักความประพฤติของตน ให้ดำรงความดี ไม่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545) การจัดการเรียนการสอนที่ นำปรัชญาพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาและกระบวนการฝึกอบรมพัฒนามนุษย์ของสมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ เป็นการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้สร้างสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้

ปฏิบัติ ผีกลั่นอบรมตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจและสติปัญญา แล้วพิจารณาผลการปฏิบัติของตน ต่อสถานการณ์นั้น จนกำหนดและควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจของตนเองได้ และนำมาซึ่งการพัฒนาปัญญาตามลำดับ (แพรวนาภา แพงวาปี, 2557) ไตรสิกขา คือ การฝึกหัด อบรมกาย วาจาและจิตของมนุษย์ ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามหลักการศึกษาศาสตร์ 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาคือ การฝึกหัดอบรมตามหลัก ไตรสิกขาเป็นการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยจากการที่มีลักษณะบูรณาการนั้น เพราะทุกองค์ประกอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นอยู่ในองค์รวมของมรรคมีองค์แปด มีลักษณะ ผสมผสานกันได้อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้นและ ในด้านที่ต้องเจริญอกงาม ยากที่จะแยกออกอย่างโดดเดี่ยวและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้ง ไปได้ หลักการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาจึงมีความสมบูรณ์ที่ผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนแต่ละคนและถือว่า ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย วาจา จิตและปัญญา การเรียนการสอน ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา จึงมิใช่การถ่ายทอดความรู้สักด้านปริยัติเท่านั้น หากแต่เน้นการฝึกหัด อบรม (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลของการปฏิบัติด้วย (ปฏิบัติ) (สุมน อมรวิวัฒน์, 2542)

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นการศึกษาที่เน้นการฝึกฝนปฏิบัติ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านภายในของตนเองหรือที่กระบวนการเรียนรู้ เรียกว่า การเรียนรู้ด้วยใจ อย่างใคร่ครวญ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบใหม่ที่มุ่งพัฒนาด้านภายในที่ไม่จำกัดเฉพาะทางศาสนา เช่น การทำงาน การออกกำลังกาย งานศิลปะ สุนทรียสนทนา การปลีกวิเวก การปฏิบัติธรรม ธรรมเนียมและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงไปสู่การรู้จักจิตของตัวเอง อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ขึ้นพื้นฐานในตนเองเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในองค์กรและสังคม (ประเวศ วิชาญ, 2550) การมุ่งที่จะให้การศึกษาคนนั้นต้องมีการบ่มเพาะทั้งความสามารถทางวิชาการและความหยั่งรู้ที่ลึกซึ้ง จากแบบแผนการปฏิบัติเชิงจิตตปัญญาศึกษา เพื่อประสานความรู้เข้ากับปัญญา บ่มเพาะความสุข ในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความคิดที่มีวิจรรณญาณ จุดมุ่งหมายที่จะรับใช้โลกด้วยจิตเมตตา ความเปิดกว้าง ความสงบและมั่นคงภายในที่เกิดจากการตระหนักรู้และเข้าใจในตนเองอย่างแท้จริง (ชลลดา ทองทวี และคณะ, 2551) พื้นฐานการจัดการกระบวนการจิตตปัญญาศึกษามีวิธีการที่ หลากหลาย แต่ทุกหลักการจะดำเนินการภายใต้ความเชื่อที่ว่า มนุษย์มีศักยภาพสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง และการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในจะมีความคงทนและ ยั่งยืน (ธนา นิลชัยโกวิท และอดิสร จันทรสขุ, 2552) การคิด พิณิจ พิจารณา ใคร่ครวญ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ โดยให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้และการเรียนรู้โลกในด้านอารมณ์ การสังเกตอย่างมีสติต่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองที่เกิดจากการเผชิญกับผู้อื่นและสังคมโลก

โดยผ่านกิจกรรมกระบวนการที่หลากหลาย มีเป้าหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้ง ทางแนวความคิดและจิตสำนึกใหม่เกี่ยวกับตนเองและโลก ส่งผลต่อความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและปัญญา มีความรัก ความเมตตาต่อตนเองและสรรพสิ่ง ทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งและหนึ่งเดียวของธรรมชาติ (ฉันท ชาติทอง, 2552) การพิจารณาใคร่ครวญ บทกวี และการทำสมาธิที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้จิตที่มีความวุ่นวายอยู่ตามปกติมีความสงบขึ้น เพื่อบ่มเพาะความสามารถในการตระหนักรู้ การมีจิตใจจดจ่อและการเข้าใจอย่างชัดเจน ให้ลึกซึ้งขึ้นเป็นการพัฒนาความรู้สึกของผู้เรียนในการที่จะดำเนินการเรียนรู้ตามหลักของจิตตปัญญาศึกษา (Hart, 2004)

แนวคิดการสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นวิธีการที่องค์การสหประชาชาติให้ความสนใจมาก เพื่อที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันมีความมั่นคงและปลอดภัย สำหรับสังคมตะวันตกให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมืองเป็นอย่างมาก และพลเมืองก็รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดได้อย่างชัดเจน (ภณ ใจสมศรี, 2560) การสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์และคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้รับการศึกษาจึงเป็นหน้าที่หลักของสถาบันการศึกษาอันเป็นปัจจัยที่ทำให้การศึกษามีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ โดยจะเห็นได้จากการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติที่มีใจความสำคัญเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรมจริยธรรม รู้รักสามัคคีและร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) การที่จะปลูกฝังและส่งเสริมให้เยาวชนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีนั้น โรงเรียนถือได้ว่ามีหน้าที่และบทบาทโดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงปรารถนาตามความต้องการของสังคม โรงเรียนจึงเปรียบเสมือนสถานที่สำหรับเตรียมเยาวชนให้พร้อมที่จะเป็นคนดีของสังคมในอนาคตและบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในโรงเรียนที่จะให้ทั้งความรู้ อบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ครูผู้สอนควรหาวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้กับผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2544) สมาชิกของสังคมที่มีอิสระและพึ่งตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาพ เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาคด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะและกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือร่วมขับเคลื่อนสังคมและแก้ปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับประเทศชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) นอกจากนี้พลเมืองดีนั้นจะต้องมีความเอาใจใส่ผู้อื่น ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรมอย่าง

เข้มแข็ง มีจิตสำนึกในชุมชนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ยอมรับในความ
 คิดเห็นของผู้อื่นและยอมรับในความหลากหลายของสังคม (Davies, Gregory and Riley, 2002)
 การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก
 โดยครูผู้สอนที่เป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ด้วยการวางแผนการจัดการเรียนรู้
 จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้การคัดเลือกกิจกรรมและสื่อที่เหมาะสม (กรวรรณ เกียรติไกรวิไลศิริ,
 2557) ปัจจัยที่จะเป็นตัวกำหนดลักษณะความเป็นพลเมืองดีนั้นอาจจะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของแต่ละ
 บุคคล ซึ่งพฤติกรรมเป็นผลรวมของลักษณะเชิงจิตวิทยา เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่มีการกำหนดความคิด
 ของบุคคลแต่ละคน มีผลต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมหลากหลายของบุคคลนั้น ๆ ทั้งส่วนที่เป็น
 ลักษณะภายนอกที่สังเกตได้ง่ายและพฤติกรรมภายในที่สังเกตได้ยาก (Zimbardo, 1980)
 นอกจากนี้พฤติกรรมยังเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นความเป็นปัจเจกบุคคลในการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม
 รวมถึงลักษณะที่ส่งผลสู่การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ ความรู้สึกนับถือตนเอง ความสามารถ
 แรงจูงใจ ปฏิกริยาในการเกิดอารมณ์และลักษณะนิสัยที่สะสมจากประสบการณ์ชีวิต (Hilgard,
 2004) การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวจึงนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจจะมีส่วนร่วมต่อ
 การกำหนดพฤติกรรม แนวคิดหรือทัศนคติของบุคคล ปัจจัยแนวทางการศึกษาลักษณะของ
 ความเป็นพลเมืองดี โดยการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลและการสนับสนุนทางสังคมร่วมด้วย
 จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและอาจจะทำให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ที่จะหาแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะ
 ความเป็นพลเมืองดีของชาติได้ (วรรณกร พลพิชัย และจันทรา อ้อยเอ็ง, 2561)

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
 ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
 สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ เป็นแนวทางในการที่จะปลูกฝังและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้
 รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม โดยให้มีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี คือ
 ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อมั่นในตนเองและความมีวินัย และผลสัมฤทธิ์
 ทางการเรียนให้ประสบผลสำเร็จ และเป็นแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการเรียนรู้
 สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพที่มีคุณภาพที่ดีขึ้น

คำถามของการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิด
 จิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ที่มีสภาพปัญหาและความต้อง
 การจัดการเรียนรู้อย่างไร

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีลักษณะเป็นอย่างไร

3. ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3. เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ความสำคัญของการวิจัย

1. ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อไป

2. ได้การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่มีประสิทธิภาพ

3. เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในการจัดการเรียนรู้ในระดับการศึกษาของสาขาวิชาอื่น ๆ และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

สมมติฐานของการวิจัย

นักเรียนที่เรียนโดยการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เพื่อการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเอาไว้ แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1.1 ขอบเขตด้านวิธีการวิจัย

1.1.1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1.1.2 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

1.2.1 ประชากร ได้แก่ 1. ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีการศึกษา 2563 สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์

จำนวน 5 สถานศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 15 คน และ 2. นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ลงทะเบียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ในสถานศึกษากลุ่มประชากรทั้ง 5 สถานศึกษา เป็นจำนวน 1,231 คน

1.2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีการศึกษา 2563 จากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มประชากร จำนวน 5 สถานศึกษา รวมจำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.2.3 กลุ่มตัวอย่างในการแบบสอบถามนักเรียน ประกอบด้วย นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยการจัดฉลาก ได้วิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ จำนวน 148 คน ประกอบด้วย กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.2/1 ก,ข จำนวน 39 คน กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.2/2ก,ข จำนวน 35 คน กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.2/3 จำนวน 36 คน กลุ่มเรียนช่างเชื่อมโลหะ ชช.3 จำนวน 24 คน ตามลำดับ

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การสังเคราะห์ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2. การตรวจสอบและยืนยันคุณภาพของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3. การทดลองใช้ (Try Out) ปรับปรุงแก้ไขของรูปแบบการจัดการเรียนรู้และหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้

2.1 ขอบเขตด้านวิธีการวิจัย

2.1.1 การสังเคราะห์ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ จากแนวคิดเชิงปฏิบัติสู่แนวคิดเชิงทฤษฎี ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนรายวิชาสังคมศึกษา จำนวน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนไตรสิกขา จำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา จำนวน 2 ท่าน

2.2.2 การตรวจสอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาสังคมศึกษา จำนวน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนไตรสิกขา จำนวน

1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอนแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา จำนวน 1 ท่าน โดยรูปแบบนี้เรียกว่า “การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส”

2.2.3 ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยผู้วิจัยนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพวิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.2/1 ก.ข. จำนวน 39 คน รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม 20000-1501 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ใช้เวลาในการเรียน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รวม 24 ชั่วโมง ใน 12 สัปดาห์ เพื่อทดสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนที่มีความเหมือนกันกับกลุ่มทดลองจริง

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีวัตถุประสงค์คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างด้วยการวิจัยทดลอง ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ลงทะเบียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม กลุ่มเรียนคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คธ. จำนวน 29 คน วิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ตัวแปรตาม ได้แก่

1. คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีลักษณะ 4 ด้าน ดังนี้
 - 1.1 ด้านความรับผิดชอบ
 - 1.2 ด้านความซื่อสัตย์สุจริต
 - 1.3 ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 1.4 ด้านความมีวินัย
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3. ความพึงพอใจของนักเรียน

3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนการสอนเพื่อการวิจัยในครั้งนี้เป็นรายวิชาหน้าที่พลเมือง และศีลธรรม รหัสวิชา 20000-1501 จำนวน 2 หน่วยกิต ใช้เวลาในการเรียน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รวม 24 ชั่วโมง ใน 12 สัปดาห์ ซึ่งผู้วิจัยเป็นการออกแบบการสอนโดยยึดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 มีหน่วยการเรียนรู้ทั้งสิ้น 4 หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) สถาบันสังคมและสถาบันครอบครัว จำนวน 2 แผน 2) วิถีไทย จำนวน 2 แผน 3) พลเมืองดีในสังคมไทย จำนวน 4 แผน 4) พระพุทธศาสนา จำนวน 4 แผน รวมแผน จำนวน 12 แผน

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เวลาในการทดลอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 รวมระยะเวลาในการทดลอง ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 12 สัปดาห์ โดยเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง รวม 24 ชั่วโมง ซึ่งดำเนินการสอนโดยผู้วิจัยเอง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ข้อมูลพื้นฐาน หมายถึง สภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอน วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมของครูผู้สอนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ
2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการออกแบบและสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยนำไปปรับใช้กับวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และระยะที่ 3 การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้
3. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การออกแบบการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนนำไปสู่การเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด การวิเคราะห์

การสังเคราะห์ การเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยอาศัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของ Joyce, Weil และ Calhoun จำนวน 6 องค์ประกอบ ดังนี้

3.1 หลักการ หมายถึง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่กำหนดใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย

3.1.1 การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา หมายถึง การจัดประสบการณ์ โดยสร้างความเชื่อที่ว่าผู้เรียนจะมีปัญญาจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่ ฝึกสมาธิ ให้มีสมาธิแน่วแน่ อยู่ในระเบียบวินัย มีศีล เมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้ จิตใจก็จะเกิดความสงบ ช่วยให้กำลังความคิดที่ความกล้า เกิดปัญญารู้แจ้งขึ้นมา ใช้ปัญญาเป็นตัวหาในการคิดแก้ปัญหาปรับการดำเนินชีวิตทุกอย่างให้ลงตัว ทำให้จัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ติงาม สังคมมีความสุข การจัดการเรียนรู้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ขั้นศีล คือ นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอและรับรู้ถึงสิ่งที่ครูผู้สอนกำหนดให้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้

2) ขั้นสมาธิ คือ นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้

3) ขั้นปัญญา คือ เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความตั้งใจ ผู้เรียนก็สามารถเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหากับกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดให้ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาขึ้นในตนเองในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง

3.1.2 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเอง โดยเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักและความเมตตา อ่อนน้อม ถ่อมตน เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่อยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด มี 3 ลักษณะ

1) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) เป็นการฟังทุกเสียงที่ผ่านเข้ามา กระแทกกับประสาทสัมผัส เป็นการรับรู้ทั้งคำพูด น้ำเสียง ความหมายและละวางการตัดสินใด ๆ จากฐานคติแห่งตนด้วยการห้อยแขวนการรับรู้อย่างเป็นกลางและปราศจากอคติ เพื่อความเข้าใจอย่างแท้จริง

2) การน้อมสัจใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พร้อมด้วยศีล สมาธิ อันเป็นบาทฐานของการก่อกำเนิดความรู้ที่ถึงพร้อม นั่นคือปัญญาที่สามารถมองเห็นสรรพสิ่งตามที่เป็นจริง เห็นถึงความสัมพันธ์ เชื่อมโยง การเปลี่ยนแปลงไหลเลื่อนไม่หยุดนิ่ง เห็นถึงความไม่แน่นอนของชีวิต ที่จะทำให้เรากลับมาเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะด้วยสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์

3) การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) เป็นการเฝ้าดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิต ซึ่งนี่ก็คือการปฏิบัติธรรมภาวนาฝึกสังเกตธรรมชาติของจิต เพื่อให้เห็นถึงสภาวะของการเปลี่ยนแปลง และเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เลื่อนไหลต่อเนื่อง ได้เห็นถึงความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก

3.2 วัตถุประสงค์ หมายถึง เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยมีคุณลักษณะ

4 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อมั่นในตนเองและความมีวินัย

3.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มี 5 ขั้นตอน ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม การปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน เตรียมบุคลิกภาพของครูให้เป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในห้องเรียนให้เหมาะสม สงบ เย็น โดยการให้นักเรียนมีสติอยู่กับตัว ครูและนักเรียนทำข้อตกลงร่วมกัน

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ เป็นงานกลุ่มและงานเดี่ยวตามที่ครูผู้สอนให้นักเรียนได้ทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา การจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่ตั้งใจเรียนรู้ร่วมกิจกรรมกับครู มีความคิดอย่างสร้างสรรค์ ตื่นตัวที่จะเรียนตลอดเวลา เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ กล้าถามในเรื่องสงสัยอยากรู้ กล้าตอบ สนใจทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด การรับฟังจากสิ่งที่ได้เรียน ผู้สอนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร ผู้ฟังจะตั้งใจฟังในสิ่งที่ผู้เรียนคนอื่นได้กล่าวถึงในสิ่งที่ได้เรียนมา มีการให้เกียรติผู้เรียน เพื่อนให้เกียรติเพื่อน

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การสรุปผลที่ได้จากปฏิบัติ นำข้อมูลที่ได้นำมาประเมินจากการเรียนรู้โดยให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ลงในสมุดที่ครูผู้สอนมอบให้นักเรียน

3.4 ระบบสังคม หมายถึง บทบาทผู้สอนและนักเรียนต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างบรรยากาศตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาร่วมกับกำหนดกติกาในชั้นเรียนให้ปฏิบัติต่อกันแบบกัลยาณมิตร เสริมแรงกันและกันและสุนทรียสนทนา สร้างความพร้อมให้กับผู้เรียนก่อนเรียน บรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความรัก ความเมตตา คิดบวก คำพูดชมเชย

3.5 หลักการตอบสนอง นักเรียนได้แสดงความรู้ความสามารถในชั้นเรียน โดยการเสริมแรงทางสังคม การให้รางวัล การชมเชย การยกย่อง แก่นักเรียนที่มีความสามารถกล้าแสดงความคิดเห็นให้เพื่อน ๆ ในชั้นเรียนได้รับรู้ข่าวสารที่นักเรียนเตรียมพร้อมที่จะนำเสนอหน้าชั้นเรียน

3.6 ระบบสนับสนุน หมายถึง การสร้างสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนหาแหล่งข้อมูลอื่น นอกจากห้องเรียนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษาและการจัดนิทรรศการในห้องเรียน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ให้นักเรียนสามารถพัฒนาความรู้แล้วยังนำเสนอหน้าชั้นเรียน

4. การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส หมายถึง เป็นกระบวนการเรียนระหว่าง ไตรสิกขาและจิตปัญญาศึกษา เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนของรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมในชั้นเรียนให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

5. คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่มีการแสดงออกถึงการมีความรู้ความเข้าใจ ความคิดหรือเจตคติและการปฏิบัติตนในทางที่ดีงามต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคมเป็นพลเมืองดีตามความต้องการของสังคม รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง สังคม และประเทศชาติ มีคุณธรรมและจริยธรรม ยึดมั่นในศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคม มี 4 ด้าน ดังนี้

5.1 ความรับผิดชอบ หมายถึง การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น

5.2 ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง พูดความจริงทั้งต่อหน้าและหลัง ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตในการสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน ไม่ลักขโมยของผู้อื่น รักษาประโยชน์ส่วนรวมของสถานศึกษา ไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่นและไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง

5.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงานท้าทาย กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน เชื่อว่าตนเองเป็นคนดีของสังคมได้และมีความพยายามที่จะทำความดี

5.4 ความมีวินัย หมายถึง ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตามกติกากฎและข้อตกลงของสถานศึกษา แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ ทำงานส่งตามที่กำหนด มีการวางแผนในการทำงาน รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาและเข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด

6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลความรู้ความเข้าใจของนักเรียนที่ได้เรียนรู้จากการกระทำของบุคคลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเป็นผลจากการได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน สามารถประเมินผลหรือวัดประมาณได้จากการทดสอบหรือการสังเกตพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง โดยพิจารณาจากคะแนนที่ได้จากการตอบแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

7. ความพึงพอใจของนักเรียน หมายถึง ความรู้สึกชอบ ชื่นชม ประทับใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ สามารถวัดได้จากการประเมินความรู้สึกของนักเรียนที่เกิดจากการรับรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
2. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
3. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
4. ความเป็นพลเมืองดี
5. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562
6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. ความพึงพอใจของนักเรียน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

1. ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

บุญชม ศรีสะอาด (2541) ได้อธิบายว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมการสอนหรือวิธีการสอน รวมถึงโครงสร้างที่แสดงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอนที่จะนำมาใช้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลแก่ผู้เรียนตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดเอาไว้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2547) ได้กล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึง แบบแผนหรือตัวแบบ (Model) หมายถึง ลักษณะการทดลองสภาพความเป็นจริงว่า ถ้าจะให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้วนั้นจะมีสิ่งใดบ้างที่น่าจะได้นำมาศึกษาและพิจารณา เพราะตัวแบบเป็นสิ่งที่ได้มาจากทางเลือกแต่ละทางที่มีระดับของการบรรลุตามวัตถุประสงค์

พิมพ์พรรณ เตชะคุปต์ และเพยาวี ยินดีสุข (2551) อธิบายไว้ว่า ระบบการสอน/รูปแบบการเรียนการสอน (Teaching/Instructional Model) คือ รูปแบบแผนการดำเนินการสอนที่ได้รับการจัดเป็นระบบอย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎี/หลักการเรียนรู้หรือการสอนที่รูปแบบนั้นยึดถือและได้รับการพิสูจน์ ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตาม

จุดมุ่งหมายเฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ โดยทั่วไปแบบแผนการดำเนินการสอนดังกล่าวมักประกอบด้วย ทฤษฎี/หลักการที่รูปแบบนั้นยึดถือและกระบวนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะอันจะนำผู้เรียนไปสู่ จุดมุ่งหมายเฉพาะที่รูปแบบนั้นกำหนด ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนหรือแบบอย่างในการ จัดและดำเนินการสอนอื่น ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเช่นเดียวกันได้

ทิตนา แชมมณี (2557) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ว่า คือ ลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดอย่างเป็นระเบียบตาม หลักการปรัชญา ทฤษฎี แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอน สำคัญในการเรียนรู้รวมทั้งวิธีการสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียน การสอนนั้นเป็นไปตามหลักของทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือรูปแบบจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพสามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

Saylor, Alexander และ Lewis (1981) อธิบายไว้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Learning Model) หมายถึง แบบหรือแผน (Pattern) ของการสอนที่มีการจัดกระทำพฤติกรรม ขึ้นจำนวนหนึ่งที่มีความแตกต่างกัน เพื่อจุดหมายหรือจุดเน้นที่เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง

Duke (1990) ได้ให้คำจำกัดความว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นแนวคิด ด้านการจัดการเรียนรู้ซึ่งมักได้มาจากทฤษฎีการศึกษา และมีการกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับ สิ่งที่ผู้เรียนควรเรียน และวิธีการเรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของรูปแบบเพิ่มขึ้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้จะเน้นภาระการจัดการ เรียนรู้และการฝึกอบรมครูให้สามารถใช้ได้ อนึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ แต่ละแบบจะมีจุดอ่อน และจุดแข็งแตกต่างกันไม่มีรูปแบบใดที่ดีที่สุด

Eggen และ Kauchak (1997) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการจัดทำรายละเอียด เบื้องต้นสำหรับใช้เป็นกลยุทธ์ในการสอนของครูซึ่งถูกออกแบบขึ้นเพื่อเป้าหมายในการสอนอย่างใด อย่างหนึ่ง โดยเฉพาะครูพิจารณาว่าจะสอนอะไรและมียุทธวิธีใดที่จะไปสู่เป้าหมายของการสอนได้ กระบวนการที่ถูกออกแบบจะเป็นการออกแบบเฉพาะเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลเฉพาะในเป้าหมายที่ กำหนดไว้ และจะถูกกำหนดให้เป็นกิจกรรมส่วนใหญ่ของครูในการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้การจัดทำรายละเอียดต่าง ๆ สามารถเปรียบได้กับพิมพ์เขียวสำหรับการสอน โดยมีแนวคิดจาก ศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา มีแนวคิดสำคัญส่งผลต่อการจัดทำรายละเอียดดังกล่าว

oyce, Weil และ Calhoun (2011) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการจัดการ เรียนรู้ไว้ว่า เป็นแผนหรือแบบซึ่งสามารถใช้เพื่อการสอนในห้องเรียนทางตรงหรือการสอนเป็น กลุ่มย่อยเพื่อจัดสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งรวมทั้งหนังสือ ภาพยนตร์

เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์และหลักสูตรรายวิชาแต่ละรูปแบบ จะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์แตกต่างกัน

วีณา ประชากุล และประสาธ เนืองเฉลิม (2559) ได้อธิบายรูปแบบการเรียนการสอนว่า การสอนเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนที่จะต้องมีความสอดคล้องและความเหมาะสม ผู้สอนนั้นต้องเตรียมการสอนมาอย่างดี ควรจัดการเรียนการสอนอย่างมีกระบวนการและให้ครอบคลุมประกอบของการสอน ได้แก่ การตั้งจุดประสงค์การสอน การกำหนดเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนและการวัดผลประเมินผล สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้สอนควรคำนึงถึงหลักพื้นฐานในการสอน ลักษณะการสอนที่ดีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนรู้จักใช้หลักการสอนให้สอดคล้องกับหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งได้จัดไว้อย่างเป็นระบบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการแนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ อันประกอบไปด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนรู้ รวมถึงวิธีการและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนรู้นั้นเป็นไปตามทฤษฎีหลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือมากที่สุด ซึ่งได้รับการพิสูจน์ ทดสอบหรือยอมรับแล้วว่ามีประสิทธิภาพสามารถใช้เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นๆ

2. องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

Keeves (1997) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยทั่วไป ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาสามารถพิสูจน์และทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อนำไปพิสูจน์และทดสอบได้
2. โครงสร้างของรูปแบบ จะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นได้
3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) มโนทัศน์ (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายของการสืบเสาะความรู้
4. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

Joyce, Weil และ Calhoun (2011) ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Model of Teaching) โดยเริ่มจากการเสนอภาพเหตุการณ์ในห้องเรียน (Scenario) โดยใช้การเล่าเรื่อง มีครูและนักเรียนเป็นผู้แสดง โดยจำลองเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในห้องเรียน เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนแต่ละแบบซึ่งแต่ละแบบมีองค์ประกอบ 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 กล่าวถึงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Orientation to The Model) ประกอบด้วย เป้าหมายของรูปแบบ ข้อตกลงเบื้องต้น ทฤษฎี ข้อสมมติ หลักการ มโนทัศน์ที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ส่วนที่ 2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (The Model of Teaching) มี 4 ตอน ประกอบด้วย

1. ขั้นตอนของรูปแบบ (Syntax หรือ Phases) เป็นการจัดเรียงตามลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนการสอนแตกต่างกัน
2. ระบบของสังคม (Social System) เป็นการอธิบายบทบาทผู้สอน ผู้เรียน และความสัมพันธ์ซึ่งกันและการในแต่ละรูปแบบ บทบาทของผู้สอนจะแตกต่างกันไปในแต่ละรูปแบบการสอน
3. การตอบสนอง (Principle of Reaction) เป็นการบอกวิธีการที่ผู้สอนจะตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ อาจเป็นการให้รางวัล พัฒนาความคิดสร้างสรรค์การสร้างบรรยากาศอิสระและไม่มีการประเมินว่าถูกหรือผิด
4. ระบบสนับสนุน (Support System) เป็นการบอกเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นในการที่จะใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามที่คาดหวังให้กับผู้เรียน เช่น การสอนฝึกทักษะ นักเรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานที่ด้วยอุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกับสภาพการทำงานจริง หรือเตรียมสื่ออุปกรณ์ที่จำเป็นพร้อมใช้ต่างๆให้ครบถ้วน

ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้ (Application) เป็นการแนะนำและให้ข้อสังเกตการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น เช่น จะใช้กับเนื้อหาประเภทใด ใช้กับผู้เรียนระดับใดจึงจะเหมาะสมและใช้กับเด็กระดับใด

ส่วนที่ 4 ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนทางตรงและทางอ้อม (Instructional and Nurturing Effects) เป็นการบอกให้รู้ว่าแต่ละรูปแบบจะเกิดอะไรบ้างกับผู้เรียน โดยผลทางตรงมาจากการสอนของผู้สอนที่จัดขึ้นตามขั้นตอน หรือผลทางอ้อมมาจากสภาพแวดล้อมซึ่งถือเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นแฝงไปกับผลการสอน ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อพิจารณาในการเลือกรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ในห้องเรียน

Johnson และ Foa (1989) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน มีจุดเริ่มต้นที่การกำหนดความต้องการจำเป็นที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นจึงออกแบบวิธีการซึ่งมักจะเรียกกันในชื่อของการออกแบบการเรียนการสอน (Instruction Design) แล้วนำผลที่ได้จากการออกแบบไปทดลองใช้เพื่อประเมินว่าบรรลุผลตามความต้องการจำเป็นที่กำหนดไว้หรือไม่รูปแบบการเรียนการสอนจึงประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นกำหนดความต้องการ

ขั้นที่ 2 ขั้นออกแบบวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งต้องการ

ขั้นที่ 3 ขั้นนำวิธีการไปทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินผลลัพธ์

กิงฟ้า สินธุวงษ์ (2551) กล่าวว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป คือ Glaser's Model of Teaching บางคนเรียกว่ารูปแบบพื้นฐานการสอน ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ลักษณะของเนื้อหาและจุดประสงค์
2. การวินิจฉัยพฤติกรรมก่อนเรียน การวินิจฉัยเพื่อดูความพร้อมของผู้เรียนและความรู้กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนที่มีมาก่อน ซึ่งจะต้องนำมาใช้ในการเรียนรู้เรื่องที่จะสอน โดยจะต้องพิจารณาทั้งในเรื่องการรู้จัก อารมณ์ จิตใจ ความรู้สึก ทักษะภาคปฏิบัติหรือการใช้กล้ามเนื้อของร่างกาย ซึ่งสามารถนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ ทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัยและเจตพิสัย
3. การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน การระบุสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ใหม่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนด การจัดสภาพการณ์หรือสิ่งเร้าที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ความพยายามให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนด
4. สภาพการณ์บางอย่างที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้ประกอบด้วย การจัดลำดับขั้นตอนของเนื้อหาและกิจกรรมการนำเสนอทเรียน สิ่งเร้าหรือการชี้แนะการเรียนรู้และการตอบสนองของผู้เรียน การฝึกหัดหรือการแสดงพฤติกรรมของผู้เรียน การตอบสนองต่อการแสดงพฤติกรรมเพื่อปรับปรุงแก้ไขและให้แรงเสริมเพื่อการเรียนรู้ของผู้สอน
5. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ต้องให้สอดคล้องกับหลักการตามจุดประสงค์ที่วางไว้ในลำดับแรก โดยมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบและวัดผลจากผลงานการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย

ทิตนา แคมมณี (2557) ได้เสนอว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องมี องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือหลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้นั้น ๆ
2. การบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. การจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่กลุ่มเป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ ได้

4. การอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ
อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากการศึกษาของนักวิชาการที่ได้กล่าวไว้อย่างหลากหลาย สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดีควรมี ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือ ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์กันสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐาน และเหมาะสมกับสาขาวิชา ส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมีกระบวนการออกแบบหรือพัฒนา อย่างเป็นระบบ

3. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

บุญชม ศรีสะอาด (2541) ได้อธิบายว่า การพัฒนารูปแบบการสอน มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. เป็นขั้นการพัฒนาารูปแบบความคิด จะต้องสร้างรูปแบบการสอนขึ้นมาโดยศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด หลักการ รูปแบบการสอนที่มีผู้คิดค้นไว้แล้วพิจารณาว่าการที่จะสามารถจัดการสอนให้บรรลุผลอย่างดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพจะต้องดำเนินการเช่นไรบ้าง มีขั้นตอนอย่างไร มีองค์ประกอบ หรือกิจกรรมใด เขียนรูปแบบออกมา องค์ประกอบหรือกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องผ่านการพิจารณากลั่นกรอง เลือกเฟ้นด้วยความมั่นใจว่ามีความจำเป็นต่อการบรรลุผลอย่างมาก ควรมีทฤษฎีแนวความคิดและผลการวิจัยยืนยันในผลของ องค์ประกอบหรือกิจกรรมดังกล่าว

2. เป็นขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบความคิด หลังจากเขียนรูปแบบการสอนออกมาแล้ว เพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบดังกล่าวให้ผลมีประสิทธิภาพหรือไม่ ควรนำไปทดลองใช้การสอน ตรวจสอบดูผลที่เกิดขึ้น อาจปรับปรุงองค์ประกอบหรือกิจกรรมที่มีปัญหา ซึ่งก็จะทำให้ได้รูปแบบการสอนที่สมบูรณ์ขึ้น

วารินทร์ รัศมีพรหม (2542) อธิบายถึงลักษณะสำคัญของการออกแบบหรือพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. มีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐาน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ต้องมีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานอาจเกิดมาจากแนวคิดทางการศึกษา เช่น การให้นักเรียนได้รับประสบการณ์โดยตรง ทฤษฎีจิตวิทยาทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นต้น ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้หนึ่ง ๆ อาจมีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานเพียงอย่างเดียว หรืออาจมีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary) ซึ่งแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานนี้จะเป็นหลักหรือแนวในการกำหนดและจัดระเบียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ให้สอดคล้องต่อเนื่องกัน

2. มีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ลักษณะนี้จัดเป็นสิ่งสำคัญที่ท้าทายผู้ออกแบบหรือพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากต้องเป็นผู้กำหนดองค์ประกอบและ

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้เป็นอย่างมีเหตุผลสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐาน การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการสอนนั้นขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ของผู้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ดังนั้นการกำหนดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้จะต้องวิเคราะห์จนสามารถมองเห็นความสำคัญ และความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบได้อย่างชัดเจน จึงจะสามารถกำหนดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ได้อย่างสมเหตุสมผลและมีประสิทธิภาพ ซึ่งลักษณะของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในข้อนี้จะแตกต่างกันออกไป และยังไม่มียกข้อกำหนดใดที่ชัดเจนเป็นที่ยอมรับกันในศาสตร์ของการสอนว่าจะต้องมีลักษณะหรือรูปแบบที่แน่นอน

3. มีการพัฒนาหรือการออกแบบการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ในการออกแบบหรือการพัฒนาการเรียนรู้อาจต้องเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การศึกษาวเคราะห์ข้อมูลและองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง การกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็น การจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้องกัน การนำแผนของการจัดการเรียนการสอนไปทดลองใช้การประเมินเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อยืนยันผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนสามารถพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะตามที่ต้องการ จึงจะยอมรับว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพ ซึ่งการพัฒนาการเรียนการสอนมีผลต่อการพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ต้องเริ่มจากการศึกษาค้นคว้า ทฤษฎีตามแนวความคิด หลักการ การกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญและความจำเป็น การจัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้องกัน ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุน ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ปรากฏดังตาราง 1

พหุบัณฑิต ชีวะ

ตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้	นักวิชาการ					
	Keeves (1997)	Johnson and Foa (1989)	Joyce, Weil and Calhoun (2011)	วารินทร์ รัศมีพรหม (2542)	กิ่งฟ้า สินธวงษ์ (2551)	ทิตนา แชมมณี (2557)
1. หลักการ		✓	✓	✓	✓	✓
2. วัตถุประสงค์	✓		✓	✓	✓	
3. กระบวนการจัดการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. ระบบสังคม	✓	✓	✓			✓
5. หลักการตอบสนอง	✓		✓			✓
6. ระบบสนับสนุน	✓	✓	✓			

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

1. ความหมายของไตรสิกขา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร ตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวแนวคิดตามหลักไตรสิกขา ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไตรสิกขา ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้

อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ และคณะ (2537) กล่าวว่า ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือเรียกว่า ศีลสมาธิ และปัญญา

1. ศีล คือ ข้อสำหรับการฝึกอบรมความประพฤติทางกาย ทางวาจา เพื่อให้สามารถดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่สังคม มีความสัมพันธ์กับสังคมในทางเกื้อกูลประโยชน์

2. สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมด้านคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรมหรือสมาธิอย่างสูง ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคงและแน่วแน่ สามารถควบคุมตนได้ด้วยดี มีสมาธิสงบ บริสุทธิ์ผ่องใส เหมาะสมสำหรับใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง

3. ปัญญา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถคิดพิจารณาแก้ปัญหาต่าง ๆ และทำกิจกรรมทั้งหลาย ในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ได้อย่างแท้จริงธรรมะแต่ละข้อในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกล่าวคือ ศีลเป็นพื้นฐานให้เกิดสมาธิ และสมาธิ เป็นพื้นฐานที่ แน่วแนวยิ่งขึ้นส่งผลต่อความประพฤติ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์

กรมวิชาการ (2541) ได้ให้ความหมายไตรสิกขา ว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับ ฝึกอบรมทางกาย ทางวาจา ทางใจและปัญญาในทางธรรม หมายถึง การฝึกอบรมพระสงฆ์สาวก ของพระพุทธเจ้าให้มีการพัฒนาสูงสุด คือ เข้าถึงพระนิพพาน ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายตาม แบบแผนที่พระพุทธองค์ทรงมุ่งสั่งสอนแก่พระภิกษุโดยตรง การฝึกอบรมหรือพัฒนาตน ตามหลัก ไตรสิกขา ประกอบด้วย

1. ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ
2. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ
3. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมให้เกิดปัญญาแจ้งตามความเป็นจริง

สุนน อมรวิวัฒน์ (2542) กล่าวว่า ไตรสิกขา หมายถึง การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ ให้มีความสามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เป็นการเรียนรู้และมีการ พัฒนาตนเองโดยใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แก่ตนและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหลักการศึกษ 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ปราภฏตังตาราง 2

ตาราง 2 กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา		
ศีล	สมาธิ	ปัญญา
การฝึกหัดอบรม ควบคุมกาย และวาจา	การฝึกหัด อบรมให้มีความคิด แน่วแน่ ปลอดโปร่ง ตั้งใจ	การฝึกหัด อบรมให้เกิด ความรู้สูงสุด
พูดดี ทำดี ดำรงชีวิตที่ดี	ความเพียร การระลึกรู้ จิตตั้งมั่นแน่วแน่	ความเห็นที่ตรงความจริง ความดำริที่คิดในทางที่ชอบ
บรรลุประโยชน์ปัจจุบัน	บรรลุประโยชน์อนาคต	บรรลุประโยชน์สูงสุดคือ ความสงบ อิศรภาพหรือ ความหลุดพ้น

คำ พาทอม (2544) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขา หมายถึง การเรียนรู้เป็นระบบ การศึกษาหรือระบบการฝึกฝนอบรม เมื่อมีการศึกษาแล้วเกิดการดำเนินชีวิตที่ดี ดังนั้นเมื่อฝึกตาม ไตรสิกขามรรคหรือการดำเนินชีวิตที่ดีก็จะเกิดขึ้น มรรคเป็นระบบการดำเนินชีวิต ไตรสิกขาเป็น ระบบการศึกษาไตรสิกขาจัดรูปออกจากมรรค เพราะหลักทั้งสองเกี่ยวเนื่องอยู่ด้วยกัน การศึกษา ไม่สามารถแยกจากการดำเนินชีวิตได้

พระธรรมกิตติวงศ์ (2544) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึง ข้อสำหรับศึกษา การศึกษาเป็นข้อปฏิบัติที่พึงจะต้องศึกษาการฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่จะพึงศึกษา สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้ที่ได้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามใน ชีวิตประจำวันอย่างจริงจัง

ทิตินา แคมมณี (2545) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับ การศึกษา คือ การฝึกฝนอบรม ทางกาย ทางวาจา ทางจิตใจและสติปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุ จุดหมายสูงสุด ประกอบด้วย

1. อธิศีลสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกฝนอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
2. อธิจิตตสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกฝนอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง
3. อธิปัญญาสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกฝนอบรมปัญญา เพื่อให้เกิด ความรู้แจ้งอย่างสูง

ภูมิพรรณ ทวีชาติ (2549) ได้ให้ความหมายของ ไตรสิกขา หมายถึง การเรียนรู้ หรือการปฏิบัติ 3 หลักการ ประกอบด้วย

1. ศีลสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย ทางวาจา ให้มีระเบียบ ระบบมีวิธีการแสดงออกที่เหมาะสมและมีวินัย
2. จิตสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อฝึกจิตให้มีโยนิโสมนสิการ ไม่วอกแวก กระสับกระส่าย ควบคุมได้ดี
3. ปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญาให้รู้จักสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง

เสถียรพงษ์ วรรณปก (2549) ให้ความหมายว่า ไตรสิกขา คือ อริยมรรค มีองค์ 8 แต่พูดในฐานะที่เป็นระบบฝึกฝนอบรมเมื่อจัดเป็นระบบฝึกฝนอบรมก็จะฝึกฝนสามมิติ เท่านั้นก็คือ ทางด้านศีล ทางด้านจิตและทางด้านปัญญา ได้อธิบายไว้ก็คือ ทางด้านศีลการควบคุม พฤติกรรมทางกาย ทางวาจาให้อยู่ในกรอบคล้องกับความรู้ความเข้าใจ ทางด้านจิตเป็นการพัฒนา

จิตให้มีสมาธิ พัฒนาจิตให้มีความเพียรพัฒนาจิตให้มีสติ ทางด้านปัญญาเป็นเรื่องความรู้ความเข้าใจ แนวคิดค่านิยมที่ถูกต้อง ดังนั้น ศील สมาธิ ปัญญา 3 องค์ประกอบนี้เป็น 3 มิติ ต้องทำไปด้วยกัน เรื่องเดียวกันทำไปด้วยกัน เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน จึงตรัสรวมกันไม่ได้หมายความว่าต้องทำศีลก่อนให้สมบูรณ์แล้วต้องมาทำสมาธิสมบูรณ์แล้วมาทำปัญญา

พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550) ให้ความหมายของไตรสิกขา ว่า การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตถึงความถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องมีการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง คือ สิกขามรรคกับสิกขา จึงประสานเป็นอันเดียวกันเมื่อมองในแง่ปริยัติ 4 ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินความก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไปช่วยให้เรามีชีวิตที่พึงพา อวิชา ตัณหา อุปาทานน้อยลงไป ไม่อยู่ภายใต้อำนาจครอบงำ ของมันพร้อมกับที่เรามีปัญหาเพิ่มขึ้นและดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกขันธ์บรรลุนิโรธ โดยสมบูรณ์

พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (2551) กล่าวได้ว่า ไตรสิกขาเป็นหลักการศึกษานในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยการศึกษาใน 3 ด้าน คือ

1. ศीलสิกขา เป็นการศึกษาด้านศีลหรือพฤติกรรมหรือการรู้จักมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ผ่านทางหู จมูก ลิ้น กาย อย่างมีสติรู้เท่าทัน
2. สมาธิสิกขา เป็นการศึกษาด้านจิตใจ (รวมทั้งอารมณ์) เพื่อให้ใจมีคุณภาพ สุขภาพและสมรรถภาพ
3. ปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาด้านปัญญา เพื่อให้มีปัญญารักษาตัวให้อยู่ในโลกนี้อย่างมีความสุข รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง

บุญมา อุปถัมภ์มวงส์ (2551) สรุปลงได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง การฝึกหัดอบรมกาย วาจา ใจของตนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงามและถูกต้อง เพื่อพัฒนาตนเองทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจและมีสติปัญญาให้มีลักษณะของท่าทาง บุคลิกภาพที่ดีตามหลักพุทธศาสนา รู้จักมารยาท การวางตัวในสังคมและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

นันทวัน พัวพัน (2557) สรุปลงได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง การศึกษาฝึกฝนอบรมตน ซึ่งจะประกอบไปด้วย ศील คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในด้านความประพฤติทางกาย และวาจาให้ถูกต้องดีงาม สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดสมาธิ มีจิตใจที่สงบพร้อมที่จะปฏิบัติงานหรือกิจกรรมต่อไปได้และปัญญา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง เกิดความรู้เข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นอย่างจริง

รมิดา ศรีมันตะ (2560) กล่าวโดยสรุป รูปแบบไตรสิกขาหรือการพัฒนาครบไตรสิกขา เมื่อจะมีการเตรียมและตรวจสอบว่ามีสิกขา 3 ด้านครบหรือไม่ คือ

1. ด้านพฤติกรรมกาย วาจา และการใช้อินทรีย์ ว่ากิจกรรมที่จะทำหรือได้ทำนั้นไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนก่อความเสียหาย แต่เป็นไปในทางเกื้อกูลสร้างสรรค์ นั่นคือ ศีล

2. ด้านจิตใจ ว่ากิจกรรมนั้นโดยมีแรงจูงใจที่ดี ไม่ทำด้วยโลภ โกรธ หลง แต่มีเมตตากรุณา ไม่อ่อนแอ ไม่ระย่อต่อความท้อแท้ แต่แก้แค้นล้ำข้ามแข่ง มีฉันทะ ไม่ทุกข์เศร้า ชุ่มมัว เศร้าหมอง แต่ผ่อนคลายเบิกบานมีความสุข นั่นคือ สมาธิ

3. ด้านปัญญา ว่าทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยความรู้ความเข้าใจ มองเห็นเหตุผล รู้จักคาดหมาย ผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นต่อไป พร้อมทั้งแนวทางแก้ไขปรับปรุง นั่นคือ ปัญญา

สุหัชชา พิมพ์เนา (2561) สรุปได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง กรอบแนวทางการศึกษาและการปฏิบัติ 3 ชั้น ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เมื่อมุ่งดับต้นเหตุแห่งความทุกข์ให้เกิดภาวะสันติสุขในสังคมของผู้ปฏิบัติ

พระครูอุทัยปริยัติโกศล (เสถียร ยอดสังวาลย์) (2561) ได้สรุปไตรสิกขาก็คือ สิกขา 3 หมายถึง ข้อสำหรับการศึกษาข้อปฏิบัติที่พึงต้องการศึกษาด้วยการฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่าง คือ

1. อธิศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับการฝึกฝนอบรมในทางประพฤติ (ทางกาย วาจา) อย่างสูงคือศึกษาเรื่องศีลอบรมปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักจลศีลมัชฌิมศีลและมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักของมัชฌิมศีลและมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักอินทริยสังวร สติสัมปชัญญะและสันโดษ

2. อธิจิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิตเพื่อให้เกิดสมาธิอย่างสูงคือ ศึกษาเรื่องจิตอบรมจิตให้สงบมั่นคง เป็นสมาธิ ได้แก่ การบำเพ็ญสมถกัมมัฏฐานของผู้สมบุรณด้วย อริยสีลขันจนได้บรรลุมาน 4

3. อธิปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง (รู้แจ้งไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา) คือ ศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้งได้แก่ การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของผู้ได้มานแล้วจนได้บรรลุวิชชา 8 คือ เป็นพระอรหันต์ 19 เรียกว่า ศีล (Morality) สมาธิ (Concentration) และปัญญา (Wisdom)

สรุปได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง กระบวนการจะต้องพัฒนาตนเอง ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางจิตใจ และทางสติปัญญา เพื่อที่จะให้บุคคลได้ดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องอันดีงาม มีจิตใจที่สงบมั่นคงเป็นสมาธิและทำให้ปัญญาเกิดที่รู้แจ้งเห็นจริง

2. ความสำคัญของไตรสิกขา

พุทธทาสภิกขุ (2549) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาทุกอย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรม ความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ไม่มีปัญหาแก่ฝ่ายใด จัดการศึกษาทุกอย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรมขึ้นมา แล้วเสริมมนุษยธรรมให้ก้าวหน้า ก้าวหน้าไป นับตั้งแต่ว่า จะละสัญชาติญาณอย่างสัตว์แล้วก็มีมานะจิตของความเป็นมนุษย์ ก็เป็นมนุษยธรรม ก็ส่งเสริมให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนั้น เป้าหมายของการศึกษาก็คือการพัฒนามนุษยธรรมให้มา ในทางทิศที่ถูกต้อง คือ ละอหังการ มมังการ ละความเห็นแก่ตัว กิเลสไม่อาจจะเกิด บุคคลก็จะมี สันติสุข สังคมก็จะมีสันติภาพ นี่คือเป้าหมายของการศึกษา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2553) กล่าวว่า สิกขา การศึกษา การสำเหนียก การเรียน การฝึกฝนอบรมปฏิบัติ การเล่าเรียนให้รู้เข้าใจและฝึกหัดปฏิบัติให้เป็น คุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตนหรือให้ทำได้ทำเป็น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนถึง ความสมบูรณ์ ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมพัฒนาบุคคล สิกขา 3 คือ

1. อธิศีลสิกขา สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง อธิศีลอันเป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติ เพื่อการฝึกอบรมพัฒนาศีลอย่างสูง (ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 เป็นศีล ปฏิโมกขสังวรศีล เป็นอธิศีล แต่ละศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ที่รักษาด้วยความเข้าใจให้เป็นเครื่องหนุนนำออกจากวิภูฏะ ก็เป็นอธิศีล)

2. อธิจิตตสิกขา สิกขา คือ จิตอันยิ่ง อธิจิตอันเป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติ เพื่อการฝึกอบรมพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิเป็นต้นอย่างสูง (กุศลจิตทั้งหลายจนถึงสมาบัติ 8 เป็นจิต ฌานสมาบัติที่เป็นบาทแห่งวิปัสสนา เป็นอธิจิต แต่สมาบัติ 8 นั้น ถ้าปฏิบัติด้วยความเข้าใจมุ่งให้เป็นเครื่องหนุนนำออกจากวิภูฏะก็เป็นอธิจิต)

3. อธิปัญญาสิกขา สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง อธิปัญญาอันเป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกฝนพัฒนาปัญญาอย่างสูง (ความรู้เข้าใจหลักเหตุผลถูกต้องอย่างสามัญ อันเป็นกัมมัฏสกตาญาณ คือ ความรู้จักว่าทุกคนเป็นเจ้าของแห่งกรรมของตน เป็นปัญญา วิปัสสนาปัญญาที่กำหนดรู้ความจริงแห่งไตรลักษณ์ เป็นอธิปัญญา แต่โดยนัยอย่างเพลา กัมมัฏสกตาปัญญาที่โยงไปให้มองเห็นทุกขที่เนื่องด้วยวิภูฏะหรือแม้กระทั่งความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย ซึ่งจะเป็นปัจจัยหนุนให้ก้าวไปในมรรค ก็เป็นอธิปัญญา) สิกขา 3 นี้นิยมเรียกว่า ไตรสิกขาและเรียกข้อย่อยทั้ง 3 ง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ และปัญญา

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2546) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของไตรสิกขา หรือการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาไว้ว่า การศึกษา หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลส

ตัณหาดังกล่าวที่ว่า “ทุกข์มีเพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย” เมื่อปล่อยวางแล้วยอมหลุดพ้นทุกข์และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้น มนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึง ผู้บรรลุวิมุตติ คือ เป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะวิมุตติจึงเป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญาอบรมแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” ความหลุดพ้นก็คือวิมุตติ ซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึงวิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสขะ หมายถึงผู้หลุดพ้นจากการศึกษาสูงสุดในพระพุทธศาสนา

กัญญา สรรพศรี (2561) ได้ศึกษาถึงความสำคัญของหลักไตรสิกขา พบว่าพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับหลักของไตรสิกขาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นรากฐานที่สำคัญของพระวินัยให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรประพฤติปฏิบัติตามสิกขา เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลายให้เป็นผู้มีความประพฤติดี มีจิตใจดี มีปัญญาดี โดยเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์เป็นการจัดตั้งระบบระเบียบแบบแผนที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นกระบวนการบนพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้นความสำคัญของไตรสิกขาแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ด้วยกัน ดังนี้

1. อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจาและอาชีวะ หมายถึง การดำรงตนด้วยดีในสังคมที่รักษาระเบียบวินัยมีความปฏิบัติหน้าที่และมีความรับผิดชอบทางสังคมให้มีความถูกต้อง

2. อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เป็นการฝึกให้จิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ สามารถควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูงให้เป็นผู้มีจิตที่สงบผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมอง

3. อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระผ่องใสเบิกบานโดยสมบูรณ์

พระครูปลัดเอนก แก้วดวงดี (2561) สรุปได้ว่า ความสำคัญของไตรสิกขาเป็นกระบวนการการศึกษาที่สำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมฝึกฝนอบรมกาย วาจา จิต และปัญญาของมนุษย์ให้มีระบบระเบียบวินัยแบบแผนในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันสังคมของมนุษย์ใน 3 ประการ ดังนี้

1. การฝึกอบรมในด้านความประพฤติกรรม ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา หรือศีลสิกขา

2. การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขาหรือสมาธิสิกขา

3. การฝึกอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา หรือ ปัญญาสิกขา

จากคำกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความสำคัญของไตรสิกขา หมายถึง การฝึกปฏิบัติอบรมตนเองทั้งทางกาย ทางวาจา ทางจิตใจและทางสติปัญญา เพื่อจะให้มี การดำรงชีวิตที่ดีงามเหมาะสมและความถูกต้อง ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผู้ที่มีการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาจะเป็นคนดี ฉะฉานฉลาด มีความรอบรู้เท่าทันโลกในการดำรงชีวิต และชีวิตที่มีไตรสิกขามาเป็นพื้นฐานอยู่ตลอดเวลาย่อมเป็นชีวิตแห่งการเรียนรู้ฝึกปฏิบัติขัดเกลาเอาแต่สิ่งที่ไม่ดีออกไปจากตนเอง และนำแต่สิ่งที่ดี ๆ เข้ามาใส่ตนเอง

3. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

วันเพ็ญ วรรณโกมล (2544) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาว่าเป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ 3 ขั้นตอน เริ่มต้นด้วย การให้ผู้เรียนมีศีล คือมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตนก่อน ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนมีสมาธิ การมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ และเมื่อกายสามารถควบคุมสติได้จิตใจก็จะสงบแล้วช่วยทำให้เกิดปัญญา รู้แจ้งวิธีการเรียนแบบนี้เน้นกระบวนการคิดและความรู้แจ้ง

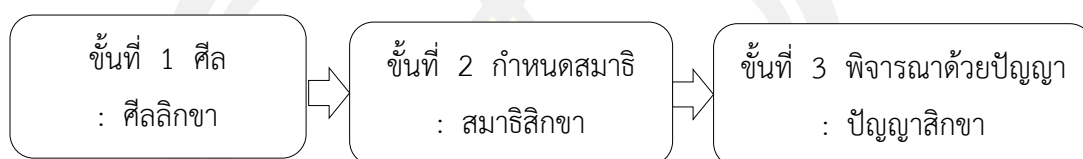
สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามความเป็นจริง มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นศีล ให้ผู้เรียนเลือกกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ดังพุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตตรงที่ปรากฏทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤติสบายกาย ใจ และทำให้โลกมีสันติสภาพ โดยการปฏิบัติเน้นการควบคุมตนเอง เห็นได้จากการอาราธนาศีลและศีลไม่ใช่พิธีรีตอง

2. ขั้นกำหนดสมาธิ เป็นการฝึกขั้นตอนในการควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจเพื่อความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่าจิตสิกขา คือการปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความงามความดี โดยทั่วไปบุคคลมีจิตสมาธิอยู่แล้วโดยธรรมชาติและบุคคลควรฝึกให้เป็นสมาธิด้วย

3. ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากผ่านการฝึกสมาธิระยะหนึ่งจะสามารถระลึกรู้ แน่วแน่ที่จุดเดียว จึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้น

เหมาะสมหรือไม่ อะไรผิด อะไรถูก จนสามารถเลือกปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผล ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญาศึกษา เป็นการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสถานะที่เป็นจริง โดยเน้นการมองเห็นอย่างนั้นจริง ไม่ใช่การคาดคำนวณเอาเองแล้วกำหนดหลักความประพฤติของตน ให้ดำรงความดีไม่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา สรุปได้เป็น ดังภาพประกอบ 1

ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545)

ภาพประกอบ 1 แสดงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

สุนีย์ ผจญศิลป์ (2546) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาว่า การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่า คนจะมีปัญหาเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกาย อยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบช่วยให้กำลังความคิด ความกล้า ทำให้เกิดปัญญารู้แจ้ง มีความคิดในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ปรากฏดังตาราง 3

ตาราง 3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน	ครูให้ผู้เรียนดูรูปภาพข่าวหรือหัวข้อข่าวจากหนังสือพิมพ์หรือสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายเนื้อหาที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกกระทำ ผิดศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่จะให้ต่อไป	1. สังเกต

ตาราง 3 (ต่อ)

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
2. ชั้นศีลสิกขา	ครูกำหนดสถานการณ์ให้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึkstต่อสถานการณ์ในการเลือกกระทำผิดหลักศีลธรรม หรือถูกหลักศีลธรรม	2. อธิบาย
3. ชั้นจิตสิกขาหรือกระทำสมาธิ	<p>การนำจิตที่ฝึกฝนจนสงบแล้วในขั้นต้นมาควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจเพื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียวจนจิตสงบ ผ่องใสปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมองและจิตใจอยู่ในสภาพพร้อมเหมาะสมกับการใช้งานมากที่สุดโดยผู้สอนให้หลักในการฝึกสมาธิ 2 ชั้นตามลำดับ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วนั่งขัดสมาธิขาขวาทับขาซ้าย หงายมือขวา ทับมือซ้ายตั้งกายให้ตรง แต่ไม่เกร็งตัว 2. หลับตาหรือเพ่งมองรูปภาพที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน จิตใจจดจ่อเกี่ยวกับเรื่องนั้นเพียงเรื่องเดียว กำหนดลมหายใจเข้า-ออก แล้วกล่าวภาวนาสั้นๆ เกี่ยวกับภาพที่เพ่งมองหรือสถานการณ์นั้น 5 นาที เมื่อทดสอบได้แล้วว่านักเรียนมีสมาธิให้นักเรียนออกจากสมาธิได้ 	3. เชื่อมโยงความสัมพันธ์
4. ชั้นปัญญาสิกขา	<p>การกำหนดพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในใจของตนในการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติได้อย่างสมเหตุสมผลโดยการปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาปัญญา 3 ด้านคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 การฟังและการอ่าน (สุตมยปัญญา) 2 การคิดทบทวนพิจารณาหาเหตุผลความเป็นไปได้และไม่ได้แล้วทดสอบกับข้อมูลเดิมที่ได้ฟังได้อ่านมา (จิตมยปัญญา) 	4. รับฟัง 5. วิचारณ์

ตาราง 3 (ต่อ)

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	กิจกรรมที่ฝึก	กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
	3 การลงมือปฏิบัติเพื่อทดสอบสิ่งที่ได้มาจากการฟัง การอ่านและการคิด (ภาวนามยปัญญา)	
5. ขั้นสรุปและประเมินผล	5.1 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสาระสำคัญของบทเรียนโดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้น 5.2 ครูวัดและประเมิน โดยพิจารณาจากการตอบคำถาม ความสนใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม	6. สรุปผล

กรมการศาสนา (2548) ได้สรุปว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกายและทางวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติพร้อมที่จะเรียน
2. ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ
3. ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นนักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจในการปัญหา การหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิดความรู้อย่างแท้จริงและแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

นายนัพร แสงนาโก (2555) ศึกษาค้นคว้าได้กำหนดขั้นตอนของกิจกรรมการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา มีขั้นตอนดังนี้

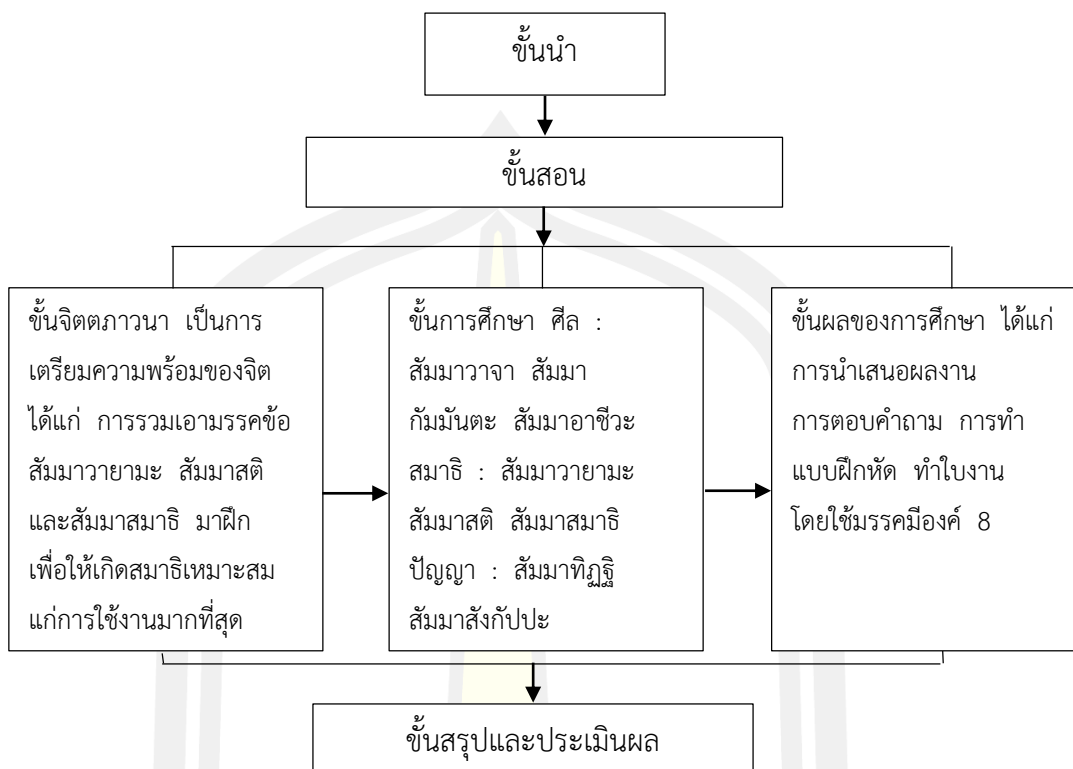
1. ขั้นศีล เป็นที่นักเรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกายทางวาจา ให้อยู่ในสภาพมีความเรียบร้อยเป็นปกติ มีวิธีการแสดงออกที่เหมาะสมและมีวินัยทางกาย ทางวาจา อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ โดยนักเรียนต้องหยุดเล่น หยุดคุย หยุดส่งเสียงดัง เข้าที่นั่งหรือเข้ากลุ่ม พร้อมทั้งจะร่วมกิจกรรมที่ครูนำมาให้นักเรียนปฏิบัติ ด้วยการสมาทานใช้เวลา 3 นาที ประเมินผลด้วยแบบประเมินพฤติกรรมขั้นศีล

โดยมีคะแนนเท่ากับ 15 คะแนน เกณฑ์การให้คะแนน คือ ทำนั่งเหมาะสม การออกเสียง ความตั้งใจ ความถูกต้อง ความพร้อมเพียง

2. ชั้นสมาธิ นักเรียนนั่งแบบพระพุทธรูปปางสมาธิ นักเรียนปฏิบัติ ด้วยการระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย โดยนั่งขาขวาทับขาซ้าย เอามือซ้ายวางบนตัก ใช้มือขวาวางทับบนมือซ้าย ตั้งกายให้ตรง แต่ไม่เกร็งตัว ตั้งสติให้มั่นรวบรวมจิตใจความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก โดยกำหนดที่ปลายจมูก ลมหายใจเข้า ภาวนาว่า พุท ในใจ ลมหายใจออกภาวนาว่า โธ ในใจ ภาวนา พุท-โธ ถือเป็น 1 รอบ ให้นักเรียนปฏิบัติจำนวน 50 รอบ จากนั้นจึงกำหนดในใจว่า อยากเดินหนอ พร้อมกับยกมือขวาขึ้นช้า ๆ คร่าวางบนเข่า ยกมือซ้ายขึ้นช้า ๆ คร่าวางบนเข่า ลืมตาขึ้นช้า ๆ กำหนดในใจว่า เห็นหนอ ต่อจากนั้นจึงเลิกและกล่าวคำแผ่เมตตา การฝึกนั่งสมาธินี้จะฝึกให้ต้นชั่วโมงเรียน โดยใช้เวลาครั้งละ 7 นาที ประเมินผลด้วยแบบประเมินพฤติกรรมชั้นสมาธิโดยมีเท่ากับ 15 คะแนน

3. ชั้นปัญญา เป็นชั้นที่นักเรียนมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจเนื้อหา เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดปัญญาขึ้น นักเรียนต้องตั้งใจเรียนรู้ตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ร่วมกิจกรรมกับครูอย่างสร้างสรรค์ ตื่นตัวที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ กล้าถามในเรื่องสงสัย อยากรู้ กล้าตอบ สนใจทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม ในด้านการอ่าน นักเรียนตั้งใจอ่าน จดจ่อในเรื่องที่อ่านและศึกษาค้นคว้าเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง การเขียน นักเรียนเขียนอธิบายถูกต้องตามเนื้อหา เขียนสรุปใจความสำคัญ คิดรอบคอบ ค้นหาคำตอบอย่างมีเหตุผล ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสาระสำคัญของบทเรียนโดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้น ใช้เวลา 50 นาที ประเมินผลจากแบบประเมินพฤติกรรมชั้นปัญญา ประกอบด้วย แบบประเมินพฤติกรรมการทำงานร่วมกัน แบบประเมินผลงานนักเรียนหรือการตรวจใบงานและแบบทดสอบย่อย โดยมีสัดส่วนของคะแนนเท่ากับ 20 : 20 : 15

แพรวนภา แพงวาปี (2557) สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการจัดการเรียนการสอนที่นำปรัชญาพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาและกระบวนการฝึกอบรมพัฒนามนุษย์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ เป็นการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้สร้างสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ฝึกฝนอบรมตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจและสติปัญญา แล้วพิจารณาผลการปฏิบัติของตนต่อสถานการณ์นั้น จนกำหนดและควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจของตนเองได้ และนำมาซึ่งการพัฒนาปัญญาตามลำดับ โดยเน้นให้ผู้สอนนำหลักกัลยาณมิตถรรวม 7 มาใช้ในการสอน คอยให้คำแนะนำในทางที่ถูกที่ควร ทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยเน้นมรรคมืองค์ 8 ปรากฏดังภาพประกอบ 2

ที่มา : แพรวนภา พวงวาปี (2557)

ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยเน้นมรรคมีองค์ 8

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการอาศัยความเชื่อที่ว่า คนจะมีปัญญาเกิดจากการได้ฝึกกำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต้องมีร่างกายอยู่ในสภาพที่ปกติ อยู่ในระเบียบวินัย การมีศีล เมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้ จิตใจก็จะเกิดความสงบ ช่วยให้กำลังใจความคิดที่ความกล้า เกิดปัญญารู้แจ้งขึ้นมา ใช้ปัญญาเป็นตัวจัดปรับทุกอย่างให้ลงตัว ทำให้จัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ติงาม สังคมมีความสุข การจัดการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนมีความพร้อมคือพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม (อธิศีลสิกขา) ด้านจิตใจ (อธิจิตตสิกขา) และด้านปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) แบ่งการจัดการเรียนรู้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นศีล คือ นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอและรับรู้ถึงสิ่งที่ครูผู้สอนกำหนดให้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ คือ นักเรียนมีความตั้งใจ ในการเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา คือ เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความตั้งใจ ผู้เรียนก็สามารถเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดให้ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาค้นในตนเองในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

1. ความหมายของจิตตปัญญาศึกษา

ประเวศ วะสี (2550) ได้นำเสนอความหมายของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า หมายถึง กระบวนการพัฒนาจิตและปัญญาอย่างรอบด้าน เป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อช่วยสร้างมนุษย์ให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ สมดุล และสามารถสร้างสังคมที่สันติสุขและเสมอภาคได้ ดังนี้ การศึกษาหรือการเรียนรู้ทุกชนิดควรจะทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน หรือเกิดจิตสำนึกใหม่แห่งความเป็นหนึ่งเดียวกัน แล้วคลายความยึดมั่นในตัวตนลง จะทำให้เกิดความเป็นอิสระมากขึ้น ความเป็นอิสระจะทำให้เปลี่ยนความรู้สึกนึกคิด ประสบความปิติ ความอิมเมม ความสุข สัมผัสความงามของสรรพสิ่งและเกิดไมตรีจิตมิตรภาพอันไพศาลและจิตตปัญญาศึกษา เป็นหนึ่งในระบบการศึกษาหรือระเบียบการเรียนรู้ใหม่ที่ควรมีเพื่อให้พ้นวิกฤติ กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษามีดังนี้

1. การเข้าถึงโลกทัศน์และชีวิต เรามองโลก มองธรรมชาติอย่างไร หากเราเข้าถึงความจริงจะพบความงามในนั้นเสมอ เมื่อเราเข้าถึงธรรมชาตีก็นำถึงความงามที่เป็นอิสระ

2. กิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน ดนตรี ศิลปะ กิจกรรมอาสาสมัคร (Volunteer) สนทนา (Dialogue) เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง พัฒนาจิตใจ

3. การปลีกวิเวกไปอยู่ในธรรมชาติ การสัมผัสธรรมชาติ (Retreat) ได้รู้ใจตนเอง เมื่อจิตสงบเชื่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติจะเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น

4. การทำสมาธิ (Meditation)

ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล (2551) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาที่เน้นการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรัก ความเมตตาอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล

ราชบัณฑิตยสถาน (2551) ได้ให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า การศึกษาที่สร้างกระบวนการที่ใหม่ต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน ความเมตตาและจิตสำนึกต่อส่วนรวม การนำปรัชญาและศาสนธรรมมาพัฒนาจิตฝึกปฏิบัติจนมีสติ และเกิดปัญญา สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับตน ผู้อื่นและสังคม

ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551) ได้กล่าวถึง จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นประสบการณ์ของการตระหนักรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและความเมตตา ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยใช้การนั่งสมาธิและวิธีการด้านจิตตปัญญาศึกษาต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เกิดการสังเกตและสืบค้นภายในตนเองอย่างลึกซึ้ง และได้เน้นว่าจิตตปัญญาศึกษาไม่ได้หมายถึงการละทิ้งความเป็นวิชาการ แต่เป็นการสร้างสมดุลระหว่างการเรียนรู้ภายนอกกับการเรียนรู้ภายใน เพื่อบ่มเพาะความสามารถของนักเรียนให้ข้ามพ้นสมรรถนะทางการใช้ถ้อยคำและมโนทัศน์ ไปสู่สมรรถนะของใจ บุคลิกและนิสัยใจคอความคิดสร้างสรรค์ การตระหนักรู้ในตนเอง การมีสมาธิ การเปิดกว้างและความยืดหยุ่นทางความคิดด้วย

ธนา นิลชัยโกวิท (2551) ได้ให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตน ได้แก่ การเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักและความเมตตา อ่อนน้อม ถ่อมตน เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่อยู่บนฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2552) ได้เสนอแนวคิดว่า จิตปัญญาหรือจิตตปัญญาเกิดมาจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ถ้าจิตตปัญญาเกิด ซึ่งหมายถึง ถ้าจิตมีความสุขและผ่อนคลายสมองได้รับการกระตุ้นให้คิดอย่างสบายและต่อเนื่อง ข้อมูลทุกอย่างที่คนได้รับจะถูกซึมซับผสมผสานกลมกลืนกับ ข้อมูลเดิมที่อยู่ด้วยกลไกสมอง แล้วรวมตัวทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่กลายเป็นจุดระเบิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง สามารถใช้ความรู้นำมาปะติดปะต่อเรื่องราวหรือคิดกลับมาได้อย่างมีความชาญฉลาด ในการใช้ปัญญาจากการเรียนรู้ เป็นคนมีเหตุผลด้วยจิตใจงามและผ่อนคลาย เด็กที่ผ่าน ประสบการณ์การเรียนรู้แบบจิตตปัญญา จะคิดเป็น ทำเป็นและรู้ที่จะเป็น กล้าแสดงออกแต่ไม่ก้าวร้าว กล้าคิดแต่ไม่ก้าวร้าว กล้าพูดด้วยความมั่นใจแต่สุภาพ ยอมรับพร้อมแก้ไขเมื่อทำผิด สนุกกับคำชี้แนะของผู้อื่นและตื่นพร้อมที่จะพัฒนาด้วยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ชนันท์ ธาตุทอง (2552) ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน เป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ภายใน (Transformative Learning) ที่ผู้เรียนเฝ้ามองความเปลี่ยนแปลงภายในของตนเอง อันเกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อโลกภายนอกโดยอาศัยจิตตปัญญาเป็นเครื่องมือ ซึ่งการพยายาม ฝึกหัดขัดเกลาก่อนนำไปสู่ความเข้าใจต่อธรรมชาติของสรรพสิ่ง มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่าง ตนเองและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างไม่แยกส่วน เกิดความเข้าใจว่าการเรียนรู้ การงานและการดำเนิน ชีวิต จิตตปัญญาศึกษาเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้เน้นที่วิชาเป็นตัวตั้ง แต่เน้นวิถีชีวิตร่วมกันเป็นตัวตั้ง การเรียนรู้ด้วยจิตตปัญญาศึกษาเพื่อความรู้แจ้ง คือการศึกษาจากการดูจิตของตนเองแล้วเกิดปัญญา เกิดการคิดเป็น คือ ใช้เหตุผลวิเคราะห์ให้สิ่งที่รับรู้กลายเป็นความรู้ที่คมชัดลึกยิ่งขึ้น จิตตปัญญา ศึกษา มุ่งสร้างระบบการเรียนรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ที่มุ่งเสพมากกว่าการสร้างสู่การเรียนรู้

ที่ยกระดับจิตตปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพของตนเองในการเรียนวิชาความรู้ และความจริงภายในตนเองควบคู่กันไปและให้กำลังใจกัน การมีเมตรีเห็นอกเห็นใจกัน รวมทั้ง สร้างทัศนคติที่มนุษย์ทั้งผองล้วนเป็นพี่น้องกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จิระพร ชะโน (2554) ได้ให้ความหมายว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การศึกษาที่ มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาด้านภายใน ซึ่งประกอบด้วยจิตและการคิด ผ่านการฝึกปฏิบัติจากกิจกรรมที่ หลากหลาย จนเกิดกระบวนการคิดใคร่ครวญด้วยจิตที่มีความเมตตากรุณา ทำให้จิตใจเปิดกว้าง สามารถทำความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ จนเกิดคุณลักษณะความตระหนักรู้ในตนเอง ความเมตตากรุณา และจิตสาธารณะ สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้กับการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2555) ได้อธิบายว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาที่เน้นและ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความตระหนักรู้ การเรียนรู้เรียนและการรู้เท่าทันมิติโลกภายใน (อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ ทักษะมุมมองต่อชีวิต โลกและสรรพสิ่ง) ของตนเองให้ คุณค่าในเรื่องการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ซึ่งหมายถึงการสังเกตอย่างมีสติต่อการเปลี่ยนแปลง ภายในของตนเองที่เกิดขึ้นจากการเผชิญกับผู้อื่นและโลกภายนอก ผ่านกระบวนการ วิธีการและ กิจกรรมหลากหลาย มีเป้าหมายต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้งทางความคิด ความเชื่อและจิตสำนึกใหม่เกี่ยวกับตนเองโลกและสรรพสิ่ง ส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติและดำเนิน ชีวิตอย่างมีสติอย่างมีปัญญา มีความรักความเมตตาต่อตนเองและสรรพสิ่งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นส่วนเดียวกับธรรมชาติ โดยใช้กิจกรรม 3 กระบวนการหลักตามแนวจิตตปัญญาศึกษา ดังนี้

1. สุนทรียสนทนา (Dialogue) คือ การพูดคุยที่มีความงดงามอยู่ในตัวเป็น กระบวนการที่ผู้ที่จะเข้ามามีความมั่นใจว่าตนมีพื้นที่ที่มั่นคงในการพูดหรือไม่พูด ในการเห็นเหมือน หรือเห็นต่าง ๆ ดังนั้นบรรยากาศของสุนทรียสนทนาต้องเป็นบรรยากาศที่มีความไวเนื้อเชื่อใจและ เคารพในความแตกต่างของกันและกัน ในการพูดคุยอย่างงดงาม มีความสุข ปราศจากการวิพากษ์ วิจารณ์ เปิดโลกของเราออกสู่ภายนอก รับสิ่งใหม่เข้ามาภายในตัว เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

2. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) เป็นการฟังเพื่อที่จะเข้าใจ ไม่ตัดสิน ไม่ขัดจังหวะ ไม่ซักถาม ตั้งใจฟังทำความเข้าใจ ไม่ฉาบฉวยไม่จ้องจับผิด จะทำให้เกิดความเคารพ และความเข้าใจผู้พูด นำมาสู่ความเข้าใจตนเอง เป็นการฟังสิ่งที่อยู่ภายในของผู้พูดที่นำออกมาซึ่ง เป็นความรู้ที่อยู่ภายในบุคคลนำมาต่อยอดกับความคิดความรู้ที่อยู่ในตัวเราทำให้เกิดปัญญา

3. การสะท้อนการเรียนรู้ทั้งรายบุคคลและกลุ่ม สามารถสะท้อนได้จากทั้งการพูด หรือการเขียน โดยสะท้อนสิ่งที่ได้ปฏิบัติไป เกิดการเรียนรู้อะไร ได้รับฟังจากผู้อื่นทั้งเหมือนและ แตกต่างจากประสบการณ์ของเรา เกิดการขยายความคิดและการเรียนรู้

จิตราภรณ์ วงศ์คำจันทร์ (2556) สรุปได้ว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงที่เกิดขึ้นจากภายในตัวผู้เรียน ใฝ่ใจอย่างใคร่ครวญพิจารณาอย่างลึกซึ้ง เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติเพื่อให้จิตใจสงบและมีสติ มีสมาธิ ส่งผลไปสู่การเรียนรู้เกิดการพัฒนาด้านในอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักและความเมตตา เข้าถึงความจริงและอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและเกิดการเปลี่ยนแปลงและสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ 3 กิจกรรม ได้แก่ 1. การเจริญสติ (Contemplation) 2. การทำสมาธิ (Concentration) และ 3. สนทนา (Dialogue)

ศิริธร ศรีจำนงค์ (2557) ได้ให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างคุณธรรม การเปิดใจเรียนรู้ความจริง การใช้เหตุและผล การปลูกฝังจิตสำนึกในความรัก เมตตาต่อผู้อื่น การได้ลงมือปฏิบัติและการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเอง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ 5 กระบวนการ ดังนี้ 1. การรับรู้จากสิ่งต่าง ๆ (Perceptions) 2. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) 3. สนทนา (Dialogue) 4. การฝึกปฏิบัติ (Practice) และ 5. การสะท้อนการเรียนรู้ (Reflection)

สุพิชญา โคทวิ (2557) ให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาว่า กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาภายในจิตใจ จิตวิญญาณ ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเอง เห็นคุณค่าผู้อื่น เกิดความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งรอบตัว ตลอดจนมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวมและสามารถที่จะเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างสมดุลเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตให้มีความสุข

วิจารณ์ พานิช (2558) ได้กล่าวถึง จิตตปัญญาศึกษาว่า หมายถึง การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดได้ในสิ่งแวดล้อมที่ “สบาย” ที่มาจาก “สัพบายะ” คือ สภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยเป็นสภาพแวดล้อมที่เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้านใน ผู้คนรู้จักลดน้ำใจให้คนรอบข้าง ให้ความสำคัญและเอาใจใส่จิตใจของผู้เรียนในทุกขณะ ทั้งนี้การเอาใจใส่จิตใจในกระบวนการเรียนรู้นั้น สามารถทำได้ใน 3 ลักษณะ คือ

1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) หมายถึง ฟังด้วยหัวใจ ด้วยความตั้งใจอย่างสัมผัสได้ถึงความละเอียดของสิ่งที่เราฟังอย่างลึกซึ้งด้วยจิตที่ตั้งมั่น ในที่นี้ยังหมายถึงการรับรู้ในทางอื่นด้วย เช่น การมอง การอ่าน การสัมผัส เป็นต้น

2. การน้อมสวีสใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้ง กอปรกับประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตในทางอื่น ๆ เมื่อเข้ามาสู่ใจแล้วมีการน้อมนำมาคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยความสงบเย็นของจิตใจเป็นพื้นฐาน จากนั้นก็ลองนำไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริง ก็จะเป็นพอกพูนความรู้เพิ่มขึ้นในอีกระดับหนึ่ง

3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) การปฏิบัติธรรมหรือการภาวนา คือ การเฝ้ามองดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิตนั้นคือการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ ความบีบคั้นที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงและสภาวะของการเป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัยที่เลื่อนไหลต่อเนื่องจากการปฏิบัติ ภาวนาฝึกสังเกตรวมของจิต จะทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก เห็นความเป็นจริงที่พ้นไปจากอำนาจแห่งตัวตนของตนที่หาได้มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นเพียงการเห็นผิดไปของจิต เพียงเท่านั้น

สิริรัตน์ นาคนิ (2559) สรุปได้ว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การศึกษาที่ทำให้เข้าใจด้านในของตนเอง รู้ตัวเข้าถึงความจริง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่น การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการรับฟังด้วยใจเปิดกว้าง ซึ่งจะนำไปสู่การรู้จักตัวเอง การหยั่งรู้ ความเปิดกว้างยอมรับความหลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ความมีสมดุลภายในมีปัญญาและมีความสุขแท้ ทั้งนี้จากการตระหนักเข้าใจตนเองจะส่งผลให้เกิดความชื่นชมในคุณค่าของประสบการณ์ของผู้อื่นด้วยเช่นกัน การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พร้อมพร้อมด้วยศีล สมาธิ อันเป็นบาทฐานของการก่อกำเนิดความรู้ที่ถึงพร้อมนั้นคือ ปัญญาที่สามารถมองเห็นสรรพสิ่งตามที่เป็นจริงเห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยง การเปลี่ยนแปลงไหลเลื่อนไม่หยุดนิ่ง เห็นถึงความไม่แน่นอนของชีวิตที่จะทำให้เรากลับมาเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะ ด้วยสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ เป็นการศึกษาดด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยสายตาแห่งความสดใหม่อยู่เสมอ ผลที่งอกงามภายในจะสุกงอมหอมหวานก่อนเกิดผลเป็นการทำงานอันสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์อันกว้างขวางต่อสังคมและผู้คนรอบข้าง

Hart (2004) ได้กล่าวถึง Contemplation ว่า เป็นการใช่วิธีการต่าง ๆ เช่น การพิจารณาใคร่ครวญ บทกวีและการทำสมาธิที่จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำจิตที่มีความวุ่นวายอยู่ตามปกติสงบขึ้น เพื่อบ่มเพาะความสามารถในการตระหนักรู้ การมีจิตใจจดจ่อ และการเข้าถึงอย่างชัดแจ้ง ให้มีความลึกซึ้งขึ้นต่อผู้เรียน

Haynes (2005) ได้กล่าวถึง จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นวิธีการที่จะพัฒนาสมาธิ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและเพื่อก่อให้เกิดความตระหนักรู้และความรักความเมตตา โดยเฉพาะการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้จักเทคนิคของการตระหนักรู้ สมาธิและวิธีการที่จะกำหนดความตั้งใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อยุคปัจจุบันที่เป็นยุคของการแยกส่วน ยุคแห่งความรวดเร็ว ทันสมัย การมีภารกิจอันหลากหลายและการถูกรบกวนการมีสมาธิอย่างต่อเนื่อง

Zajonc และ Montessori (2006) ได้กล่าวถึง การใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นกิจกรรมง่าย ๆ อย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่เมื่อนำมาใช้ในวงการวิชาการจะทำให้นักเรียนได้มีความสัมพันธ์แบบใหม่กับตนเอง ผู้อื่นและกับทั่วโลก การใคร่ครวญจะทำให้ความรู้ที่ไม่ใช่ความรู้บนพื้นฐานของข้อมูลและการแยกแยะระหว่างอัตวิสัยกับภาววิสัย แต่เน้นความรู้ ปัญญาที่เกี่ยวกับ

ความสัมพันธ์ที่มีการเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง การตั้งคำถามแบบใคร่ครวญนี้จะนำไปสู่การศึกษาที่ทำให้
นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้

สรุปได้ว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ขั้นพื้นฐานภายในตนเอง โดยเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและ
สอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักและความเมตตา อ่อนน้อมถ่อมตน เกิดจิตสำนึกต่อ
ส่วนรวมที่อยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด

2. ความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษา

หนังสือ ธาตุทอง (2552) ได้กล่าวถึง จิตตปัญญาศึกษา มีความสำคัญต่อการพัฒนา
มนุษย์ เพราะสามารถนำไปสู่การดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีรายละเอียด
ดังต่อไปนี้

1. มุ่งสร้างระบบการเรียนรู้ (ระบบการศึกษา) เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ที่มุ่ง
เสพมากกว่าการสร้างสู่การเรียนรู้ที่ยกระดับจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานให้มนุษย์พัฒนา
ศักยภาพของตนเองในการเรียนรู้วิชาความรู้และความจริงภายในตนเองควบคู่กันไป

2. ปรับเปลี่ยนทัศนคติของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม
ให้เป็นไปด้วยท่าทีของการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยการฝึกใช้สติปัญญา สร้างทักษะ
ของการใช้ปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (เป็นกัลยาณมิตร) และเป็นความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลกัน
การช่วยเหลือกัน การมีวาจาที่เป็นมิตรเป็นสารประโยชน์ให้ความจริงและให้กำลังใจกันและกัน
การมีไมตรีเห็นอกเห็นใจกัน รวมทั้งสร้างทัศนคติที่ว่ามนุษย์ทั้งหมดล้วนเป็นพี่น้องซึ่งกันและกัน

3. ยกย่องวัฒนธรรมแห่งศักดิ์ศรี คุณค่าของความดีงามและการใช้ชีวิตอย่าง
พอเพียงเป็นวาระแห่งการอยู่รอดของสังคมไม่เฉพาะแต่กับผู้คน แต่จะเกิดผลไปถึงทรัพยากรและ
สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ยั่งยืนด้วยความสมดุล โดยการฝึกเรียนรู้จากธรรมชาติและชุมชนแห่ง
การผลิตพื้นฐานเห็นคุณค่าของผู้อื่น เห็นความดี เห็นความงามและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4. เสริมกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ตั้งแต่การรู้จักความรู้ที่มีอยู่ในตัว
(Tacit Knowledge) การใช้ความรู้นั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์ได้จริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อยอด
ความรู้ที่ทดลองใช้ในบริบทต่าง ๆ จนถึงการประมวล วิเคราะห์เป็นความรู้ใหม่ที่ยังประโยชน์ได้
กว้างขวางเกิดความเชื่อมั่นในความรู้ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในบริบทของสังคมและมีความมั่นใจ
รู้เท่าทันในการสร้างและใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ตามความเจริญของสากลโลกหลายองค์การทั่วโลก

สิริรัตน์ นาคนิ, พิสมัย ศรีอำไพ และจิระพร ชะโน (2560) จิตตปัญญาศึกษามี
ความสำคัญทั้งการพัฒนาตนเอง การพัฒนาผู้เรียนและการพัฒนาการเรียนการสอน ดังนี้

1. ช่วยพัฒนาตนเอง เนื่องจากจิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบ
องค์รวมจึงช่วยให้คนเรามองโลกแบบไม่แยกส่วน นั่นคือ มองเห็นสรรพสิ่งในโลกนี้ที่เกี่ยวข้อง

ความสัมพันธ์กันเป็นระบบทำให้มีความรักความเมตตาต่อตนเองและสรรพสิ่งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นหนึ่งเดียวกันกับธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญญาตระหนักรู้ เกิดการเรียนรู้และรู้เท่าทันมิติโลก ภายในของตนเอง เห็นคุณค่าในการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ซึ่งหมายถึงการสังเกตอย่างมีสติ ต่อการเปลี่ยนแปลงภายในของตนเองในขณะที่เผชิญกับผู้อื่นและโลกภายนอก การเรียนรู้อย่างมีสติ เช่นนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน สามารถคลายความร้อนรุ่มและร้อนแรงได้ด้วยการให้ความรักและเมตตาต่อผู้อื่น มีความเข้าใจคนในครอบครัวมากขึ้น รั้งฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ ให้ช่วยเหลือคนที่อยู่รอบข้างมากขึ้นและลดความขัดแย้งลง

2. ช่วยพัฒนาผู้เรียน จิตตปัญญาศึกษาช่วยสร้างสมดุลให้ผู้เรียนระหว่างการเรียนรู้ จากภายในกับการเรียนรู้จากภายนอก เพื่อบ่มเพาะความสามารถของผู้เรียนให้ก้าวข้าม ความสามารถทางวิชาการอย่างเดียวไปสู่ความสามารถทางด้านจิตใจ บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย ความคิดสร้างสรรค์ การตระหนักรู้ในตนเอง การมีสมาธิ การเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น อย่างกัลยาณมิตรและการยืดหยุ่นทางความคิด ซึ่งถือเป็นการบ่มเพาะความสุขในการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของผู้เรียน ซึ่งพร้อมที่จะเผชิญกับโลกที่ซับซ้อนและความท้าทายอย่างกล้าหาญและ ร่วมเปลี่ยนแปลงโลกด้วยทักษะในตนและความเมตตาเพื่อสร้างความสุขและความหมายในชีวิต ของตน

3. ช่วยครูพัฒนาการเรียนการสอน จิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วย ใจอย่างใคร่ครวญที่ต้องอาศัยแนวทางศาสนา ศาสตร์ทางศิลปะและการสร้างสัมพันธ์ภาพเชิงบวก ผ่านแนวทางการสอนที่หลากหลายเพื่อให้มั่นใจว่าผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้จากภายในและเกิดปัญญา ดั้งนี้ครูจึงต้องแสวงหากลวิธีการสอนใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในอย่างยั่งยืน ดังนี้ 1) Critical-approach คือ การสอนให้ผู้เรียนมองโลกในแง่ดี ให้มีความคิดวิจารณ์ญาณรู้จัก การวิเคราะห์หาเหตุผล 2) Creative-based approach คือ การสอนให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้ เต็มศักยภาพ รู้และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ 3) Productivity-based approach คือ การสอนให้ ผู้เรียนมองที่ผลงาน ให้รู้จักสร้าง รู้จักคิดอะไรใหม่ๆ และ 4) Responsibility-based approach คือ การสอนให้ผู้เรียนรู้จักตัวเอง รู้จักการเสียสละและร่วมผลักดันสังคมให้ก้าวหน้า

ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551) ได้สรุปรายงานจากการศึกษาวิจัยจิตตปัญญา พุทธชาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่น้อมเอาประสบการณ์ตรงเข้ามาสู่ใจอย่างใคร่ครวญ โดยผู้เรียน บ่มเพาะความเปิดกว้างอ่อนน้อมถ่อมตน และเปิดรับต่อความสดใหม่ในการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ขณะมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง นำสู่การเกิดสติปัญญา ตระหนักเห็น ละวางตัวตน ทั้งนี้ กระบวนการที่ใช้ในการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาส่วนหนึ่งมีลักษณะของการนำกระบวนการและ เครื่องมือของการเรียนรู้มาพัฒนาด้านในบนฐานของศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ หลายกระบวนการ (อาทิ สมาธิหรือโยคะ) มาให้คุณค่าใหม่ ๆ ในลักษณะของการบูรณาการและการสร้างขึ้นมาใหม่

จากขบวนการจิตตปัญญาศึกษาที่ก่อตัวและพัฒนาขึ้นที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า คือการศึกษาที่ต้องให้ความสำคัญมีหลัก 8 ประการ ดังนี้

1. ประสบการณ์ตรงของการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง
2. การรับฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) และการเรียนรู้ด้วยใจที่เปิดกว้าง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่จะสัมผัสชีวิตตนเองและผู้อื่นอย่างจริงใจ
3. การเคารพศักยภาพแห่งการเรียนรู้ของทุกคนอย่างไร้อคติ
4. การน้อมใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ที่ไร้การยึดมั่นถือมั่นต่อหลักการตรรกะ บ่มเพาะน้อมนำประสบการณ์ที่พบมาคิดใคร่ครวญ เพื่อค้นหาความหมายต่อชีวิตและเรียนรู้เพื่อที่จะรู้จักตนเอง ด้วยการนำไปลองปฏิบัติต่อให้เห็นจริง
5. การเฝ้ามองเห็นตามความเป็นจริง (Meditation) โดยการปฏิบัติธรรมหรือภาวนา
6. การศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อความสดของปัจจุบันขณะการเรียนรู้จากภายใน คือ กระบวนการแห่งการค้นพบคุณค่าและความหมายของการมีชีวิตอยู่ในขณะด้วยสติสัมปชัญญะ
7. การให้คุณค่าแก่รากฐานทางภูมิปัญญาอันหลากหลายของท้องถิ่นและวัฒนธรรม คือ การเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าทางจิตวิญญาณของภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา
8. การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน คือ การเรียนรู้บนฐานการสนับสนุนของกัลยาณมิตรที่เป็นเพื่อนเดินทางในการเรียนรู้พัฒนาด้านในที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นตนเองและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ที่หลากหลาย

สรุปได้ว่า จิตตปัญญาศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาตนเอง พัฒนาผู้เรียน และพัฒนาการเรียนการสอนของครู ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะครูควรทำความเข้าใจ เห็นคุณค่าและส่งเสริมการเรียนรู้ในแนวทางการศึกษาด้านจิตตปัญญาศึกษาให้มากที่สุด เพื่อจะช่วยให้มีการพัฒนามนุษย์ให้เกิดปัญญาสูงขึ้นอย่างแท้จริง

3. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

จิตตปัญญาศึกษา เป็นแนวคิดการเรียนรู้ที่บ่มเพาะความเปิดกว้างอ่อนน้อมถ่อมตน เปิดรับต่อความหลากหลายผ่านประสบการณ์ตรงอย่างกล้าเผชิญ การใช้ชีวิตอยู่กับปัจจุบันขณะอย่างมีสติสัมปชัญญะและน้อมนำเอาประสบการณ์มาสู่ใจอย่างใคร่ครวญ แนวคิดนี้ถูกสร้างกระบวนการขึ้นใหม่ (Reconstruction) อยู่บูรณาการจากกระบวนการ การปฏิบัติและเครื่องมือของศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ ที่เคยใช้มาในอดีต โดยนำมาปรับประยุกต์ใช้ในลักษณะการให้คุณค่าใหม่ โดยมุ่งเน้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้พัฒนาด้านในของผู้เรียนในสังคมยุคสมัยใหม่ (พงษธร ตันติฤทธิศักดิ์ และคณะ, 2552)

สลักจิต ตรีธรรมาโสภาส (2553) ได้ประมวลกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด จิตตปัญญาศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นสมาธิ หมายถึง การให้ผู้เรียนหลับตาตั้งสติ ทำจิตให้นิ่ง ก่อนการเรียน การสอนใช้เวลา 5-10 นาที ในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการกล่าวถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้ว เชื่อมโยงกับ บทเรียนใหม่และกิจกรรมที่จะทำต่อไปในคาบเรียนถัดไป แล้วปล่อยให้ทำจิตนิ่งและเมื่อครบเวลา ก่อนที่ผู้เรียนจะลืมตา ผู้สอนจะทบทวนอีกครั้งว่า ผู้เรียนและผู้สอนจะต้องทำอะไร อย่างไร ใช้ระยะเวลาประมาณเท่าใด
2. ขั้นคิดและใคร่ครวญ หมายถึง การนึกไตร่ตรองอย่างเจียม ๆ เพื่อทำความเข้าใจวิเคราะห์เหตุและผล จนสามารถเข้าถึงความจริง ความดี ความงามได้ ซึ่งครูผู้สอนจะต้อง ออกแบบกิจกรรม ให้ผู้เรียนมีความคิดและใคร่ครวญทุกครั้ง อาจจะเดี่ยวหรือกลุ่มก็ได้ แต่เน้นการทำงานกลุ่มมากกว่า เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน โดยมีการผสมผสานกิจกรรมสุนทรียสนทนา เพื่อฝึกการรับฟังอย่างปราศจากอคติและฝึกการใช้ กระบวนการคิดเชิงระบบ โดยยึดหลักความจริง ความดี ความงาม เป็นแก่นของความคิดและ สามารถเชื่อมโยงโลกแห่งความจริงได้
3. ขั้นสะท้อนความคิด หมายถึง การนำเสนอความคิด ตามสาระหรือประเด็นที่ ผ่านการคิดใคร่ครวญมาแล้ว เช่น คำพูดสั้น ๆ วาทกรรม การเขียนข้อความสั้น ๆ การเขียน เรียงความ การเขียนแผนผังความคิด แผนภูมิความคิด การวาดภาพ การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การปฏิบัติจริงและการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยจิตสาธารณะหรือ จิตอาสา เป็นต้น

ฉันท ธาตุทอง (2552) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด จิตตปัญญาศึกษาในระดับอุดมศึกษาไว้ว่า การเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาจะเน้นการเรียนรู้ โดยผ่านการปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เช่น การภาวนา รูปแบบต่าง ๆ นิเวศภาวนา จิตตศิลป์
2. สร้างทักษะการปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์และการอยู่ร่วมกันของกลุ่มกัลยาณมิตร เช่น การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงร่วมกระบวนการนพลักษณ์เพื่อการพัฒนา ตน กระบวนการสุนทรียสนทนา กระบวนการงานพลังกลุ่มและความสุข
3. ยกระดับทางวัฒนธรรมและทางการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงเป็นวาระการอยู่รอด ของสังคม เช่น การทำงานอาสาสมัคร การเรียนรู้ในชุมชนที่ใช้ชีวิตพอเพียง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำงานร่วมกับชุมชน

4. เสริมกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เช่น การติดตามผู้รู้แบบรายบุคคล การค้นคว้าหาความรู้เพื่อทำวิจัย วิทยานิพนธ์ในประเด็นสำคัญของชีวิต การสังเกตตนเอง และจดบันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

เมธินี วงศ์วานิช รัชมกภาภรณ์ (2555) ได้แนะนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ไว้ 5 กระบวนการ ได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมสู่การเรียนรู้ (Check-in) ขั้นที่ 2 สนทนา (Dialogue) ขั้นที่ 3 การสะท้อนการเรียนรู้ (Learning reflection) ขั้นที่ 4 การฝึกทบทวนความรู้ด้วยตนเอง (Check-out) และขั้นที่ 5 การทบทวนความรู้ด้วยการจดบันทึก (Journaling)

สุพิชญา โคทวี (2557) ได้ทำวิจัยการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อสร้างเสริมจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ 4 ขั้นตอน ได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อม (Check In) ขั้นที่ 2 การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้หรือการเล่าเรื่อง (Conversation) ขั้นที่ 3 การสรุปบทเรียน (Conclusion) และขั้นที่ 4 การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation)

พระมหาสายัณห์ วงศ์สุรินทร์ (2557) ได้ดำเนินการชั้นการเรียนการสอนตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มี 5 ขั้นตอน ได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 การสร้างศรัทธา ขั้นที่ 2 การให้ความรู้ ขั้นที่ 3 การร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นที่ 4 การสะท้อนความคิด และขั้นที่ 5 การนำไปปฏิบัติ

Craton (2002) ได้กล่าวว่า ไม่มีวิธีสอนใดที่เฉพาะเจาะจงจะใช้วิธีการบรรยาย การเล่าเรื่องโดยผู้เรียนหรือการยกข้อความที่พบในบทความขึ้นมากระตุ้นการสะท้อนตนเองเชิงวิพากษ์ของผู้เรียน ครูมีหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและรู้สึก การสร้างสภาพแวดล้อมต้องผสมผสานทั้งความรู้ตลอดภัย การสนับสนุนและความรู้สึกถึงพลังอำนาจของผู้เรียน จึงจะทำให้เกิดความท้าทายผู้เรียนในเรื่องความเชื่อ สมมติฐานและมุมมองของผู้เรียนเอง ในการเลือกยุทธวิธีการสอนสามารถทำได้ 7 กระบวนการ ดังนี้ 1. การเริ่มต้นด้วยเหตุการณ์กระตุ้นผู้เรียน (Activation Event) 2. การตั้งสมมติฐาน อาจจะใช้การถามเชิงวิพากษ์ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบหรือการใช้ประสบการณ์ส่วนบุคคล 3. การสะท้อนตนเองเชิงวิพากษ์ (Critical Reflection) 4. การเปิดกว้างต่อความหลากหลาย (Openness Alternatives) 5. การอภิปราย (Discourse) 6. การทบทวนและปรับสมมติฐานและมุมมองและ 7. การนำเสนอสมมติฐานและมุมมองที่ปรับแล้วไปใช้ ผู้สอนควรจัดสถานการณ์ที่ให้โอกาสผู้เรียนได้ทำตามสมมติฐานและมุมมอง อาจเป็นโครงการที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติในสถานที่จริง

Haynes (2005) ได้รวบรวมแนวทางในการน้อมสวใจอย่างใคร่ครวญตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามีกระบวนการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน ได้ดังนี้ 1. การฝึกสมาธิก่อนเรียน 2. การตั้งคำถาม 3. การฟังอย่างลึกซึ้ง 4. การพิจารณาไตร่ตรอง 5. การเดินด้วยปัญหา 6. การมุ่งเน้นความสนใจและ 7. การใส่ใจพิจารณาพิจารณาทางภาษา

สรุปได้ว่า แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มีความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ สามารถนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาจัดการศึกษา โดยวิธีการนำไปใช้ในการดำเนินการสอนหรือการจัดกิจกรรม ซึ่งแนวทางของกระบวนการจัดการเรียนรู้มีหลายแนวทางและหลายขั้นตอนที่ผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ักเรียน สามารถทำได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) หมายถึง ฟังด้วยหัวใจด้วยความตั้งใจ อย่างสัมผัสได้ถึงความละเอียดของสิ่งที่เราฟังอย่างลึกซึ้งด้วยจิตที่ตั้งมั่น ในที่นี้ยังหมายถึงการรับรู้ในทางอื่นด้วย เช่น การมอง การอ่าน การสัมผัส เป็นต้น 2. การน้อมสวใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้งประกอบกับประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตในทางอื่น ๆ เมื่อเข้ามาสู่ใจแล้ว มีการน้อมนำมาคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยความสงบเย็นของจิตใจเป็นพื้นฐาน จากนั้นก็ลงนำไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริง ก็จะเป็นพอกพูนความรู้เพิ่มขึ้นในอีกระดับหนึ่ง 3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) การปฏิบัติธรรมหรือการภาวนา คือ การเฝ้ามองดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิตนั่นคือการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ ความบิปรันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงและสภาวะของการเป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัยที่เลื่อนไหลต่อเนื่องจากการปฏิบัติภาวนาฝึกสังเกตธรรมของจิต จะทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก เห็นความเป็นจริงที่พ้นไปจากอำนาจแห่งตัวตนของตนที่หาได้มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นเพียงการเห็นผิดไปของจิตเพียงเท่านั้น

4. หลักการพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษา

ธนา นิลชัยโกวิท (2551) ได้วิเคราะห์ปรัชญาและหลักการพื้นฐานสามารถสรุปได้ว่า ปรัชญาพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษา มี 2 ประการ คือ

1. ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ (Humanistic Value) คือ เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง มีความจริง ความดีและความงามในตนเองการจัดการกระบวนการการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา จึงไม่ใช่การ “สอน” แต่เป็นการสร้างเงื่อนไขให้ศักยภาพภายในที่มีอยู่แล้วสามารถพัฒนาเพื่อให้เกิดการเติบโตจากภายใน

2. กระบวนทัศน์องค์รวม (Holistic Paradigm) คือ ทัศนะการมองโลกว่าสรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์และผสมผสานเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งสะท้อนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอก ไม่แยกการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองออกจากการเรียนรู้โลก ไม่แยก “วิชา” ออกจากคน ไม่พัฒนาด้านใดโดยตัดขาดจากความ เป็นจริงทางสังคม ไม่แยกมนุษย์ออกจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและ วัฒนธรรม

2.2 การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเข้าถึงความจริง ความดี และความงามไว้ด้วยกัน แตกต่างจากวิทยาศาสตร์กระแสหลักที่พยายามแยกการค้นหา “ความจริง” ออกจากเรื่องของ คุณค่า จิตใจและสุนทรียภาพ เพราะการเข้าถึงธรรมชาติที่แท้ของสรรพสิ่งจะสามารถเข้าถึง ความจริง ความดีและความงามได้พร้อมกัน เช่น การเข้าใจธรรมชาติของชีวิตอย่างชัดเจน (ความจริง) ย่อมทำให้เห็นคุณค่าและความงามของสรรพชีวิตและเกิดความรู้สึกที่ตึงามขึ้นในจิตใจ

2.3 การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวมทั้งสามฐาน คือ ฐานกาย ฐานใจ ฐานหัว ไปอย่างต่อเนื่อง ผสมผสานกันในจังหวะที่เหมาะสมทำให้ศักยภาพด้านต่าง ๆ ในตัวมนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่และทำให้การเรียนรู้มีความหลากหลายลึกซึ้งในลักษณะ พหุปัญญา การเรียนรู้ในมิติอื่น ๆ นอกเหนือจากความคิด ซึ่งเป็นการทำงานทั้งในระดับจิตสำนึก และจิตไร้สำนึกไปพร้อม ๆ กัน

2.4 การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงปัจเจกบุคคลและชุมชน จึงให้ความสำคัญกับชุมชน การเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนาความรู้ที่คลี่คลายไปในแต่ละขณะท่ามกลาง ความเป็นจริง มีพลังพลวัตและช่วยให้เข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ลึกซึ้งพร้อม ๆ ไปด้วยการเรียนรู้ถึง การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมและเป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งรอบตัวใน ธรรมชาติ

ฉันท ธาตุทอง (2552) ก็ได้นำหลักการตามแนวคิดจิตตปัญญา คือ หลักจิตตปัญญา 7 หรือ 7 C's ดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการวิจัยและวิเคราะห์ออกมาได้ ดังนี้

1. การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่สภาวะ จิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งในด้าน พหุปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญนี้ต่างกับการใคร่ครวญทั่ว ๆ ไปที่ไม่ได้เน้น ความคิดเท่านั้น แต่เป็นการใคร่ครวญและรับรู้แบบองค์รวมด้วยกายใจ ความคิดและจิตวิญญาณ พิจารณาใคร่ครวญบนพื้นฐานของความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันของสรรพสิ่ง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้สู่ การเปลี่ยนแปลงทั้งกับตนเอง ผู้อื่นและโลก หลักสำคัญของการจัดการเรียนรู้จึงต้องเป็น กระบวนการเรียนรู้ที่ต้องสร้างเงื่อนไขและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของตนเองกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างกิจกรรมตามหลักการพิจารณาด้วยใจอย่าง ใคร่ครวญ เช่น

- 1.1 การสงบนิ่งก่อนทำกิจกรรม
- 1.2 สุนทรียสนทนา
- 1.3 การพิจารณาเรื่องราว บทกวี หรือสิ่งต่าง ๆ ด้วยความสงบ
- 1.4 การทบทวนในสิ่งที่เรารู้มาหรือจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ
- 1.5 การหยุดใคร่ครวญและบันทึกการเรียนรู้หลังจากทำกิจกรรม

2. ความรักความเมตตา (Compassion) คือ การสร้างบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ความไว้วางใจ ความเข้าใจและการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งระหว่างผู้นำกระบวนการเรียนรู้กับผู้ร่วมเรียนรู้และระหว่างผู้ร่วมเรียนรู้ด้วยกันเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ร่วมเรียนรู้กล้าเปิดเผยตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกได้อย่างเต็มที่ ตลอดจนได้รับกำลังใจและการสนับสนุนในการเปลี่ยนแปลงตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปจากการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หลายการศึกษาในต่างประเทศที่เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ การเปิดกว้าง ความรู้สึกปลอดภัย ความจริงใจและการที่ครูหรือผู้นำกระบวนการต้องมีความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และห่วงใย เพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงขึ้น เหตุผลของหลักความรักความเมตตาต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญา ได้แก่

2.1 บรรยากาศของความรักความเมตตาจะช่วยสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยเพราะมีความไว้วางใจ เข้าใจ รับฟังและยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนกล้าเปิดเผยตัวตนความรู้สึกและความคิดของตนเอง โดยไม่รู้สึกอับอาย

2.2 เป็นบรรยากาศของความสัมพันธ์ด้วยความรักความเมตตาอย่างบริสุทธิ์ใจที่อยู่บนพื้นฐานของการยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

2.3 เป็นบรรยากาศที่เป็นมิตร เปิดกว้าง ยอมรับ ไม่ตัดสินถูกผิด ทำให้ผู้เรียนไม่เครียดหรือเกิดความกดดัน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้

2.4 บรรยากาศของความรักความเมตตา ความเข้าใจ ความไว้วางใจ การเกื้อหนุนซึ่งกันและกันทำให้มีความรู้สึกที่ดีในเชิงบวกเกิดขึ้นในตนเอง

3. การเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) คือ การบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติอย่างแท้จริง แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ 4 ด้าน คือ

3.1 การช่วยให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ในกระบวนการเข้ากับชีวิตได้ นำไปสู่การทำให้กระบวนการเข้ามาสู่ภายใน (Internalization) บูรณาการสู่วิถีชีวิต ซึ่งตรงกับข้อสรุปจากการศึกษาในต่างประเทศว่าการที่ผู้เรียนได้ใคร่ครวญพิจารณาและสนทนากับเพื่อนในกระบวนการ แม้ส่วนใหญ่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางมุมมองและความคิด แต่อาจจะไม่

ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ผู้สอนจึงอาจจะเป็นต้องชี้แนะเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงด้วย เช่น ต้องชี้แนะวิธีการสอนในแนวการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงให้กับครูที่จะไปลงมือปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม

3.2 การเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงและลดช่องว่างระหว่างผู้เข้าร่วมกระบวนการด้วยกันเอง และระหว่างกระบวนการกับผู้เข้าร่วมกระบวนการ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ สนับสนุน และมีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันได้อย่างเต็มที่ ตัวอย่างของกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดลักษณะเช่นนี้ ได้แก่ กิจกรรมแนะนำตัว การให้ผู้เข้าร่วมได้มีโอกาสเล่าเรื่องราวของตนเองแลกเปลี่ยนกัน การทำให้ทำงานและฝ่าฟันอุปสรรคร่วมกัน

3.3 การเชื่อมโยงกับชุมชนและธรรมชาติ เช่น การเข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตในชุมชนการทำงานอาสาสมัครและการปฏิบัตินิเวศภาวนา ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น

3.4 การเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่างๆของกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและมีความสมดุลอย่างแท้จริง เพราะการเรียนรู้ในฐานใดฐานหนึ่งโดยขาดการเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ในฐานอื่น ๆ มักไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เช่น การเรียนรู้ที่เน้นเฉพาะฐานหัวเน้นการคิดวิเคราะห์ โดยไม่เชื่อมโยงกับอารมณ์ความรู้สึกและความสัมพันธ์ ทำให้การใคร่ครวญขาดความละเอียดอ่อน จึงควรจัดให้มีการเรียนรู้ในมิติและรูปแบบต่าง ๆ อย่างบูรณาการ ทั้งการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางกาย เช่น ชีกง โยคะ ผ่านกิจกรรมศิลปะต่าง ๆ และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนรู้ได้สัมผัสและเผชิญด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เชื่อมโยงและข้ามพ้นขอบเขตของการรู้ผ่านเพียงการคิด ภาษาและตรรกะ ที่เป็นแบบแผนหลักของการศึกษาแบบเดิม

4. การเผชิญความจริง (Confrontation Reality) คือ การเปิดโอกาสให้เผชิญกับความเป็นจริง ทั้งความของตนเอง ของผู้อื่น ของสังคม หรือของโลกการที่ตัวเราได้เผชิญกับความเป็นจริง จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง การเผชิญกับความจริงแบ่งเป็น 2 ด้านคือ

4.1 ความเป็นจริงในตนเอง เช่น ความคิดความรู้สึกที่ไม่รู้ตัว หลีกเลี่ยงหรือเก็บกดไว้ ด้วยการส่งเสริมการสืบค้นและสัมผัสกับตัวตนของตนในแง่มุมต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมและการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง โดยไม่หลีกหนี ภายใต้อารมณ์ที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ยอมรับและมีความรักความเมตตาทั้งต่อตนเองและต่อกันและกัน

4.2 การเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินเดิมของตน เช่น คนที่มีพื้นฐานต่างกัน สภาพความเป็นจริงในชุมชนและสังคมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแง่มุมใหม่ ได้เผชิญกับความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่าง แม้จะไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับ

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงประเด็นนี้ทั้งหมดโดยตรง แต่ก็มีการศึกษาที่กล่าวถึง การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทของกลุ่ม ที่แสดงให้เห็นว่าการกล้าเผชิญและจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มอย่างเหมาะสมแทนที่จะหลีกเลี่ยง ช่วยให้สมาชิกกลุ่มเติบโตและเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น

5. ความต่อเนื่อง (Continuity) ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงในขั้นพื้นฐานมักเกิดขึ้นจากประสบการณ์สะสมที่ช่วยสร้างเงื่อนไขภายในให้สุกงอมพร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานขึ้น ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ความต่อเนื่องมีความหมาย 2 ประการ คือ

5.1 ความต่อเนื่องสั้นไหลของกระบวนการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ แต่ละครั้งที่มีจังหวะขึ้นในการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน การเข้าสู่กระบวนการหลักและการสรุปการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ตลอดกระบวนการควรมีความต่อเนื่องสั้นไหล ที่ช่วยให้เกิดพลังพลวัตในการเรียนรู้ตัวอย่าง เช่น การจัดจังหวะของกิจกรรมให้ได้สัมผัสประสบการณ์ตรงที่กระตือรือร้นแล้วมีโอกาสย้อนกลับมาใคร่ครวญ ต่อด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่ม เพื่อขยายการเรียนรู้จากมุมมองที่แตกต่าง

5.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละครั้งให้มีความต่อเนื่องสอดคล้องกันและส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบและในชีวิตประจำวัน เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อน เพราะการเปลี่ยนแปลงภายในเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ ด้วยการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้เพียงครั้งเดียว การมีกระบวนการที่ต่อเนื่องหรือการสร้างเงื่อนไขให้สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้กลับไปใช้ได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การสนับสนุนขององค์กรหรือหน่วยงาน การมีชุมชนการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยต่อยอดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้ง และมีความยั่งยืนอย่างแท้จริงได้

6. ความมุ่งมั่น (Commitment) ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับเข้ามาสู่ใจของผู้เข้าร่วมกระบวนการ และการนำเอากระบวนการกลับไปใช้ในชีวิตเพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงภายในตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน จึงต้องพยายามสร้างเงื่อนไขที่จะกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายสำหรับตนเอง การทำความเข้าใจและกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ต้น การสร้างแรงบันดาลใจ ปลุกเร้าให้เกิดพลังความมุ่งมั่น ความรักความเมตตา การเปิดโอกาสให้ได้สัมผัสและเผชิญกับประสบการณ์ตรงที่ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้ง ทั้งจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้กลับไปฝึกฝนและปฏิบัติ

อย่างต่อเนื่องในชีวิตของตน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็จะไม่ยั่งยืนและถาวรความมุ่งมั่นในการเปลี่ยนแปลงตนเองอาจเกิดขึ้นจากเงื่อนไขต่าง ๆ ดังนี้

6.1 เกิดจากความต้องการของตนเองที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง

6.2 เกิดจากการสร้างสถานการณ์ที่มีเงื่อนไขทำให้เกิดการตระหนักหรือมองเห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงตนเอง

6.3 เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ลดการยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ทำให้มองเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างจริงจัง

7. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) ปัจจัยหนึ่งที่สมาชิกทุกคนเห็นร่วมกันว่าสำคัญที่สุด คือ ความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ค่อยๆ ก่อตัวขึ้นจากกระบวนการอบรมและคลี่คลายมาเป็นองค์ประกอบหลักของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในกลุ่ม แม้ว่าข้อค้นพบนี้จะมีได้เป็นข้อค้นพบใหม่ในเชิงทฤษฎี แต่ได้ย้ำให้เห็นความสำคัญของชุมชนการเรียนรู้ ในฐานะที่เป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา โดยมีเหตุผลในแง่มุมต่าง ๆ 4 ประการ คือ

7.1 ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ก่อตัวขึ้น เป็นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งขึ้นได้ เนื่องจากมีบรรยากาศที่เปิดกว้าง สามารถเปิดเผยและสำรวจตนเอง บนพื้นฐานของการยอมรับซึ่งกันและกันและการเกื้อหนุนเป็นกำลังใจให้แก่กันและกันในพื้นที่แห่งความรัก ความเมตตาและมิตรภาพ

7.2 ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนได้นำพาประสบการณ์การเรียนรู้และบทเรียนจากชีวิตของตนเข้ามาสู่กระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันทั้งประสบการณ์ที่มีความสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนขึ้นในประเด็นนั้น ๆ และประสบการณ์ที่แตกต่างขัดแย้ง ที่กระตุ้นให้เกิดการทบทวนมุมมอง ความรู้สึกและพฤติกรรมเดิมของตนจากการได้สัมผัสถึงแง่มุมความเป็นจริงที่แตกต่างออกไป

7.3 ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกกลุ่ม ระหว่างการดำเนินกระบวนการคือสภาพจำลองของสังคมและชีวิตจริงที่สะท้อนความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งทำให้เกิดได้ทั้งความขัดแย้ง และการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ผลการศึกษาจากโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษา พบว่า การกล้าเผชิญกับความขัดแย้งภายในกลุ่มอย่างตรงไปตรงมา และเรียนรู้ที่จะจัดการและคลี่คลายความขัดแย้งอย่างเหมาะสม เป็นโอกาสที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งสำหรับการเรียนรู้ที่มีความหมายลึกซึ้งและสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานได้ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงในโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษา คือ มีหลายครั้งที่เกิดความขัดแย้งขึ้นในการอบรม ทั้งระหว่างกระบวนการ

กับสมาชิกกลุ่มระหว่างสมาชิกกลุ่มด้วยกันเองและระหว่างกระบวนการด้วยกันเอง ซึ่งในบางครั้งมีความรุนแรงพอสมควร และเกิดบรรยากาศที่ตึงเครียดเกิดขึ้น แต่เมื่อต่างฝ่ายได้กลับมาใคร่ครวญด้วยใจอ่อนมอมตนเองและสื่อสารกันด้วยความรักความเมตตา ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้กลับเป็นจุดที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในตัวแต่ละคนมากที่สุดจุดหนึ่ง

7.4 ความรู้สึกเป็นชุมชนที่มีเป้าหมาย ความสนใจและอุดมการณ์ร่วมกันทำให้สมาชิกกลุ่มมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตตามอุดมการณ์ร่วม มีความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตัวเองมากขึ้น ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงหรือตัวอย่างของเพื่อนในกลุ่มทั้งในแง่การได้เห็นแบบอย่าง ได้รับแรงบันดาลใจ เกิดความมั่นใจว่า การเปลี่ยนแปลงสามารถเกิดขึ้นได้จริง ได้กำลังใจจากกันและกัน และเกิดการเทียบเคียงประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงของตนกับเพื่อน ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการของการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันของตน

5. จิตตปัญญาศึกษาตามหลักพุทธศาสนา

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ (2538) ได้กล่าวถึงพุทธปัญญากับการศึกษาว่า คำว่า การศึกษาตรงกับภาษาบาลีว่า สิกขา ซึ่งแปลรากศัพท์ว่า เครื่องมือในการมองเห็นตน อันได้แก่ การพยายามสอบตนเอง จนเข้าใจตนเอง แล้วจึงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองด้วยวิธีการอันชอบหรืออีกความหมายหนึ่ง คำว่า สิกขา แปลตามรากศัพท์ว่าเครื่องมือทำให้เห็นความจริง อันได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อมและโลก ผู้ที่ได้รับการศึกษาคือผู้ที่มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจสังคมและเข้าใจโลกอย่างแจ่มแจ้ง จนสามารถวางความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้อง ตลอดถึงการมีที่ท่าที่ถูกต้องต่อความเป็นไปของโลกที่เปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยอยู่เนื่องนิตย์

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2538) การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ พัฒนาตัวบุคคลขึ้นทั้งคนทั้งชีวิต เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาก็จะเอาคุณสมบัติที่เกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต การศึกษาจะต้องเป็นหน้าที่ที่ทำให้คนมีความสุข การศึกษาที่จัดได้ถูกต้องทั้งผู้เรียนผู้สอนหรือกระบวนการเรียนการสอนก็ดำเนินไปอย่างมีความสุข เป้าหมายปลายทางของการศึกษาก็คือความสุขที่แท้จริง นั่นคือความสุขที่เกิดจากการได้ปัญญา แต่ถ้าเป็นการศึกษาที่เราให้ผู้เรียนกระหายอยู่ตลอดเวลา โอกาสที่จะพัฒนาอย่างรอบด้านก็ไม่มี เพราะตันททำให้ขาดความสงบ หนักแน่น ศึกษาเล่าเรียนอย่างมีความสุขไม่ได้ มนุษย์มีคุณลักษณะพิเศษเหนือกว่าชีวิตแบบอื่น ๆ ด้วยองค์ประกอบภายในทางจิตใจที่มนุษย์มีเป็นพิเศษ นั่นก็คือ กุศลธรรม ที่เรียกว่าสติปัญญา โดยมีการศึกษาเป็นกระบวนการเล่าเรียนฝึกฝนอบรมเพื่อนำสติปัญญาที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์และทำให้แก่กล้ายิ่งขึ้น

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้ชีวิตเข้าถึงอิสรภาพ คือทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของปัจจัยแวดล้อมภายนอกให้มากที่สุดและมีความเป็นใหญ่ในตัว ในการกำหนด

ความเป็นอยู่ของตนให้ได้มากที่สุด การศึกษาเป็นเรื่องของชีวิตและทำเพื่อประโยชน์แก่ชีวิต ชีวิตมีความมุ่งหมายอย่างการศึกษาก็เพื่อให้ชีวิตถึงจุดหมายอย่างนั้น ซึ่งหมายความว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นสิ่งเดียวกับจุดหมายของชีวิต

พุทธศาสนาตามความเข้าใจโดยทั่วไปสอนแต่เรื่องชีวิต โดยให้เกี่ยวข้องกับกฎธรรมชาติอย่างถูกต้องเท่านั้น แต่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ชี้ว่าพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วย แม้การฝึกตนจะเป็นสิ่งสำคัญแต่ไตรสิกขาจะเกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคมหรือปัจจัยภายนอกด้วยหลักธรรมเรื่อง ปรโตโมฆะ หรือกัลยาณมิตรในฐานะองค์ประกอบภายนอกที่จำเป็นสำหรับการศึกษา ขณะเดียวกันก็มีปัจจัยภายในที่จำเป็นสำหรับสัมมาทิฐิ ได้แก่ โยนิโสมนสิการ การให้ความสำคัญทั้งกับปัจจัยภายในและภายนอกควบคู่กัน ทั้งในแง่หลักความจริง (สัจธรรม) และหลักความประพฤติ (จริยธรรม) ทำให้พุทธศาสนามีลักษณะที่เป็นองค์รวมอย่างชัดเจน

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2547) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในทางที่เป็นกุศล ซึ่งสอดคล้องกับเจตนาของการจัดการศึกษาตามแนวคิดตปัญญาศึกษาไว้ว่า อาจทำได้โดยการแปลหลักการที่ค่อนข้างเป็นนามธรรมออกมาเป็นเค้าโครงหลักสูตรพื้นฐาน 6 เนื้อหาหลักต่อไปนี้

1. เข้าใจตนเอง คนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน ต่างกันทั้งลักษณะนิสัย บุคลิก ศักยภาพ ความเข้มแข็งทางจริยธรรม ตลอดจนทักษะที่ซ่อนอยู่ บ้างเป็นนักคิด บ้างชอบปฏิบัติ บางคนมีความสามารถทางดนตรีหรือมีฝีมือทางวาดภาพ การตระหนักรู้ว่าเราเป็นอย่างไร แล้วยอมรับ รักและเคารพในสิ่งที่เราเป็น ในขณะที่เดียวกันก็พยายามนำพาตนสู่แนวทางที่ดีขึ้นนั้น เป็นเป้าหมายของการศึกษาแนวพุทธ ซึ่งยังรวมไปถึงความสามารถในการดูแลพัฒนาตนทั้งทางร่างกายและจิตใจด้วย สมาธิ ภาวนา โยคะ ไทเก๊ก สวดมนต์ ปลีกวิเวก ถือธุดงค์วัตร หรือรูปแบบอื่น ๆ ของการฝึกจิตตามแนวทางดั้งเดิมของศาสนาและวัฒนธรรมเก่าแก่ ต่างสามารถนำมาปรับใช้อย่างเหมาะกับยุคสมัย นอกจากนี้ยังสามารถนำแนวทางแบบใหม่เข้ามาใช้ เช่น การละคร วรรณกรรม ดนตรี กระบวนการกลุ่ม โหราศาสตร์ นพลักษณ์ จิตวิทยาแนวต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดย่อมสามารถประยุกต์มาเป็นกิจกรรมทางการศึกษาอย่างน่าสนใจเพื่อช่วยให้คนเข้าใจในตัวเอง ครูที่ผ่านการพัฒนาตนเองมามากจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบนี้ได้ง่ายขึ้น
2. เข้าใจสังคม สังคมทุกวันนี้ซับซ้อนและยุ่งยากมากขึ้นในการมองเห็นภาพรวมและความสัมพันธ์ของหลาย ๆ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อชีวิต การตัดสินใจของคนกลุ่มเล็ก ๆ ในมุมหนึ่งของโลกอาจส่งผลกระทบต่อในวงกว้างกับคนหมู่มากในส่วนอื่นของโลกได้อย่างง่ายดาย ภายในเขตแดนประเทศหนึ่งก็มีชุมชนที่แตกต่างกัน อาศัยอยู่ร่วมกัน บางครั้งอาจไม่เข้าใจกันหรือ

มีการสื่อสารกันน้อยมาก ทั้งนี้ยังไม่เน้นแนวทางการคิดและอุดมคติที่มีอยู่หลากหลายในโลกปัจจุบัน การเรียนเพื่อเข้าใจในสังคม ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ระดับที่ใช้สติปัญญาเท่านั้น แต่ต้องลึกถึงระดับหัวใจ มีการเยี่ยมเยียนใช้เวลาพบปะกับชุมชนอื่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจ มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้ถึงความยุติธรรม สาเหตุและกลไกการแสวงหากำไรรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงการได้ไปพบเห็น สัมผัสกับการริเริ่มและความบันดาลใจที่เป็นทางเลือก เพื่อจะได้เกิดความใฝ่ฝันเห็นภาพโลกใหม่ที่แตกต่างและดีกว่าเดิม

3. เข้าใจธรรมชาติ เป็นเรื่องของการทำความเข้าใจว่าชีวิตในระดับปัจเจกและมนุษยชาติ เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศซึ่งมีความเป็นองค์รวมและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การทำลายธรรมชาติเท่ากับเป็นการทำร้ายตนเองและก็เป็นจริงในทางกลับกันด้วย นอกจากนี้เราต้องรู้จักการทำงานของระบบนิเวศแล้ว เรายังต้องทราบถึงสภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก สามารถเชื่อมโยงปัญหาเหล่านั้นกับวิถีการผลิตการบริโภคและการทิ้งของเหลือใช้ของมนุษย์ การไปยิงป่าเขา ทะเลหรือสถานที่อันเป็นธรรมชาติทุกแบบเพื่อให้มีความรักและผูกพันกับธรรมชาติย่อมเป็นแรงกระตุ้นให้เข้าใจธรรมชาติอย่างซาบซึ้ง สิ่งนี้จำเป็นต่อการมีชีวิตอย่างประสานสอดคล้องกับธรรมชาติ วัฒนธรรมและศาสนาดั้งเดิมหลายสายได้พัฒนาพิธีกรรมและการฝึกฝนเพื่อช่วยให้ผู้คนรู้จักตนเองโดยการอยู่กับธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็วัฒนธรรมนิยมปฏิบัติของชาวอินเดียแดงหรือการบูชาของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้เพื่อการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาของเราเพื่อเข้าใจตนเองและธรรมชาติได้ทั้งสิ้น

4. เข้าใจความงาม การพัฒนาในช่วง 60 ปีที่ผ่านมาได้ทำลายความงามและรสนิยมความงามแบบดั้งเดิม โดยไม่มีการแทนที่ด้วยสิ่งที่เท่าเทียมหรือดีกว่า ความงามที่เป็นอุดมคตินั้นย่อมต้องงามอย่างง่าย ๆ เข้ากับธรรมชาติอย่างกลมกลืน ส่งเสริมคุณภาพชีวิตหรืออย่างน้อยก็ไม่ทำให้เสื่อมลงในนามของความทันสมัย ดังนั้นความจำเป็นและสิ่งสำคัญอย่างมากที่ต้องกลับไปหารากเหง้าของคติเรื่องความงามที่ไม่แยกออกจากโลกทัศน์ของเรา เปิดกว้างยอมรับทั้งของเราและที่อื่น เปิดใจรับความงามจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ศิลปะแท้สามารถยกระดับจิตใจและเอื้อให้มีชีวิตที่มีคุณภาพทั้งเป็นนิมิตหมายของสังคมที่ดี การให้ความสำคัญกับความงามจึงเป็นปัจจัยของการศึกษาและการพัฒนา

5. เข้าใจและฝึกทักษะในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ศาสนาพุทธล้วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เรามีความสุขและมีสุขภาพดี นับแต่ความทันสมัยให้เข้ามามากว่าร้อยปี ความสัมพันธ์ทั้งในวงศญาติ หมู่เพื่อนและชุมชนได้อ่อนกำลังลงอย่างน่าใจหาย การรื้อฟื้นในเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ความรู้ด้านนี้ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมของเราและไม่ได้จำกัดอยู่รูปคำสอนในศาสนาเท่านั้นวัฒนธรรมพื้นฐานทุกภาคช่วยเราได้ในเรื่องนี้ เราอาจตามรอยทางแห่งปัญญาดั้งเดิมจากคำสอนในพุทธศาสนาและคำสอนอื่น ๆ ไม่ใช่แค่

การนั่งฟังคำบรรยาย แต่ทว่าต้องไปอยู่กิน ไปทำงานกับชุมชนหรือปฏิบัติจริงกับครูที่ผ่านการพัฒนาตนเองแล้วระดับหนึ่ง เรียนท่ามกลางหมู่มิตรที่เรียนรู้ ทำงาน เล่น อยู่อาศัย ท่องเที่ยวด้วยกันหมด แต่ละกิจกรรมจะจบลงด้วยการกลับมาพร้อมไตร่ตรอง หาข้อสรุป และตั้งข้อสังเกตร่วมกัน ช่วงเวลาที่นักเรียนกับครูและนักเรียนกับนักเรียนอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งที่สมควรนำมาพิจารณา ควรระลึกไว้เสมอว่าความสัมพันธ์ที่ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาตินั้นมีได้แยกจากกันไป

6. เข้าใจและฝึกทักษะในเรื่องของการแสวงหาความรู้ที่จำเป็น การศึกษาเป็นเรื่องต่อเนื่องตลอดชีวิต ทักษะในการแสวงหาความรู้ที่จำเป็นจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งรวมรวมถึง การสามารถจับประเด็นจากการพูดจากสนทนาจากสิ่งพิมพ์ หนังสือ สามารถสรุปใจความได้ชัดเจน ทักษะในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ การใช้ห้องสมุดและอินเทอร์เน็ต การตั้งคำถามที่ดีและลุ่มลึก ยิ่ง ๆ ขึ้น ความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ การมองและใคร่ครวญเรื่องต่าง ๆ ในมุมมองที่ต่างออกไปและยอมโยกไปหาจิตศึกษาที่เน้นการฝึกสมาธิภาวนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งกว่าระดับที่ใช้ความคิดด้วย

สรุปได้ว่า แก่นของการศึกษาแบบพุทธย่อมเป็นกระบวนการอันค่อยเป็นค่อยไปที่จะเปลี่ยนโครงสร้างจิตสำนึกและโครงสร้างสังคมเสียใหม่ ให้ลดส่วนที่เป็นอกุศลและให้กุศลงอกงามขึ้น เราไม่สามารถจัดการศึกษาที่เอื้อให้บุคคลงอกงามในทางกุศล โดยไม่สนใจเปลี่ยนแปลงสังคมเดิมไปด้วยอกุศล เพราะพลังอกุศลของสังคมจะกลับมาบีบให้ปัจเจกบุคคลหันกลับไปสู่ทางอกุศลอีกจนได้

แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาเป็นหลักการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้รู้ถึงแนวคิด จิตตปัญญาศึกษา โดยเลือกนักวิชาการคือท่านวิจารณ์ พานิช (2558) มี 3 ลักษณะ คือ

1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) 2. การน้อมสู้อย่างใคร่ครวญ (Contemplation) และ 3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) มีนักวิชาการให้ความหมายดังต่อไปนี้

1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening)

วิศิษฐ์ วัชโรดม (2550) ได้อธิบายถึง การฟัง คือ การฟังที่ไม่ได้มุ่งหวังสิ่งที่ดีว่าจะได้จากการสนทนาและไม่ใช่การฟังเพื่อเจรจาต่อรอง แต่เป็นการฟังที่รับเอาความคิดทั้งหมดของผู้พูด ผู้ฟังยังต้องมีสมาธิไม่วกแวกไปจากเรื่องที่ฟังอยู่ หยุดใช้ความคิดในเรื่องอื่น ขณะฟัง กล่าวได้ว่า คือ การฝึกสมาธิ ทำให้เกิดภาวะการว่างจากความคิดของตนเพื่อรับเอาความคิดของผู้พูดหรือคู่สนทนาเข้ามากลางการได้ฟังอย่างลึกซึ้งและมีคุณภาพนี้ จะเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตัวเอง

ฉันท ธาตุทอง (2552) ได้ให้ความหมายของหลักการฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นการฟังที่ไม่ได้มุ่งหวังสิ่งที่ดีว่าจะได้จากการสนทนาและไม่ใช่การฟังเพื่อเจรจาต่อรอง แต่เป็นการฟังที่รับเอาความคิดทั้งหมดของผู้พูด โดยที่ผู้ฟังต้องมีสมาธิ ไม่วกแวกไปจากเรื่องที่ฟังอยู่ และหยุดใช้ความคิดในเรื่องอื่นขณะฟัง กล่าวได้ว่า คือการฝึกสติ ทำให้เกิดภาวะการว่างจาก

ความคิดของตนเพื่อรับเอาความคิดของผู้พูดหรือคู่สนทนาเข้ามา การได้ฟังอย่างลึกซึ้งและมีคุณภาพนี้จะเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตัวเอง

ศิริธร ศรีจางค์ (2557) ได้กล่าวถึง การฟังอย่างลึกซึ้ง หมายถึง การให้ผู้เรียนเปิดใจในการเรียนรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์แยกแยะความถูกต้อง ความดีงามและการรู้จักเชื่อมโยงความสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้

วิจารณ์ พานิช (2558) ได้กล่าวว่า การฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นการฟังด้วยหัวใจด้วยความตั้งใจอย่างสัมผัสได้ถึงรายละเอียดของสิ่งที่เราฟังอย่างลึกซึ้งด้วยจิตที่ตั้งมั่น เป็นการฟังที่รวมการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งการรับฟังนี้มีใช้เพียงการได้ยินเท่านั้น แต่รวมไปถึงการรับฟังผ่านช่องทางอื่น ๆ ด้วย เช่น การมอง การอ่าน การสัมผัส เป็นต้น การฟังอย่างลึกซึ้งเป็นการให้คุณค่าแก่ผู้รับฟัง เพราะมีการใช้สายตาทำทางที่ทำให้เกิดความรู้สึกผูกพัน โดยไม่มีการตัดสินหรือพิพากษา การรับฟังอย่างลึกซึ้งต้องอาศัยการละทิ้งอัตตาของตนเองและยอมรับต่อเสียงที่ได้ยินชะลอการแทรกแซงทางความคิดหรือรับฟังอย่างรวดเร็วจนไม่ได้ยินเรื่องราวที่ผู้พูดตั้งใจสื่อสารอย่างแท้จริง กล่าวได้ว่า การฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นการให้อย่างหนึ่ง คือ ให้การรับฟังอย่างลึกซึ้ง ให้ความเป็นกัลยาณมิตร โดยเปิดพื้นที่ภายในใจของผู้ฟังด้วยการน้อมเอาเสียงที่ได้ยินเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งเดียวกันกับตัวเรา เป้าหมายการฟังอย่างลึกซึ้ง คือ การรับรู้้อย่างที่เป็นปราศจากการคิดปรุงแต่งหรือความคาดหวังให้เกิดขึ้น

จากการศึกษาของนักวิชาการ สรุปได้ว่า การฟังอย่างลึกซึ้ง คือ การฟังทุกเสียงที่ผ่านเข้ามากระทบกับประสาทสัมผัส เป็นการรับรู้ทั้งคำพูด น้ำเสียง ความหมายและลวดลายการตัดสินใด ๆ จากฐานคติแห่งตนด้วยการห้อยแขวนการรับรู้้อย่างเป็นกลางและปราศจากอคติเพื่อความเข้าใจอย่างแท้จริง

2. การน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation)

ธนา นิลชัยโกวิทย์ (2551) ได้กล่าวถึง หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ คือ การเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal)

ฉันท ชาติทอง (2552) ได้กล่าวว่า การน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้ง โดยที่เมื่อได้รับประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตในทางอื่น ๆ เข้าสู่ใจแล้วจะมีการน้อมนำมาคิดใคร่ครวญดูอย่างลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยความสงบเย็นของจิตใจเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้ การเจริญสติ (Mindfulness Practice) เป็นอีกกระบวนการเรียนรู้หนึ่งที่มีความสำคัญและขาดไม่ได้ในการจัดกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา การเจริญสติวิปัสสนา

เป็นการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาสติ โดยการฝึกเฝ้าสังเกตและดูแลตนเอง ทั้งทางกาย วาจาและใจ อย่างใคร่ครวญ

วิจารณ์ พานิช (2558) กล่าวว่า การน้อมสัจใจอย่างใคร่ครวญเป็นกระบวนการ ต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้ง มีการนำประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตน้อมสัจใจและนำมาคิดอย่าง ใคร่ครวญ อย่างลึกซึ้ง อาศัยความสงบของจิตใจ แล้วนำมาปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริง ถือว่าเป็น การเพิ่มพูนความรู้เพิ่มขึ้นอีกระดับหนึ่ง

Hart (2004) กล่าวว่า การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญเป็นวิธีการเรียนรู้ แบบที่ 3 ที่จะช่วยเติมเต็มให้กับวิธีการเรียนรู้สองแบบที่การศึกษากระแสหลักในปัจจุบันให้ ความสำคัญ นั่นคือการใช้หลักเหตุผล (Rational) ซึ่งเป็นการอธิบาย การคำนวณ การใช้ตรรกะ และการวิเคราะห์กับการใช้การรับรู้ (Sensory) ที่เน้นการสังเกต และการวัดเป็นวิธีการหลักโดยใน การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญจะใช้วิธีการหลากหลาย ที่จะช่วยให้จิตสงบ เกิดสมรรถนะที่พร้อม ต่อการตระหนักรู้อย่างลึกซึ้ง มีสมาธิและเกิดการเข้าใจอย่างถ่องแท้

The Center Contemplative Mind in Society ให้ความหมายของ การปฏิบัติโดยการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญว่าหมายถึง วิธีการทำให้จิตสงบเพื่อบ่มเพาะ สมรรถนะในการมีสมาธิและความเข้าใจที่ถ่องแท้ ซึ่งมีวิธีการหลากหลาย ตั้งแต่การนั่งในความสงบ การฝึกจดจ่ออยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใด การทำสมาธิและการเจริญสติวิปัสสนา การสวดมนต์ภาวนาด้วย ความสงบการเดินอย่างมีสติ การมีประสบการณ์ที่จดจ่อกับธรรมชาติ โยคะ ตลอดจนพิธีกรรม ต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการเรียนรู้หรือช่วยให้เกิดการเข้าใจที่ถ่องแท้และการตระหนักรู้

Brady (1985) มองว่า การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ หมายถึง การให้ ความใส่ใจโดยไม่ตัดสิน เปิดรับสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง ซึ่งตรงกับการเจริญสติในแนวพุทธ

สรุปได้ว่า การน้อมสัจใจอย่างใคร่ครวญ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พร้อมด้วย ศิล สมาธิ อันเป็นบาทฐานของการก่อกำเนิดความรู้ที่ถึงพร้อมนั้นคือปัญญา ที่สามารถมองเห็น สรรพสิ่งตามที่เป็นจริง เห็นถึงความสัมพันธ์ เชื่อมโยง การเปลี่ยนแปลงไหลเลื่อนไม่หยุดนิ่ง เห็นถึงความไม่แน่นอนอนของชีวิตที่จะทำให้เรากลับมาเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะ ด้วยสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์

3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation)

ประเวศ วะสี (2550) ได้อธิบายว่า หัวใจของจิตตปัญญาศึกษาคือ การเจริญสติ รูปแบบอาจมีหลากหลายไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของโยคะ การสัมผัสกับธรรมชาติ งานศิลปะ งานทางด้านสังคม การร่วมคิดร่วมทำ สุนทรียสนทนา เป็นต้น ทั้งหมดจะโยงไปสู่ การรับรู้กายรู้ใจของตนเอง หรือการรู้อยู่กับปัจจุบัน (Presence) สติจะทำให้หลุดพ้นจาก

ความบีบคั้นของสัตว์ร้ายในจิตใจ มีความเป็นอิสระเบาสบาย เกิดความสุขอย่างล้ำลึก มีความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

ธนา นิลชัยโกวิท (2551) ได้สรุปความหมายของคำว่า วิปัสสนาไว้ในหนังสือ พุทธธรรมว่า หมายถึง การเห็นแจ้งหรือวิธีทำให้เกิดการเห็นแจ้ง หมายความว่า ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดการเห็นแจ้งรู้ชัดสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะของมัน คือให้เข้าใจตามความเป็นจริง หรือตามที่สิ่งเหล่านั้นมันเป็นของมันเอง รู้จักชัดเข้าใจจริง จนถอนความหลงผิดรู้ผิดและยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ ถึงขั้นเปลี่ยนท่าทีต่อโลกและชีวิตใหม่ ทั้งท่าทีแห่งการมอง การรับรู้ การวางจิตใจและความรู้สึกทั้งหลาย จึงกล่าวได้ว่า เครื่องมือสำคัญสองประการในการเจริญวิปัสสนา คือ สติการระลึกรู้สภาวะธรรมที่ปรากฏตามที่เป็นจริงและสัมปชัญญะหรือปัญญาเข้าใจความเป็นจริงของสภาวะธรรมได้ตามที่เป็นจริง

ดิช นัท ฮันท์ (2555) ได้อธิบายว่า การฝึกเจริญสติที่เรียบง่าย นำความสุขมาให้กับตัวเองและคนที่เธอรักได้อย่างทันทีทันใด “ที่รัก ฉันรู้ว่าเธออยู่ตรงนั้นและนั่นทำให้ฉันมีความสุขมาก” คือการฝึกเจริญสติอย่างแท้จริง เธอตระหนักรู้ เธอมีสติ เมื่อเธอมีสติ เธอสามารถที่จะตระหนักรู้ว่า คนที่เธอรักนั้นไม่สบายหรือไม่มีความสุข เราสามารถนำคำสอนในอานาปานสติสูตรมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างความเบิกบาน สร้างช่วงขณะแห่งความสุขเหล่านี้คือสิ่งที่เราสามารถทำได้ในการฝึกสติ การบ่มเพาะพลังแห่งสติในชีวิตประจำวันทุก ๆ วัน จะเป็นบ่อเกิดของความสุขที่มาสู่ตัวเธอและคนที่เธอรักและเธอต้องสร้างมันขึ้นมาด้วยตัวของเธอเอง เธอไม่สามารถหาซื้อพลังแห่งสติได้ตามร้านขายของทั่ว ๆ ไป” หนทางการเจริญสติ 5 วิธีที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรม ข้อฝึกอบรมสติ 5 ประการ เป็นหนทางแห่งความเข้าใจและความรักอันแท้จริง ซึ่งมีความสามารถที่จะนำไปสู่การบำบัดเยียวยาการแปรเปลี่ยน และนำความสุขมาให้กับตัวเราเองและชาวโลก ข้อฝึกอบรมสติ 5 ประการนั้น คือ การบ่มเพาะ ปัญญาแห่งการเป็นดั่งกันและกัน ซึ่งคือความคิดเห็นที่ถูกต้อง ความคิดเห็นที่ถูกต้องสามารถถอดถอน ความเชื่ออย่างงมงาย ความแบ่งแยก ความคับแคบ ความกลัว ความเกลียดชังและความสิ้นหวังทั้งปวง การดำเนินชีวิตและการฝึกปฏิบัติตามข้อฝึกอบรมสติ 5 ประการนี้ คือ การนำพาพวกเราเข้าสู่หนทางของผู้ที่รู้ อันตั้งอยู่บนพื้นฐานทางจิตวิญญาณและจริยธรรมแห่งโลกเราจะไม่มีเหตุผลอันใดที่จะต้องเป็นกังวลกับปัจจุบันและหวาดกลัวต่ออนาคตประกอบด้วยกัน 5 ข้อ ดังนี้ (ดิช นัท ฮันท์, 2555)

ข้อฝึกอบรมสติข้อที่ 1 การปกป้องชีวิต ข้อฝึกอบรมสติข้อที่ 2 ความสุขอันแท้จริงข้อฝึกอบรมสติข้อที่ 3 ความรักที่แท้จริง ข้อฝึกอบรมสติข้อที่ 4 การใช้วาจาแห่งความรักและฟังอย่างลึกซึ้ง ข้อฝึกอบรมสติข้อที่ 5 การบำรุงหล่อเลี้ยงและเยียวยา

วิจารณ์ พานิช (2558) กล่าวว่า การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง เป็นการปฏิบัติธรรมหรือการภาวนา คือ การเฝ้ามองธรรมชาติที่แท้จริงของจิตที่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่

การปฏิบัติภาวนาเป็นการสังเกตธรรมชาติของจิต ทำให้เห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอกและเห็นความเป็นจริงที่พ้นไปจากอำนาจตัวตนของตนเอง

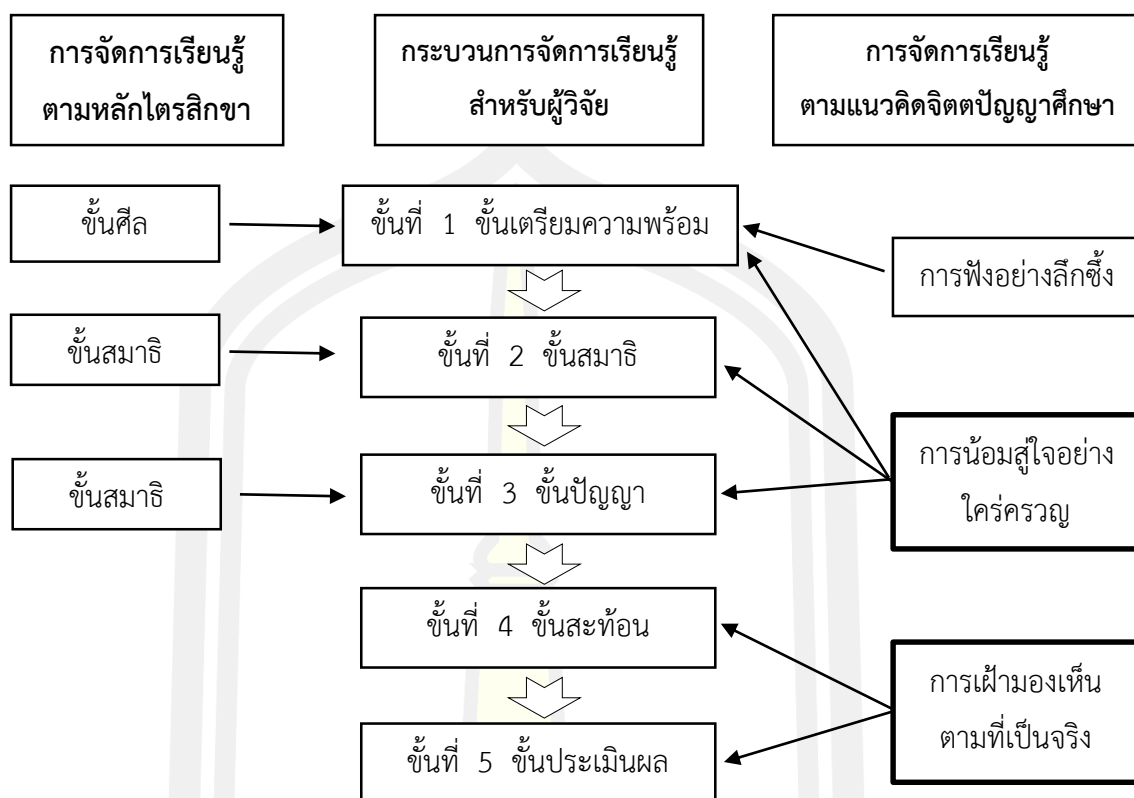
จากการศึกษาข้างต้นได้สรุปว่า การเฝ้ามองตามความเป็นจริง เป็นการเฝ้าดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิต ซึ่งนี่ก็คือการปฏิบัติธรรมภาวนาฝึกสังเกตธรรมชาติของจิต เพื่อให้เห็นถึงสภาวะของการเปลี่ยนแปลง และเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เลื่อนไหลต่อเนื่อง ได้เห็นถึงความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก

จากการศึกษาแนวคิด เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สามารถสังเคราะห์ขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้ ปรากฏดังตาราง 4

ตาราง 4 การสังเคราะห์ขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้

แนวคิด เอกสารตำราและงานวิจัย	การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
ขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้		
ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม	✓	✓
ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ	✓	✓
ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา	✓	✓
ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด		✓
ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล		✓

จากตาราง 4 แนวคิด เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีในการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 2 แนวคิด ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งนำไปสังเคราะห์เป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ได้ทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด และขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล ปรากฏดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 สรุปรจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ความเป็นพลเมืองดี

1. ความหมายของความเป็นพลเมืองดี

สาโรช บัวศรี (2542) ได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองดี คือ คนที่ได้รับการยกย่อง โดยพิจารณาถึงคุณธรรมมากกว่าคุณวุฒิหรือฐานะ การที่ใครจะยกย่องว่าใครเป็นพลเมืองดีนั้นจะพิจารณาถึงความประพฤติ คือ ต้องเป็นผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ และบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง โดยไม่คำนึงถึงความรู้และฐานะการเงินมากนัก ถ้าจะกล่าวโดยสรุปตามนัยพุทธบัญญัติก็น่าจะสรุปได้ว่าความเป็นพลเมืองดีนั้นคือ ผู้ทำ ดีละเว้นความชั่ว

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2543) ได้กล่าวถึงความหมายของความเป็นพลเมืองดีว่า ผู้ที่สามารถนำตนเองได้ มีเหตุผลและวิจารณญาณ รู้จักเลือกเฟ้นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนและบ้านเมือง ตื่นตัวต่อปัญหาสังคมร่วมมือดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ไม่ล่วงไปพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่พึงวางเฉยในเหตุการณ์ต่าง ๆ

กรมวิชาการ (2544) ได้ให้ความหมายว่า พลเมืองดี คือ คุณลักษณะของพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ หรือที่สังคมนั้น ๆ คาดหวัง เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการปกครองตนเองซึ่งผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้ สติปัญญา

คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี (2553) ได้อธิบายว่า “พลเมือง” iva พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่นที่พลเมืองจะมี “คุณสมบัติ” อย่างไร จะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้ เป็นขณะที่ระบอบประชาธิปไตย เจ้าของอำนาจสูงสุดคือประชาชน ดังนั้น ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจจึงกำหนดชีวิตตนเองได้ “ประชาชน” ในระบอบประชาธิปไตย จึงแตกต่างหลากหลายได้ เมื่อแตกต่างหลากหลายได้ จึงต้องเคารพซึ่งกันและกัน และใช้กติกาในการแก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีทางประชาธิปไตยได้ ดังนั้น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง สมาชิกของสังคมที่พึ่งตนเองและรับผิดชอบตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบต่อเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาพ เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาคด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือร่วมขับเคลื่อนสังคมและแก้ปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียนและระดับประชาคมโลก

ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์ (2550) ได้สรุปความเป็นพลเมืองดี หมายถึง การที่บุคคลเป็นผู้ที่ทัศนคติ ค่านิยมและความประพฤติที่เหมาะสมตามสภาพของสังคมและทำประโยชน์ให้แก่สังคม อันได้แก่ การรู้จักสิทธิหน้าที่ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เคารพสิทธิและปฏิบัติตนตามกฎหมายของบ้านเมือง ร่วมมือแก้ปัญหาและสร้างประโยชน์ต่อชาติ เป็นผู้ธำรงไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมและมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์หรือหัวหน้าผู้ปกครองประเทศแสดงบทบาทของหน้าที่ที่สังคมยอมรับ เป็นผู้มึจิตสำนึกในการพัฒนาประเทศและพัฒนาตนให้เป็นผู้มีความรู้ มีความประพฤติที่ดีและมีจิตใจที่ดี มีเหตุผลมีความรับผิดชอบต่อ รักษาสิ่งแวดล้อมรวมทั้งมีความสำนึกในความสำคัญของการอยู่ร่วมกันและปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคม

ศศิธร สีนลา (2554) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เป็นผู้ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมายดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงหลักการทางประชาธิปไตย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) ได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองดี ว่า สมาชิกของสังคมที่มีอิสระและพึ่งตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาค ด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบหรือร่วมขับเคลื่อนสังคมและแก้ไขปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับประเทศชาติ

ชัยนิตย์ พรรณาวร (2555) สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่มีการแสดงออกในทางที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคมเป็นพลเมืองดีตามความต้องการของสังคมในปัจจุบัน

สุภาพร จตุรภัทร (2556) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง ผู้ที่มีคุณธรรม มีความรู้ที่จะคิดวิเคราะห์ กระทำในสิ่งที่ดีที่สังคมของตนและทั่วโลกยอมรับ ปฏิบัติตามภายใต้กฎระเบียบของสังคมและมีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่นทุกเมื่อ

จิตานันท์ สัตตัตถนพวรรณ (2556) สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดี มีความหมายมากกว่าการรับรู้และการมีส่วนร่วมในพรรคการเมืองการเลือกตั้ง การทำงานของรัฐบาล ความหมายของพลเมืองดียังรวมถึงวิธีที่พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือชุมชนของตน สถานที่ทำงานและในกลุ่มชุมชนที่มีหลากหลายซึ่งเราเรียกว่า สังคมพลเมือง สังคมพลเมือง ประกอบด้วยกลุ่มและองค์กรเป็นจำนวนมาก ซึ่งรวมถึงกลุ่มสตรี กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและกลุ่มอนุรักษ์นิยม สมาคมปกครองและครูสมาคมเกษตรกร สมาพันธ์การค้า หอการค้า พระสงฆ์ กรรมการวัด

ศิริพร ไกรสมสาตร์ (2557) สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง การที่บุคคลเป็นผู้รู้จักสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นปฏิบัติตนได้อย่างถูกวิธีของสังคมเมือง ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ต่อชาติธำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เป็นผู้มึจิตสำนึกในการพัฒนาประเทศ พัฒนาตนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ดี ประพฤติที่ดีและจิตใจที่ดี

วันชนะ วุฒิวัย (2557) ได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองดีว่า ผู้ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองในครบถ้วน ทั้งกิจที่ต้องทำและกิจที่ควรทำของหน้าที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดให้ทำหรือห้ามมิให้กระทำ ถ้าทำก็จะก่อให้เกิดผลดี เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวหรือสังคมส่วนรวมแล้วแต่กรณี ถ้าไม่ทำหรือไม่ละเว้นการทำตามที่กำหนดได้รับผลเสียโดยตรง คือ ได้รับโทษหรือถูกบังคับ เช่น ปรับ จำคุกหรือประหารชีวิต เป็นต้น โดยทั่วไปสิ่งที่ระบุกิจที่ต้องทำ ได้แก่ กฎหมาย เป็นต้น กิจที่ควรทำ คือ สิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ หรือละเว้นการกระทำ ถ้าไม่ทำหรือละเว้นการกระทำ จะได้รับผลเสียโดยทางอ้อม เช่น ได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยามหรือไม่คบค้า

สมาคมด้วย ผู้กระทำกิจที่ควรทำจะได้รับยกย่องสรรเสริญจากคนในสังคม โดยทั่วไปสิ่งที่ระบุงกิจที่ควรทำ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น

พระกัญจน์ แสงรุ่ง (2558) สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดีก็คือคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมหรือรัฐ ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเป็นพลเมืองที่ดีที่สังคมยอมรับ รู้จักสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง มีความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น มองเห็นคุณค่าของมนุษย์ทุกคนด้วยความเท่าเทียมและเคารพในความแตกต่าง ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมหรือการสร้างสรรค์ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวมมีความพร้อมที่จะปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2560) สรุปความหมายได้ว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่มีการแสดงออกถึงการมีความรู้ความเข้าใจ ความคิดหรือเจตคติและการปฏิบัติตนในทางที่พึงงามต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ว่าเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รับผิดชอบต่อสังคมและมีความเคารพผู้อื่น ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

Remy (1980) ได้ให้ทัศนะว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง คุณภาพของความร่วมมือของบุคคลหนึ่ง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ ในกระบวนการเกี่ยวกับการปกครองกลุ่ม เช่น การตัดสินใจต่าง ๆ การคุ้มครองผลประโยชน์ส่วนบุคคลหรือการติดต่อสื่อสารกับหัวหน้ากลุ่ม นั่นคือความสามารถเฉพาะที่แต่ละบุคคลพึงมีเพื่อที่จะประพฤติตามแนวทางที่จะก่อให้เกิดผลที่ตนต้องการตามบทบาทในฐานะพลเมือง นอกจากนี้ความเป็นพลเมืองดียังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในคนกลุ่มต่าง ๆ ฉะนั้นเราสามารถที่จะเตรียมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีโดยชี้ให้เยาวชนรู้จักสิทธิ ความรับผิดชอบต่อและงานของความเป็นพลเมืองดีไว้

Turner (1993) ได้อธิบายว่า ความเป็นพลเมืองดี ถือเป็นแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติทางกฎหมาย เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ที่บ่งบอกของความเป็นมนุษย์เป็นสมาชิกที่มีความสามารถในสังคมและทำหน้าที่เสมือนกระบวนการในการจัดสรรการมีสิทธิ (Entitlements) ข้อผูกพัน (Obligations) และความคุ้มกัน (Immunities) ภายในชุมชนทางการเมืองหนึ่ง ๆ นอกจากนี้ ความเป็นพลเมืองประกอบไปด้วยมิติทางวัฒนธรรม หรือความประพฤติทางสังคมที่ช่วยให้พลเมืองมีความสามารถในการมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ผ่านสถาบันทางการศึกษาสามารถช่วยสร้างค่านิยมที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนได้

Schugurensky (2005) ได้กล่าวว่า ความเป็นพลเมือง ในทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเป็นพลเมืองเปรียบเสมือนสถานภาพ ซึ่งสถานภาพของบุคคลจะขึ้นอยู่กับกฎหมายหรือข้อบังคับของสังคมนั้น ๆ กล่าวคือ กฎข้อบังคับจะเป็นตัวกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคล เช่น บุคคลมีสิทธิที่จะออกเสียงเลือกตั้ง และมีหน้าที่จะต้องไปทำการเลือกตั้ง เป็นต้น
2. ความเป็นพลเมืองเปรียบเสมือนเอกลักษณ์ ขณะที่สถานภาพเป็นตัวกำหนดสิทธิและหน้าที่ ความเป็นเอกลักษณ์จะแสดงถึงความเป็นเจ้าของ เช่น สถานะบ่งบอกถึงความเป็นสมาชิกชุมชน เอกลักษณ์ก็จะเป็นความรู้สึกของการเป็นสมาชิกที่สำคัญของชุมชน
3. ความเป็นพลเมืองเปรียบเสมือนคุณธรรมของพลเมือง กล่าวคือ การที่พลเมืองมีคุณธรรมรวมทั้งให้คุณค่า มีเจตคติและพฤติกรรมที่เป็นความคาดหวังของการเป็นพลเมืองที่ดี ซึ่งความเป็นพลเมืองจะมีลักษณะอย่างไรมันก็จะขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์และบริบททางการเมืองของรัฐที่จะเป็นตัวกำหนด
4. ความเป็นพลเมืองเปรียบเสมือนการกระทำ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกภาพหรือการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบุคคล โดยเป็นสิ่งที่เกิดจากการหล่อหลอมขอสังคมนั้น ๆ

Howard (2006) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองดี เป็นการให้บุคคลเป็นสมาชิกในทางการเมืองของชาติในระบอบประชาธิปไตย จะมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสามารถทำธุรกิจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งจะต้องเสียภาษีและมีการเกณฑ์ทหาร

Schoeman (2006) ได้กล่าวถึง ความเป็นพลเมืองดี (Citizenship) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐและความรู้สึกเกี่ยวโยงกับการรวมกันระหว่างปัจเจกบุคคลกับกรอบทางการเมือง รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบการปกครองโดยพลเมืองหรือประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการความเป็นอยู่ของสาธารณชน

Tupper และ Cappello (2012) ได้ศึกษาความหมายของคำว่า ความเป็นพลเมืองดี จะต้องแสดงออกมาในรูปแบบของความภาคภูมิใจในชาติของตน ต้องมีการเคารพเชื่อฟังต่อบทบาทหน้าที่รวมถึงการกระทำที่ถูกกำหนดขึ้นภายในกลุ่มตน ปฏิบัติตัวว่ามีความกังวลต่อประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและต้องปฏิบัติตัวที่แสดงถึงการยอมรับและตระหนักถึงความหลายหลายทางวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่มีการแสดงออกถึงการมีความรู้ความเข้าใจ ความคิดหรือเจตคติและการปฏิบัติตนในทางที่ดีงามต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคมเป็นพลเมืองดีตามความต้องการของสังคม รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง สังคม และประเทศชาติ มีคุณธรรมและ

จริยธรรม ยึดมั่นในศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถือและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคม

2. คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) กล่าวว่า ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี คือ เป็นคนดี คนเก่งและคนมีความสุข ดังนี้

คนดี คือ คนที่จะดำเนินชีวิตอย่างคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์และทำประโยชน์ให้เกิดแก่คนสังคมและประเทศชาติได้

คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพดี ทั้งทางกายและทางใจ เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อสรรพสิ่ง มีอิสรภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กล่าวว่า ลักษณะของพลเมืองดีตามโครงสร้างของแนวคิดด้านจริยธรรม เป็นคุณลักษณะสิ่ง que แสดงลักษณะเฉพาะ เพื่อให้เห็นเด่นชัดในด้านหนึ่งและมีความแตกต่างจากจริยธรรมด้านอื่น ๆ ทั้งนี้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านการศึกษาหลายหน่วยงานได้กำหนดโครงสร้างจริยธรรม พร้อมทั้งกำหนดคุณลักษณะของพลเมืองดี ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่อย่างตั้งใจมีความละเอียดรอบคอบ มีความพากเพียรพยายาม เพื่อให้งานหรือภาระที่รับผิดชอบอยู่บรรลุผลสำเร็จตรงตามเป้าหมาย
2. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนอย่างเคร่งตรงไปตรงมาตรงต่อความเป็นจริง ทั้งกาย วาจา ใจต่อตนเองและผู้อื่น
3. ความมีเหตุผล หมายถึง การรู้จักใช้สติปัญญาไตร่ตรองคิดใคร่ครวญหรือพิสูจน์สิ่งใดสิ่งหนึ่งในประจักษ์ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นในความคิดของตนเอง
4. ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของบุคคลผู้มีอุปการคุณหรือสิ่งอันมีคุณต่อมนุษย์เราและแสดงออกถึงความสำนึกในบุญคุณนั้นด้วยการตอบแทนคุณ อาจกระทำด้วยสิ่งของหรือการกระทำอย่างนอบน้อม

5. ความอดุสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างยิ่งยวดเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จใน การงานหรือกิจกรรมที่ทำด้วยขันนขั้นแข็ง กระตือรือร้น อดทน ถึงแม้จะประสบปัญหาหรือ อุปสรรคขัดขวางก็ไม่ยอมแพ้และไม่ย่อท้อ

6. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การให้ความ ร่วมมือในการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ทั้งมีความรักในหมู่คณะของตน

7. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติของตนเองให้ปฏิบัติ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณของสังคม กฎระเบียบ ข้อบังคับกฎหมายและ ศีลธรรม

8. ความเสียสละ หมายถึง การลดละความเห็นแก่ตัวการแบ่งปันแก่คนที่ควรให้ ด้วยทรัพย์สินกำลังกายและกำลังปัญญาของตนเอง

ชัยนิตย์ พรธรรมาว (2555) สรุปได้ว่า ลักษณะที่สำคัญของการเป็นพลเมืองดี มี 6 ด้าน ประกอบด้วย

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมหรือลักษณะของนักเรียนที่แสดงออก ในทางความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลที่ เกิดจากการกระทำของตนเองทั้งด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย

2. คุณลักษณะประชาธิปไตย หมายถึง พฤติกรรมหรือลักษณะของนักเรียนที่ แสดงออกในทางที่นำเอาหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัยหรือวิถีทางแห่งชีวิต และพฤติกรรมที่แสดงถึงประชาธิปไตย

3. การมีคุณธรรม หมายถึง พฤติกรรมหรือลักษณะของนักเรียนที่แสดงออกใน ด้านคุณงามความดีที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจของบุคคลหลักแห่งความประพฤติของบุคคล อันเป็นประโยชน์และมีความถูกต้องดีงาม

4. การมีวินัยในตนเอง หมายถึง พฤติกรรมหรือลักษณะของนักเรียนที่แสดงออก ในทางที่บุคคลมีการยับยั้งใจและควบคุมความประพฤติหรือการกระทำอันเกิดจากความต้องการของ ตนเองโดยใช้ความพยายามของตนเองจนสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ ไม่มีอิทธิพลของ สิ่งแวดล้อมภายนอกมาเกี่ยวข้อง

5. ความสามารถในการปรับตัว หมายถึง พฤติกรรมหรือลักษณะของนักเรียนที่ แสดงออกในทางกระบวนการที่เป็นไปตามความต้องการจากแรงผลักดันภายในจิตใจ เพื่อให้เกิด ความสมดุลทางจิต ลดความวิตกกังวล ความคับข้องใจและความต้องการต่าง ๆ สามารถอยู่ใน สังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างมีความสุข

6. ความเป็นไทย หมายถึง พฤติกรรมหรือลักษณะของนักเรียนที่แสดงออกในทางคุณลักษณะทางจิตใจที่แสดงถึง การเห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปวัฒนธรรมไทยและพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีความเป็นไทย

สุภาพร จตุรภัทร (2556) คำว่า ความเป็นพลเมืองดี สามารถสรุปได้ว่า เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะดังนี้

1. ความรู้ดี ได้แก่ การมีความรู้วิชาการและความรู้รอบตัว การมีความรู้และเข้าใจระบอบประชาธิปไตย การใฝ่หาความรู้และเรียนรู้ตลอดเวลา
2. ความคิดดี ได้แก่ การมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีทักษะแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะสุนทรียะและทักษะการจัดการ
3. จิตใจดี ได้แก่ การมีคุณธรรมจริยธรรม การเข้าใจตนเองและผู้อื่น การมีจิตใจที่สมบูรณ์เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย การรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ การมีน้ำใจ มนุษยสัมพันธ์และมิตรภาพต่อผู้อื่น
4. ประพฤติดี ได้แก่ การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคม การทำคุณประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม การรักษาระบบชาติและสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตนและรักษาเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทย การมีทักษะดำรงชีวิตและภูมิด้านทานที่เข้มแข็งและการเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น
5. สุขภาพดี ได้แก่ การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง การมีพัฒนาการเจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย

วันชนะ วุฒิวัย (2557) ได้สรุปว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนตามแนวของโครงการเยาวชนคนดีศรีสุพรรณ 11 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านรักษาความสะอาดร่างกาย บ้านเรือนและชุมชน หมายถึง การที่นักเรียนมีพฤติกรรมรักษาความสะอาด ดูแลร่างกายของตนเอง ความสะอาดบ้านเรือนและชุมชน
2. ด้านมีจิตสำนึกร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่นักเรียนมีพฤติกรรมช่วยกันประหยัดและรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ไฟฟ้าและน้ำอย่างประหยัด
3. ด้านมีวิถีประชาธิปไตย หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นกิจกรรมการเลือกตั้งในโรงเรียน การรับรู้ถึงข่าวสารทางการเมือง
4. ด้านเป็นผู้ประหยัดออมและนิยมไทย หมายถึง การที่นักเรียน การรู้จักใช้รู้จักออมทรัพย์เงินและนิยมใช้ของไทย
5. ด้านปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม หมายถึง การที่นักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักของศาสนา เช่น ไม่รังแกสัตว์ ไม่พูดคำหยาบ ไม่โกหก ไม่เอาคนอื่นมาเป็นของตัวเอง โดยไม่รับอนุญาต

6. ด้านมีมารยาทแบบไทย หมายถึง การที่นักเรียนมีผู้มีมารยาท การทักทายแบบไทย มีความสำรวม รู้จักกาลเทศะ

7. ด้านมีวินัยจรรยา หมายถึง การที่นักเรียนรู้และปฏิบัติตามกฎจรรยา เช่น ข้ามถนนตรงทางม้าลายหรือสะพานลอย คาดเข็มขัดนิรภัยทุกครั้งที่ใช้รถยนต์และสวมหมวกกันน็อคทุกครั้งที่ใช้รถจักรยานยนต์

8. ด้านเป็นคนตรงต่อเวลา หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักแบ่งเวลาและสามารถปฏิบัติตามตามกำหนดเวลาได้ เช่น ไปโรงเรียนตรงเวลา ส่งงานตรงเวลา ไปตามนัดหมายตรงเวลา

9. ด้านปฏิบัติตนในการเข้าแถวเรียงลำดับก่อน-หลัง ในการเข้ารับบริการ หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักและปฏิบัติตนในการเข้าแถวเรียงลำดับในการเข้ารับบริการต่าง ๆ

10. ด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของสังคม หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักกฎระเบียบและข้อบังคับของสังคมและสามารถปฏิบัติตามกฎนั้นได้

11. ด้านไม่พัวพันยาเสพติด หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักถึงโทษภัยของยาเสพติดและไม่เข้าไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดทุกประเภท

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2558) ลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โครงสร้างของแนวคิดด้านจริยธรรม ประกอบด้วยคุณธรรม ซึ่งมาจากคำสอนทางศาสนา มีทั้งหมด 15 ด้าน ประกอบด้วย

1. มีมนุษยสัมพันธ์ คือ การแสดงกิริยาท่าทางสุภาพต่อผู้อื่น การพูดจาสุภาพ การช่วยเหลือผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การให้ความร่วมมือกับผู้อื่น การชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ กล่าวขอบคุณหรือกล่าวคำขอโทษตามสถานการณ์

2. ความมีวินัย คือ ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงต่าง ๆ ของสถานศึกษา ได้แก่ การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับ ตรงต่อเวลา รักษาสาธารณสมบัติ สิ่งแวดล้อมและเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูกำหนดและประพฤติตนถูกต้องตามศีลธรรมอันดีงาม

3. ความรับผิดชอบ คือ การเตรียมความพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนเอง ยอมรับผลการกระทำของตนเอง ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและส่วนรวม

4. ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การพูดความจริง ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตในการสอบ ไม่ลักขโมยเป็นต้น

5. ความเชื่อมั่นในตนเอง คือ กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง กล้ายอมรับความจริง เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือท้าทาย กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง
6. การประหยัด เช่น การใช้วัสดุถูกต้องและเหมาะสมกับงาน ปิดน้ำ ปิดไฟฟ้า ทุกครั้งเมื่อเลิกใช้ ใช้จ่ายเงินของส่วนรวมให้เกิดประโยชน์สูงสุด
7. ความสนใจใฝ่รู้ เป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซักถามปัญหาข้อสงสัย แสวงหาประสบการณ์และค้นหาความรู้ใหม่ ๆ
8. การละเว้นสิ่งเสพติดและการพนัน เป็นความสำนึกในการไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา และของมีนเมา ไม่เสพสิ่งเสพติดอื่น ๆ ไม่เล่นการพนัน หลีกเลี่ยงในการเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่มีการเล่นการพนัน
9. ความรักสามัคคี คือ การไม่ทะเลาะวิวาท ไม่สร้างความเดือดร้อนกับสังคม โดยรวม การร่วมมือในการทำงาน
10. ความกตัญญู เป็นการสร้างความตระหนักในพระคุณครูอาจารย์ มีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์อย่างสม่ำเสมอทั้งต่อหน้าและลับหลัง อาสาช่วยเหลืองานครูอาจารย์
11. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม มีความคิดหลากหลายในการแก้ปัญหา
12. การพึ่งตนเอง หลังจากที่ได้รับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนสามารถแก้ปัญหา ทำงานที่ได้รับมอบหมาย และหารายได้พิเศษได้ด้วยตนเองเมื่อจำเป็น
13. ความอดกลั้น คือ มีสติและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ควบคุมกิริยามารยาทในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้
14. มารยาทไทย คือ การแสดงความเคารพเป็นเอกลักษณ์สำคัญของคนไทย กิริยาอาการที่ควรประพฤติปฏิบัติอย่างมีขอบเขต หรือมีระเบียบแบบแผนอันเหมาะสมแก่กาลเทศะและสังคม
15. อื่น ๆ ที่เหมาะสมและส่งผลให้นักเรียนนักศึกษาเป็นคนดีและมีความสุข จากคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีข้างต้น สามารถสรุปได้จากการสังเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามทศนะต่าง ๆ ปราบกฏดังตาราง 5

ตาราง 5 การสังเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักวิชาการต่าง ๆ

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักวิชาการต่าง ๆ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี			
	ความรับผิดชอบ	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความเชื่อมั่นในตนเอง	ความมีวินัย
<p>1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543)</p> <p>1.1. คนดี คือ คนที่จะดำเนินชีวิตอย่างคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจประชาธิปไตย เคารพ ความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม</p> <p>1.2 คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถ ด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้านหรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์และทำประโยชน์ให้เกิดแก่คน สังคมและประเทศชาติได้</p> <p>1.3 คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพดี ทั้งทางกายและทางใจ เป็นคนร่าเริงแจ่มใสร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อสรรพสิ่ง</p>	<p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p>
<p>2. กระทรวงศึกษาธิการ (2552)</p> <p>2.1 ความรับผิดชอบ</p> <p>2.2 ความซื่อสัตย์</p> <p>2.3 ความมีเหตุผล</p> <p>2.4 ความกตัญญูกตเวทิต</p> <p>2.5 ความอดุสาหะ</p> <p>2.6 ความสามัคคี</p> <p>2.7 ความมีระเบียบวินัย</p> <p>2.8 ความเสียสละ</p>	<p>✓</p>	<p>✓</p>	<p>✓</p>	<p>✓</p>

ตาราง 5 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักวิชาการต่าง ๆ	คุณลักษณะของความ เป็นพลเมืองดี			
	ความรับผิดชอบ	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความเชื่อมั่นในตนเอง	ความมีวินัย
3. ชัยนิศย์ พรรณนาร (2555)				
3.1 ความรับผิดชอบ	✓			
3.2 คุณลักษณะประชาธิปไตย		✓		
3.3 การมีคุณธรรม		✓		
3.4 การมีวินัยในตนเอง				✓
3.5 ความสามารถในการปรับตัว			✓	
3.6 ความเป็นไทย			✓	
4. สุภาพร จตุรภัทร (2556)				
4.1 ความรู้ดี ได้แก่ การมีความรู้วิชาการและความรู้รอบตัว การมีความรู้ และเข้าใจระบอบประชาธิปไตย การเฝ้าหาความรู้และเรียนรู้ตลอดเวลา	✓			
4.2 ความคิดดี ได้แก่ การมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีทักษะ แก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะสุนทรียะและทักษะการจัดการ			✓	
4.3 จิตใจดี ได้แก่ การมีคุณธรรมจริยธรรม การเข้าใจตนเองและผู้อื่น การมีจิตใจที่สมบูรณ์เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย การรัก ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ การมีน้ำใจ มนุษยสัมพันธ์และ มิตรภาพต่อผู้อื่น		✓	✓	
4.4 ประพฤติดี ได้แก่ การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคม การทำ คุณประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม การรักษาระรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตนและรักษาเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทย การมีทักษะ ดำรงชีวิตและภูมิด้านทานที่เข้มแข็งและการเคารพในสิทธิ	✓			✓
4.5 . สุขภาพดี ได้แก่ การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง การมีพัฒนาการ เจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย				

ตาราง 5 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักวิชาการต่าง ๆ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี			
	ความรับผิดชอบ	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความเชื่อมั่นในตนเอง	ความมีวินัย
5. วันชนะ วุฒิวิทย์ (2557)				
5.1 ด้านรักษาความสะอาดร่างกาย บ้านเรือนและชุมชน	✓			
5.2 ด้านมีจิตสำนึกร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	✓			
5.3 ด้านมีวิถีประชาธิปไตย		✓		
5.4 ด้านเป็นผู้ประหยัคต่ออมและนิยมไทย				
5.5 ด้านปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม			✓	
5.6 ด้านมีมารยาทแบบไทย				
5.7 ด้านมีวินัยจราจร				✓
5.8 ด้านเป็นคนตรงต่อเวลา	✓			
5.9 ด้านปฏิบัติตนในการเข้าแถวเรียงลำดับก่อน-หลัง ในการเข้ารับบริการ			✓	✓
5.10 ด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของสังคม	✓			✓
5.11 ด้านไม่พัวพันยาเสพติด				
6. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2558)				
6.1 มีมนุษยสัมพันธ์				
6.2 ความมีวินัย				✓
6.3 ความรับผิดชอบ	✓			
6.4 ความซื่อสัตย์สุจริต		✓		
6.5 ความเชื่อมั่นในตนเอง			✓	
6.6 ความประหยัค				
6.7 ความสนใจใฝ่รู้				
6.8 การละเว้นสิ่งเสพติดและการพนัน				
6.9 ความรักสามัคคี				

ตาราง 5 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักวิชาการต่าง ๆ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี			
	ความรับผิดชอบ	ความซื่อสัตย์สุจริต	ความเชื่อมั่นในตนเอง	ความมีวินัย
6.10 ความกตัญญู				
6.11 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์				
6.12 การพึ่งตนเอง				
6.13 ความอดทน				
6.14 มรรยาทไทย				
6.15 อื่น ๆ ที่เหมาะสมและส่งผลให้นักเรียนเป็นคนดีและมีความสุข				

จากตาราง 5 สามารถประมวลคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี โดยยึดลักษณะที่ทุกทักษะได้กล่าวตรงกันไว้เป็นสำคัญและนำคุณลักษณะที่สอดคล้องกันหรือใกล้เคียงกันมาประมวลไว้อยู่ในด้านเดียวกัน สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นพลเมืองดี ประกอบด้วย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อมั่นในตนเอง และความมีวินัย ซึ่งนำเสนอคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี 4 ด้าน ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นความผูกพันที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จล่วงไปได้และความสำเร็จนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงานและวัตถุประสงค์จากความหมายและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบ สรุปได้ว่า ทั้งผู้นำและสมาชิกต้องรับผิดชอบต่องานที่ตนเองได้รับมอบหมายจากกลุ่มโดยแสดงออกมาให้ปรากฏจนทำให้ผู้อื่นเกิดความเชื่อถือในตัวเอง และที่สำคัญความรับผิดชอบจะทำให้บุคคลนั้น ๆ ทำหน้าที่การงานเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ความรับผิดชอบ หมายถึง การที่คนเรารู้จักพัฒนาตนเอง มีความซื่อสัตย์และต้องตรงต่อเวลาด้วย ทั้งนี้ความรับผิดชอบเป็นภาระผูกพันที่ผู้มีความรับผิดชอบพึงมีในตัวและจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจในงานจนงานสำเร็จล่วงไปด้วยดี (Flippo, 1966)

รัศมี ชัยมูล (2554) สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง รู้จักหน้าที่ที่ตนเอง
 กระทำต้องปฏิบัติ ไม่คำนึงถึงสิทธิเพียงอย่างเดียว เช่น เป็นนักเรียนมีสิทธิที่จะเรียนหนังสือ
 ในโรงเรียน ความรับผิดชอบของการเป็นนักเรียน คือ ต้องมาเรียนให้สม่ำเสมอ ไม่หนีเรียน
 ความรับผิดชอบจึงเป็นการกระทำที่พึงกระทำหรือควรกระทำตามสถานภาพของบุคคล

จำเรียง บุญเผย (2555) สรุปได้ว่า พฤติกรรมที่แสดงถึงนักเรียนที่มีความ
 รับผิดชอบนั้นจะแสดงออกทางพฤติกรรมให้เห็นดังต่อไปนี้ คือ มีความกระตือรือร้นทำงานที่ได้รับ
 มอบหมายอุทิศเวลาให้แก่งาน เอาใจใส่งาน เพื่อให้งานนั้นเกิดผลดีมีคุณภาพ ศึกษาและทำความเข้าใจ
 ลักษณะของงานโดยละเอียด มุ่งหวังความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้ง มีอารมณ์หนักแน่น
 เมื่อเจอกับอุปสรรคยอมรับความผิดพลาดผลการกระทำของตนเอง โดยไม่กล่าวโทษผู้อื่น ปรับปรุง
 งานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม

จินตนา พราวศรี (2555) สรุปได้ว่า ลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ
 ประกอบด้วย พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสนใจ ตั้งอยู่ของบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้
 บรรลุเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งที่เป็นผลดีและผลเสียที่ควรปรับปรุงแก้ไขและ
 พัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบมี 3 ด้าน คือ

- 1) ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและการกระทำของตนเอง ได้แก่ การตรงต่อเวลา การรู้จักหน้าที่
 ของตน การรู้จักรักษาสุขอนามัย การรู้จักคุ้มครองตนเอง การรู้จักควบคุมความประพฤติของตนเอง
- 2) ด้านความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ซื่อสัตย์ และ
- 3) ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ได้แก่ การรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน รักษาสาธารณสมบัติของ
 โรงเรียนและสร้างชื่อเสียงให้โรงเรียน

ชาติชาย แอนชัยภูมิ (2555) สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรม
 ของบุคคลที่แสดงออกในการปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความตั้งใจจริง เต็มกำลังความสามารถ มุ่งมั่น
 ต่อหน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียนและการเป็นอยู่ของตนเอง ผู้อยู่ในความดูแลตลอดจนสังคม
 ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวมต่อการทำงานปฏิบัติงานให้
 ทันตามกำหนดเวลา เต็มประสิทธิภาพ ด้วยความขยันหมั่นเพียร เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมาย
 ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายและขอข้ายและการกระทำแต่ละครั้งต้องยอมรับผลที่เกิดขึ้น
 ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลเสียที่เกิดขึ้น รวมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นด้วย

พนิดา วงศ์ชุมภู (2555) ได้สรุปคุณลักษณะผู้ที่มีความรับผิดชอบไว้ว่า
 ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการเรียนและ
 การทำงานบุคคลที่มีความรับผิดชอบจะเป็นความเอาใจใส่ในการทำงานที่รับผิดชอบ มีความเพียร
 อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีการวางแผนในการทำงาน รอบคอบ รู้จักตั้งจุดมุ่งหมายในการ

ทำงานและสามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ยอมรับผลของการกระทำนั้น พร้อมทั้งแก้ไขและปรับปรุงอยู่เสมอ

ผกา สัตยธรรม (2556) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่าเป็นความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นในใจ เอาใจใส่ในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือทำหน้าที่ให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ หรือตามที่ได้รับมอบหมาย

ภักวิภา ภารติก (2556) ได้สรุปพฤติกรรมความรับผิดชอบไว้ว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบ หมายถึง ความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียงพยายามละเอียดรอบคอบ เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่ดีและพยายามปรับปรุงด้านที่ไม่ดีให้ดียิ่งขึ้นอย่างเต็มความสามารถ มีความหนักแน่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

ปานรดา บัญหนองสา (2558) ได้สรุปว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การที่บุคคลรู้จักหน้าที่ของตนเองสามารถประพฤติปฏิบัติงานต่าง ๆ ด้วยการเอาใจใส่อย่างจริงจัง มีความเพียรพยายาม ความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายเกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ทันตามกำหนดเวลาและยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำไปไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสีย สามารถเชื่อถือได้ในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น

2. ความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแง่มุมหนึ่งของศีลธรรม แสดงถึงคุณลักษณะทางบวกและควมมีคุณธรรม กระทำด้วยความจริงใจและความตรงไปตรงมา พร้อมด้วยความประพฤติตรงตลอดจนการงดเว้นการโกหก การคดโกงหรือการลักขโมย รวมถึงความน่าไว้วางใจ ความภาคีความเป็นธรรมและความบริสุทธิ์ใจ

Scott (1965) ได้สรุปว่า ความซื่อสัตย์ เป็นการที่บุคคลพูดจริงเสมอ ไม่คดโกงหรือโกหก แม้ว่าการกระทำในทางตรงข้ามนั้น จะทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ง่ายขึ้น เป็นพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความซื่อสัตย์ในตัวของคุณคนนั้น

ชูชีพ อรุณเหลือง (2553) ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ไว้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติอย่างตรงไปตรงมาทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ ต่อหน้าที่ ต่อความเป็นจริง ต่อตนเองและต่อผู้อื่น

ปิยะพร ศีลาอ่อน (2553) สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติ
อย่างตรงไปตรงมาอย่างเหมาะสม ในทางที่ถูกต้องดีงาม ทางกาย ทางวาจา และทางใจ
การกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ
1) ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง 2) ซื่อสัตย์สุจริตต่อผู้อื่นและ 3) ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่

พระณรงค์ฤทธิ์ วงษ์สุดตา (2553) สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การคิด
การพูด และการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามตามหลักศีลธรรม เกณฑ์ของสังคมและกฎหมายทั้งต่อ
ตนเองและต่อผู้อื่น ความซื่อสัตย์โดยทั่วไปนั้นมี 4 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น
ต่อหน้าที่และต่อสังคมหรือประเทศชาติ

วันวิสาข์ จิตต์สุภา (2553) สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การใช้
สติปัญญาในอันที่จะกระทำให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยความบริสุทธิ์ใจและตระหนักถึง
ความถูกต้องจนได้รับความเชื่อมั่นและเกิดผลสัมฤทธิ์ของงาน

กนกพร มีอินธา (2554) อธิบายถึงความซื่อสัตย์สุจริตไว้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต
เป็นสิ่งที่สร้างความสงบในสังคม นักเรียนต้องซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและสังคม ด้วยการไม่โลภ
อยากได้ของผู้อื่น ทำผิดแล้วต้องยอมรับผิด ไม่แก้ตัวเมื่อตนเองมาโรงเรียนสาย ไม่โยนความผิดของ
ตนเองให้ผู้อื่น กล่าวพูดกล่าวทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ชดชวนเพื่อนหนีเรียน ส่งการบ้านหรืองานตาม
กำหนดทุกครั้งไม่โกงการแข่งขัน ไม่รับเงินที่ทอนเกิน รับเอาสิ่งของเท่าที่ได้รับอนุญาต เมื่อเก็บของ
มีค่าได้ให้ส่งครูและคืนเจ้าของถ้าไม่ใช่ของตนเอง

พระมหาชำนาญ พุดเพราะ (2554) ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ว่า
การแสดงออกในลักษณะของการปฏิบัติที่ตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา
ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งต่อหน้าและลับ
หลังมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำความผิด

ปฏิมา โพธิ์วงษ์ (2555) สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การพูดความจริงเสมอ
จริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่หลอกลวงใคร ไม่เคยคดโกงหรือโกหก

ณรงค์ฤทธิ์ ปิจจะโร (2556) สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติอย่าง
เหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง เช่น ตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อคำพูด ตรงต่อกฎเกณฑ์
ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง พูดความจริงทั้งต่อหน้าและลับหลัง
ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตใน
การสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน ไม่ลักขโมยของผู้อื่น รักษาประโยชน์ส่วนรวมของ
สถานศึกษา ไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่นและไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็น
ของตนเอง

3. ความเชื่อมั่นในตนเอง

การรู้คุณค่าในตัวเอง ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เป็นสิ่งที่สำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะมีผลกระทบต่อการตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ถ้าพึ่งความคิดอย่างเดียวไม่สามารถสร้างความมั่นใจให้ตัวเองได้ ความมั่นใจจะต้องเสริมสร้างอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้บุคคลสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

Symonds (1964) ได้สรุปความเชื่อมั่นในตนเองไว้ว่า ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีลักษณะสำคัญ คือ กล้าแสดงออก พึ่งตนเองได้ มีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีความรับผิดชอบและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้

Blair (1968) สรุปไว้ว่า คนที่ยอมรับสถานการณ์ใหม่ที่ตนประสบโดยปราศจากความกลัวความล้มเหลว จะเป็นบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง จึงทำให้บุคคลกล้าที่จะเผชิญกับสถานการณ์ใด ๆ ด้วยความไม่กลัว และย่อมแน่ใจว่าสถานการณ์นั้น ๆ จะไม่ทำให้ได้รับความเดือดร้อนไม่สบายใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าที่ตนกระทำไปนั้นเป็นสิ่งที่ดี

Myers (1983) ได้สรุปถึงความมั่นคงและการยืนกรานที่จะกระทำในแต่ละบุคคลว่า ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง พฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเชื่อมั่นในตนเอง เช่น การแสดงออกต่อหน้าชุมชนโดยไม่ประหม่า มีความมั่นคงในอารมณ์ และมีความมั่นใจในความสามารถของตนเองที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี นอกจากนั้นยังมีความสามารถในการสื่อสารความรู้สึกและเนื้อหาอย่างชัดเจน

Yoder และ Proctor (1988) ได้ให้ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเองว่า หมายถึง การกล้าแสดงออก การเห็นคุณค่า การยกย่องและมีความเข้าใจในตนเอง และได้กล่าวถึงเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเองว่ามีลักษณะดังนี้ 1) กล้าแสดงออกในสิ่งที่เหมาะสมโดยปราศจากความก้าวร้าว 2) มีความเชื่อมั่นในตนเอง ถึงแม้ว่าจะมีใครคัดค้าน 3) เป็นมิตรกับคนทั่วไป 4) มุ่งมั่นทำงานจนกระทั่งสำเร็จและมั่นใจในสิ่งที่ทำว่าเป็นสิ่งที่ดี 5) เมื่อไม่ได้รับความสำเร็จและถูกปฏิเสธ ก็มีความมั่นคงในการที่จะลุกขึ้นสู้ 6) ทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี 7) เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสม ก็พร้อมที่จะเป็นผู้นำโดยไม่รีรอและ 8) มีความคาดหวังในการเป็นผู้นำอย่างน้อยหนึ่งครั้ง

Garrison (1995) ได้สรุปถึงพัฒนาการของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองว่า มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะการก่อกวนของนิสัยและความรับผิดชอบ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ซึ่งนิสัยแต่ละอย่างเกิดจากการฝึกกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ให้ความรับผิดชอบและความสามารถในการเรียนรู้ ถ้าหากคนเราได้พัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองให้ดียิ่งขึ้นแล้วย่อมส่งผลต่อความรู้สึกถึงคุณค่าที่มีต่อการปฏิบัติงาน

ณัฐดา กุลศรี (2554) สรุปได้ว่า บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในแง่ดี ตระหนักรู้ในคุณค่าและความสามารถของตนเอง มีความมั่นคงทางจิตใจ มองโลกในแง่ดีและมีพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสมในทุกสถานการณ์ กล้าแสดงความคิดเห็น สามารถตัดสินใจได้เป็นอย่างดีด้วยตนเองและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีเหตุผล มีความสามารถเป็นผู้นำที่ดีได้ สามารถเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นได้และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ทุกสถานการณ์

พยุงศรี บุญอุ้ม (2555) สรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นบุคลิกภาพที่ควรเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับทุกคน เพราะจะทำให้บุคคลนั้นมีความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดก้าวหน้า กล้าแสดงออกในสิ่งที่เหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น สามารถประสบผลสำเร็จในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมตลอดจนสามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นงนุช ปัญญาศรี (2556) สรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความคิดเป็นของตนเอง กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในทางที่ถูกและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีความเป็นอิสระ ไม่อ่อนไหว มีจิตใจที่มั่นคงและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ การที่บุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเอง จะมีบุคลิกภาพดี มีความสามารถในการตัดสินใจ กล้าที่จะแสดงออก มีความรู้สึกปลอดภัย มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของตนเอง มีความมั่นใจว่าตนสามารถกระทำการต่าง ๆ ให้ลุล่วงสำเร็จไปด้วยความถูกต้องเหมาะสม

สรุปได้ ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าหักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงาน ทำทาย กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน เชื่อว่าตนเองเป็นคนดีของสังคมได้และความพยายามที่จะทำความดี

4. ความมีวินัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540) ได้ให้ความหมายความมีวินัยไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระบบระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้ การควบคุมตนเองทางกาย ทางวาจา ทางใจ การยอมรับในผลการกระทำของตนเอง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การตรงต่อเวลา ความมีเหตุผล การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นตามเกณฑ์ของสังคม การเคารพในสิทธิและหน้าที่ของกันและกัน

อัญชลี เครือคำขาว (2540) ให้ความหมายของความมีวินัย หมายถึง ข้อบังคับคำสั่ง กฎหมาย กติกา ระเบียบ ที่สำคัญวางไว้เป็นแนวทางปฏิบัติของคน เพราะคนจะต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ตั้งแต่หมู่เล็กจนถึงครอบครัวหรือหมู่ใหญ่คือประเทศชาติ ถ้าทุกคนที่อยู่ร่วมกันระเบียบที่สังคมวางไว้ก็จะนำมาซึ่งความสงบสุขความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคง ความปลอดภัย คุณลักษณะของ

คนมีระเบียบวินัย คือ รู้จักวินัยของตนเองเป็นอย่างดีเมื่อเราสังกัดอยู่ในสังคมใดจะต้องมีความรู้เรื่องวินัยและระเบียบแบบแผนของสังคมนั้นเป็นอย่างดีเพื่อที่จะได้ปฏิบัติไม่ผิดและเคร่งครัดในวินัยเป็นอย่างดีคือเป็นผู้พยายามปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบวินัยไม่ละเมิดทั้งต่อหน้าและลับหลัง

วิชย วงษ์ใหญ่ (2541) ให้ความหมายไว้ว่า ความมีวินัย คือ คุณลักษณะจิตใจและพฤติกรรมที่จะช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเองและประพฤติกรรมตามระเบียบกฏกติกาของสังคม เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและส่วนรวม พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความมีวินัย ได้แก่ ความสนใจใฝ่รู้การควบคุมตนเอง ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความซื่อสัตย์และความขยัน

วันเพ็ญ วรรณโกลม (2544) กล่าวว่า ความมีวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของนักเรียนในการกระทำและควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่มุ่งหวังและมุ่งมั่นที่จะกระทำสิ่งที่ดีโดยพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นจะต้องไม่ขัดกับระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคมและเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความตั้งใจ เต็มใจ ไม่มีใครบังคับ

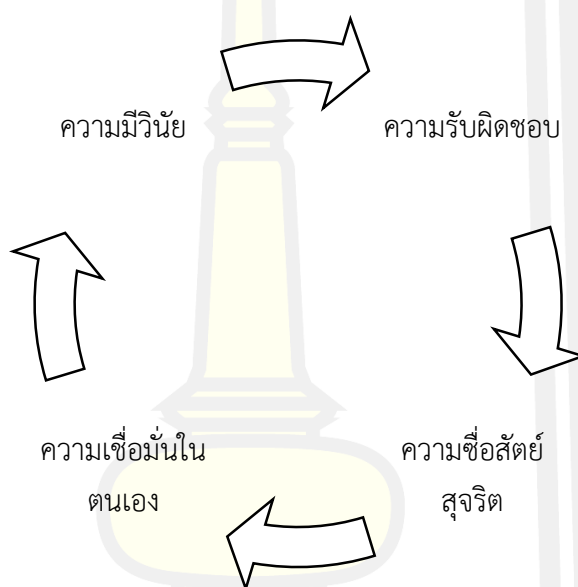
ภาณุวัฒน์ วิจรุณห์ (2554) สรุปได้ว่า ความมีวินัย หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถควบคุมตนเองได้ทั้งทางอารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ และพฤติกรรม ทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้ปฏิบัติได้ด้วยความสะดวก โดยเกิดจากจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีงาม เป็นไปตามเงื่อนไขกฎเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ได้เกิดจากข้อบังคับภายนอก แม้จะมีสิ่งเร้าก็ไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ๆ

สายสวาท วงเวียน (2556) กล่าวว่าสรุปว่า ความมีวินัย หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมให้อยู่ในกฎระเบียบข้อบังคับปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม เคารพในสิทธิของผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น มีค่านิยมที่ดีงามเชื่อมั่นในตนเองพึ่งตนเองได้ ตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและมีความอดทน

สุพัฒน์ เศรษฐมกุล (2557) ได้ให้ความหมายของความมีวินัยไว้ว่า จะทำให้บุคคลสามารถควบคุมตนเองในการดำเนินชีวิตด้วยความดีของตนเอง รู้ถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง ดำเนินชีวิตด้วยการมีคุณธรรมรองรับเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุด อันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงามสู่ความสำเร็จในชีวิต สำหรับการสร้างเสริมให้นักเรียนมีวินัยนั้น ต้องสร้างให้เกิดจิตสำนึกเห็นคุณค่าของตนเองของผู้อื่น และของสังคม บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดความมีวินัย ด้วยความรัก ความเข้าใจ เสริมสร้างพลังให้เกิดขึ้นในจิตใจให้สมค้ำกับความเป็นมนุษย์ ใฝ่มองตนว่ามีค่ามีศักดิ์ศรี ก็จะปฏิบัติตนอย่างมีค่า มีศักดิ์ศรี เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

สิริกร สินสม (2558) สรุปได้ว่า ความมีวินัย หมายถึง ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมตนเองและบังคับตนเองให้มีความประพฤติตามกฎระเบียบข้อบังคับ ตามแนวทางที่เลือก ว่าดี ทั้งพฤติกรรมในห้องเรียนและพฤติกรรมนอกห้องเรียน

สรุปได้ว่า ความมีวินัย หมายถึง ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตามกติกาและข้อตกลงของสถานศึกษา แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ ทำงานส่งตามที่กำหนด มีการวางแผนในการทำงาน รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาและเข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด

ภาพประกอบ 4 องค์ประกอบคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี

3.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg

Kohlberg (1964 ; สุรางค์ โค้วตระกูล, 2552) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางจริยธรรม ดังนี้

Kohlberg เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้น Kohlberg ยังพบว่า ส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดในอายุ 10 ปี แต่จะมีการพัฒนาขึ้นอีกหลายขั้น จากอายุ 11-25 ปี การให้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคม

ใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา

Kohlberg ได้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนอเมริกัน อายุ 10-16 ปี และได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ (Levels) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ชั้น (Stages) ดังนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg มีทั้งหมด 6 ชั้น คำอธิบายของระดับและชั้นต่าง ๆ ของพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg มีดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-Conventional Level) ระดับเด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดามารดา ครูหรือเด็กโตและมักจะคิดถึงผลตามที่จะนำรางวัลหรือ การลงโทษมาให้

พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รางวัล

พฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษ

โดยบุคคลจะตอบสนองต่อกฎเกณฑ์ ซึ่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตนเอง กำหนดขึ้น จะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่เป็นหลักต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น จะพบในเด็ก 2-10 ปี Kohlberg แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 การถูกลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment and Obedience Orientation) เด็กจะยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจเหนือตนโดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อไม่ให้ตนถูกลงโทษชั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษ เพราะกลัวความเจ็บปวด ยอมทำตามผู้ใหญ่ เพราะมีอำนาจทางกายเหนือตน Kohlberg อธิบายว่า ในชั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่า พฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชมเด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจำทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล

ชั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (Instrumental Relativist Orientation) ใช้หลักการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน บุคคลจะเลือกทำตามความพอใจตนเอง โดยใช้ความสำคัญของการได้รับรางวัลตอบแทน ทั้งรางวัลที่เป็นวัตถุหรือการตอบแทนทางกาย วาจาและใจ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม ชั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการผลประโยชน์สิ่งตอบแทน รางวัลและสิ่งแลกเปลี่ยน เป็นสิ่งตอบแทน Kohlberg อธิบายว่า ในชั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเอง หรือทำดี เพราะอยากได้ของตอบแทนหรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นหรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พฤติกรรมของเด็กในชั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่มักจะเป็นการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เช่น ประโยค “ถ้าเธอทำให้ฉัน ฉันจะให้...”

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level)

พัฒนาการจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดามารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติ เป็นสิ่งที่ควรจะทำหรือทำความผิด เพราะกลัวว่าตนจะไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลตามที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรม โดยบุคคลจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนเองอยู่ ตามความคาดหวังของครอบครัวและสังคม โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นขณะนั้นหรือภายหลังก็ตาม จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมโดยคำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น จะพบในวัยรุ่นอายุ 10-16 ปี Kohlberg แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 3 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี”

(Interpersonal Concordance of “Good boy, Nice girl” Orientation) บุคคลจะใช้หลักทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ ใช้เหตุผลเลือกทำในสิ่งที่กลุ่มยอมรับ โดยเฉพาะเพื่อน เพื่อเป็นที่ชื่นชมและยอมรับของเพื่อนไม่เป็นตัวของตัวเอง คล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น เพื่อต้องการรักษาสัมพันธภาพที่ดี พบในวัยรุ่นอายุ 10-15 ปี ชั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการเป็นที่ยอมรับของหมู่คณะการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อทำให้เขาพอใจและยกย่องชมเชย ทำให้บุคคลไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตาม การชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน Kohlberg อธิบายว่า พัฒนาการทางจริยธรรมชั้นนี้เป็นพฤติกรรม “คนดี” ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของบิดา มารดาหรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรม “ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับหรือไม่ประพฤติผิด เพราะเกรงว่าพ่อแม่จะเสียใจ

ชั้นที่ 4 กฎและระเบียบ (“Low-and-order” Orientation)

จะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม โดยปฏิบัติตามระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัด เรียนรู้การเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ปฏิบัติตามหน้าที่ของสังคมเพื่อดำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ในสังคม พบในอายุ 13-16 ปี ชั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหน้าที่ของสังคม โดยบุคคลรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของเขาในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น จึงมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมกำหนดให้หรือคาดหมายไว้ Kohlberg อธิบายว่า เหตุผลทางจริยธรรมในชั้นนี้ ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องคือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจาร์ณญาณหรือระดับเหนือ

กฎเกณฑ์สังคม (Post-Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ เป็นหลักจริยธรรมของผู้มีอายุ 20 ปีขึ้นไป ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจาร์ณญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่

จะปฏิบัติตาม การตัดสินใจ “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจารณ์ญาณของตนเองปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก กฎเกณฑ์-กฎหมาย ควรจะตั้งบนหลักความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก ทำให้บุคคลตัดสินใจ จะปฏิบัติตามสิ่งที่สำคัญมากกว่าโดยมีกฎเกณฑ์ของตนเอง ซึ่งพัฒนามาจากกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นจริยธรรมที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป Kohlberg แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น 2 ชั้น คือ

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation) บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้ เคารพการตัดสินใจที่จะกระทำด้วยตนเอง ไม่ถูกควบคุมจากบุคคลอื่น มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามค่านิยมของตนและมาตรฐานของสังคม ถือว่ากฎเกณฑ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงได้ โดยพิจารณาประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก พบได้ในวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามมาตรฐานของสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยบุคคลเห็นความสำคัญของคนหมู่มากจึงไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ พฤติกรรมที่ถูกต้องจะต้องเป็นไปตามค่านิยมส่วนตัวผสมผสานกับมาตรฐานซึ่งได้รับการตรวจสอบและยอมรับจากสังคม Kohlberg อธิบายว่า ขั้นนี้เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกสมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะใช้เป็นมาตรฐานทางจริยธรรม ได้ใช้ความคิดและเหตุผลเปรียบเทียบว่าสิ่งไหนผิดและสิ่งไหนถูก ในขั้นนี้การ “ถูก” และ “ผิด” ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคล แต่เปิดให้มีการแก้ไขโดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ขั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation) เป็นขั้นที่เลือกตัดสินใจที่จะกระทำโดยยอมรับความคิดที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหลักการคุณธรรมสากล โดยคำนึงถึงความถูกต้องยุติธรรมยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ มีอุดมคติและคุณธรรมประจำใจ มีความยึดหยุ่นและยึดหลักจริยธรรมของตนอย่างมีสติ ด้วยความยุติธรรมและคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน เคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ละอายและเกรงกลัวต่อบาป พบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญา Kohlberg อธิบายว่า ขั้นนี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชนและเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในขั้นนี้สิ่งที่ “ถูก” และ “ผิด” เป็นสิ่งที่ขึ้นมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

ได้สรุปว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นไปตามลำดับขั้น จากขั้นที่ 1 ผ่านไปตามลำดับจนถึงขั้นที่ 6 จะข้ามขั้นไม่ได้ เพราะคนเราจะให้เหตุผลในขั้นที่สูงกว่าก่อนต่อมา

เมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ เพิ่มขึ้นหรือสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่า ได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การใช้เหตุผลในชั้นสูงมีมากขึ้น ส่วนเหตุผลในชั้นที่ต่ำกว่าจะได้รับการใช้น้อยลงทุกทีและถูกทิ้งไปในที่สุด

3.2 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุนาวิน (2550) กล่าวถึงทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงถึงสาเหตุ พฤติกรรมของคนดีและพฤติกรรมของคนเก่งว่า พฤติกรรมเหล่านั้นเกิดจากสาเหตุด้านจิตใจอะไรบ้าง โดยมีวิธีการวิจัยเปรียบเทียบบุคคลที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกันแต่มีพฤติกรรมทำดีในปริมาณ ต่างกันและได้เปรียบเทียบพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนดีและคนเก่งเหมือนผลไม้บนต้นไม้และ ส่วนประกอบที่เป็นพื้นฐานที่จะนำมาสู่พฤติกรรมเป็นคนดีและคนเก่ง โดยแบ่งต้นไม้จริยธรรม ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนที่หนึ่ง คือ ราก ประกอบด้วยรากหลัก 3 ราก ซึ่งแทนจิตลักษณะ พื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1.1 สุขภาพจิต หมายถึง ความวิตกกังวล ตื่นเต้น ไม่สบายใจของบุคคล อย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

1.2 สติปัญญาหรือความเฉลียวฉลาด หมายถึง การรูปการคิดในชั้น รูปธรรมหลายด้านและการคิดในด้านนามธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิด ของ Piaget

1.3 ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจและสามารถเอาหรือทำนายความรู้สึกของบุคคลอื่น

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ

5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จะลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลที่มีความพร้อม ทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียนและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้โดยวิธีการ อื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรม ของคนดีและของ คนเก่งนั่นเอง

นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับ จิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น

2. ส่วนที่สอง ส่วนที่เป็นลำต้น อันเป็นผลที่เกิดจาก ลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

2.1 ทักษะคติ ค่านิยมที่ดีและคุณธรรม หมายถึง การเห็นประโยชน์โทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้นและความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ส่วนคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ส่วนรวมเห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ เช่น ค่านิยมที่จะศึกษาต่อในระดับสูง ค่านิยมในการใช้สินค้าไทย

2.2 มีเหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง

2.3 ลักษณะมุ่งอนาคตคาคาการณ์ไกล หมายถึง ความสามารถในการคาคาการณ์ไกล ว่าสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบัน จะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจนความสามารถในการอดได้รอได้

2.4 ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่เกิดจากการกระทำของตน มิใช่โชคเคราะห์ความบังเอิญ เป็นความรู้สึกในการทำนายได้ควบคุมได้ของบุคคล

2.5 มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ

ลักษณะทางจิตใจทั้ง 5 ประการนี้ ถ้ามีมากในบุคคลใด บุคคลนั้นจะเป็นผู้มีพฤติกรรมเก่งและดีอย่างสม่ำเสมอ

3. ส่วนที่สาม ดอกและผลไม้บนต้น เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดีและเก่ง ซึ่งแสดงถึงพฤติกรรมกระทำดี ละเว้นชั่วและพฤติกรรมทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนเก่ง พฤติกรรมของคนดีและเก่งสามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ พฤติกรรมของคนดีและพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อเพื่อต่อการพัฒนาประเทศ

ดวงเดือน พันธุนาวิน (2539) ได้วิจัยพฤติกรรมของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ 6-60 ปี จำนวนเกือบหมื่นคนในเหตุการณ์ต่าง ๆ คน พบว่า คนไทยที่มีการกระทำที่จัดว่าเป็นพฤติกรรมของคนดีหรือพฤติกรรมของคนเก่งนั้นมีลักษณะทางจิตใจที่สำคัญในลักษณะที่แตกต่างจากคนที่ดีน้อยหรือเก่งน้อย ซึ่งอยู่ในสถานการณ์เดียวกันกับคนที่ดีมากและเก่งมาก นั่นคือคนที่ดีมากหรือเก่งมากเป็นคนที่มึลักษณะ 8 ประการ ที่แตกต่างไปจากจิตใจของคนที่ไม่ดีและไม่เก่ง โดยพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งครอบคลุมทั้งพฤติกรรมทางจริยธรรม ศีลธรรม พฤติกรรมการทำงานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่ ไปถึงพฤติกรรมส่วนตัวที่ต้องใช้ความมีระเบียบวินัยและการควบคุมตนเองมาก

สรุปได้ว่า ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม มีทั้งหมด 3 ส่วน คือ ส่วนดอกผล แสดงถึง พฤติกรรมการทำความดี ส่วนลำต้น แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ส่วนของราก แสดงถึงพฤติกรรมการทำงาน แสดงพฤติกรรมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ประกอบด้วย พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ พฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต พฤติกรรมด้านความเชื่อมั่นตนเองและพฤติกรรมด้านความมีวินัย ในขณะที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้

4. แนวทางการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

Chi (2002) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสอนให้มีความเป็นพลเมืองทั้งจิตใจและ จิตวิญญาณ โดยใช้การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการบริการสังคมเพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง โดยใช้เครื่องมือคือ ข้อมูลจากการตอบแบบสำรวจและการสัมภาษณ์นักเรียน สัมภาษณ์ครู

Dam, Geijssel, Reumerman และ Ledoux (2010) ได้นำเสนอในประเด็น เกี่ยวกับการพัฒนาเครื่องมือวัดความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่มีอายุระหว่าง 11-16 ปี เพื่อให้ เข้าใจถึงคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย โดยแบบสอบถามในการวัดพฤติกรรม การเป็นพลเมืองของนักเรียน เป็นเครื่องมือสำหรับการวัดความสามารถในการเป็นพลเมือง สำหรับ บุคคลเพศชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 11-16 ปี

Masoudi และ Navehebrahim (2011) ได้ศึกษาความแตกต่างของเพศหญิงและ เพศชายในเรื่องพฤติกรรมเกี่ยวกับพลเมืองในโรงเรียนประถมศึกษา ประเทศอิหร่าน เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบสอบถามที่วัด 4 องค์ประกอบของทักษะการเป็นพลเมือง คือ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านองค์ความรู้ ด้านคุณค่าและด้านประชาธิปไตย แบบสอบถามมีจำนวน 50 ข้อ 2 ระดับ

วิณา วงศ์ศรีเผือก (2553 : 59-63) ได้วิจัย ผลของโปรแกรมการเรียนรู้แบบ โครงงานที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ด้านการประหยัดของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 ใช้เครื่องมือการวิจัย 3 ฉบับ ประกอบด้วย 1. แบบวัดคุณลักษณะของ ความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัด มีลักษณะเป็นข้อสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก 2. แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัด กำหนดโครงสร้างของแบบประเมิน เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ให้นักเรียนประเมินข้อมูลตามสภาพจริง 3. แบบบันทึกคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัด เพื่อใช้สำหรับบันทึกคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัด โดยมีรายการพฤติกรรมที่เป็นความจริง

อุไรวรรณ ใจคำปัน (2554) ได้วิจัยเรื่อง การใช้ชุดกิจกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว จังหวัดลำปาง ในการวิจัยนี้มีการประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีโดยใช้เครื่องมือ 2 ฉบับ ประกอบด้วย 1. แบบทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดความเป็นพลเมืองดีและแบบประเมินพฤติกรรมด้าน คุณธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีเป็นแบบปรนัยชนิด เลือกตอบ 4 ตัวเลือก

2. แบบประเมินพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดี โดยรายละเอียดของแบบประเมินกำหนด ซึ่งแบบประเมินพฤติกรรมมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

นำพงศ์ สุขสบาย (2556) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ที่พึงประสงค์ของประชาคมอาเซียน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในการวิจัยนี้มีการประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีโดยมีเครื่องมือ คือ แบบวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของประชาคมอาเซียนด้านเจตคติ ซึ่งมีคำถามลักษณะเป็นสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงถึงความมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของกลุ่มอาเซียนในท้ายเจตคติ เป็นแบบวัดแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก

ชัยศิลป์ บุตตะคาม (2556) ได้ศึกษาการพัฒนาการเรียนรู้ เรื่อง พลเมืองดี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 5 แผน รวม 10 ชั่วโมง แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ และแบบทดสอบวัดการคิดแก้ปัญหาเป็นแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้ออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอนเพื่อการวัดและประเมินผลในระดับชั้นเรียน ดังนี้

1. กำหนดผลการเรียนรู้/คุณลักษณะที่จะประเมิน
2. วิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากผลการเรียนรู้เพื่อกำหนดหลักฐานการเรียนรู้
3. เลือกใช้วิธีการเครื่องมือให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะประเมิน
4. กำหนดเกณฑ์การประเมินพฤติกรรม (Scoring Rubrics)

ศิริพร ไกรสมมาตร (2557) ได้วิจัย การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในมิติการเคารพความแตกต่างของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน ได้ใช้เครื่องมือการวิจัย จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้ 1. แบบทดสอบความรู้ในมิติการเคารพความแตกต่าง 2. แบบวัดทัศนคติในมิติการเคารพความแตกต่าง และ 3. แบบสอบถามการปฏิบัติตนในมิติการเคารพความแตกต่าง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับด้วยความรู้ การปฏิบัติและทัศนคติที่มีต่อการเคารพแตกต่าง การเคารพสิทธิผู้อื่นและการเคารพความเสมอภาค

จันทร์ชลี มาพุทธ (2562) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีสำหรับนิสิตครู เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดี แบบสอบถามความเป็นพลเมืองดี จำนวน 53 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) โดยเรียงลำดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด

สรุปได้ว่า การประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีการใช้เครื่องมือที่ใกล้เคียงและแตกต่างกัน สำหรับผู้วิจัยได้มีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ คือ 1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกครูแบบสอบถามนักเรียน แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 2. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3. แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) และ 5. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2562) กำหนดการจัดรูปแบบการจัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 เป็นหลักสูตรหลังมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และเพื่อยกระดับการศึกษาวินิจฉัยของบุคคลให้สูงขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นไปตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาของชาติ และกรอบคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนยึดโยงกับมาตรฐานอาชีพ โดยเน้นการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาสมรรถนะกำลังคนระดับฝีมือ รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และกิจนิสัยที่เหมาะสมในการทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนของตลาดแรงงาน ชุมชน สังคม และสามารถประกอบอาชีพอิสระได้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกระบบและวิธีการเรียนได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพ ตามความสนใจและโอกาสของตน ส่งเสริมให้มีการประสานความร่วมมือเพื่อจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรร่วมกันระหว่างสถาบัน สถานศึกษา หน่วยงาน สถานประกอบการและองค์กรต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชนระดับท้องถิ่นและระดับชาติ มีดังต่อไปนี้

1. หลักการของหลักสูตร

1.1 เป็นหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพหลังมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าด้านวิชาชีพที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นไปตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติมาตรฐานการศึกษาของชาติและกรอบคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนระดับฝีมือให้มีสมรรถนะ มีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพได้ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการและการประกอบอาชีพอิสระ

1.2 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้เลือกรเรียนได้อย่างกว้างขวาง เน้นสมรรถนะเฉพาะด้านด้วยการปฏิบัติจริง สามารถเลือกวิธีการเรียนตามศักยภาพและโอกาสของผู้เรียน

เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเทียบโอนผลการเรียน สะสมผลการเรียน เทียบโอนความรู้และประสบการณ์จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ

1.3 เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

1.4 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษา สถานประกอบการ ชุมชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้ตรงตามความต้องการ โดยยึดโยงกับมาตรฐานอาชีพและสอดคล้องกับสภาพยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

2. จุดหมายของหลักสูตร

2.1 เพื่อให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในงานอาชีพสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพเลือกวิถีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตนสร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

2.2 เพื่อให้เป็นผู้มีปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ มีทักษะการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทักษะการคิด วิเคราะห์และการแก้ปัญหา ทักษะด้านสุขภาวะและความปลอดภัย ตลอดจนทักษะการจัดการ สามารถสร้างอาชีพและพัฒนาอาชีพไว้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

2.3 เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในวิชาชีพที่เรียน รักงาน รักหน่วยงาน สามารถนำงานเป็นหมู่คณะได้ดี โดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

2.4 เพื่อให้เป็นผู้มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน การต่อต้านความรุนแรงและสารเสพติด มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่นและประเทศชาติ ดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้าใจและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจิตสาธารณะและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

2.5 เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จริยธรรมและวินัยในตนเอง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เหมาะสมกับงานอาชีพ

2.6 เพื่อให้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศและโลก มีความรักชาติสำนึกในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3. หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562

3.1 การเรียนการสอน

- 1) การเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนได้ทุกวิธีเรียนที่กำหนดและนำผลการเรียนแต่ละวิธีมาประเมินร่วมกันได้ สามารถขอเทียบโอนผลการเรียนและขอเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ได้
- 2) การจัดการเรียนการสอนเน้นการปฏิบัติจริง สามารถจัดการเรียนการสอนได้หลากหลายรูปแบบเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการ วิธีการและการดำเนินงาน มีทักษะการปฏิบัติงานตามแบบแผนในขอบเขตสำคัญและบริบทต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานประจำ ให้คำแนะนำพื้นฐานที่ต้องใช้ในการตัดสินใจ วางแผนและแก้ไขปัญหาโดยไม่อยู่ภายใต้การควบคุมในบางเรื่อง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะทางวิชาชีพเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการแก้ปัญหาและการปฏิบัติงานในบริบทใหม่ รวมทั้งรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ เจตคติและกิจนิสัยที่เหมาะสมในการทำงาน

3.2 การจัดการศึกษาและเวลาเรียน

การจัดการศึกษาในระบบปกติ ใช้ระยะเวลา 3 ปีการศึกษา การจัดเวลาเรียนให้ดำเนินการ ดังนี้

- 1) ในปีการศึกษาหนึ่งๆ ให้แบ่งภาคเรียนออกเป็น 2 ภาคเรียนปกติหรือระบบทวิภาค ภาคเรียนละ 18 สัปดาห์ รวมเวลาการวัดผล โดยมีเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิตตามที่กำหนดและสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันอาชีวศึกษาเปิดสอนภาคเรียนฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร
- 2) การเรียนในระบบชั้นเรียน ให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันเปิดทำการสอนไม่น้อยกว่าสัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละไม่เกิน 7 ชั่วโมง โดยกำหนดให้จัดการเรียนการสอนคาบละ 60 นาที

3.3 การคิดหน่วยกิต

ให้มีจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 103-110 หน่วยกิต การคิดหน่วยกิตถือเกณฑ์ดังนี้

- 1) รายวิชาทฤษฎีที่ใช้เวลาในการบรรยายหรืออภิปราย 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์หรือ 18 ชั่วโมงต่อภาคเรียน รวมเวลาการวัดผล มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต
- 2) รายวิชาปฏิบัติที่ใช้เวลาในการทดลองหรือฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์หรือ 36 ชั่วโมงต่อภาคเรียน รวมเวลาการวัดผล มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต
- 3) รายวิชาปฏิบัติที่ใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติในโรงฝึกงานหรือภาคสนาม 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์หรือ 54 ชั่วโมงต่อภาคเรียน รวมเวลาการวัดผล มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต

- 4) การฝึกอาชีพในการศึกษาระบบทวิภาคี ที่ใช้เวลาไม่น้อยกว่า 54 ชั่วโมงต่อภาคเรียน รวมเวลาการวัดผลมีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต
- 5) การฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพในสถานประกอบการที่ใช้เวลาไม่น้อยกว่า 54 ชั่วโมงต่อภาคเรียน รวมเวลาการวัดผล มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต
- 6) การทำโครงการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพ ที่ใช้เวลาไม่น้อยกว่า 54 ชั่วโมงต่อภาคเรียน รวมเวลาการวัดผลมีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต

3.4 โครงสร้างหลักสูตร

โครงสร้างของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 แบ่งเป็น 3 หมวดวิชาและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ดังนี้

1. หมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง ไม่น้อยกว่า 22 หน่วยกิต
 - 1.1 กลุ่มวิชาภาษาไทย
 - 1.2 กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ
 - 1.3 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์
 - 1.4 กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์
 - 1.5 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา
 - 1.6 กลุ่มวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา
2. หมวดวิชาสมรรถนะวิชาชีพ ไม่น้อยกว่า 71 หน่วยกิต
 - 2.1 กลุ่มสมรรถนะวิชาชีพพื้นฐาน
 - 2.2 กลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเฉพาะ
 - 2.3 กลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเลือก
 - 2.4 ฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพ
 - 2.5 โครงการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพ
3. หมวดวิชาเลือกเสรี ไม่น้อยกว่า 10 หน่วยกิต
4. กิจกรรมเสริมหลักสูตร (2 ชั่วโมง/สัปดาห์) - หน่วยกิต

3.5 การฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพ

เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษา หรือสถาบันกับภาคการผลิตและหรือภาคบริการ หลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ภาคทฤษฎีและการฝึกหัด หรือฝึกปฏิบัติเบื้องต้นในสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันแล้วระยะเวลาหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงได้สัมผัสกับการปฏิบัติงานอาชีพ เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่ทันสมัยและบรรยากาศการทำงานร่วมกัน ส่งเสริมการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนทำได้ คิดเป็นทำเป็นและเกิดการใฝ่เรียน

อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเกิดความมั่นใจและเจตคติที่ดีในการทำงานและการประกอบอาชีพอิสระ โดยการจัดฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพต้องดำเนินการ ดังนี้

1. สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันต้องจัดให้มีการฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพ ในรูปแบบการฝึกงานในสถานประกอบการ แหล่งวิทยากร รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ ในภาคเรียนที่ 5 และหรือภาคเรียนที่ 6 โดยใช้เวลารวมไม่น้อยกว่า 320 ชั่วโมง กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 4 หน่วยกิต

กรณีสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันต้องการเพิ่มพูนประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพสามารถนำรายวิชาที่ตรงหรือสัมพันธ์กับลักษณะงานไปเรียนหรือฝึกในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐในภาคเรียนที่จัดฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพได้รวมไม่น้อยกว่า 1 ภาคเรียน

2. การตัดสินผลการเรียนและให้ระดับผลการเรียน ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับรายวิชาอื่น

3.6 โครงการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพ

เป็นรายวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า บูรณาการความรู้ ทักษะและประสบการณ์จากสิ่งที่ได้เรียนรู้ ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจตั้งแต่การเลือกหัวข้อหรือเรื่องที่จะศึกษา ทดลอง พัฒนาและหรือประดิษฐ์คิดค้น โดยการวางแผน กำหนดขั้นตอนกระบวนการ ดำเนินการ ประเมินผล สรุปและจัดทำรายงานเพื่อนำเสนอ ซึ่งอาจทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการนั้น ๆ โดยการจัดทำโครงการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพดังกล่าวต้องดำเนินการ ดังนี้

1. สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันต้องจัดให้ผู้เรียนจัดทำโครงการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพที่สัมพันธ์หรือสอดคล้องกับสาขาวิชาในภาคเรียนที่ 5 และหรือภาคเรียนที่ 6 รวมจำนวน 4 หน่วยกิต ให้เวลาไม่น้อยกว่า 216 ชั่วโมง ทั้งนี้ สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันต้องจัดให้มีชั่วโมงเรียน 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์กรณีที่กำหนดให้เรียนรายวิชาโครงการ 4 หน่วยกิต

หากจัดให้เรียนรายวิชาโครงการ 2 หน่วยกิต คือ โครงการ 1 และโครงการ 2 ให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันจัดให้มีชั่วโมงเรียนสัปดาห์ที่เทียบเคียงกับเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น

2. การตัดสินผลการเรียนและให้ระดับผลการเรียน ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับรายวิชาอื่น

3.7 กิจกรรมเสริมหลักสูตร

1) สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันต้องจัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ทุกภาคเรียน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะแกนกลางและหรือสมรรถนะวิชาชีพ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ระเบียบวินัย การต่อต้านความรุนแรง สารเสพติด และการทุจริต เสริมสร้างการเป็นพลเมืองไทยและพลโลกในด้านการรักชาติ เทิดทูน พระมหากษัตริย์ ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ปลูกฝังจิตสำนึกและจิตอาสาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่น ทั้งนี้ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ในการวางแผน ลงมือปฏิบัติ ประเมินผลและปรับปรุงการทำงาน

สำหรับนักเรียนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ให้เข้าร่วมกิจกรรมที่สถานประกอบการจัดขึ้น

2. การประเมินผลกิจกรรมเสริมหลักสูตร ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดการศึกษาและการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.8 การจัดการเรียน

เป็นการกำหนดรายวิชาตามโครงสร้างหลักสูตรที่จะดำเนินการเรียนการสอนในแต่ละภาคเรียน โดยจัดอัตราส่วนการเรียนรู้อาชีพต่อภาคปฏิบัติในหมวดวิชาสมรรถนะวิชาชีพ ประมาณ 20 : 80 ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ของแต่ละสาขาวิชา ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จัดรายวิชาในแต่ละภาคเรียน โดยคำนึงถึงรายวิชาที่ต้องเรียนตามลำดับก่อน-หลัง ความง่าย-ยากของรายวิชา ความต่อเนื่องและเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของรายวิชา รวมทั้งรายวิชาที่สามารถบูรณาการจัดการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะของงาน โครงงานและหรือชิ้นงาน ในแต่ละภาคเรียน

2. จัดให้ผู้เรียนเรียนรายวิชาบังคับในหมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง หมวดวิชาสมรรถนะวิชาชีพในกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพพื้นฐานและกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเฉพาะและ กิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ครบตามที่กำหนดในโครงสร้างหลักสูตร

2.1 การจัดรายวิชาในหมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง ควรจัดกระจายทุกภาคเรียน

2.2 การจัดรายวิชาในกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพพื้นฐาน โดยเฉพาะรายวิชาที่เป็นพื้นฐานของการเรียนวิชาชีพควรจัดให้เรียนในภาคเรียนที่ 1

2.3 การจัดรายวิชาในกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเฉพาะ ควรจัดให้เรียนก่อน รายวิชาในกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเลือกและรายวิชาในหมวดวิชาเลือกเสรี

3. จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนรายวิชาในกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเลือกและหมวด วิชาเลือกเสรีตามความถนัด ความสนใจ เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ

4. จัดรายวิชาทวิภาคีที่นำไปเรียนและฝึกในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐโดยประสานงานร่วมกับสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อพิจารณากำหนดภาคเรียนที่จัดฝึกอาชีพ รวมทั้งกำหนดรายวิชาหรือกลุ่มวิชาที่ตรงกับลักษณะ งานของสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐที่นำไปร่วมมือฝึกอาชีพในภาคเรียนนั้น

5. จัดรายวิชาฝึกงานในภาคเรียนที่ 5 หรือ 6 ครั้งเดียว จำนวน 4 หน่วยกิต 320 ชั่วโมง (เฉลี่ย 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน) หรือจัดให้ลงทะเบียนเรียน เป็น 2 ครั้ง คือ ภาคเรียนที่ 5 จำนวน 2 หน่วยกิตและภาคเรียนที่ 6 จำนวน 2 หน่วยกิต รายวิชาละ 160 ชั่วโมง (เฉลี่ย 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ตามเงื่อนไขของหลักสูตร สาขาวิชานั้น ๆ

ในภาคเรียนที่จัดฝึกงานนี้ ให้สถานศึกษาพิจารณากำหนดรายวิชาหรือ กลุ่มวิชาที่ตรงกับลักษณะงานของสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐเพื่อนำไป เรียนและฝึกปฏิบัติในภาคเรียนที่จัดฝึกงานด้วย

การจัดฝึกงานในภาคเรียนฤดูร้อนสามารถทำได้ โดยพิจารณาระยะเวลา ใน การฝึกให้ครบตามหลักสูตรกำหนด

6. จัดรายวิชาโครงการในภาคเรียนที่ 5 หรือ 6 ครั้งเดียว จำนวน 4 หน่วยกิต (12 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน) หรือจัดให้ลงทะเบียนเรียนเป็น 2 ครั้ง คือ ภาคเรียนที่ 5 และภาคเรียนที่ 6 รวม 4 หน่วยกิต (6 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน) ตามเงื่อนไขของหลักสูตรสาขาวิชานั้น ๆ

7. จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในแต่ละภาคเรียน ภาคเรียนละไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

8. จัดจำนวนหน่วยกิตรวมในแต่ละภาคเรียน ไม่เกิน 22 หน่วยกิต สำหรับการเรียนแบบเต็มเวลาและไม่เกิน 12 หน่วยกิต สำหรับการเรียนแบบไม่เต็มเวลา ส่วนภาคเรียนฤดูร้อนจัดได้ไม่เกิน 12 หน่วยกิต ทั้งนี้ เวลาในการจัดการเรียนการสอน ในภาคเรียนปกติและภาคเรียนฤดูร้อน โดยเฉลี่ยไม่ควรเกิน 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนการเรียน แบบไม่เต็มเวลาไม่ควรเกิน 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ทั้งนี้ หากสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันมีเหตุผลและความจำเป็นในการจัดหน่วยกิตและเวลาในการจัดการเรียนการสอนแต่ละภาคเรียนที่แตกต่างไปจากเกณฑ์ข้างต้น อาจทำให้แต่ต้องไม่กระทบต่อมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา

3.9 การศึกษาระบบทวิภาคี

เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่เกิดจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันกับสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งในสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันและเรียนภาคทวิภาคีปฏิบัติในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้การจัดการศึกษาระบบทวิภาคีสามารถเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและพัฒนากำลังคนตรงตามความต้องการของผู้ใช้และเป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตร ทั้งนี้ สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันต้องดำเนินการดังนี้

1. นำรายวิชาทวิภาคีในกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเลือก รวมไม่น้อยกว่า 18 หน่วยกิต ไปร่วมกำหนดรายละเอียดของรายวิชากับสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐที่ร่วมจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ได้แก่ จุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชา คำอธิบายรายวิชา เวลาที่ใช้ฝึกและจำนวนหน่วยกิตให้สอดคล้องกับลักษณะงานของสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งสมรรถนะวิชาชีพของสาขางาน ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนหน่วยกิตและจำนวนชั่วโมงที่ใช้ฝึกอาชีพของแต่ละรายวิชาทวิภาคีให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนดและให้รายงานการพัฒนารายวิชาดังกล่าวให้สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษาทราบด้วย

2. ร่วมจัดทำแผนฝึกอาชีพ พร้อมแนวทางการวัดและประเมินผล ในแต่ละรายวิชากับสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐที่ร่วมจัดการศึกษาระบบทวิภาคี เพื่อนำไปใช้ในการฝึกอาชีพและดำเนินการวัดและประเมินผลเป็นรายวิชา

3. จัดแผนการเรียนระบบทวิภาคีตามความพร้อมของสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐที่จัดการศึกษาระบบทวิภาคีร่วมกัน โดยอาจนำรายวิชาอื่นที่สอดคล้องกับลักษณะงานของสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐนั้น ๆ ไปจัดร่วมด้วยก็ได้

3.10 การเข้าเรียน

ผู้เข้าเรียนต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเทียบเท่า และมีคุณสมบัติเป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดการศึกษาและการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.11 การประเมินผลการเรียน

เน้นการประเมินสภาพจริง ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดการศึกษาและการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.12 การสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร

1) ใ้รายวิชาและจำนวนหน่วยกิตสะสมในทุกหมวดวิชา ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแต่ละประเภทวิชาและสาขาวิชาและตามแผนการเรียนที่สถานศึกษากำหนด

2) ได้ค่าระดับคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 2.00

3) ผ่านเกณฑ์การประเมินมาตรฐานวิชาชีพ

4) ได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแผนการเรียนที่สถานศึกษากำหนดและ “ผ่าน”ทุกภาคเรียน

3.13 การพัฒนารายวิชาในหลักสูตร

1) หมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันสามารถพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมในแต่ละกลุ่มวิชาเพื่อเลือกเรียนนอกเหนือจากรายวิชาที่กำหนดให้เป็นวิชาบังคับได้ โดยสามารถพัฒนาเป็นรายวิชาหรือลักษณะบูรณาการ ผสมผสานเนื้อหาวิชาที่ครอบคลุมสาระของกลุ่มวิชาภาษาไทย กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศึกษา กลุ่มวิชาการสุขศึกษาและพลศึกษา ในสัดส่วนที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มวิชานั้น ๆ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของหมวดวิชาสมรรถนะแกนกลาง

2) หมวดวิชาสมรรถนะวิชาชีพ สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันสามารถเพิ่มเติมนายละเอียดของรายวิชาในแต่ละกลุ่มวิชาในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และสามารถพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสมรรถนะวิชาชีพเลือกได้ ตามความต้องการของสถานประกอบการหรือยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทั้งนี้ ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์สาขาวิชาและสมรรถนะวิชาชีพสาขางานด้วย

3) หมวดวิชาเลือกเสรี สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันสามารถพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมได้ตามความต้องการของสถานประกอบการ ชุมชน ท้องถิ่น หรือยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและหรือเพื่อการศึกษาต่อ

ทั้งนี้ การกำหนดรหัสวิชา จำนวนหน่วยกิตและจำนวนชั่วโมงเรียนให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด

3.14 การปรับปรุงแก้ไข พัฒนารายวิชา กลุ่มวิชาและการอนุมัติหลักสูตร

1) การพัฒนาหลักสูตรหรือการปรับปรุงสาระสำคัญของหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการ

อาชีวศึกษา สถาบันการอาชีวศึกษาและสถาบันศึกษา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการอาชีวศึกษา

2) การอนุมัติหลักสูตรให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการอาชีวศึกษา

3) การประกาศใช้หลักสูตร ให้ทำเป็นประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

4) การพัฒนารายวิชาหรือกลุ่มวิชาเพิ่มเติม สถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันสามารถดำเนินการได้โดยต้องรายงานให้สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษาทราบ

3.15 การประกันคุณภาพของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

ให้ทุกหลักสูตรกำหนดระบบประกันคุณภาพของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนไว้ให้ชัดเจนอย่างน้อยประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

- 1) หลักสูตรที่ยึดโยงกับมาตรฐานอาชีพ
- 2) ครู ทรัพยากรและการสนับสนุน
- 3) วิธีการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล
- 4) ผู้สำเร็จการศึกษา

ให้สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา สถาบันการอาชีวศึกษาและสถานศึกษา จัดให้มีการประเมินและรายงานผลการดำเนินการหลักสูตร เพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรที่อยู่ในความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยทุก 5 ปี

4. กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

2000-1501 หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม 2-0-2

(Civil Duties and Morals)

จุดประสงค์รายวิชา เพื่อให้

1. รู้และเข้าใจเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม สิทธิหน้าที่พลเมืองดีและหลักธรรมหรือคำสอนของศาสนา
2. ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเป็นศาสนิกชนที่ดีตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ
3. น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและการดำเนินชีวิต
4. ตระหนักถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงามในฐานะศาสนิกชนและพลเมืองดี

สมรรถนะรายวิชา

1. แสดงความรู้เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม สิทธิหน้าที่พลเมืองดีและหลักธรรมหรือคำสอนของศาสนา

2. ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยมพื้นฐาน และระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
3. ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรม วัฒนธรรมและหลักธรรมหรือคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ
4. วิเคราะห์สภาพปัญหาในสังคมและแนวทางแก้ไขตามศักยภาพของตน
5. น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของสถาบันทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ปัญหาในสังคม สิทธิหน้าที่ของพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักธรรมหรือคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Good (1973) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ (Achievement) หมายถึง ความสำเร็จ (Accomplishment) ความคล่องแคล่ว ความชำนาญ ในการใช้ทักษะหรือการประยุกต์ใช้ความรู้ต่าง ๆ ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic Achievement) หมายถึง ความรู้หรือทักษะอันเกิดจากการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ ที่ได้เรียนมาแล้ว ซึ่งได้จากการทดสอบของครูผู้สอนหรือผู้รับผิดชอบในการสอนหรือทั้งสองอย่างรวมกัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า หมายถึง ความสำเร็จหรือความสามารถในการกระทำใด ๆ ที่ต้องอาศัยทักษะหรือความรู้ในวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะ

พิมพันธ์ เตชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข (2553) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่ได้หลังจากการจัดกระบวนการเรียนการสอนมาแล้วโดยวัดระดับความสามารถของนักเรียนในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือประสบการณ์มากน้อยเพียงใด เพื่อแสดงถึงความเข้าใจเนื้อหาที่ได้จัดการเรียนรู้

บุญชม ศรีสะอาด (2553) ให้ความหมายแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ความสามารถของบุคคลในด้านวิชาการ ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระและตามจุดประสงค์ของเนื้อหาที่สอบนั้น โดยทั่วไปการวัดผลในวิชาการต่าง ๆ ที่เรียนในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ

ไพศาล หวังพานิช (2556) กล่าวถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า หมายถึง ความรู้หรือทักษะอันเกิดจากการเรียนรู้ที่ได้เรียนมาแล้ว ซึ่งอาจจะพิจารณาจากคะแนนสอบที่กำหนดหรือคะแนนที่ได้จากงานที่ครูมอบหมายให้หรือทั้งสองอย่างและจากคุณลักษณะและความสามารถของแต่ละบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์ การเรียนที่เกิดขึ้นจากการฝึกอบรมเพราะนั่นการสอบ จึงเป็นการตรวจสอบระดับความสามารถของบุคคลว่าเรียนและมีความรู้เท่าใดโดยสามารถวัดได้โดยการใช้แบบทดสอบต่าง ๆ เช่น ใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์หรือข้อสอบวัดภาคปฏิบัติ เป็นต้น

ศศิพิสุทธิ์ หงษ์สมบัติ (2561) ได้ให้สรุปว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการที่ผู้เรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ซึ่งสามารถวัดได้จากการทดสอบด้วยวิธีการต่างๆ

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลความรู้ความเข้าใจของนักเรียนที่ได้เรียนรู้จากการกระทำของบุคคลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเป็นผลจากการได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน สามารถประเมินผลหรือวัดประมาณได้จากการทดสอบหรือการสังเกตพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง

2. ประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2553) ได้แบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. แบบทดสอบอิงเกณฑ์ (Criterion Referenced Test) หมายถึง แบบทดสอบที่สร้างขึ้นตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม มีคะแนนจุดตัดหรือคะแนนเกณฑ์สำหรับใช้ตัดสินว่าผู้สอบมีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การวัดตรงตามจุดประสงค์ เป็นหัวใจสำคัญของข้อสอบในแบบทดสอบประเภทนี้

2. แบบทดสอบอิงกลุ่ม (Norm Referenced Test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งสร้างเพื่อวัดให้ครอบคลุมหลักสูตร จึงสร้างตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร ความสามารถในการจำแนกผู้สอบตามความเก่ง อ่อน ได้ดีเป็นหัวใจสำคัญของข้อสอบในแบบทดสอบประเภทนี้ การรายงานผลการสอบอาศัยคะแนนมาตรฐานซึ่งเป็นคะแนนที่สามารถให้ความหมายแสดงถึงสถานภาพความสามารถของบุคคลนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น ๆ ที่ใช้เป็นกลุ่มเปรียบเทียบ

คณาจารย์ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบ่งออกได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่จะใช้ในการแบ่ง ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แบ่งโดยใช้เกณฑ์ต่างกัน ดังนี้

1. แบ่งตามสมรรถภาพที่จะวัด การแบ่งแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามสมรรถภาพที่จะวัดนี้นิยมแบ่งได้ 3 ประเภท ได้แก่

1.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test) เป็นแบบทดสอบที่วัดสมรรถภาพสมองด้านต่างๆ ที่ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้มาแล้วมีอยู่เท่าใด แบบทดสอบประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1.1.1 แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง (Teacher-Made Test) หมายถึงแบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูสอน เป็นแบบทดสอบที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปในโรงเรียนและสถาบันการศึกษา

1.1.2 แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized Test) หมายถึงแบบทดสอบแบบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนทุกๆไป แบบทดสอบชนิดนี้จะต้องผ่านการวิเคราะห์แล้วว่ามีความเที่ยงและมีมาตรฐาน คือ มีมาตรฐานในการดำเนินการสอบและมาตรฐานในวิธีการแปลความหมายของคะแนน

1.2 แบบทดสอบวัดความถนัด (Aptitude Test) เป็นแบบทดสอบที่มุ่งวัดสมรรถภาพสมองของผู้เรียนว่าจะสามารถเรียนไปได้ไกลหรือประสบความสำเร็จเพียงใด เพื่อใช้ในการพยากรณ์หรือทำนายอนาคตของผู้เรียน โดยอาศัยข้อเท็จจริงในปัจจุบันเป็นรากฐาน แบบทดสอบวัดความถนัดอาจแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

1.2.1 แบบทดสอบวัดความถนัดทางการเรียน (Scholastic Aptitude Test) เป็นแบบทดสอบที่มุ่งวัดความถนัดทางด้านวิชาการต่าง ๆ เช่น ด้านภาษา ด้านคณิตศาสตร์ เป็นต้น

1.2.2 แบบทดสอบวัดความถนัดเฉพาะอย่าง (Specific Aptitude Test) เป็นแบบทดสอบที่มุ่งวัดความถนัดเฉพาะอย่างที่เกี่ยวข้องกับงานอาชีพต่าง ๆ หรือความสามารถพิเศษ เช่น ความสามารถทางดนตรี ศิลปะ เครื่องยนต์ การประดิษฐ์ เป็นต้น

1.3 แบบทดสอบบุคคล - สังคม (Personal Social Test) เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดบุคลิกภาพ (Personality) และการปรับตัว (Adjustment) ให้เข้ากับสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่ยาก ผลที่ได้ไม่แน่นอนตายตัว เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลและสังคม ตัวอย่าง แบบทดสอบประเภทนี้ได้แก่

1.3.1 แบบทดสอบวัดเจตคติ (Attitude) ที่มีต่อบุคคล สิ่งของ เรื่องราว เหตุการณ์สังคม เป็นต้น

1.3.2 แบบทดสอบวัดความสนใจ (Interest) ที่มีต่ออาชีพ งานอดิเรก กีฬา ดนตรี เป็นต้น

1.3.3 แบบทดสอบวัดการปรับตัว (Adjustment) เช่น การปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

2. แบ่งตามจุดมุ่งหมายในการสร้าง แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่

2.1 แบบอัตนัยหรือแบบความเรียง (Subjective Test or Essay Type) เป็นแบบทดสอบที่มีคำถามให้และให้ผู้ตอบเขียนตอบยาว ๆ ภายในเวลาที่กำหนด ข้อสอบประเภทนี้ แต่ละข้อจะวัดได้หลายๆ ด้าน เช่น ในด้านการใช้ภาษา ความคิด เจตคติ เป็นต้น

2.2 แบบปรนัยหรือแบบให้ตอบสั้น ๆ (Objective Test or Short Answer) เป็นแบบทดสอบที่กำหนดให้ตอบสั้น ๆ หรือมีคำตอบให้เลือก ได้แก่

2.2.1 แบบถูก-ผิด (True-False)

2.2.2 แบบเติมคำหรือเติมความ (Completion)

2.2.3 แบบเลือกตอบ (Multiple Choices)

3. แบ่งตามจุดมุ่งหมายในการใช้ประโยชน์ แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่

3.1 แบบทดสอบเพื่อวินิจฉัย (Diagnostic Test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นใช้ทดสอบเพื่อหาข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในการเรียนและนำผลไปปรับปรุงแก้ไข ซึ่งนับว่ามีประโยชน์มากในการเรียนการสอน

3.2 แบบทดสอบเพื่อทำนายหรือพยากรณ์ (Prognostic Test) เป็นแบบทดสอบที่นำผลจากการสอบมาช่วยในการทำนายว่า ใครจะสามารถเรียนอะไรได้บ้างและสามารถจะเรียนได้มากเพียงใด เป็นต้น แบบทดสอบประเภทนี้จะต้องมีความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์ (Predictive Validity) สูงซึ่งนำไปใช้ประโยชน์มากในด้านการสอบคัดเลือก การวัดความถนัดในการเรียนและการแนะแนว

4. แบ่งตามเวลาที่กำหนดให้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

4.1 แบบใช้ความเร็ว (Speed Test) เป็นแบบทดสอบที่มีข้อสอบมาก ๆ ข้อสอบมักจะง่ายและจำกัดเวลาในการตอบ บางทีจึงเรียกข้อสอบประเภทนี้ว่า ข้อสอบวัดทักษะ

4.2 แบบให้เวลา (Power Test) เป็นแบบทดสอบความสามารถในเรื่องที่กำหนดว่ามีอยู่มากและดีเพียงใด โดยใช้เวลาตอบมากหรือจนกระทั่งทุกคนทำเสร็จ หรือไม่จำกัดเวลาในการตอบ ต้องการให้นักเรียนได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ

5. แบ่งตามลักษณะการตอบ แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

5.1 แบบให้ลงมือกระทำ (Performance Test) เป็นแบบทดสอบภาคปฏิบัติทั้งหลาย เช่น การปรุงอาหาร การแสดง การฝีมือ ศิลปะ เป็นต้น

5.2 แบบให้เขียนตอบ (Paper-pencil Test) เป็นแบบทดสอบที่ต้องตอบโดยการเขียน ได้แก่ การสอบแบบอัตนัย ปรนัย ที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และวัดความถนัด

5.3 แบบสอบปากเปล่า (Oral Test) เป็นการสอบโดยใช้การถาม - ตอบ ปากเปล่า มีการโต้ตอบกันทางคำพูด เช่น การสัมภาษณ์ เป็นต้น

5.4 แบบทดสอบออนไลน์ (Online/Internet Test) เป็นการสอบที่ให้ผู้สอบ ทำการตอบโดยใช้คอมพิวเตอร์ด้วยระบบออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ต

จากประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งออกเป็น แบบทดสอบเบื้องต้น แบบทดสอบ พื้นฐานความรู้ แบบทดสอบตนเองและแบบทดสอบหลังเรียน ซึ่งสร้างแบบทดสอบแต่ละประเภท ดังกล่าวนั้น อาจเขียนคำถามให้ผู้เรียนตอบเป็นแบบอัตนัย ปรนัย แบบเลือกตอบแบบตัวเลือก แบบถูกผิด แบบจับคู่ โดยควรคำนึงว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น ต้องสามารถ ตรวจสอบพฤติกรรมหรือผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอันเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ได้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถมากขึ้นเพียงใด ซึ่งผลการทดสอบจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา และปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน

3. แนวคิดเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2546) ได้เสนอกรอบแนวคิดที่ใช้เป็นแนวในการสร้างแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า ในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น นิยมสร้างโดยยึดตามการจำแนกจุดประสงค์ทางการศึกษา ด้านพุทธิพิสัย ของ บลูม (Benjamin S. Bloom) และคณะ ที่จำแนกจุดประสงค์ทางการศึกษาด้านพุทธิพิสัย ออกเป็นได้ 6 ประเภท ได้แก่

1. ความรู้ความจำ หมายถึง การระลึกได้ของเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยพบเห็น เคยได้ยินหรือเคยได้มีประสบการณ์มาแล้ว เป็นเรื่องของความสามารถในการจดจำสิ่งต่าง ๆ จำแนกได้ดังนี้

1.1 ความรู้ในเรื่อง เกี่ยวกับศัพท์ นิยาม กฎและความจริง

1.2 ความรู้ในวิธีการ เกี่ยวกับระเบียบ แบบแผน ลำดับขั้น แนวโน้ม ประเภท เกณฑ์และวิธีการ

1.3 ความรู้รวบยอดในเนื้อเรื่อง เกี่ยวกับวิชาการขยายหลักวิชา ทฤษฎีและ โครงสร้าง

2. ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการจัดใจความสำคัญหรือแปล ความหมายของสิ่งของหรือสัญลักษณ์ จำแนกได้ดังนี้

2.1 การแปลความหมายของศัพท์ วลี การเปลี่ยนรูป

2.2 การตีความ เป็นการสรุป เรียงลำดับ จำแนกความแตกต่าง

2.3 การขยาย เป็นการคาดคะเน อ้างสรุป ทำนาย ตัดสิน ขยายความ
เพิ่มเติม

3. การนำไปใช้ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ หรือความเข้าใจในสิ่งที่รู้
เห็นมานั้นไปแก้ปัญหาใหม่ได้ สามารถนำไปสรุป เลือกใช้ พัฒนา สร้าง สาธิต วางแผนเพื่อ
แก้ปัญหา

4. การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวต่าง ๆ
ออกมาเป็นส่วนย่อยๆ ได้ว่าสิ่งนั้นประกอบด้วยส่วนย่อยๆ อะไรบ้าง ส่วนใดเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด
แต่ละส่วนย่อยนั้นสัมพันธ์กันอย่างไร จำแนกได้ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ความสำคัญ บอกความสำคัญ วิเคราะห์หรืออภิปรายองค์ประกอบ

4.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ เปรียบเทียบ บรรยายเหตุและผล จัดหมวดหมู่

4.3 วิเคราะห์หลักการ จุดประสงค์ อธิบายความเป็นมา หาข้อสรุป

5. การสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการผสมส่วนต่าง ๆ หรือส่วนย่อย
นั้นเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้สิ่งใหม่ที่สมบูรณ์กว่า หรือดีกว่า หรือแปลกกว่าเดิม จำแนกได้ดังนี้

5.1 สังเคราะห์ข้อความ เขียนบทความ โครงสร้าง แต่งเรื่องใหม่

5.2 สังเคราะห์แผนงาน เป็นการวางแผน เป้าหมาย กำหนดจุดประสงค์หรือ

วิธีการงาน

5.3 สังเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการรวบรวมเรื่อง หรือสร้างความสัมพันธ์

6. การประเมินค่า หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาตัดสินเรื่องราวหรือ
เหตุการณ์ต่าง ๆ ว่าดีหรือไม่ดีและเหมาะสมหรือไม่ จำแนกได้ดังนี้

6.1 ประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายใน โดยใช้วิธีการตัดสิน พิจารณาหรือ
เปรียบเทียบ

6.2 ประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายนอก โดยใช้วิธีการตัดสินโต้แย้ง
พิจารณาหรือเปรียบเทียบ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรวัดเพื่อ
วิเคราะห์ผู้เรียนก่อนเรียนและวัดความสำเร็จหลังเรียน ดังนี้

1. วิเคราะห์ผู้เรียนก่อนเรียน เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนในแต่ละวิชาเพื่อตรวจสอบ
ความรู้ทักษะและความรู้ต่าง ๆ ของผู้เรียนโดยใช้วิธีการที่เหมาะสม แล้วนำผลการประเมินมาเตรียม
ผู้เรียนทุกคน ให้มีความพร้อมและมีความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะช่วยให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ของ
ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนได้เป็นอย่างดี แต่ละไม่นำผลที่ได้ไปใช้ในการพิจารณาตัดสินผล
การเรียนมีแนวปฏิบัติดังนี้

1.1 วิเคราะห์ความรู้ ทักษะที่เป็นพื้นฐานของเรื่องที่จะเรียนรู้

1.2 เลือกวิธีการและเครื่องมือสำหรับวัดความรู้และทักษะพื้นฐานอย่างเหมาะสมการใช้แบบทดสอบ การซักถาม การสอบถามผู้ที่เคยสอน การพิจารณาแฟ้มสะสมงาน เป็นต้น

1.3 ดำเนินการประเมินความรู้และทักษะพื้นฐานของผู้เรียน

1.4 นำผลการประเมินไปพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียน เช่น จัดการเรียนรู้พื้นฐานสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือและเตรียมแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ เป็นต้น

2. วัดความสำเร็จหลังเรียน เป็นการประเมินเพื่อมุ่งตรวจสอบความสำเร็จของผู้เรียนเป็นการวัดและการประเมินผู้เรียนที่ได้เรียนจบแล้ว เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดหรือผลการเรียนรู้ พัฒนาการของผู้เรียนเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับผลการประเมินวิเคราะห์ผู้เรียนก่อนเรียน ทำให้สามารถประเมินศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ข้อมูลได้จากการวัดความสำเร็จของผู้เรียนภายหลังการเรียน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขวิธีการเรียนของผู้เรียน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สอนหรือส่งเสริมผู้เรียนให้บรรลุตัวชี้วัดหรือผลการเรียนรู้ การประเมินความสำเร็จหลังเรียนนี้จะสอดคล้องกับการประเมินวิเคราะห์ผู้เรียนก่อนการเรียนการสอน หากใช้วิธีการและเครื่องมือประเมินชุดเดียวกันหรือคู่ขนานกัน เพื่อดูพัฒนาการของผู้เรียนได้ชัดเจน

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ต้องการพิจารณาถึงพฤติกรรมของการวัดที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ในด้านความรู้ความเข้าใจ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่า ซึ่งการวัดผลที่มีประสิทธิภาพ ต้องวัดให้ตรงตามจุดประสงค์ครอบคลุมเนื้อหาที่ผู้เรียนได้เรียนไปแล้ว เครื่องมือที่ใช้วัดต้องมีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องและยุติธรรมโดยผ่านการหาคุณภาพที่ได้ผลออกมาเป็นยอมรับสามารถวิเคราะห์ผู้เรียนได้โดยการเปรียบเทียบผลการวัดก่อนเรียนและหลังเรียน

ความพึงพอใจของนักเรียน

1. ความหมายของความพึงพอใจ มีผู้ที่กล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจ ดังนี้
Morse (1955) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือสิ่งที่สามารถจัดความเครียดของบุคคลให้น้อยลงไปได้ เพราะถ้าเกิดความเครียดมากจะทำให้บุคคลเกิดความไม่พอใจในการปฏิบัติกิจกรรมหรือการทำงาน ซึ่งความพึงพอใจของบุคคลมีผลมาจากความต้องการ เมื่อบุคคลมีความต้องการมากจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้องเพื่อหาวิธีการตอบสนองเพื่อให้เกิดความพึงพอใจหรือลดความเครียดให้น้อยลงหรือหมดไปได้และความพึงพอใจก็จะมีความเพิ่มขึ้นด้วย

Applewhite (1965) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกส่วนตัวของบุคคลในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความหมายรวมถึงความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การมีความสุขที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้และมีทัศนคติที่ดีต่องานหรือกิจกรรมต่างๆที่ปฏิบัติ

Wallestein (1971) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมาย หรือเป็นความรู้สึกขั้นสุดท้าย (End-State in Felling) ที่ได้รับการสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ทัศนีย์ สิงห์เจริญ (2543) ให้ความหมายของความพึงพอใจในการเรียนการสอนว่า หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติในทางที่ดีของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอน ความรู้สึกที่เกิดจากการที่ได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ในการเรียน เช่น สภาพแวดล้อมในห้องเรียน เนื้อหาวิชาที่ได้รับจากการเรียน ซึ่งทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการเรียนการสอนจนประสบความสำเร็จในการเรียนได้

พิชิต บุตรศรีสว (2546) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ระดับความรู้สึกชอบ ความรัก ความยินดียอมรับ และการมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกโดยรวมของบุคคลที่มีการทำงานในเชิงบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความกระตือรือร้น มุ่งมั่น มีความคิดสร้างสรรค์และมีกำลังใจต่อการปฏิบัติงาน ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานได้ในที่สุด

อัมพร วงษา (2547) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นได้จากการจงใจให้ผู้ปฏิบัติงานรักการทำงาน พึงพอใจในการปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบต่องาน มีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้น วิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพได้ ความพึงพอใจจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ดีและบรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียน หมายถึง ความรู้สึกของผู้เรียนที่มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปฏิบัติ ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นได้จากการจงใจให้เกิดการเรียนรู้ รักการเรียน พึงพอใจในกิจกรรมที่ปฏิบัติ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบต่อการเรียน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และคิดค้นหาวิธีการเรียนได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพได้และความพึงพอใจดังกล่าวจะนำไปสู่การมีผลการเรียนที่ดีและบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้ได้

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

Herzberg, Mausner และ Snyderman (1959) ได้เสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจโดยนำเสนอทฤษฎีที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความพึงพอใจของนักเรียน ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจของนักเรียนมี 2 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยกระตุ้น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมซึ่งเป็นผลให้เกิดความพึงพอใจ เช่น ความสำเร็จในการปฏิบัติ การได้รับความยอมรับนับถือ ลักษณะของงานหรือกิจกรรมที่ปฏิบัติความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในการเรียน เป็นต้น

2. ปัจจัยค้ำจุน เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการเรียนและมีส่วนที่ทำให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจในการที่จะเรียนในสถานศึกษานั้น เช่น การเลือกเรียนวิชาที่ชอบ ครูผู้สอนให้กำลังใจนักเรียนในขนาดที่เรียน เป็นต้น

Maslow (1970) ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Need Hierarchy Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางโดยตั้งอยู่บนสมมุติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนี้

1. ลักษณะความต้องการของมนุษย์ ได้แก่

1.1 ความต้องการของมนุษย์เป็นไปตามลำดับขั้นความสำคัญ โดยเริ่มจากระดับความต้องการขั้นต่ำไปสู่ระดับความต้องการขั้นสูง

1.2 มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ เมื่อความต้องการอย่างหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้วก็มีความต้องการสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่

1.3 เมื่อความต้องการระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่มุ่งใจให้เกิดพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น แต่มันจะมีความต้องการในระดับสูงเข้ามาแทน และเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมนั้น

1.4 ความต้องการที่เกิดขึ้นอาศัยซึ่งกันและกัน มีลักษณะควบคู่กันคือ เมื่อมีความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่หมดสิ้นไป ก็จะมีความต้องการอย่างหนึ่งเกิดขึ้นมา

2. ลำดับความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) มี 5 ระดับ ดังนี้

2.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย (The Physiological Need)

เป็นความต้องการเบื้องต้นเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ความต้องการในเรื่องอาหาร น้ำ อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการทางเพศ ความต้องการทางด้านร่างกายจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตนก็ต่อเมื่อความต้องการทั้งหมดของคนยังไม่ได้รับการตอบสนอง

2.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need) เป็นความรู้สึกที่ต้องการความมั่นคงปลอดภัยในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งรวมไปถึงความเจริญก้าวหน้าและความอบอุ่นใจ

2.3 ความต้องการยกย่องทางสังคม (Social or Belonging Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะเข้าร่วมและได้รับการยอมรับในสังคม ความเป็นมิตรและความรักจากเพื่อน

2.4 ความต้องการมีชื่อเสียง เกียรติยศ ได้รับการยกย่องทางสังคม (The Esteem Need) เป็นความต้องการระดับสูง ได้แก่ ความต้องการอยากเด่นในสังคม

รวมถึงความสำเร็จ ความรู้ ความสามารถ ความเป็นอิสระและเสรีภาพและการเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย

2.5 ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต (Self Actualization)

เป็นระดับความต้องการระดับสูงสุดของมนุษย์ ส่วนมากอยากจะเป็นอยากจะทำให้ได้ตามความคิดของตนเองแต่ไม่สามารถเสาะแสวงหาได้

Scott (1970) ได้เสนอทฤษฎีในเรื่องการจูงใจให้เกิดความพึงพอใจต่อการปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมควรมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับความต้องการและมีความหมายที่ดีต่อผู้ปฏิบัติกิจกรรม
2. กิจกรรมดังกล่าวต้องมีการวางแผนและวัดความสำเร็จได้ โดยใช้ระบบการทำงานและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อให้ได้ผลในการสร้างแรงจูงใจภายใต้จุดประสงค์ของกิจกรรม มีดังนี้
 - 3.1 ผู้ปฏิบัติกิจกรรมจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์
 - 3.2 ได้รับทราบความสำเร็จในการปฏิบัติ
 - 3.3 สามารถปฏิบัติกิจกรรมนั้นให้สำเร็จลงได้ด้วยตนเอง

สฤณี ธีรดากร (2542) ได้แบ่งการจูงใจเกี่ยวกับการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ได้แก่ การจูงใจที่เกิดจากความรู้อยู่ในของผู้เรียนเอง เช่น ความต้องการ ความสนใจ และทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพที่เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น อยากเรียน เต็มใจและตั้งใจเรียน เพราะต้องการความรู้ มิใช่เรียนเพราะหวังผลอย่างอื่น
2. แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) ได้แก่ การจูงใจที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกมาชักจูงหรือกระตุ้นให้เกิดการจูงใจภายในขึ้น เป็นต้นว่า วิธีการสอน บุคลิกภาพของครูผู้สอนและเทคนิคที่ครูใช้ในการสอน จะเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเรียน การกระทำที่เกิดจากแรงจูงใจภายนอกไม่ได้เป็นการกระทำเพื่อความสำเร็จในสิ่งนั้นอย่างแท้จริง แต่เป็นการกระทำเพื่อสิ่งจูงใจอย่างอื่น เช่น การเรียนที่หวังคะแนน นอกเหนือไปจากการได้รับความรู้

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียน ต้องคำนึงถึงกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะจัดขึ้น กล่าวคือ กิจกรรมการเรียนรู้นั้นต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและมีความหมายต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ครูผู้สอนต้องวางแผนและจัดลำดับการเรียนรู้ให้เป็นระบบสร้างแรงจูงใจ หรือเสริมแรงให้ผู้เรียนอย่างมีความหมาย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้ ยังเป็นผลให้

ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ได้ดีและประสบความสำเร็จในการเรียนได้ในที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

จาดุพร อยู่ศิริ (2552) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ เรื่อง ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่อง ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ผลการวิจัยพบว่า หลังการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ DLP (Discovery Learning) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ (ทักษะ 7 ส.) ผลการประเมินพฤติกรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และ 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในด้านบรรยากาศ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า มีความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

นัยน์ปพร แสงนาโก (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความมุ่งหมาย 1) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.85/84.94 สูงกว่าเกณฑ์ 2) เพื่อศึกษาดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.7150 หรือคิดเป็นร้อยละ 71.50 และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

บุญเลิศ จีรภัทร์ (2559) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในการพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีวัตถุประสงค์
 1) เพื่อสร้างการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2) เพื่อพัฒนาผู้เรียนในการเรียนรู้สาระคณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 3) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนกลุ่มสาระคณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นการวิจัยเชิงทดลองกับประชากรนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเต็มรักศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ระยะเวลาการวิจัยระหว่าง เดือน ตุลาคม 2556 ถึง กันยายน 2557 การดำเนินการจัดการการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มีการปรับปรุงทั้งปรโตโฆสะ ทั้งแบบฝึก ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนโดย ห้องที่ 1 มีการปรับปรุงเล็กน้อย และห้องที่ 2 มีการปรับปรุงมาก ทำให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย ความตั้งใจเรียน และความรับผิดชอบดีขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระคณิตศาสตร์ของผู้เรียน ทั้งห้องที่ 1 และห้องที่ 2 ดีขึ้น โดยผู้เรียนห้องที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นมากกว่าห้องที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รมิดา ศรีมันตะ (2560) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบไตรสิกขาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ 1) การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของไตรสิกขา และสิ่งแวดล้อมศึกษาสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ที่ผ่าน 2) แรงแบนดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรแฝงภายนอกไตรสิกขาและสิ่งแวดล้อมศึกษา สามารถอธิบาย ความแปรปรวนของแรงแบนดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรม ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 62.00 และยังสามารถทำนายความแปรปรวนของแรงแบนดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร้อยละ 69.00 และแรงแบนดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลสูงสุดต่อพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมด้วยค่าอิทธิพล 0.76 โดยมี ค่ารองลงมาเป็นไตรสิกขา และสิ่งแวดล้อมศึกษามีค่าตามลำดับ นอกจากนี้พบว่าแรงแบนดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลสูงสุดต่อ แรงแบนดาลใจในการมีจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยค่าอิทธิพล 0.60 ตามด้วยไตรสิกขา เป็นลำดับรองลงมา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

พลวัต วุฒิประจักษ์ (2553) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักเรียนครูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตครูที่พึงประสงค์ มีวัตถุประสงค์
 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาครู
 2) ออกแบบและพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาครู 3) ทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาครู 4) ประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรรายวิชา

จิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษาครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษา สามารถประยุกต์นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติตนและการสอนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) นักศึกษาครูมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตระหนักรู้ในตนเอง เมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ทำงานเพื่อส่วนรวมและคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) นักศึกษาครูมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

วันทนี นามสวัสดิ์ (2556) ได้ศึกษาผลการใช้จิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของความเป็นครู สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะความเป็นครูก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมและกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา 2) เพื่อศึกษาความคงทนในความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะความเป็นครูที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมและกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะความเป็นครูระหว่างนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมและกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา และ 5) เพื่อศึกษาพฤติกรรมความเป็นครูของนักเรียนกลุ่มทดลองขณะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเปรียบเทียบความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะความเป็นครูกลุ่มทดลอง หลังเรียนแตกต่างจะก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลการเปรียบเทียบความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะความเป็นครูของกลุ่มทดลองหลังเรียนไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 3) ผลการเปรียบเทียบความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะความเป็นครูของกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) นักศึกษาคณะครุศาสตร์ กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมและกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาในระดับมากที่สุด และ 5) นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมเป็นครูขณะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในระดับสูงทั้งด้านจรรยาบรรณต่อตนเอง จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพและจรรยาบรรณต่อสังคม

สิริรัตน์ นาคิน (2559) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ 1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู ผลการวิจัยพบว่า ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมี 4 ขั้น คือ ปรับความคิดและจิตใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติ การประยุกต์ใช้ 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง 6) ระบบสนับสนุน มีกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม ได้แก่ การน้อมสว้ใจอย่างใคร่ครวญ

การรับฟังอย่างลึกซึ้งและการเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริงหรือภาวนา ผ่านกิจกรรมการทำสมาธิแบบ แสงสว่าง โยคะและการฝึกสติให้รู้ตัวอยู่กับปัจจุบัน 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (R & D) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเปรียบเทียบความรู้เชิงจริยธรรมของผู้เรียนหลังใช้รูปแบบการจัดการ เรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) การให้ เหตุผลเชิงจริยธรรมหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 3) พฤติกรรมจริยธรรมของผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีแนวโน้มสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) เจตคติเชิงจริยธรรมของผู้เรียน หลังเรียนโดยใช้รูปแบบ การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่า ผู้เรียนมีเจตคติเชิง จริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก และ 5) ความพึงพอใจของผู้เรียนหลังใช้รูปแบบการจัดการ เรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

มุณีเราะห์ ยานยา (2560) ได้วิจัยเรื่อง ผลของการจัดการเรียนรู้อิงแนวคิด จิตตปัญญาศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนและความรับผิดชอบทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้กับหลังได้รับการจัดการ เรียนรู้อิงแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) เพื่อเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างการจัดการเรียนรู้อิงแนวคิดจิตตปัญญาศึกษากับการจัดการเรียนรู้ ปกติ พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบทางการเรียน ระหว่างก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้กับหลังได้รับการจัดการเรียนรู้อิงแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบระหว่างการจัดการ เรียนรู้อิงแนวคิดจิตตปัญญาศึกษากับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

พระกัญจน์ แสงรุ่ง (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ตามหลักพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดความเป็นพลเมืองดี 2) เพื่อศึกษาแนวคิดความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนาและ 3) เพื่อเสนอแนวทาง การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นพลเมืองดี เป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นของบุคคลในฐานะพลเมืองตามระบอบ ประชาธิปไตยซึ่งสะท้อนถึงสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ภายใต้กฎหมาย ทั้งยังเป็นเครื่องต่อ การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยมีข้อค้นพบที่สำคัญของคุณลักษณะเป็นพลเมืองดี

ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับสังคมไทย 4 ด้านหลัก คือ 1) ด้านกาย 2) ด้านทักษะทางสังคม 3) ด้านจิตใจ และ 4) ด้านปัญญา ความเป็นพลเมืองดีทางพระพุทธศาสนา พบว่า จะเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงสถานะของการเป็นสมาชิกในสังคมอันมาพร้อมกับสิทธิ หน้าที่ ข้อผูกพัน ที่มีต่อสังคม โดยถือปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยและแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ระบบการพัฒนาตนของพลเมืองแบบบูรณาการและมีคุณภาพตามหลักภาวะ 4 ที่มีไตรสิกขาเป็นแกนกลาง สามารถพัฒนาบุคคลอย่างป็นองค์รวมและครอบคลุมองค์ประกอบการดำเนินชีวิตของพลเมืองทุกด้าน คือ กาย พุทธิกรรม จิตใจ และปัญญา ทั้งยังสามารถผสมผสานระหว่างแนวคิดแบบตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคได้อย่างมีความรับผิดชอบ มองโลกแบบผู้รักสันติภาพ โดยไม่มีความขัดแย้ง รู้จักรับและปฏิบัติต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง

นำพงศ์ สุขสบาย (2556) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ประชาคมอาเซียน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของประชาคมอาเซียน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของประชาคมอาเซียน ร้อยละ 78.40 ของคะแนนเต็ม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์มีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 82.14 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 2) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ร้อยละ 79.28 ของคะแนนเต็ม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้และนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์มีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 78.57 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

วินิจ ฝาเจริญ (2561) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีการวิจัยครั้งนี้ 1) เพื่อศึกษาสำรวจคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยในภาพรวมที่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านคุณลักษณะพื้นฐานรองลงมาคือ ด้านการเมืองการปกครองในสังคมประชาธิปไตย ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านความรู้และทักษะ ด้านเศรษฐกิจ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของจำแนกตามภูมิภาคหลังของนักเรียน พบว่า มีตัวแปรที่สามารถจำแนกความแตกต่างกันของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ เพศ ภูมิภาค ฐานะ และ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเท่านั้น

วันชนะ วุฒิชัย (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสระประทุม จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษา ระดับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.42 อายุ 14 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 43.75 ระดับชั้นเรียน คือ มัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 37.50 ผลการเรียน 2.50-3.00 ร้อยละ 31.25 และอาชีพหลักของครอบครัว คือ ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 31.25 ระดับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในภาพรวม อยู่ในระดับมาก 2) เปรียบเทียบความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ในรายด้านพบว่า 1) เพศ ที่แตกต่างกันมีความเป็นพลเมืองดี ด้านปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม และด้านไม่พัวพันยาเสพติด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) อายุ ที่แตกต่างกัน มีความเป็นพลเมืองดีด้านวิถีประชาธิปไตย ด้านเป็นผู้ประหยัดออมและนิยมไทย ด้านปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม ด้านปฏิบัติตนในการเข้าแถวเรียงลำดับ และด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผลการเรียนและอาชีพหลักของครอบครัวที่แตกต่างกัน มีความเป็นพลเมืองดี ด้านวิถีประชาธิปไตย ด้านเป็นผู้ประหยัดออมและนิยมไทย ด้านปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม ด้านปฏิบัติตนในการเข้าแถวเรียงลำดับ และด้านไม่พัวพันยาเสพติด มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประภัสสร ไพบูลย์ธิตีพรชัย (2553) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนโรงเรียนพาณิชยการบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนระดับ ปวช.ชั้นปีที่ 1-3 โรงเรียนพาณิชยการบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พบว่า มีความเป็นพลเมืองดีอยู่ในระดับสูง 2) เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความเป็นพลเมืองดีกับปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนระดับ ปวช.ชั้นปีที่ 1-3 โรงเรียนพาณิชยการบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พบว่า ความเป็นพลเมืองดีโดยภาพรวมมีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเองและการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนระดับชั้น ปวช.ปีที่ 1-3 โรงเรียนพาณิชยการบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พบว่า มีความเชื่อมั่นในตนเองอยู่ในระดับค่อนข้างสูง การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับค่อนข้างสูงและ 4) เพื่อเสนอแนะทางในความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนระดับชั้น ปวช.ปีที่ 1-3 โรงเรียนพาณิชยการบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน

ศิริพร ไกรสมมาตร (2557) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในมิติการเคารพความแตกต่างของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับด้านความเคารพความแตกต่าง

ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับด้านการเคารพความแตกต่างของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อด้านความเคารพความแตกต่างระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนทัศนคติที่มีต่อด้านความเคารพความแตกต่างของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติที่มีต่อด้านความเคารพความแตกต่างระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการเคารพความแตกต่างของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

Hart (2004) ได้รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษาที่มีผลกระทบต่อ การเรียนรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนและสรุปว่าครูผู้สอนทุกระดับการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษา จนถึงอุดมศึกษา สามารถนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปบูรณาการกับหลักสูตรที่มีอยู่หรือจัดทำเป็น หลักสูตรเฉพาะขึ้นมา ซึ่งจิตตปัญญาศึกษาเป็นวิถีทางหนึ่งที่ทำให้ได้มาซึ่งความรู้และทำให้เกิดความรู้ และฉลาด เพิ่มความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างร่างกายและจิตใจ ทำให้ร่างกายผ่อนคลายและมีผลต่อทักษะการคิด ทำให้มีความตั้งใจอย่างลึก ทำให้เพิ่มความเข้าใจตนเองและคนอื่นและโลก ทำให้ตระหนักรู้ข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ในจิตสำนึก เพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ การคิดสร้างสรรค์ และญาณทัศนะ ซึ่ง Hart กล่าวว่า มีการนำแนวคิด Contemplative ไปใช้ในวงการอื่นที่ไม่ใช่ วงการศึกษามานาน เช่น ในวงการแพทย์ ส่วนในวงการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่งเริ่ม นำมาใช้ เมื่อเร็ว ๆ นี้

Miller และคณะ (2005) ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติแนวจิตตปัญญาศึกษาในระบบ การศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษาเป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ภายใน ตนเองที่จะช่วยให้นักศึกษาที่มีความเครียด ความทุกข์ในชีวิต เมื่อได้รับการสอนจะทำให้มีความ เบิกบานและมีความสุข ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่จะต้องสอนการปฏิบัติสมาธิเพื่อให้เรียนรู้ภายในตนเอง นักศึกษาได้แนะนำวิธีการปฏิบัติสมาธิ 6 รูปแบบ ได้แก่ การกำหนดลมหายใจ การแผ่เมตตา การทอมนต์ การเคลื่อนไหว การจินตนาการและกวีนิพนธ์ ตัวอย่างดังกล่าวและในกรณีศึกษา นี้ชี้ให้เห็นว่า จิตตปัญญาศึกษาและการปฏิบัติทางจิตวิญญาณสามารถนำเสนอในแนวทางที่ไม่ เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนทางศาสนาในสถานศึกษาและเป็นประสบการณ์ด้านการศึกษาภายใน

Seitz (2009) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการจิตตปัญญาศึกษา : การเรียนรู้แบบ ลึกซึ้ง ผลการศึกษาพบว่า การใช้กระบวนการจิตตปัญญาส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และช่วยพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ การวิเคราะห์และความสามารถในการแก้ปัญหา ทั้งยังส่งผลต่อ

การพัฒนาด้านอารมณ์ การยอมรับตนเองและสังคม นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนสามารถฟังอย่างลึกซึ้ง ประทับใจและเข้าใจ มีความสามารถในการเรียนรู้ร่วมกัน ยอมรับนับถือตนเองและสังคม นอกจากนั้นยังส่งผลต่อการคิดเชิงสร้างสรรค์และการคิดใหม่ ผลการใช้พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาสูงกว่าการใช้วิธีปกติและควรใช้กระบวนการเรียนรู้กับผู้เรียนระดับอุดมศึกษาทุกสาขาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง

Byrnes (2009) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศิลปะภาพวาดคนเพื่อการสอนแบบจิตตปัญญา : ทางเลือกใหม่โดยใช้เทคนิคการสอน (Hand) ผลสะท้อนจากการสอน (Head) ที่มีต่อผู้สอนหรือภูมิปัญญา (Heart) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาหลักการและการนำไปปฏิบัติของครูประถมศึกษาที่สอนระดับ K-2 จำนวน 3 คน โดยใช้ศิลปะภาพวาดคนในการสอน ซึ่งเป็นวิธีการสอนวิธีหนึ่งตามแบบจิตตปัญญา เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกันมากกว่าการแยกออกจากกัน คุณภาพรวมโดยผ่านแต่ละส่วนให้เกิดความตระหนักรู้ต่อตนเองและเปลี่ยนแปลงทั้งผู้ร่วมวิจัย (ครู) กับนักเขียนภาพคนการศึกษากรณีศิลปะภาพวาดคนเป็นการศึกษารายละเอียดเรื่องราวส่วนตัวภายใต้คำกล่าวที่ว่า แต่ละคนจะมีลักษณะเฉพาะบุคคลหรือสถานที่คนๆนั้นต้องค้นหาสิ่งที่อยู่ทั่ว ๆ ไป พบว่าหลักการของจิตตปัญญาศึกษาเน้นที่ความเข้าใจความดีพื้นฐานของมนุษย์ ความมีประโยชน์และความสำคัญของความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ครูผู้สอนจิตตปัญญาที่ใช้เทคนิคการวาดภาพศิลปะภาพวาดคน จำนวน 3 คน ได้ในการเปลี่ยนแปลงในการสอนแบบจิตตปัญญา โดยเริ่มจากการให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน การให้ความสัมพันธ์กับตนเอง แนวทางที่จะนาบริบทของโลกภายนอกเข้ามาสู่ภายในจิตใจตนเอง ร่างกายและจิตใจ อันเป็นหนทางแห่งการเรียนรู้และนำความรู้ที่ตนเองได้รับไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

Westheimer และ Kahne (2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาวัตถุประสงค์ของการสร้างความเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย 2) ศึกษาการสร้างคุณค่าความเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย และ 3) เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างโมโนทัศน์ของความเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรของโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในด้านความรับผิดชอบ อาจไม่ได้ส่งผลถึงการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนหรือระดับประเทศ แต่ก็มีส่วนในการเตรียมความพร้อมในการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและรักความยุติธรรม 2) จากการศึกษาหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรม พบว่า ลักษณะของแต่ละหลักสูตรมีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของตัวหลักสูตรเอง 3) ถึงแม้ว่าหลักสูตรส่วนใหญ่จะมีเป้าหมายเพียงพัฒนาความเป็นพลเมืองในด้านความรับผิดชอบ แต่การจัดการศึกษาสามารถสร้างความเป็นพลเมือง

คุณภาพในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ในหลายคุณลักษณะผู้ออกแบบหลักสูตร ครูและผู้ที่กำลังศึกษาจะต้องตระหนักถึงความแตกต่างของบริบท ช่วงเวลาที่เหมาะสม คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่สังคมต้องการและผลกระทบจากทางการเมือง ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบในการจะเลือกหลักสูตรที่สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่สังคมต้องการ

Robinson (2015) ได้ศึกษาเรื่อง การให้ความหมายของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนศึกษาศาสตรระดับมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ โดยกำหนดความหมายความเป็นพลเมืองดีผ่านคำว่า เยาวชนสิ่งแวดล้อม (Environmental Citizenship) ที่หมายถึงนักศึกษาที่มีแนวทางปฏิบัติตนที่แสดงถึงความรับผิดชอบและคำนึงถึงการกระทำที่เป็นคุณประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบมหาวิทยาลัยเพื่อนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน การให้ความหมายความเป็นพลเมืองดีผ่านแนวคิดทางสิ่งแวดล้อมในระดับอุดมศึกษา เพราะการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีบทบาทต่อการผลิตความรู้เพื่อยกระดับสังคมแบบยั่งยืนผ่านการฝึกทักษะแก่นักศึกษา ทั้งนี้เพราะในช่วงวัยของนักศึกษาจะมีความซาบซึ้งและต้องการค้นหารูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการก้าวผ่านไปสู่สังคมที่ยั่งยืนให้ประสบผลมากที่สุด ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังประสบการณ์เพื่อสร้างคุณลักษณะที่ดีและยั่งยืนให้แก่ศึกษาในระดับอุดมศึกษา

Stolte, Isenbarger และ Cohen (2016) ได้ดำเนินการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องความเป็นพลเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ของความเป็นพลเมือง โดยนำมาปรับใช้ในห้องเรียน ซึ่งคาดว่าอาจจะมีผลต่อการพัฒนานักเรียน การศึกษานี้ได้ใช้แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นเครื่องมือศึกษาความเป็นพลเมือง เพื่อการสร้างความหลากหลายของบุคคลในห้องเรียน (CIVICS) ทั้ง 4 รูปแบบ ได้แก่ การวางแผนบทเรียนและการใช้งานการโต้ตอบในชั้นเรียน การมีส่วนร่วมของนักเรียนและการเสริมสร้างศักยภาพของพลเมือง โดยจะรวมการรับรู้และการมีส่วนร่วมของนักเรียนด้วยความสนใจที่ว่าชั้นเรียนจะส่งเสริมอย่างไรในเรื่องความเป็นพลเมืองของนักเรียนในชั้นเรียน CIVICS นอกจากนั้นยังช่วยครูค้นหาวิธีการในการสนับสนุนให้นักเรียนในชั้นเรียนพัฒนาความเป็นพลเมืองของตนเองและเครื่องมือสังเกตการณ์นี้ (CIVICS) ช่วยให้องค์กรตระหนักถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจหลักสูตรที่ต้องถูกปรับใช้ในบริบทต่าง ๆ ให้เหมาะสม เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี รวมทั้งการเพิ่มขึ้นขีดความสามารถของความเป็นพลเมืองของนักเรียนในชั้นเรียน

Baildon, Sim และ Paculdar (2016) ได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นพลเมืองชาวฟิลิปปินส์และสิงคโปร์ ผ่านการวิเคราะห์บริบททางประวัติศาสตร์ นโยบายการศึกษาด้านพลเมือง และหลักสูตรการศึกษา ซึ่งได้ดำเนินการสำรวจระบบการจัดการศึกษารูปแบบ Makabayan ในฟิลิปปินส์ และการจัดการศึกษาแห่งชาติในสิงคโปร์ โดยเฉพาะด้านนโยบายและหลักสูตรที่จะตอบสนองต่อความจำเป็นของชาติและโลก เพื่อเป็นการแสดงว่า

แต่ละประเทศได้ให้คำจำกัดความชนิดของความรู้ ทักษะ และการเห็นคุณค่าอย่างไร ซึ่งมีความจำเป็นต่อความเป็นพลเมืองของชาติในบริบทของความเป็นสากล โดยกรณีศึกษาเปรียบเทียบนี้ได้ อธิบายและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาของความเป็นพลเมืองในบริบทใหม่ของความเป็นสากล ที่จะต้องเผชิญกับความขัดแย้งและความตึงเครียดบางประการ การศึกษานี้ยังมุ่งเน้นวิธีการที่แตกต่างของแต่ละประเทศที่พยายามบริหารจัดการความตึงเครียดโดยการใช้นโยบายทางการศึกษา พลเมืองและหลักสูตร ปัจจัยของความแตกต่างของทั้งสองประเทศในการจัดหลักสูตรการศึกษา ความเป็นพลเมือง

Tan, Naidu และ Jamil (2017) ได้ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ที่ถูกกำหนดไว้ในตำราเรียนของประเทศมาเลเซีย ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในตำราเรียน คือ “ความรับผิดชอบ” ที่ผู้เรียนต้องมีต่อครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ในการยอมรับและปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อตกลงร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และระบบโรงเรียนถูกรัฐบาลใช้เป็นกลไกเพื่อการขับเคลื่อนและกำหนดเป็นวาระทางสังคมและการเมืองและหนึ่งในเป้าหมายหลักของการศึกษาในโรงเรียนและคอยสนับสนุนผู้เรียนให้กลายเป็นพลเมืองดี สามารถมีส่วนร่วมและวางตนให้เหมาะสมกับบทบาททางสังคมต่อประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม การให้ความหมายของ “พลเมืองดี” ในแต่ละประเทศมักมีขอบเขตกว้างทั้งนี้ค่านิยมของการเป็นพลเมืองดี คือ ปัจจัยหลักสำคัญในการทำความเข้าใจต่อการกำหนดความหมายของคำว่า พลเมืองดี มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ค่านิยม ถือเป็นหลักการและการโน้มน้าวขั้นพื้นฐาน ซึ่งนำมาปฏิบัติจนเป็นพื้นฐานจนกลายเป็นพฤติกรรมซึ่งเป็นมาตรฐานผ่านการปฏิบัติร่วมกันและถูกกำหนดคุณค่าจากผู้ปฏิบัติว่าเป็นสิ่งที่ดีและพึงกระทำตาม ผู้เรียนถือเป็นบุคคลหนึ่งที่ต้องปลูกฝังค่านิยมของการรับผิดชอบต่อที่จะนำไปสู่ความเป็นพลเมืองดี เพราะต้องเชื่อฟังและเคารพกฎหมาย รวมถึงต้องยอมรับนโยบายที่รัฐกำหนดขึ้น หรืออาจปลูกฝังค่านิยมให้นักเรียนตั้งข้อสงสัยต่อความยุติธรรมและตรวจสอบสภาพของตนในสังคม ซึ่งทั้ง 2 อย่าง อาจถูกนำมากำหนดเป็นความหมายของความเป็นพลเมืองดี จะเห็นได้ว่าการกำหนดคุณลักษณะของทั้ง 2 อย่างมีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามในทุกประเทศมักใช้อุดมการณ์ทางการเมืองที่ชัดเจนหรือคูลัมเครื่อของตนถ่ายทอดผ่านการให้การศึกษาสู่ประชาชนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี ดังนั้นการศึกษานับเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ถือเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลกำหนด จะเห็นได้ว่าเป้าหมายเหล่านี้ถูกบรรจุลงในหลักสูตรการศึกษาที่โรงเรียนต้องพัฒนาและเตรียมความพร้อมเพื่อให้ผู้เรียนแสดงบทบาท หน้าที่ของตนต่อชาติได้อย่างถูกต้องตามนิยามของความเป็นพลเมืองดี

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามแบบไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ทั้งในและต่างประเทศสรุปได้ว่า

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ สามารถพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งทางด้านทางจิต ด้านการคิดและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกกระบวนการประพฤติปฏิบัติจากกิจกรรมที่หลากหลายทั้งที่เกิดขึ้นทางกาย ทางวาจาและทางใจ ทั้งในโรงเรียน นอกโรงเรียน โดยมีครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีภายใต้บรรยากาศที่เหมาะสม

ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานตามแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาสร้างร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ของ Joyce, Weil และ Calhoun จำนวน 6 องค์ประกอบดังนี้

1. หลักการ หมายถึง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่กำหนดใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย
 - 1.1 การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เน้นให้ผู้เรียนมีความพร้อมมี 3 ด้าน คือ ด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา
 - 1.2 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นหลักการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้รู้ถึงแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มี 3 ลักษณะ คือ 1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) 2. การน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) และ 3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation)
2. วัตถุประสงค์ หมายถึง เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหน้าที่พลเมือง และส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยมีคุณลักษณะด้วย 4 ลักษณะ คือ
 - 2.1 ความรับผิดชอบ หมายถึง การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น
 - 2.2 ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง พูดความจริงทั้งต่อหน้าและหลัง หลัง ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตในการสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน ไม่ลักขโมยของผู้อื่น รักษาประโยชน์ส่วนรวมของสถานศึกษา ไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่นและไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง

2.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงาน ทำทนาย กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน เชื่อว่าตนเองเป็นคนดี ของสังคมได้และมีความพยายามที่จะทำความดี

2.4 ความมีวินัย หมายถึง ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตามกติกากฎและข้อตกลงของสถานศึกษา แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ ทำงานส่งตามที่กำหนด มีการวางแผนในการทำงาน รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาและเข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด

3. กระบวนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนของรูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาพลัส มี 5 ขั้นตอน ได้ดังนี้

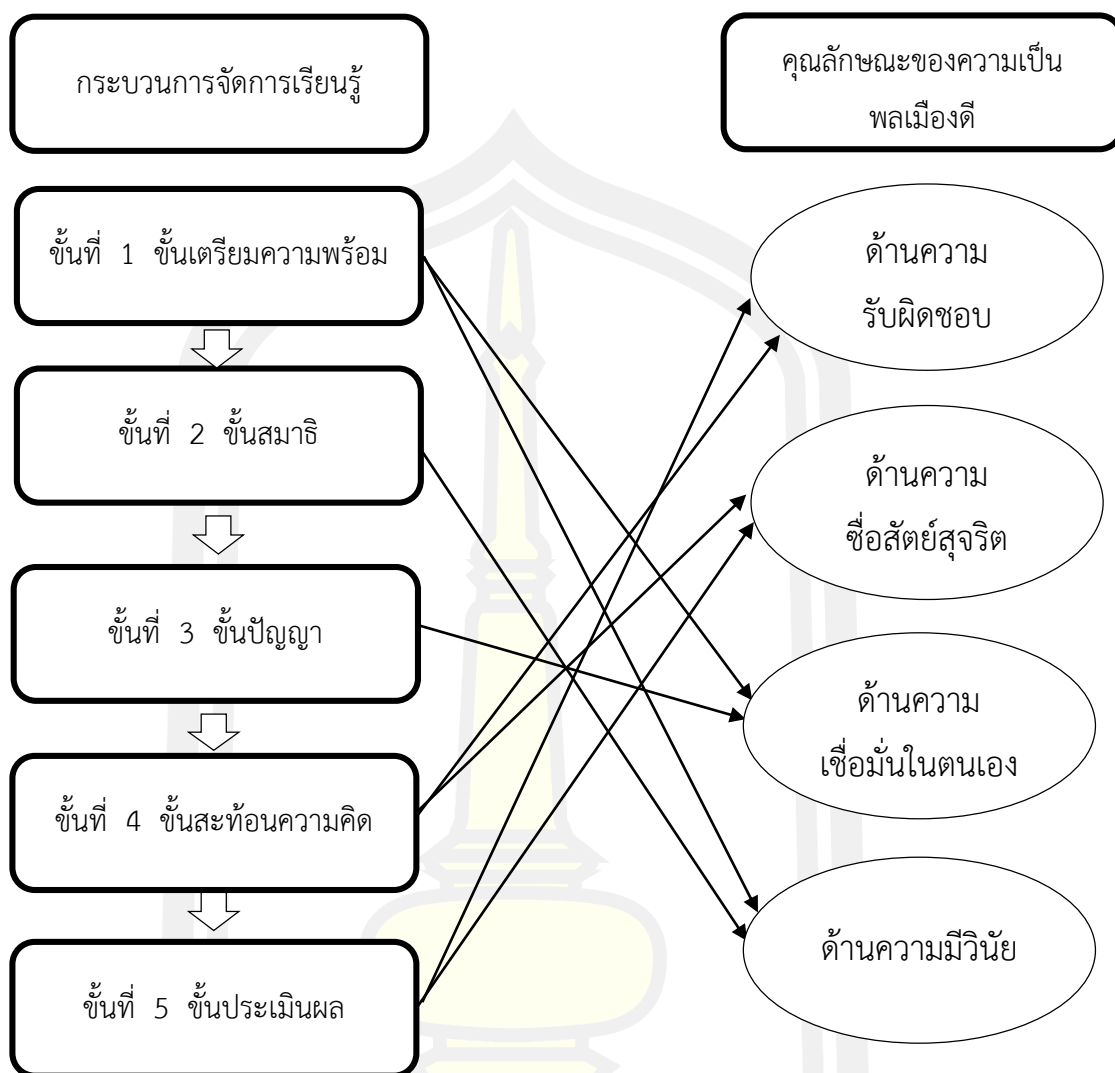
ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม เป็นขั้นตอนการปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน เตรียมบุคลิกภาพของครูให้เป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในห้องเรียนให้เหมาะสม สงบ เย็น โดยการให้นักเรียนมีสติอยู่กับตัว ครูและนักเรียนทำข้อตกลงร่วมกัน

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ เป็นขั้นตอนนักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ เป็นงานกลุ่มและงานเดี่ยวตามที่ครูผู้สอนให้นักเรียนได้ทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา เป็นขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่ตั้งใจเรียนรู้ร่วมกิจกรรมกับครูมีความคิดอย่างสร้างสรรค์ ตั้งตัวที่จะเรียนตลอดเวลา เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ กล้าถามในเรื่องสงสัยอยากรู้ กล้าตอบ สนใจทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด เป็นขั้นตอนการรับฟังจากสิ่งที่ได้เรียน ผู้สอนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร ผู้ฟังจะตั้งใจฟังในสิ่งที่ผู้เรียนคนอื่นได้กล่าวถึงในสิ่งที่ได้เรียนมา มีการให้เกียรติผู้เรียน เพื่อนให้เกียรติเพื่อน

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ การตัดสินใจ การสรุปผลที่ได้จากปฏิบัติ นำข้อมูลที่ได้นำมาประเมินจากการเรียนรู้โดยให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ลงในสมุดที่ครูผู้สอนมอบให้นักเรียน

ภาพประกอบ 5 กระบวนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

4. ระบบสังคม หมายถึง บทบาทผู้สอนและนักเรียนต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างบรรยากาศตามแนวจิตตปัญญาพร้อมกับกำหนดกติกาในชั้นเรียนให้ปฏิบัติต่อกันแบบกัลยาณมิตร เสริมแรงกันและกันและสุนทรียสนทนาสร้างความพร้อมให้กับผู้เรียนก่อนเรียน บรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความรัก ความเมตตา คิดบวก คำพูดชมเชย

5. หลักการตอบสนอง หมายถึง ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยการเสริมแรงทางสังคม ด้านการให้รางวัล การชมเชย การแสดงการยอมรับ การยกย่องแก่นักเรียนที่แสดงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

6. ระบบสนับสนุน หมายถึง เตรียมแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนมีต้นแบบของความเป็นพลเมืองดี ได้แก่ ต้นแบบบุคคลที่เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติหรือของโลกหรือชาติกร่วมถึงสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต IT เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มของนักเรียนจากร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้สรุปเป็นผังมโนทัศน์ตามภาพประกอบ 6

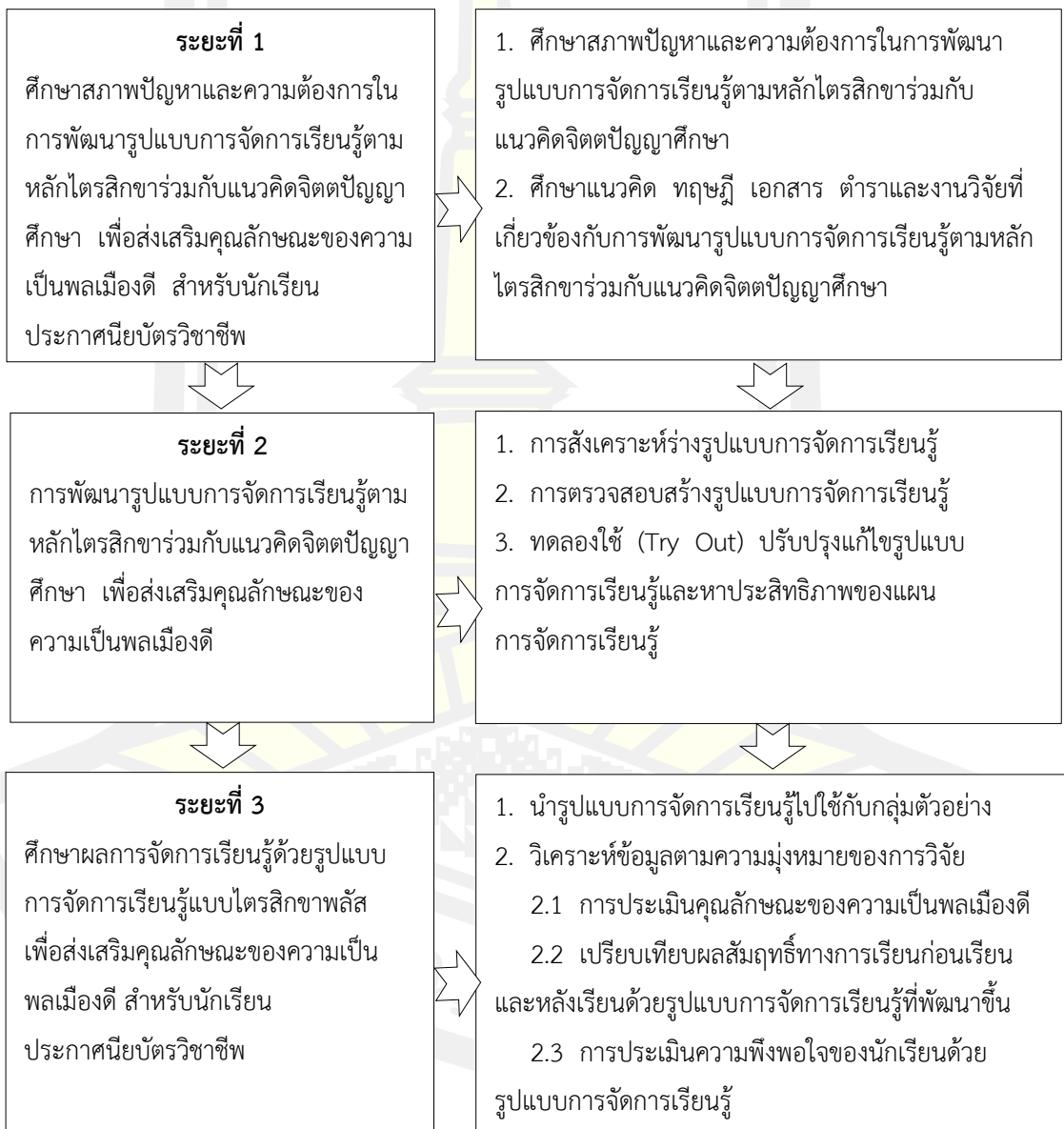

ภาพประกอบ 6 ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตปัญญาศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 ระยะการวิจัยและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมและแบบสอบถามนักเรียนและแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

1.1.1 ประชากร ได้แก่ ครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีการศึกษา 2563 สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 5 สถานศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 15 คน

1.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีการศึกษา 2563 จากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มประชากร จำนวน 5 สถานศึกษา สถานศึกษาละ 1 คน รวมจำนวน 5 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการแบบสอบถามนักเรียน

1.2.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ปีการศึกษา 2563 สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 5 สถานศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 1,231 คน

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างในการใช้แบบสอบถามนักเรียน ประกอบด้วย นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยการจัดฉลาก ได้วิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ จำนวน 148 คน ประกอบด้วย กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.2/1 ก,ข จำนวน 39 คน กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.2/2ก,ข จำนวน 35 คน กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.2/3 จำนวน 36 คน กลุ่มเรียนช่างเชื่อมโลหะ ชช.3 จำนวน 24 คน ตามลำดับ

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1.3.1 แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพครู

1.3.2 แบบสอบถามนักเรียน ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1.3.3 แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

1.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี และแบบสอบถามนักเรียน สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผลการวิเคราะห์ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ (รายละเอียดปรากฏดังตาราง 8)

จากผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ เพื่อจะได้แก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมที่เกิดขึ้น

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ จากการศึกษาเอกสารตามหนังสือ ตำราเรียน บทความ การวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

2.1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

2.1.1 ความหมายของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งได้จัดไว้อย่างเป็นระบบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ อันประกอบไปด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนรู้ รวมถึงวิธีการและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนรู้นั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือมากที่สุด ซึ่งได้รับการพิสูจน์ ทดสอบหรือยอมรับแล้วว่า มีประสิทธิภาพสามารถใช้เป็นแบบแผนในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

2.1.2 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของนักวิชาการหลายท่าน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยของ Joyce, Weil and Calhoun (2011) ที่มีด้วยกัน 6 องค์ประกอบ

ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4. ระบบสังคม 5. หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุน

2.2 กระบวนการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R and D) โดยดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

1. การสังเคราะห์ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

2. ตรวจสอบความเหมาะสมและยืนยันคุณภาพของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3. ทดลองใช้ (Try Out) ปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้

1. นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

2. วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย

2.1 การประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

2.2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพที่พัฒนาขึ้น

2.3 การประเมินความพึงพอใจของนักเรียนด้วยรูปแบบการจัดการ
การเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียน
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ

2.3 แนวคิดสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

2.3.1 การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย ชั้นศีล ชั้นสมาธิ และ
ชั้นปัญญา

2.3.2 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย การฟังอย่าง
ลึกซึ้ง (Deep Listening) การน้อมสว่ใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) และการเฝ้ามองเห็น
ตามที่เป็นจริง (Meditation)

การนำแนวคิดและทฤษฎีในการออกแบบการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
เป็นข้อมูลในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลัก
ไตรสิกขา ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ นำมาสรุปเพื่อให้ได้แนวคิดและทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ
การจัดการเรียนรู้ รวมถึงการสังเคราะห์และออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน
โดยใช้แนวคิดข้างต้น ประกอบกับการจัดการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน (รายละเอียดตาราง 4 และ
ภาพประกอบ 3)

**ระยะที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญา
ศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ**

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ
ประกอบด้วย 1) การสังเคราะห์ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) การตรวจสอบการสร้างรูปแบบ
การจัดการเรียนรู้ 3) การทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียด
ดังนี้

1. การสังเคราะห์ร่างการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ร่วมกับ
แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียน
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยนำข้อมูลมาจากระยะที่ 1 มายกสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วย
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็น
พลเมืองในการเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมของครูผู้สอนและนักเรียนที่ลงทะเบียน
รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม รวมถึงการศึกษาแนวคิดทฤษฎีประกอบการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้จัดทำร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มี 6 องค์ประกอบตามแนวคิดของ Joyce, Weil และ Calhoun (2011) ประกอบด้วยดังนี้

- 1.1 หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
- 1.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
- 1.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้
- 1.4 ระบบสังคม
- 1.5 หลักการตอบสนอง
- 1.6 ระบบสนับสนุน

2. การตรวจสอบสร้างร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ดังนี้

2.1 ตรวจสอบคุณภาพด้านความถูกต้อง ความชัดเจน และความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้พร้อมทั้งคู่มือการนำรูปแบบไปใช้ โดยคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้แก่ รองผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วงษ์สะพาน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2.2 ปรับปรุงร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้พร้อมทั้งคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

2.3 ตรวจสอบคุณภาพและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา จำนวน 5 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนสังคมศึกษา จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา จำนวน 2 คน (รายละเอียดในภาคผนวก ก) เพื่อคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความชัดเจน ความเป็นไปได้ของรูปแบบกับกรอบแนวคิดทฤษฎีสันับสนุนและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ โดยใช้เครื่องมือ แบบบันทึกข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นแบบคำถามปลายเปิดและแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นแบบการตรวจสอบรายการแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยเพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่มีคุณภาพและความเหมาะสม ตามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) ซึ่งมี 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

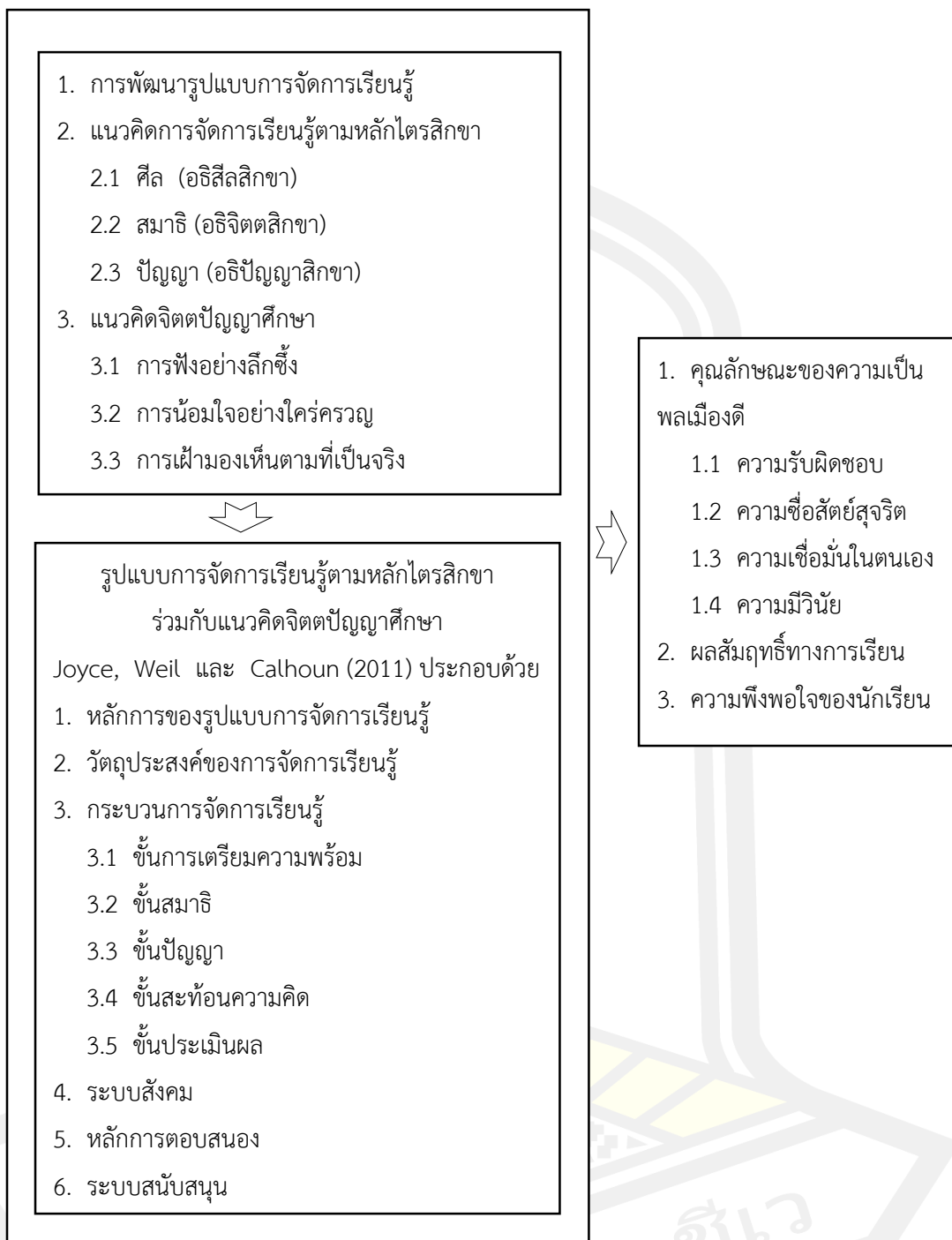
4.51 – 5.00	คะแนน	มีค่าเท่ากับ	มีคุณภาพและเหมาะสมมากที่สุด
3.51 – 4.50	คะแนน	มีค่าเท่ากับ	มีคุณภาพและเหมาะสมมาก
2.51 – 3.50	คะแนน	มีค่าเท่ากับ	มีคุณภาพและเหมาะสมปานกลาง

- 1.51 – 2.50 คะแนน มีค่าเท่ากับ มีคุณภาพและเหมาะสมน้อย
 1.00 – 1.50 คะแนน มีค่าเท่ากับ มีคุณภาพและเหมาะสมน้อยที่สุด
 โดยค่าเฉลี่ยระดับคุณภาพและความเหมาะสมมีค่าตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป

เป็นเกณฑ์พิจารณายอมรับว่าเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้

จากผลการประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัย
 ได้ปรับปรุงร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่า
 รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมเป็นไปได้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับ
 แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและผลการประเมินร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้อีกมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01
 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .82 มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมระดับมาก และผู้วิจัยได้
 ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เรียกรูปแบบนี้ว่า
 การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส (รายละเอียดปรากฏดังตาราง 10)

ภาพประกอบ 8 การแสดงกรอบแนวคิดวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลในระยที่ 2 มีวิธีการสร้างคือ นำผลการวิจัยระยะที่ 1 มาร่างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ชั่วคราว (Tentative Model) ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือ ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้
 2. แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียน
 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน
 4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการ
 เรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

1. การสร้างเครื่องมือแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม
 ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีขั้นตอน ดังนี้

1.1 ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562
 กลุ่มทักษะวิชาสังคมศึกษา รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม รหัสวิชา 20000-1501 หน่วยกิต
 2-0-2 เกี่ยวกับจุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชา คำอธิบายรายวิชาและผลการเรียนรู้ที่
 คาดหวัง ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อ
 ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.2 ศึกษาเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ของ
 อารมณ์ ใจเที่ยง (2546), ญัฐวุฒิ กิจรุ่งเรือง และคณะ (2545) และวัฒนาพร ระงับทุกข์
 (2542)

1.3 กำหนดรูปแบบและเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบ
 รูปแบบการจัดการเรียนรู้กลุ่มทักษะวิชาสังคมศึกษา วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม รหัสวิชา
 20000-1501 สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 12 แผน

1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน
 5 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องในด้านรูปแบบ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน
 การสอน การวัดและประเมินผลและการใช้ภาษาปรับตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
 ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอน
 ทักษะวิชาสังคมศึกษา จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสถิติและการวิจัย จำนวน 1 คน
 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา จำนวน 1 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านแนวคิด
 จิตตปัญญาศึกษา จำนวน 1 คน (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก ก)

1.5 นำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มาหาค่าเฉลี่ยตาม
 เกณฑ์ระดับคุณภาพ คือ ถ้าได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 - 5.00 จึงจะนำไปใช้โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้
 (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

ระดับคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด มีค่าเท่ากับ 4.51 – 5.00 คะแนน
 ระดับคุณภาพเหมาะสมมาก มีค่าเท่ากับ 3.51 – 4.50 คะแนน
 ระดับคุณภาพเหมาะสมปานกลาง มีค่าเท่ากับ 2.51 – 3.50 คะแนน
 ระดับคุณภาพเหมาะสมน้อย มีค่าเท่ากับ 1.51 – 2.50 คะแนน
 ระดับคุณภาพเหมาะสมน้อยที่สุด มีค่าเท่ากับ 1.00 – 1.50 คะแนน

ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผลคะแนนเฉลี่ย 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.81 ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมระดับมาก ต้องมีการปรับปรุงตามคำชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญ (รายละเอียดปรากฏตาราง 14)

1.6 จัดพิมพ์แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ไปทดลองใช้ในชั้นตอนต่อไป

2. แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี โดยใช้มาตรฐานประมาณค่า (Rubrics)

2.1 ศึกษาแนวคิด ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความหมายและคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

2.2 กำหนดกรอบของเครื่องมือและออกแบบเครื่องมือตามวัตถุประสงค์

2.3 สร้างเครื่องมือตามกรอบที่กำหนดไว้

2.4 ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่สร้างขึ้นตามวิธีการที่กำหนด

2.5 นำเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และปรับปรุงแก้ไข

ตามคำแนะนำ

2.6 นำเครื่องมือเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบและประเมินตามความเหมาะสมและสอดคล้อง พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ (ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน, 2561) ซึ่งมีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

ให้ +1 เมื่อแน่ใจว่าคำถามนั้นวัดได้ตรงตามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

ให้ 0 เมื่อไม่แน่ใจคำถามนั้นวัดได้ตรงตามคุณลักษณะของความเป็นเมืองดี

ให้ -1 เมื่อแน่ใจว่าคำถามนั้นวัดไม่ได้ตรงตามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

ผลการประเมินตามความเหมาะสมและสอดคล้อง พบว่า คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60 - 1.00 แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้แนะนำเพิ่มเติมในเรื่องของการเขียนข้อคำถามควรเขียนให้ชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย ตัวเล็กรูปปรับให้เหมาะสมไม่ยากจนเกินไป (ภาคผนวก จ)

ผลการวิเคราะห์เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามแบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยหาค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 ถือว่าเป็นคำถามแบบประเมินที่อยู่ในเกณฑ์ตามความเหมาะสมของแบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่ใช้ได้ โดยค่า IOC ที่ได้อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 โดยรวมค่าความสอดคล้อง 0.76 (รายละเอียดในภาคผนวก ง ตาราง 15)

2.7 จัดพิมพ์แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. การสร้างและการหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ดังนี้

3.1 ศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 กลุ่มทักษะวิชาสังคมศึกษา รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม รหัสวิชา 20000-1501 หน่วยกิต 2-0-2 นำมาสร้างแบบทดสอบเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้

3.2 ศึกษาค้นคว้าการสร้างข้อสอบและวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและจุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชาและคำอธิบายรายวิชาจากการวัดผลการศึกษา การสร้างเครื่องในการวิจัย หลักการวัดผลและการสร้างข้อสอบ แบ่งเนื้อหาสาระทั้งหมดเป็น 4 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

3.2.1 สถาบันสังคมและสถาบันครอบครัว จำนวน 2 แผน

3.2.2 วิถีไทย จำนวน 2 แผน

3.2.3 พลเมืองดีในสังคมไทย จำนวน 4 แผน

3.2.4 พระพุทธศาสนา จำนวน 4 แผน

ผู้วิจัยได้ใช้ จำนวน 12 แผนการจัดการเรียนรู้ นำมาสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3 นำแบบทดสอบเสนอผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม ประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก (ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน, 2561) ซึ่งมีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

ให้ +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้

ให้ 0 เมื่อไม่แน่ใจข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้

ให้ - 1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นวัดไม่ได้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ผลการประเมินพบว่าข้อสอบที่คิดไว้ใช้มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60 - 1.00 แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้แนะนำเพิ่มเติมในเรื่องของการเขียนข้อคำถามควรเขียนให้ชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย ตัวเลือกรับให้เหมาะสมไม่ยากจนเกินไป (ภาคผนวก จ)

3.4 นำแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ปรับปรุงแก้ไขตาม ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม 20000-1501 กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.1/1 ก,ข จำนวน 39 คน วิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ได้มาโดยการสุ่ม แบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยการจัดฉลาก 1 ห้องเรียน

3.5 นำกระดาษคำตอบของนักเรียนที่ทำแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนมาตรวจให้คะแนน ตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบไม่ถูก ไม่ตอบ หรือตอลเกิน 1 ตัวเลือกให้มี ค่าเท่ากับ 0 คะแนน

3.6 นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ข้อสอบเป็นรายข้อ เพื่อหาการหาค่าอำนาจ จำแนก (B) ของแบบทดสอบอิงเกณฑ์ที่นำไปทดสอบครั้งเดียวตามแนวคิดของ เบนแนน (Brennan) ค่าอำนาจจำแนกที่หาโดยวิธีนี้เรียกว่า ดัชนี บี (B-Index หรือ Brennan Index) โดยให้เกณฑ์ร้อยละ 50 ในการตัดสินผู้รอบรู้ หรือผ่านเกณฑ์และคัดเลือกข้อสอบที่มีค่าอำนาจ จำแนกเข้าเกณฑ์ตั้งแต่ 0.20 - 1. พบว่า ได้ข้อที่เข้าเกณฑ์ จำนวน 49 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจ จำแนกระหว่าง 0.00 (มนตรี วงษ์สะพาน, 2563) 23-0.64 จึงคัดเลือกไว้จำนวน 40 ข้อ เป็นข้อสอบที่ครอบคลุมจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

3.7 สร้างตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา จุดประสงค์การ เรียนรู้และจำนวนข้อสอบ จำนวน 60 ข้อ ต้องการใช้จริง 40 ข้อ ในแต่ละเนื้อหาของรายวิชา หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ปรากฏดังตาราง 6

พหุ ประถม ศึกษ

ตาราง 6 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ จำนวนข้อสอบที่สร้างและ
ต้องการใช้จริงรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

ชื่อเรื่อง	จุดประสงค์การเรียนรู้	จำนวนข้อสอบ	
		สร้าง	ใช้จริง
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 สถาบันสังคมและสถาบันครอบครัว			
แผน 1 สังคมมนุษย์กับ การจัดระเบียบทางสังคม	1. วิเคราะห์ความสำคัญของโครงสร้างทางสังคม 2. บอกรับทบทวนหน้าที่ของสถาบันทางสังคมต่างๆ	5	3
แผน 2 สถาบัน ครอบครัวกับการพัฒนา คุณภาพประชากร	1. อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมและการขัด เกลาทางสังคมในลักษณะต่างๆ 2. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การแก้ไข ปัญหาสังคมและแนวทางการพัฒนาสังคม	5	3
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 วิถีไทย			
แผน 3 วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาไทย	1. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การแก้ไข ปัญหาสังคมและแนวทางการพัฒนาสังคม 2. เสนอแนวทางในการอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยได้	5	3
แผน 4 คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ของสังคมไทย	1. อธิบายความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมสำคัญของสังคมไทยได้ 2. ดำรงชีวิตตามหลักคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมหลักของคนไทยได้	5	3
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พลเมืองดีในสังคมไทย			
แผน 5 สังคมไทย	1. อธิบายลักษณะสำคัญของสังคมไทยได้ 2. ระบุสาเหตุและแนวทางแก้ปัญหาในสังคมไทยได้	5	4
แผน 6 คุณลักษณะ หน้าที่ สิทธิและเสรีภาพ ของพลเมืองดี	1. อธิบายเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ ของตนเองใน ฐานะพลเมืองดีของสังคมและประเทศได้	5	4

ตาราง 6 (ต่อ)

ชื่อเรื่อง	จุดประสงค์การเรียนรู้	จำนวนข้อสอบ	
		สร้าง	ใช้จริง
แผน 7 การมีส่วนร่วมและแนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี	1. บอกวิธีการที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองไทยได้ 2. อธิบายแนวทางปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้	5	4
แผน 8 บทบาทหน้าที่และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี	1. อธิบายบทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีต่อชุมชนและประเทศชาติในด้านต่างๆ ได้ 2. ดำรงชีวิตตามหลักกฎหมายในฐานะพลเมืองดีได้	5	4
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 พระพุทธศาสนา			
แผน 9 ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา	1. อธิบายประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนาได้ 2. อธิบายพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าได้ 3. วิเคราะห์หลักธรรมที่ได้จากการอ่านชาดกได้	5	3
แผน 10 คัมภีร์และนิกายในพระพุทธศาสนา	1. วิเคราะห์สาระสำคัญของพระไตรปิฎกได้ 2. ระบุนิกายในพระพุทธศาสนาได้	5	3
แผน 11 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	1. อธิบายเกี่ยวกับหลักธรรมของศาสนาได้ 2. ปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือได้	5	3
แผน 12 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	1. อธิบายความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ 2. ปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง	5	3
รวม		60	40

3.8 นำข้อสอบที่คัดเลือกไว้จำนวน 40 ข้อ มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับโดยวิธีของโลเวท (Lovett) (มนตรี วงษ์สะพาน, 2563) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ r_{cc} ของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 0.84 (รายละเอียดปรากฏดังภาคผนวก จ)

3.9 จัดพิมพ์แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส

ความพึงพอใจ

4.1 ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบสอบถาม

4.2 กำหนดกรอบของคำถามและออกแบบข้อคำถามประเด็นเดียว

4.3 ร่างแบบสอบถามให้มีลักษณะดังนี้

4.3.1 คำถามต้องสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย

4.3.2 คำถามชัดเจน กระชับ แต่ละข้อถามประเด็นเดียว

4.3.3 การเรียงลำดับข้อคำถามคำนึงถึงความต่อเนื่องกัน

4.3.4 ชี้แจงในการตอบแบบสอบถามชัดเจน

4.4 สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม เพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ วิเคราะห์ความสอดคล้อง IOC โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญแน่ใจว่าข้อความนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 เมื่อผู้เชี่ยวชาญไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่

ให้คะแนน -1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญแน่ใจว่าข้อความนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ผลการวิเคราะห์เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยหาค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 – 1.00 ถือว่าเป็นการประเมินที่อยู่ใต้อาณัติความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ใช้ได้

หาค่าจำแนก (Item Total Correlation) และค่าความเชื่อมั่น (α - Coefficient) โดยได้ค่า IOC ที่ได้อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 โดยรวมค่าความสอดคล้อง 0.82 (รายละเอียดปรากฏดัง ภาคผนวก จ ตาราง 17)

4.5 นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์ความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญแล้วมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ การประเมินโดยใช้เกณฑ์ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

4.6 นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีความเหมาะสมและผู้ทรงคุณวุฒิกำหนดเกณฑ์ตัดสินคุณภาพค่าเฉลี่ย 3.51 ขึ้นไป

4.7 นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและนำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มทดลอง (Try Out) กับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ กลุ่มเรียน ช่างยนต์ ชย.2/1 ก,ข จำนวน 39 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .65 ได้จำนวน 25 ข้อ

4.8 จัดพิมพ์แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

5. การทดลองใช้ ปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ เพื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้และแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นตามประเด็นข้อบกพร่องที่พบจากการทดลอง

5.1 นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้พร้อมเครื่องมือประกอบคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ กลุ่มเรียนช่างยนต์ ชย.2/1 ก,ข จำนวน 39 คน ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โดยได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยการจับฉลากมา 1 ห้องเรียน ซึ่งเป็นนักเรียนกลุ่มเดียวกับที่ใช้ทดลอง

5.2 ทดลองใช้ (Try Out) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ไปทดลองสอนในบริบทคล้ายห้องเรียนจริงโดยกลุ่มตัวอย่างนี้ ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 12 แผน 2) แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี 3) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน

5.3 วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1. การวิจัยในระยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีวิจัยเชิงทดลอง ดังนี้

ประชากรคือนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 118 คน วิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม 20000-1501

กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม 20000-1501 กลุ่มเรียนคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คธ.2 จำนวน 29 คน วิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โดยได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยการจับฉลากมา 1 ห้องเรียน โดยมีวิธีการดำเนินการทดลอง ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยใช้หลักการของการวิจัยเชิงทดลอง ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

2. ศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยการรวบรวมเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามนักเรียน แบบประเมินพฤติกรรมนักเรียนขณะเรียน โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ

ไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพและมีการดำเนินการวัดและประเมินผล ดังนี้

2.1 จัดเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม จำนวน 12 แผน 2) แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี จำนวน 12 ชุด 3) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 1 ชุด และ 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน จำนวน 1 ชุด

2.2 วิธีการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน (Pretest – Posttest One Group Design) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540) สำหรับแผนการวิจัย ปรากฏดังตาราง 7

ตาราง 7 แบบแผนการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง	การทดสอบ	ตัวแปรตาม	กิจกรรมการเรียนสอน	การทดสอบ
นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ กลุ่มเรียนคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คธ.2 จำนวน 29 คน	Pre - test	- แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี - แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน - แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน	ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ	Post-test

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองและรวบรวมเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม
2. ดำเนินการสอนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพที่พัฒนาขึ้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม การปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน เตรียมบุคลิกภาพของครูให้เป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในห้องเรียนให้เหมาะสม สงบ เย็น โดยการให้นักเรียนมีสติอยู่กับตัว ครูและนักเรียนทำข้อตกลงร่วมกันตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ เป็นงานกลุ่มและงานเดี่ยวตามที่ครูผู้สอนให้นักเรียนได้ทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา การจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่ตั้งใจเรียนรู้ร่วมกิจกรรมกับครูมีความคิดอย่างสร้างสรรค์ ตื่นตัวที่จะเรียนตลอดเวลา เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ กล้าถามในเรื่องสงสัยอยากรู้ กล้าตอบ สนใจทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด การรับฟังจากสิ่งที่ได้เรียน ผู้สอนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร ผู้ฟังจะตั้งใจฟังในสิ่งที่ผู้เรียนคนอื่นได้กล่าวถึงในสิ่งที่ได้เรียนมา มีการให้เกียรติผู้เรียน เพื่อนให้เกียรติเพื่อน

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การสรุปผลที่ได้จากปฏิบัตินำข้อมูลที่ได้นำมาประเมินจากการเรียนรู้โดยให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ลงในสมุดที่ครูผู้สอนมอบให้นักเรียน

3. เมื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเสร็จแล้ว ผู้วิจัยให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้เครื่องมือชุดเดิมซึ่งประกอบด้วย
 - 3.1 แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นซึ่งมีการวัดคุณลักษณะ 4 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อมั่นในตนเองและความมีวินัย นำพฤติกรรมของคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีมาพัฒนาตนเองและในการดำเนินชีวิตประจำวันได้
 - 3.2 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

3.3 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบ

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียน ประภาศนียัตร์วิชาชีพ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้จากการเก็บโดยใช้เครื่องมือ นำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ รายละเอียดดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้จากการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส ทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียนและหลังเรียน โดยทดสอบสมมติฐานด้วย t-test (Dependent Sample)

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลจากการป้อนกลับของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส ที่สะท้อนการปฏิบัติการเรียนการสอนทั้งของผู้เรียนและครูผู้สอน แล้วนำมาวิเคราะห์ห่อภิปรายหาแนวทางการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้ข้อมูลจากการประเมินพฤติกรรมและการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนมาสะท้อนผล ซึ่งนำมาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประเมินผลการปฏิบัติและนำไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลมีได้ดังนี้

1.1 ร้อยละ (Percentage) ใช้สูตร ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ

f แทน ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ

N แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

1.2 ค่าเฉลี่ย (Mean) ของคะแนน โดยคำนวณจากสูตรต่อไปนี้ ดังนี้
(บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย
 $\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 N แทน จำนวนผู้เรียน

1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยคำนวณจากสูตรต่อไปนี้
 ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 x แทน คะแนนแต่ละตัว
 N แทน จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด
 \sum แทน ผลรวม

1.4 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective Congruence)
 เป็นความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก
 มีสูตรในการคำนวณ ดังนี้ (ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน, 2561)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง
 $\sum R$ แทน ผลรวมความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

2.1 การหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบอิงเกณฑ์ที่นำไปทดสอบหลังเรียน ครั้งเดียวตามแนวคิดของ เบรนแนน (Brennan) ค่าอำนาจจำแนกที่หาโดยวิธีนี้เรียกว่า ดัชนี บี (B-Index หรือ Brennan Index) โดยใช้สูตร ดังนี้ (มนตรี วงษ์สะพาน, 2563)

$$B = \frac{U}{N_1} - \frac{L}{N_2}$$

เมื่อ	B	แทน	ค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ
	N_1	แทน	จำนวนคนรอบรู้ (หรือสอบผ่านเกณฑ์)
	N_2	แทน	จำนวนคนไม่รอบรู้ (หรือสอบไม่ผ่านเกณฑ์)
	U	แทน	จำนวนรอบรู้ (หรือสอบผ่านเกณฑ์) ตอบถูก
	L	แทน	จำนวนไม่รอบรู้ (หรือสอบไม่ผ่านเกณฑ์) ตอบถูก

2.2 การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบอิงเกณฑ์ มีวิธีการคำนวณหลายแนวคิด แต่วิธีที่สะดวกสำหรับครู คือ การตรวจหาความสอดคล้องของคะแนนแต่ละคนที่แปรปรวนไปจาก คะแนนจุดตัด โดยใช้แบบทดสอบ 1 ฉบับ ทดสอบกับนักเรียน 1 กลุ่มครั้งเดียวและใช้สูตร คำนวณของโลเวท (Lovett Method) ดังนี้ (มนตรี วงษ์สะพาน, 2563)

$$r_{cc} = 1 - \frac{k \sum X_i - \sum X_i^2}{(k-1) \sum (X_i - C)^2}$$

เมื่อ	r_{cc}	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
	X_j	แทน	คะแนนสอบของนักเรียนแต่ละคน
	K	แทน	จำนวนข้อสอบทั้งฉบับ
	C	แทน	คะแนนเกณฑ์เป้าหมายที่ต้องการ

2.3 การหาค่า Item total Correlation สามารถทำได้โดยอาศัยหลักการที่ว่า ข้อคำถามแต่ละข้อในแบบสอบถามควรจะวัดเรื่องเดียวกันหรือมีความสอดคล้องกัน ซึ่งถ้าหาก คะแนนจากการตอบข้อคำถามนั้นมีอำนาจจำแนกและหากคะแนนจากการตอบข้อคำถามข้อใดไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนนรวมก็แสดงว่าข้อคำถามข้อนั้นไม่มีอำนาจจำแนก การคำนวณจะใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเพียร์สันในการคำนวณหาความเชื่อมั่น ดังนี้ (มนตรี วงษ์สะพาน, 2563)

$$r_{xy} = \frac{N \sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{[N \sum X^2 - (\sum X)^2][N \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

เมื่อ r_{xy} แทน ค่า Item total Correlation
 X แทน คะแนนคำตอบรายข้อของแต่ละคน
 Y แทน คะแนนรวมของแต่ละคน
 N แทน จำนวนคนทั้งหมด

2.4 การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ที่ตรวจให้คะแนนแต่ละข้อมีคะแนนมากกว่า 1 คะแนน มีวิธีการคำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) สำหรับหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดที่ให้คะแนนแต่ละข้อแตกต่างกัน โดยสูตรการคำนวณ ดังนี้ (มนตรี วงษ์สะพาน, 2563)

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right)$$

เมื่อ α แทน ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
 k แทน จำนวนข้อคำถามทั้งหมด
 S_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรายข้อ
 S_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งหมด

2.5 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ที่ไม่เป็นอิสระกัน
 เป็นการทดสอบสมมติฐานกรณีใช้สำหรับการวิจัยเชิงทดลองที่ผู้วิจัยดำเนินการทดลองกลุ่มเดียว
 แต่วัดผล 2 ครั้ง ทดสอบก่อนและหลังเรียนและต้องการทราบความแตกต่างของคะแนนก่อนเรียน
 และหลังเรียน โดยใช้สถิติ t-test แบบ Dependent Sample ดังนี้ (มนตรี วงษ์สะพาน,
 2563)

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}$$

$$df = N-1$$

เมื่อ D แทน ความแตกต่างระหว่างคะแนนที่สอบก่อนและสอบหลัง
 N แทน จำนวนคนที่สอบทั้งหมด

พหุบัณฑิต ชีวะ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของสัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	แทน	คะแนนเฉลี่ย
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน	สถิติทดสอบที่ใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤตจากการแจกแจงแบบ t-test เพื่อทราบความมีนัยสำคัญทางสถิติ

ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลตามกรอบความมุ่งหมายของการวิจัยในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3. เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ได้เรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

3.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ระยะที่ 2 ผลการวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ระยะที่ 3 ผลการวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1.1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ผลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ จำนวน 15 คน จาก 5 สถานศึกษา ที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองบุรีรัมย์ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผลจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

ปัญหาในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ด้านการจัดการเรียนรู้ ครูมุ่งเน้นให้ความรู้เนื้อหาแก่นักเรียนโดยวิธีการสอนแบบการบรรยาย ซึ่งขาดความหลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ต่อนักเรียน เน้นให้มีการสอนเสร็จภายในชั่วโมงของการจัดการเรียนรู้ อาจจะทำให้ให้นักเรียนไม่สามารถบรรยายรายงานหน้าชั้นเรียนเพื่อทำความเข้าใจ กระบวนการจัดการเรียนรู้จะเป็นการจัดการเรียนรู้โดยทั่วไป เช่น ขั้่นนำ ขั้่นสอน และขั้่นสรุป นอกจากนั้นยังใช้จัดการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยใช้กระบวนการ GPAS 5 Steps ด้านบรรยากาศ การจัดการเรียนในบริเวณโดยรอบ อาจจะมีเสียงรบกวนขณะที่ยเรียน ซึ่งเกิดจากหน่วยงานที่เรียนนั้นเป็นหน่วยงานสายอาชีพศึกษาจะมีเสียงรบกวนจากการเรียนแผนกช่างยนต์ แผนกไฟฟ้า หรือการจัดการเรียนรู้สาขาอื่น และใกล้ถนนสายหลักในการเดินทางจากหน่วยงานต่างๆที่ต้องการประชาสัมพันธ์ จึงทำให้มีสภาพบรรยากาศที่ไม่ค่อยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ได้เต็มที่ ด้านสิ่งสนับสนุน อุปกรณ์การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการเรียนรู้ให้มีทันสมัย การนำเสนอผลงานจากการจัดการเรียนรู้ที่ขาดแคลน เช่น โปรเจกเตอร์ที่เก่าเกินไป คอมพิวเตอร์ที่ไม่ได้คุณภาพ สัญญาณอินเทอร์เน็ตไปไม่ถึงห้องเรียนและหนังสือเรียนซึ่งมีความหลากหลายสำนักพิมพ์ที่จะจัดการเรียนรู้กับนักเรียนได้ ด้านการประเมิน การทดสอบก่อนเรียน การทดสอบระหว่างเรียน การทดสอบหลังเรียน และการทดสอบปลายภาค โดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนจะใช้การทดสอบหลังเรียนเป็นหลัก ซึ่งมีทุกหน่วยการเรียนรู้ ในหน่วยของอาชีพศึกษาจะมีคำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วยข้อสอบแบบอัตนัยและปรนัย และใบงานมีจำนวนมากเกินไปจึงทำให้นักเรียนขาดการประเมินผลการเรียนรู้ไม่ทัน และครูผู้สอนก็ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยการให้นักเรียนไปทำการบ้านภายในชั่วโมงต่อไป ทำให้นักเรียนไม่ทราบผลการประเมินในชั่วโมงนั้นๆ

ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม
 ด้านพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี นักเรียนส่วนใหญ่มีการเดินทางจากรอบเมืองที่จะเดินทางมาเรียน
 เพราะสถาบันอาชีวศึกษาจะเป็นสายวิชาชีพให้กับนักเรียนได้เลือกแผนกที่นักเรียนชอบในสายวิชาชีพ
 นั้นจึงทำให้นักเรียนขาดพฤติกรรมของความเป็นพลเมืองดี บางสถาบันมีนักเรียนเป็นจำนวนมาก
 ก็อาจไม่ได้เข้ากิจกรรมเข้าแถว ขาดการอบรมคุณธรรม จริยธรรม จึงทำให้นักเรียนขาดพฤติกรรม
 การเป็นพลเมืองดีไปด้วยและการแต่งกายการมาเรียน บางสถาบันก็ให้แต่งกายตามแผนกของ
 นักเรียนที่เรียน จึงทำให้นักเรียนมีความสับสนและขาดความกระตือรือร้นในการมาเรียน
 ด้านทัศนคติต่อการเป็นพลเมืองดี สถาบันอาชีวศึกษาเป็นการรับนักเรียนทุกรูปแบบ โดยอาจจะมี
 นักเรียนที่มีความรู้ความสามารถในการลองถูกลองผิดเพื่อให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้สาย
 วิชาชีพ นักเรียนบางคนก็อาจจะมีอายุมากกว่าที่จะเข้ามาเรียนสายวิชาชีพ นักเรียนมาเรียนสาย
 วิชาชีพไม่เคยที่จะแสดงความคิดเห็นเพราะบางสถาบันมีนักเรียนเยอะเกิดความละอาย จึงไม่สามารถ
 แสดงความคิดเห็นในการศึกษาได้ โดยสัมภาษณ์ครูผู้สอนในการให้นักเรียนแสดงความรู้ให้เพื่อนใน
 ห้องเรียนได้ฟัง จึงไม่เคยที่จะมีการแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่เรียนได้ ด้านแรงจูงใจในการเรียนรู้เพื่อ
 เป็นพลเมืองดี นักเรียนไม่มีเป้าหมายในชีวิตของการเรียน บางคนเรียนเพื่อให้จบจะได้ไปหางานทำ
 เพื่อจะได้นำรายได้มาจุนเจือต่อครอบครัว บางคนมาเรียนเพื่อมาหาเพื่อน บางคนมาเรียนเพื่อมา
 สร้างครอบครัว นักเรียนบางคนไม่สามารถวิเคราะห์ตนเอง ไม่สามารถสะท้อนตนเองได้ ไม่เห็น
 ความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียนที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

สาเหตุของปัญหาในด้านการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมของ
 ครูผู้สอน ด้านสิ่งแวดล้อม สถาบันอาชีวศึกษาอยู่ใจกลางเมือง ทำให้มีเสียงรบกวนขณะที่ครูผู้สอน
 ทำการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน อากาศมีความร้อนเพราะบางพื้นที่มีการสร้างอาคารที่ไม่สามารถ
 ทำให้อากาศถ่ายเทได้ สถาบันอาชีวศึกษาบางแห่งมีขนาดพื้นที่ใช้สอยขนาดเล็ก อาคารเรียนบาง
 แห่งมีจำนวนจำกัดบางพื้นที่เป็นอาคารไม้และมีเสียงรบกวนจะสายช่างในการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้
 ที่เป็นการเรียนรู้ด้านทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ และนักเรียนส่วนใหญ่นิยมการขับรถจักรยานยนต์มาเรียน
 ซึ่งบางครั้งนักเรียนก็จะออกจากสถาบันการศึกษาได้สะดวก ด้านวัฒนธรรมดั้งเดิม นักเรียนที่เข้ามา
 เรียนสายวิชาชีพนั้นเป็นคนในพื้นที่ มีเชื้อสายกัมพูชา เป็นส่วนใหญ่ พูดภาษาลาว พูดภาษาส่วย
 มีการนำวัฒนธรรมการใช้ภาษาสนทนาในกลุ่มที่สามารถพูดและนักเรียนยังนำภาษาถิ่นที่ไม่เป็นคำ
 สุภาพมาใช้ภายในสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นนักเรียนของสถาบัน
 นักเรียนบางคนมาเรียนด้วยคำแนะนำจากเพื่อนและรุ่นพี่ เพื่อให้จบการศึกษาในแผนกนั้นโดยไม่มี
 การได้คิดพิจารณาในการสำเร็จการศึกษา ด้านการสอนของครู ครูผู้สอนบางสถาบันอาชีวศึกษาเป็น
 ราชการครู ครูพิเศษสอนซึ่งบางรายไม่ตรงต่อสาขาวิชาเอกที่จบมาทำการจัดการเรียนรู้ต่อนักเรียน
 ครูพิเศษสอนจะเป็นครูที่เป็นอัตราจากของสถาบันการศึกษาเท่านั้น ขาดสื่อการสอนที่เป็นหลักแหล่ง

เพราะสถาบันการศึกษาจะสำรวจหนังสือเรียนที่ตรงต่อการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนได้ตามความเหมาะสม ครูมีภาระในการจัดการเรียนรู้หลายวิชาจึงทำให้ครูมีภาระมากยิ่งขึ้น และด้านสภาพครอบครัว ครูผู้สอนส่วนใหญ่จะเดินทางมาสอนในสถาบันการศึกษาด้วยรถยนต์บ้างและรถจักรยานยนต์บ้าง ซึ่งสถาบันการศึกษาบางแห่งมีสองที่ อาจจะมีภาระในการเดินทางไปสอนอีกแห่งหนึ่งจึงทำให้มีปัญหาในการค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น นักเรียนบางคนมีความใกล้ชิดต่อครูผู้สอนอาจจะทำให้ครอบครัวของครูผู้สอนทำให้มีปัญหาในความเป็นสถานะทั้งนักเรียนและครูผู้สอนไปด้วย

ความต้องการในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เป็นการเน้นให้นักเรียนทบทวนความรู้ตลอดปีการศึกษา มีการแทรกข้อสอบในการเรียนแต่ละชั่วโมง ใช้ใบงาน ใบความรู้เพิ่มเติมจึงจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง โดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนให้มีการสร้างกัลยาณมิตรทั้งนักเรียนและครูผู้สอนให้เป็นกันเอง ทั้งในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนมีการสะท้อนความคิดของตนเอง ให้นักเรียนได้กล้าแสดงออกถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนภายในชั่วโมง ใบงานและกิจกรรมเสริมทักษะให้เหมาะสมภายในชั่วโมงเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนฝึกสมาธิก่อนเรียนเป็นทุกครั้ง การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับนักเรียน เช่น โปรเจกเตอร์ที่มีความชัดเจนหรือโทรทัศน์ที่มีจอขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนมองเห็นได้อย่างชัดเจน รางวัลมอบให้นักเรียนที่ทำคะแนนได้สูงในแต่ละวัน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้นักเรียนได้มีการตั้งเป้าหมายของความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

ปัจจุบันสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ซึ่งสถาบันศึกษากำหนดให้มีการลงทะเบียนรายวิชาเดียวตลอดปีการศึกษา จึงทำให้นักเรียนขาดความต่อเนื่องในการเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ส่วนหนึ่งมาจากพื้นฐานของนักเรียนที่ขาดความกระตือรือร้น ปัญหาการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน เนื้อหาการเรียนการสอนไม่ครอบคลุมและไม่ตรงตามที่ต้องการวัดและประเมินผล การออกข้อสอบทั้งแบบปรนัยและอัตนัยซึ่งมีเวลาในการทำไม่เพียงพอ ทำให้นักเรียนไม่สามารถคิดวิเคราะห์ได้ ไม่สามารถเขียนสื่อความหรืออธิบายความหมายต่าง ๆ ได้ ขาดการกำกับติดตามหลังจากการวัดและประเมินผลไปแล้ว นอกจากนั้นเนื้อหาในรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมมีมากทำให้การจัดการเรียนรู้ไม่ทัน เมื่อไม่ทันครูผู้สอนจะอธิบายให้นักเรียนฟังไม่ทัน จึงทำให้นักเรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนอีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ มีการประเมินองค์รววิชาชีพ การแข่งขันทักษะระดับสถานศึกษาระดับต่างๆ การแข่งขันกีฬาภายในสถานศึกษา การสอบมาตรฐานวิชาชีพ การเน้นให้นักเรียนฝึกทักษะด้านใดด้านหนึ่งจึงทำให้นักเรียนเกิดความสนใจทักษะตามกระบวนการนั้น ซึ่งนักเรียนมาเรียนไม่ทันเพื่อนในขนาดที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างเป็นรายบุคคล และนักเรียนชั้นปีสองเทอมสุดท้าย มีนักเรียนบ้างกลุ่มกำลังมีการหาสถานที่ฝึกงานหรือ

หาสถานที่ปฏิบัติงานในสถานประกอบการต่าง ๆ จึงอาจจะทำให้นักเรียนใส่ใจกับสถานที่ประกอบการเหล่านั้นโดยสถานศึกษาให้นักเรียนหาสถานประกอบการนั้นด้วยตนเอง ถ้าสามารถจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมให้กับนักเรียน สร้างกำลังใจให้กับนักเรียนด้วยการให้แรงจูงใจในการเรียนรู้ นักเรียนก็จะเกิดการเรียนรู้ได้ดี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก็จะสูงขึ้นตามลำดับ ปรากฏดังตาราง 8 และตาราง 9

ตาราง 8 สภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัสเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

ข้อ	รายการ	สภาพปัญหา		ความเหมาะสม	ความต้องการ		ความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.	
1	นักเรียนได้สนทนาและร่วมกันวิเคราะห์ความเป็นพลเมืองดีของตนเอง	2.12	.90	น้อย	3.97	1.00	มาก
2	นักเรียนได้กำหนดเป้าหมายคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีร่วมกัน	1.96	.63	น้อย	4.20	.72	มาก
3	นักเรียนได้วิเคราะห์คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	2.04	.74	น้อย	4.28	.70	มาก
4	นักเรียนร่วมกันวางแผนคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	1.92	.83	น้อย	4.24	.76	มาก
5	นักเรียนได้ใช้กระบวนการหรือแนวทางของความเป็นพลเมืองดีที่มีความหลากหลาย	2.06	0.74	น้อย	4.18	.71	มาก
6	นักเรียนได้ร่วมกันอธิบายสิ่งที่เรียนรู้หรือสะท้อนคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีต่อเพื่อน	1.82	.68	น้อย	4.00	1.00	มาก

ตาราง 8 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	สภาพปัญหา		ความ เหมาะสม	ความต้องการ		ความ เหมาะสม
		\bar{X}	S.D.		\bar{X}	S.D.	
7	นักเรียนได้ร่วมกันอภิปรายหน้าชั้นเรียน ซึ่งเป็นการสรุปคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน	2.11	.70	น้อย	4.24	.66	มาก
8	นักเรียนได้ร่วมกันสรุปคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีและสรุปเนื้อหาที่เรียน	2.08	.68	น้อย	4.07	.97	มาก
9	นักเรียนได้ฝึกฝนสมาธิและการกำกับตนเอง	1.92	.45	น้อย	4.29	.75	มาก
10	นักเรียนได้คิดแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน	2.24	.66	น้อย	3.95	.88	มาก
	รวม	2.03	.70	น้อย	4.14	.82	มาก

จากตาราง 8 แสดงให้เห็นว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีค่าเฉลี่ย 2.03 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .70 แสดงว่าสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้มีระดับน้อย ส่วนความต้องการในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีค่าเฉลี่ย 4.14 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .82 แสดงว่าความต้องการในการจัดการเรียนรู้มีระดับมาก

ตาราง 9 สภาพการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ข้อ	รายการ	สภาพการปฏิบัติ		ความเหมาะสม
		\bar{X}	S.D.	
1	คำถามที่ครูได้ยกตัวอย่างสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เรียน	4.23	.78	มาก
2	เนื้อหาที่ครูนำมาจัดการเรียนรู้ มีความน่าสนใจและเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีอย่างน้อยเพียงใด	4.05	.79	มาก
3	นักเรียนสามารถทำใบงานหรือการจัดการเรียนรู้ที่ครูมอบหมายจนสำเร็จทุกครั้ง	3.82	.82	มาก
4	นักเรียนจะเกิดความเข้าใจในบทเรียน ระหว่างที่ครูจัดการเรียนรู้สม่ำเสมอ	3.90	.97	มาก
5	ครูกระตุ้นให้นักเรียนได้ซักถามสิ่งที่สงสัยในการจัดการเรียนรู้	3.95	.86	มาก
6	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการจัดการเรียนรู้	4.08	.81	มาก
7	ครูจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อนักเรียน	4.23	.78	มาก
8	มีการส่งเสริมการคิดเชิงบวกให้กับนักเรียนที่ทำการจัดการเรียนรู้	4.13	.80	มาก
9	มีการให้นักเรียนได้สะท้อนความคิดเพื่อให้นักเรียนกล้าแสดงออก	4.10	.75	มาก
10	มีการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนภายในชั่วโมงเพื่อให้ทราบผลคะแนน	3.95	.89	มาก
รวม		4.04	.82	มาก

จากตาราง 9 สภาพการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีค่าเฉลี่ย 4.04 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .82 แสดงว่า สภาพการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส อยู่ในระดับมาก

จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในส่วนต่างๆสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมในปัจจุบันมีปัญหาหลายด้าน เช่น ด้านเนื้อหาที่มากจนเกินไปแต่เวลาค่อนข้างจำกัดที่จะทำให้การเรียนการสอนได้ทันตามเนื้อหา การจัดการเรียนบางรายชั่วโมงมีเนื้อหาที่ยาก และเนื้อหาค่อนข้างยาก การทำกิจกรรมเดี่ยวนั้นครูต้องเตรียมการสอนเป็นอย่างมาก การวัดและประเมินผล ก่อนเรียน ระหว่างเรียนทำได้ยาก ด้วยเหตุผลด้านเวลา เนื้อหาและความแตกต่างระหว่างนักเรียน นอกจากนี้นักเรียนยังขาดความกระตือรือร้น ขาดความใส่ใจในการเรียนรู้ ขาดแรงจูงใจในการเรียน นักเรียนไม่สามารถที่จะวิเคราะห์หรือการสะท้อนตนเองได้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลพื้นฐานสภาพปัญหาและความต้องการมาพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ต่อไป

ระยะที่ 2 ผลการวิเคราะห์สร้างการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1. ผลการสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพร้อมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่า มี 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุน

1.1 หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มี 2 แนวคิด ดังนี้

1) แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ 3 ขั้นตอน เริ่มต้นด้วย การให้ผู้เรียนมีศีล คือมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตนก่อน ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนมีสมาธิ การมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติและเมื่อกายสามารถควบคุมสติได้จิตใจก็จะสงบแล้วช่วยให้เกิดปัญญาที่แจ่มใส วิธีการเรียนแบบนี้เน้นกระบวนการคิดและความรู้ที่แจ่มใส (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545) มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นศีล ให้ผู้เรียนเลือกกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ศีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ดังพุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า ศีลมีขอบเขตตรงที่ปรากฏทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ประพฤติสบายกาย ใจ และทำให้โลกมีสันติสภาพ โดยการปฏิบัติเน้นการควบคุมตนเอง เห็นได้จากการอาราธนาศีลและศีลไม่ใช่พิธีรีตอง 2. ขั้นกำหนด

สมาธิ เป็นการฝึกขั้นตอนในการควบคุมสติให้ระลึกรู้อยู่กับสมมติใจเพื่อความระลึกรู้แน่วแน่ที่จุดเดียว ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่าจิตศึกษา คือ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความงามความดี โดยทั่วไปบุคคลมีจิตสมาธิอยู่แล้ว โดยธรรมชาติและบุคคลควรฝึกให้เป็นสมาธิด้วย 3. ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากผ่านการฝึกสมาธิระยะหนึ่งจะสามารถระลึกรู้ แน่วแน่ที่จุดเดียวจึงทำให้พิจารณาว่าสถานการณ์ที่เลือกกระทำครั้งแรกนั้นเหมาะสมหรือไม่อะไรผิดอะไรถูกจนสามารถเลือกปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างสมเหตุสมผลในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญาศึกษา เป็นการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆตามสภาวะที่เป็นจริง โดยเน้นการมองเห็นอย่างนั้นจริง ไม่ใช่การคาดคำนวณเอาเองแล้วกำหนดหลักความประพฤติของตน ให้ดำรงความดีไม่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น และขั้นตอนของกิจกรรมการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา มีขั้นตอนดังนี้ นัยน์ปพร แสงนาโก (2555) มีขั้นตอนดังนี้ 1. ขั้นศีล เป็นที่นักเรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย ทางวาจา ให้อยู่ในสภาพมีความเรียบร้อยเป็นปกติ มีวิธีการแสดงออกที่เหมาะสมและมีวินัย ทางกาย วาจา อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ โดยนักเรียนต้องหยุดเล่น หยุดคุย หยุดส่งเสียงดัง เข้าที่นั่งหรือเข้ากลุ่ม พร้อมทั้งร่วมกิจกรรมที่ครูนำมาให้นักเรียนปฏิบัติ ด้วยการสมาทานใช้เวลา 3 นาที ประเมินผลด้วยแบบประเมินพฤติกรรมขั้นศีล โดยมีคะแนนเท่ากับ 15 คะแนน เกณฑ์การให้คะแนน คือ ทำนั้งเหมาะสม การออกเสียง ความตั้งใจ ความถูกต้อง ความพร้อมเพียง

2. ขั้นสมาธิ นักเรียนนั่งแบบพระพุทธรูปปางสมาธิ นักเรียนปฏิบัติ ด้วยการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย โดยนั่ง ขาขวาทับขาซ้าย เอามือซ้ายวางบนตัก ไข่มือขวาวางทับบนมือซ้าย ตั้งกายให้ตรง แต่ไม่เกร็งตัว ตั้งสติให้มั่นรวบรวมจิตใจความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก โดยดักที่ปลายจมูก ลมหายใจเข้า ภาวนาว่า พุทฺธ ในใจ ลมหายใจออกภาวนาว่า โธ ในใจ ภาวนา พุทฺธ-โธ ถือเป็น 1 รอบ ให้นักเรียนปฏิบัติจำนวน 50 รอบ จากนั้นจึงกำหนดในใจว่า อยากเดินหนอ พร้อมกับยกมือขวาขึ้นช้า ๆ คว่าวางบนเข่า ยกมือซ้ายขึ้นช้า ๆ คว่าวางบนเข่า ลืมตาขึ้นช้า ๆ กำหนดในใจว่า เห็นหนอ ต่อจากนั้นจึงเลิกและกล่าวคำแผ่เมตตา การฝึกนั่งสมาธินี้จะฝึกให้ทันต้นชั่วโมงเรียน โดยใช้เวลาครั้งละ 7 นาที ประเมินผลด้วย แบบประเมินพฤติกรรมขั้นสมาธิโดยมีเท่ากับ 15 คะแนน 3. ขั้นปัญญา เป็นขั้นที่นักเรียนมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจเนื้อหา เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดปัญญาขึ้น นักเรียนต้องตั้งใจเรียนรู้ ตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ร่วมกิจกรรมกับครูอย่างสร้างสรรค์ ต้นตัวที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ กล้าถามในเรื่องสงสัยอยากรู้ กล้าตอบ สนใจทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม ในด้านการอ่าน นักเรียนตั้งใจอ่าน จดจ่อในเรื่องที่อ่านและศึกษาค้นคว้าเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง การเขียน นักเรียนเขียนอธิบายถูกต้องตามเนื้อหา เขียนสรุปใจความสำคัญ คิดรอบคอบ ค้นหาคำตอบอย่างมีเหตุผล ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสาระสำคัญ

ของบทเรียนโดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้น ใช้เวลา 50 นาที ประเมินผลจากแบบประเมินพฤติกรรมชั้นปัญญา ประกอบด้วยแบบประเมินพฤติกรรมการทำงานร่วมกัน แบบประเมินผลงานนักเรียนหรือการตรวจใบงานและแบบทดสอบย่อย โดยมีสัดส่วนของคะแนนเท่ากับ 20 : 20 : 15

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการอาศัยความเชื่อที่ว่าคนจะมีปัญญาเกิดจากการได้ฝึกกำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต้องมีร่างกายอยู่ในสภาพที่ปกติ อยู่ในระเบียบวินัย การมีศีล เมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้จิตใจก็จะเกิดความสงบ ช่วยให้อำนาจความคิดที่ความกล้า เกิดปัญญารู้แจ้งขึ้นมา ใช้ปัญญาเป็นตัวจัดปรับทุกอย่างให้ลงตัว ทำให้จัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ดั่งงาม สังคมมีความสุข การจัดการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนมีความพร้อมคือพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม (อธิศีลสิกขา) ด้านจิตใจ (อธิจิตตสิกขา) และด้านปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) แบ่งการจัดการเรียนรู้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นศีล คือ นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอและรับรู้ถึงสิ่งที่ครูผู้สอนกำหนดให้ในการทำกิจกรรมต่างๆในการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ คือ นักเรียนมีความตั้งใจ ในการเรียนและทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา คือ เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความตั้งใจ ผู้เรียนก็สามารถเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหากับกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดให้ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาขึ้นในตนเองในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง

2) แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาที่เน้นการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆ สร้างกระบวนการที่คนใหม่ต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน ความเมตตาและจิตสำนึกต่อส่วนรวม การนำปรัชญาและศาสนธรรมมาพัฒนาจิตฝึกปฏิบัติจนมีสติและเกิดปัญญา การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการรับฟังด้วยใจเปิดกว้าง ซึ่งจะนำไปสู่การรู้จักตัวเอง การหยั่งรู้ ความเปิดกว้างยอมรับความหลากหลายเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ความมีสมดุลภายในมีปัญญาและมีความสุขแท้ ทั้งนี้จากการตระหนักเข้าใจตนเองจะส่งผลให้เกิดความชื่นชมในคุณค่าของประสบการณ์ของผู้อื่นด้วยเช่นกัน การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พร้อมด้วยศีล สมาธิ อันเป็นบาทฐานของการก่อกำเนิดความรู้ที่ถึงพร้อมนั่นคือ ปัญญาที่สามารถมองเห็นสรรพสิ่งตามที่เป็นจริงเห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยง การเปลี่ยนแปลงไหลเลื่อนไม่หยุดนิ่ง เห็นถึงความไม่แน่นอนของชีวิต ที่จะทำให้เรากลับมาเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะ ด้วยสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ เป็นการศึกษาด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยสายตาแห่งความสดใหม่อยู่เสมอ สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล สลักจิตตริธมโอภาส (2553) กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา แบ่งออกเป็น

3 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ขั้นสมาธิ 2. ขั้นคิดและใคร่ครวญ 3. ขั้นสะท้อนความคิด เมธินี วงศ์วานิช รัชมภาภรณ์ (2555) กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ไว้ 5 กระบวนการ ได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมสู่การเรียนรู้ (Check-in) ขั้นที่ 2 สนทนาสนทนา (Dialogue) ขั้นที่ 3 การสะท้อนการเรียนรู้ (Learning reflection) ขั้นที่ 4 การฝึกทบทวน ความรู้ด้วยตนเอง (Check-out) และขั้นที่ 5 การทบทวนความรู้ด้วยการจดบันทึก (Journaling) สุพิชญา โคทวิ (2557) ได้ทำวิจัยการพัฒนาารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อสร้างเสริมจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ 4 ขั้นตอน ได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อม (Check In) ขั้นที่ 2 การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้หรือการเล่าเรื่อง (Conversation) ขั้นที่ 3 การสรุปทบทวน (Conclusion) และขั้นที่ 4 การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) พระมหาสายัณห์ วงศ์สุรินทร์ (2557) การเรียนการสอนตามรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มี 5 ขั้นตอน ได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 การสร้างศรัทธา ขั้นที่ 2 การให้ความรู้ ขั้นที่ 3 การร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นที่ 4 การสะท้อนความคิด และขั้นที่ 5 การนำไปปฏิบัติ Craton (2002) ไม่มีวิธีสอนใดที่เฉพาะอาจจะใช้วิธีการบรรยาย การเล่าเรื่องโดยผู้เรียนหรือการยกข้อความที่พบในบทความขึ้นมากระตุ้นการสะท้อนตนเองเชิง วิพากษ์ของผู้เรียน ครูมีหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและรู้สึก การสร้างสภาพแวดล้อมต้องผสมผสาน ทั้งความรู้ตลอดภัย การสนับสนุนและความรู้สึกถึงพลังอำนาจของผู้เรียน จึงจะทำให้เกิด ความท้าทายผู้เรียนในเรื่องความเชื่อ สมมติฐานและมุมมองของผู้เรียนเอง ในการเลือกยุทธวิธีการ สอนสามารถทำได้ 7 กระบวนการ ดังนี้ 1. การเริ่มต้นด้วยเหตุการณ์กระตุ้นผู้เรียน (Activation Event) 2. การตั้งสมมติฐาน อาจจะใช้การถามเชิงวิพากษ์ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบหรือการใช้ประสบการณ์ส่วนบุคคล 3. การสะท้อนตนเองเชิงวิพากษ์ (Critical Reflection) 4. การเปิด กว้างต่อความหลากหลาย (Openness Alternatives) 5. การอภิปราย (Discourse) 6. การทบทวนและปรับสมมติฐานและมุมมองและ 7. การนำสมมติฐานและมุมมองที่ปรับแล้ว ไปใช้ Haynes (2005) ได้รวบรวมแนวทางในการน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญตามแนวคิดจิตตปัญญา ศึกษา มีกระบวนการเรียนไว้ 7 ขั้นตอน ได้ดังนี้ 1. การฝึกสมาธิก่อนเรียน 2. การตั้งคำถาม 3. การฟังอย่างลึกซึ้ง 4. การพิจารณาไตร่ตรอง 5. การเดินด้วยปัญหา 6. การมุ่งเน้นความสนใจ และ 7. การใส่ใจพิจารณาทางภาษา ฆนัท ธาตุทอง (2552) ก็ได้นำหลักการตามแนวคิด จิตตปัญญา คือ หลักจิตตปัญญา 7 หรือ 7 C's ดังนี้ 1. การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) กิจกรรมตามหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เช่น 1. การสงบนิ่งก่อน ทำกิจกรรม 2. สนทนาสนทนา 3. การพิจารณาเรื่องราว บทกวี หรือสิ่งต่าง ๆ ด้วยความสงบ 4. การทบทวนในสิ่งที่เรารู้มาหรือจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ 5. การหยุดใคร่ครวญและบันทึก

การเรียนรู้หลังจากทำกิจกรรม 2. ความรักความเมตตา (Compassion) ที่มีต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญา ได้แก่ 1. บรรยากาศของความรักความเมตตาจะช่วยสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยเพราะมีความไว้วางใจ เข้าใจ รับฟังและยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนกล้าเปิดเผยตัวตนความรู้สึกและความคิดของตนเอง โดยไม่รู้สึกร้ออาย

2. เป็นบรรยากาศของความสัมพันธ์ด้วยความรักความเมตตาอย่างบริสุทธิ์ใจที่อยู่บนพื้นฐานของการยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3. เป็นบรรยากาศที่เป็นมิตร เปิดกว้าง ยอมรับ ไม่ตัดสิน ถูกผิด ทำให้ผู้เรียนไม่เครียดหรือเกิดความกดดัน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ 4. บรรยากาศของความรักความเมตตา ความเข้าใจ ความไว้วางใจ การเกื้อหนุนซึ่งกันและกันทำให้มีความรู้สึกที่ดีในเชิงบวก เกิดขึ้นในตนเอง 3. การเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) 1. การช่วยให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ในกระบวนการเข้ากับชีวิตได้ นำไปสู่การทำให้กระบวนการเข้ามาสู่ภายใน (Internalization) บูรณาการสู่วิถีชีวิตซึ่งตรงกับข้อสรุปจากการศึกษาในต่างประเทศว่าการที่ผู้เรียนได้ใคร่ครวญพิจารณาและสนทนากับเพื่อนในกระบวนการ 2. การเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงและลดช่องว่างระหว่างผู้เข้าร่วมกระบวนการด้วยตนเอง และระหว่างกระบวนการกับผู้เข้าร่วมกระบวนการ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ สนับสนุนและมีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันได้อย่างเต็มที่ 3. การเชื่อมโยงกับชุมชนและธรรมชาติ เช่น การเข้าไปเรียนรู้วิถีชีวิตในชุมชนการทำงานอาสาสมัครและการปฏิบัตินิเวศภavana ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น 4. การเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและมีความสมดุลอย่างแท้จริง 4. การเผชิญความจริง (Confrontation Reality) คือ 1. ความเป็นจริงในตนเอง 2. การเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินเดิมของตน 5. ความต่อเนื่อง (Continuity) คือ 1. ความต่อเนื่องลึ้นไหลของกระบวนการในการจัดกระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้งที่มีจังหวะขึ้นในการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน การเข้าสู่กระบวนการหลักและการสรุปการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ตลอดกระบวนการควรมีความต่อเนื่องลึ้นไหล ที่ช่วยให้เกิดพลังพลวัตในการเรียนรู้ตัวอย่าง 2. จัดกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละครั้งให้มีความต่อเนื่องสอดรับกันและส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบและในชีวิตประจำวัน 6. ความมุ่งมั่น (Commitment) คือ 1. เกิดจากความต้องการของตนเองที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง 2. เกิดจากการสร้างสถานการณ์ที่มีเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการตระหนักหรือมองเห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงตนเอง 3. เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ลดการยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ทำให้มองเห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างจริงจัง และ 7. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) คือ 1. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ก่อตัวขึ้น เป็นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ อย่างลึกซึ้งขึ้นได้ เนื่องจากมีบรรยากาศที่เปิดกว้าง สามารถเปิดเผยและสำรวจตนเอง บนพื้นฐาน

ของการยอมรับซึ่งกันและกันและการเกื้อหนุนเป็นกำลังใจให้แก่กันและกันในพื้นที่แห่งความรัก ความเมตตาและมิตรภาพ 2. ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนได้นำประสบการณ์การเรียนรู้และบทเรียนจากชีวิตของตนเข้ามาสู่กระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันทั้งประสบการณ์ที่มีความสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนขึ้นในประเด็นนั้นๆ และประสบการณ์ที่แตกต่างขัดแย้ง ที่กระตุ้นให้เกิดการทบทวนมุมมอง ความรู้สึกและพฤติกรรมเดิมของตนจากการได้สัมผัสถึงแง่มุมความเป็นจริงที่แตกต่างออกไป 3. ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกกลุ่ม ระหว่างการดำเนินกระบวนการคือภาพจำลองของสังคมและชีวิตจริง ที่สะท้อนความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งทำให้เกิดได้ทั้งความขัดแย้ง และการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน 4. ความรู้สึกเป็นชุมชนที่มีเป้าหมาย ความสนใจและอุดมการณ์ร่วมกันทำให้สมาชิกกลุ่มมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตตามอุดมการณ์ร่วม มีความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตัวเองมากขึ้น ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงหรือตัวอย่างของเพื่อนในกลุ่มทั้งในแง่การได้เห็นแบบอย่าง ได้รับแรงบันดาลใจ เกิดความมั่นใจว่าการเปลี่ยนแปลงสามารถเกิดขึ้นได้จริง ได้กำลังใจจากกันและกัน และเกิดการเทียบเคียง ประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงของตนกับเพื่อน ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการของการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันของตน

สรุปได้ว่า แนวคิดจิตตปัญญาศึกษามีความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ สามารถนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาจัดการศึกษา กระบวนการจัดการเรียนรู้มีหลายแนวทางและหลายขั้นตอนที่ผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียน สามารถทำได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) 2. การนั่งสมาธิอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) 3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation)

1.2 วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยมีคุณลักษณะ 4 ด้าน ดังนี้

1.2.1 ความรับผิดชอบ หมายถึง การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียด รอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียน และการปฏิบัติงาน ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น

1.2.2 ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง พุทความจริงทั้งต่อหน้าและลับหลัง ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตในการสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน ไม่ลักขโมยของผู้อื่น รักษาประโยชน์ส่วนรวมของ

สถานศึกษาไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่นและไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง

1.2.3 ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงานท้าทาย กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน เชื่อว่าตนเองเป็นคนดีของสังคมได้และมีความพยายามที่จะทำความดี

1.2.4 ความมีวินัย หมายถึง ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตามกติกากฎและข้อตกลงของสถานศึกษา แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ ทำงานส่งตามที่กำหนด มีการวางแผนในการทำงาน รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาและเข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด

1.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มี 5 ขั้นตอน ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อม การปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน เตรียมบุคลิกภาพของครูให้เป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในห้องเรียนให้เหมาะสม สงบ เย็น โดยการให้นักเรียนมีสติอยู่กับตัว ครูและนักเรียนทำข้อตกลงร่วมกันตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ขั้นที่ 2 สมาธิ นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ เป็นงานกลุ่มและงานเดี่ยวตามที่ครูผู้สอนให้นักเรียนได้ทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 การสะท้อนความคิด การรับฟังจากสิ่งที่ได้เรียน ผู้สอนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร ผู้ฟังจะตั้งใจฟังในสิ่งที่ผู้เรียนคนอื่นได้กล่าวถึงในสิ่งที่ได้เรียน มามีการให้เกียรติผู้เรียน เพื่อนให้เกียรติเพื่อน

ขั้นที่ 4 ปัญญา การจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่ตั้งใจเรียนรู้ร่วมกิจกรรมกับครู มีความคิดอย่างสร้างสรรค์ ตื่นตัวที่จะเรียนตลอดเวลา เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ กล้าถามในเรื่องสงสัยอยากรู้ กล้าตอบ สนใจทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม

ขั้นที่ 5 การประเมินผล การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การสรุปผลที่ได้จากปฏิบัติ นำข้อมูลที่ได้นำมาประเมินจากการเรียนรู้โดยให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ลงในสมุดที่ครูผู้สอนมอบให้นักเรียน

1.4 ระบบสังคม

1.4.1 บทบาทของครูผู้สอนในการส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
ควรมีการจัดกระบวนการเรียนดังนี้

1.4.1.1 จัดหาข้อมูลในแต่ละหัวข้อของการเรียนในการบรรยายและมีกรใช้
สื่อเพื่อกิจกรรมการเรียนการสอนต่างที่มีความเหมาะสมกับนักเรียน

1.4.1.2 จัดการหาแหล่งให้ความรู้ให้แก่ นักเรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม
เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ตามได้

1.4.1.3 ช่วยให้นักเรียนในกระประเมินความต้องการและประเมินความตาม
เนื้อหาของนักเรียนแต่ละคนจะได้รู้ในความเป็นพลเมืองดี

1.4.1.4 ประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน

1.4.1.5 จัดแหล่งข้อมูลต่างๆหรือข้อมูลที่เชื่อถือได้ ในการจัดการเรียนแต่
ละเรื่องที่กำหนดให้การประเมินตามที่ต้องการ

1.4.1.6 พัฒนาให้นักเรียนเกิดทัศนคติในแง่บวก

1.4.1.7 จัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีการประเมินความต้องการและมีการ
ประเมินผลอย่างต่อเนื่องให้ทำหน้าที่ผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ทั้งในห้องเรียนและ
เมื่อเรียนจบแต่ละบทเรียน

1.4.2 บทบาทนักเรียน

1.4.2.1 มีความเข้าใจถึงความแตกต่างของบุคคลในด้านความคิดและทักษะ
ที่จำเป็นในการเรียนรู้ ระหว่างเรียนครูมีหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ นักเรียนต้องสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองจึง
จะสามารถพัฒนาความเข้าใจของนักเรียน

1.4.2.2 นักเรียนมีการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน เพื่อที่จะให้บุคคล
เหล่านั้นเป็นผู้สะท้อนให้ทราบถึงความต้องการในการเรียนรู้ การวางแผนการจัดการเรียนของ
นักเรียนรวมทั้งการช่วยเหลือผู้อื่น ตลอดจนการได้รับความช่วยเหลือกลับจากบุคคลเหล่านั้น

1.4.2.3 มีแนวคิดเป็นของตนเอง ไม่ขึ้นกับผู้ใดและสามารถตัดสินใจในการ
แสดงความคิดเห็น สามารถควบคุมตนเองได้

1.4.2.4 นักเรียนสามารถวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้อย่างแท้จริง
โดยนักเรียนมีความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.4.2.5 นักเรียนสามารถเชื่อมความสัมพันธ์เพื่อขอความช่วยเหลือหรือ
คำปรึกษาจากผู้อื่นได้

1.4.2.6 มีความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำผลจากข้อมูลที่
ค้นพบไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

1.4.2.7 นักเรียนมีความสามารถในการแสวงหาบุคคลและแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่แตกต่างได้

1.5 หลักการตอบสนอง

1.5.1 การสร้างแรงจูงใจภายใน มีความอยากเรียนรู้ อยากค้นพบในสิ่งที่นักเรียนสามารถที่จะแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

1.5.2 การพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ภายในห้องเรียน

1.5.3 นักเรียนมีความสามารถในการกล้าแสดงความคิดเห็นให้เพื่อน ๆ ในชั้นเรียนได้รับข่าวสารที่นักเรียนเตรียมพร้อม

1.5.4 นักเรียนมีความรับผิดชอบในการนำเสนอผลงานที่ได้รับมอบหมายจากครูผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียนได้ออกมานำเสนอผลงาน

1.5.6 นักเรียนมีการแต่งกายเรียบร้อยในขณะที่มาเรียนและพูดสุภาพในหน้าชั้นเรียน

1.5.7 นักเรียนได้รับคำชมเชยทั้งจากครูผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน

1.6 ระบบสนับสนุน

เป็นการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งเรื่องหลักสูตรสถานศึกษา งบประมาณ การบริหารจัดการชั้นเรียน เพื่อให้มีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ รวมถึงครอบครัวและผู้ปกครองที่ต้องดูแลเอาใจใส่นักเรียนให้ตั้งใจ ใฝ่เรียนรู้

2. ผลการตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

พหุบัณฑิต ชีวะ

ตาราง 10 ผลการประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ข้อ	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ความเหมาะสม
แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบ				
1	แนวคิดพื้นฐานมีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่ายและ น่าเชื่อถือ	4.00	.71	มาก
2	แนวคิดพื้นฐานมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับ องค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ	4.00	1.00	มาก
3	แนวคิดพื้นฐานเหมาะสมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อ ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับ นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ	3.80	1.30	มาก
4	แนวคิดพื้นฐานสามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนด แนวทางในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและ ศีลธรรมอย่างเหมาะสม	3.80	.84	มาก
วัตถุประสงค์ของรูปแบบ				
5	วัตถุประสงค์มีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่าย และ น่าเชื่อถือ	4.00	.71	มาก
6	วัตถุประสงค์มีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับองค์ประกอบ อื่น ๆ ของรูปแบบ	3.80	1.10	มาก
7	วัตถุประสงค์เหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชา หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม	4.00	.71	มาก
8	วัตถุประสงค์สามารถนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ได้อย่าง เหมาะสม	4.00	.71	มาก
กระบวนการจัดการเรียนรู้ของรูปแบบ				
9	กระบวนการจัดการเรียนรู้มีความชัดเจน กระชับ เข้าใจ ง่ายและน่าเชื่อถือ	4.20	.45	มาก

ตาราง 10 (ต่อ)

ข้อ	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ความเหมาะสม
10	กระบวนการจัดการเรียนรู้มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ	4.00	.71	มาก
11	กระบวนการจัดการเรียนรู้เหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม	4.00	1.00	มาก
12	กระบวนการจัดการเรียนรู้สามารถนำไปออกแบบการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม	4.20	.84	มาก
ระบบสังคมของรูปแบบ				
13	ระบบสังคมมีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่าย และน่าเชื่อถือ	4.00	.71	มาก
14	ระบบสังคมมีความเกี่ยวข้องกับ องค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ	4.00	1.00	มาก
15	ระบบสังคมเหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม	4.20	.84	มาก
16	ระบบสังคม สามารถนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้อย่างเหมาะสม	4.00	1.00	มาก
หลักการตอบสนองของรูปแบบ				
17	หลักการตอบสนองมีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่ายและน่าเชื่อถือ	4.00	.71	มาก
18	หลักการตอบสนองมีความเกี่ยวข้องกับ องค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ	4.20	.84	มาก
19	หลักการตอบสนองเหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม	4.20	.84	มาก
20	หลักการตอบสนองสามารถนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้อย่างเหมาะสม	3.80	.84	มาก

ตาราง 10 (ต่อ)

ข้อ	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ความเหมาะสม
ระบบสนับสนุนของรูปแบบ				
21	ระบบสนับสนุนมีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่ายและ น่าเชื่อถือ	4.00	.45	มาก
22	ระบบสนับสนุนมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับ องค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ	3.80	1.10	มาก
23	ระบบสนับสนุนเหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชา หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม	4.00	.71	มาก
24	ระบบสนับสนุนสามารถนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริง ได้อย่างเหมาะสม	4.00	.71	มาก
รวมค่าเฉลี่ย		4.01	.82	มาก

จากตาราง 10 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมระดับมาก

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผู้วิจัยได้นำไปแก้ไขปรับปรุงของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อให้รูปแบบนั้นกระชับให้เหมาะสม ปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้จากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี รายละเอียดทั้ง 6 องค์ประกอบที่แก้ไขสมบูรณ์ มีดังนี้

1. หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กล่าวถึง หลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นส่วนที่นำมากำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ การประเมินผลประสิทธิภาพของการดำเนินงานในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกอบด้วย 1) การจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและ

ศีลธรรมตามแนวทางหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ 2) ข้อมูลพื้นฐาน สภาพการจัดการเรียน การสอน สภาพปัญหา ความต้องการความสนใจและแนวทางการพัฒนาของครูผู้สอน 3) แนวคิด การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี 4) แนวคิด ตำรา เอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขและ แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและ 5) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบ ของ Joyce, Weil และ Calhoun (2011)

2. วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยมีคุณลักษณะ 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความรับผิดชอบ 2) ด้านความ ซื่อสัตย์สุจริต 3) ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง 4) ด้านความมีวินัย

3. กระบวนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตาม หลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มี 5 ขั้นตอน ได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

4. ระบบสังคม หมายถึง บทบาทผู้สอนและนักเรียนต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ ซึงกันและกัน ซึ่งผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างบรรยากาศ ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาร่วมกับกำหนดกติกาในชั้นเรียนให้ปฏิบัติต่อกันแบบกัลยาณมิตร เสริมแรงกันและ กันและสุนทรียสนทนาสร้างความพร้อมให้กับผู้เรียนก่อนเรียน บรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความรัก ความเมตตา คิดบวก คำพูดชมเชย

5. หลักการตอบสนอง หมายถึง ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยการเสริมแรงทางสังคม ด้านการให้รางวัล การชมเชย การแสดงการยอมรับ การยกย่อง แก่นักเรียนที่แสดงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี

6. ระบบสนับสนุน หมายถึง เตรียมแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนมี ต้นแบบของความเป็นพลเมืองดี ได้แก่ ต้นแบบบุคคลที่เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติหรือของโลก หรือขาดกร่วมถึงสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต IT เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มของ นักเรียน

ระยะที่ 3 ผลการวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ ไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตร วิชาชีพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 ผลการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบ การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับ นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปรากฏดังตาราง 11

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
ของนักเรียนที่เรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความเหมาะสม
ด้านความรับผิดชอบ		3.91	.73	มาก
1	การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา	4.07	.84	มาก
2	ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้	4.14	.74	มาก
3	ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ	3.72	.70	มาก
4	ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ	4.07	.88	มาก
5	ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด	3.69	.66	มาก
6	มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน	3.41	.73	ปานกลาง
7	ยอมรับผลการกระทำของตนเอง	3.76	.51	มาก
8	ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น	4.38	.73	มาก
ด้านความซื่อสัตย์สุจริต		3.94	.93	มาก
1	พูดความจริงทั้งต่อหน้าและหลัง	4.21	.94	มาก
2	ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ	4.34	.81	มาก
3	ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง	4.66	.77	มาก
4	ไม่ทุจริตในการสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน	3.76	.58	มาก
5	ไม่ลักขโมยของผู้อื่น	3.62	1.05	มาก
6	รักษาประโยชน์ส่วนรวมของสถานศึกษา	3.59	1.12	มาก
7	ไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่น	3.62	1.29	มาก
8	ไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง	3.69	.85	มาก
ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง		3.86	.85	มาก
1	กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล	3.69	1.00	มาก
2	กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง	3.66	.86	มาก
3	กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด	4.17	.89	มาก
4	เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงานท้าทาย	4.17	1.00	มาก
5	กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง	3.62	.78	มาก

ตาราง 11 (ต่อ)

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	\bar{X}	S.D.	ระดับความเหมาะสม
6	มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน	4.10	.72	มาก
7	เชื่อว่าตนเองเป็นคนดีของสังคมได้	3.72	.70	มาก
8	มีความพยายามที่จะทำความดี	3.76	.83	มาก
<u>ด้านความมีวินัย</u>		3.88	.75	มาก
1	ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย	3.69	.66	มาก
2	ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม	3.55	.91	มาก
3	ปฏิบัติตามกติกาและข้อตกลงของสถานศึกษา	3.76	.51	มาก
4	แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ	4.38	.73	มาก
5	ทำงานส่งตามที่กำหนด	4.21	.94	มาก
6	มีการวางแผนในการทำงาน	3.62	.78	มาก
7	รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา	4.14	.74	มาก
8	เข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด	3.72	.70	มาก
	เฉลี่ย	3.90	.81	มาก

จากตาราง 11 พบว่า ผลการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนที่เรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ย 3.91 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .73 มีการประเมินด้านความรับผิดชอบของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ด้านความซื่อสัตย์สุจริต มีค่าเฉลี่ย 3.94 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .93 มีการประเมินด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง มีค่าเฉลี่ย 3.86 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .85 มีการประเมินด้านความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ด้านความมีวินัย มีค่าเฉลี่ย 3.88 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .75 มีการประเมินด้านความมีวินัยของนักเรียนอยู่ในระดับมากและโดยรวมพบว่าการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมีค่าเฉลี่ย 3.90 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .81 มีการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอยู่ในระดับมาก

3.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 29 คน โดยใช้ t-test แบบ Dependent Sample ปรากฏดังตาราง 12

ตาราง 12 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

คะแนนทดสอบ	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน	40	28.17	1.26	32.143*	.05
หลังเรียน	40	35.93	1.31		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 12 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จำนวน 29 คน ที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปรากฏดังตาราง 13

พหุบัณฑิต ชีวะ

ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน
หลังจากเรียนต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะ
ของความ เป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ข้อ	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ความพึงพอใจ
ด้านบรรยากาศ		4.00	.83	มาก
1	เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	3.79	.88	มาก
2	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่ม	3.93	.96	มาก
3	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน	3.97	.82	มาก
4	เปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ	4.07	.80	มาก
5	กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดที่หลากหลาย	4.14	.83	มาก
6	มีบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร	4.03	.82	มาก
7	ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.03	.78	มาก
8	นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาในชั้นเรียน	4.00	.71	มาก
ด้านกิจกรรมการเรียน		3.99	.85	มาก
9	กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา	3.79	.86	มาก
10	ให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดระหว่างกันและกัน	3.93	.96	มาก
11	กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยฝึกการคิดและตัดสินใจ	3.97	.82	มาก
12	กิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้นักเรียนกล้าคิดกล้าตอบ	4.07	.80	มาก
13	ให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น	3.93	.96	มาก
14	มีตัวอย่างบุคคลที่เป็นต้นแบบที่ดี	3.97	.82	มาก
15	ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน	4.07	.80	มาก
16	มีสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัยต่อการเรียน	4.14	.83	มาก
17	มีการประเมินผลที่ยุติธรรม	4.03	.82	มาก
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ		3.99	.85	มาก
18	การจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย	3.79	.86	มาก
19	การจัดการเรียนรู้ทำให้จำเนื้อหาได้นาน	3.93	.96	มาก

ตาราง 13 (ต่อ)

ข้อ	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ความพึงพอใจ
20	การจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจ ด้วยตนเองได้	3.97	.82	มาก
21	การจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ใน วิชาอื่น ๆ	4.07	.80	มาก
22	การจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดที่ สูงขึ้น	4.14	.83	มาก
23	การจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนตัดสินใจโดยใช้เหตุผล	4.03	.82	มาก
24	การจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจและรู้จักเพื่อนมากขึ้น	4.03	.78	มาก
25	การเรียนการสอนนี้ทำให้ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น	3.93	.96	มาก
	เฉลี่ย	3.99	.84	มาก

จากตาราง 13 ผลการประเมินแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบ การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับ นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มี 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านบรรยากาศ มีค่าเฉลี่ย 4.00 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .83 มีระดับด้านบรรยากาศอยู่ในระดับมาก ด้านกิจกรรมการเรียน มีค่าเฉลี่ย 3.99 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .85 มีระดับด้านกิจกรรมการเรียนอยู่ในระดับมาก ด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีค่าเฉลี่ย 3.99 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .85 มีระดับด้านประโยชน์ที่ ได้รับอยู่ในระดับมากและโดยรวมพบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ ไตรสิกขาพลัส มีค่าเฉลี่ย 3.99 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .84 แสดงว่าความพึงพอใจของ นักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส อยู่ในระดับมาก

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ
3. เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ
 - 3.1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ
 - 3.2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ
 - 3.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

สรุปผล

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ สรุปผลได้ ดังนี้

1. การศึกษา สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีค่าเฉลี่ย 2.03 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .70 แสดงว่าสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้มีระดับน้อย ส่วนความต้องการในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีค่าเฉลี่ย 4.14 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .82 แสดงว่าความต้องการในการจัดการเรียนรู้มีระดับมาก และสภาพการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีค่าเฉลี่ย 4.04 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .82 แสดงว่า สภาพการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส อยู่ในระดับมาก เนื้อหาในการจัด การเรียนนั้นมีจำนวนมาก มีเวลาในการจัดการเรียนการสอน การทำกิจกรรมกลุ่มและเดี่ยว ครูยังไม่ได้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดีพอ อาจไม่สอดคล้องกับ ความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล ด้านปัญหาของนักเรียนนั้น นักเรียนยังขาดความ กระตือรือร้น ขาดหลักเป้าหมายในการเรียนรู้ ขาดความสนใจใฝ่รู้ ขาดแรงจูงใจในการเรียน นักเรียนไม่สามารถวิเคราะห์และสะท้อนตนเองได้ การจัดเรียนรู้สถาบันการศึกษาอยู่ใกล้กลางเมือง จึงทำให้มีอุปสรรคด้านเสียง ทั้งในภายในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพราะสถาบันอาชีวศึกษา มีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสายอาชีพให้กับนักเรียนที่มีสิทธิในการศึกษาตามความต้องการของตนได้ แล้วยังสามารถนำความรู้ที่ได้ไปทำงานที่ตนเองชอบ ครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้บางสถาบัน ไม่สำเร็จการศึกษาตามวุฒิ จึงทำให้นักเรียนเรียนรู้ไม่เต็มศักยภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงต่ำ และไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในการเรียนหรือใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่า แนวคิด ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา หมายถึง เป็นการอาศัยความเชื่อที่ว่า คนจะมีปัญหาเกิดจากการได้ฝึกกำลังใจให้แน่น มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่นนั้นก็ต้องมีร่างกาย

อยู่ในสภาพที่ปกติ อยู่ในระเบียบวินัย การมีศีล เมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้ จิตใจก็จะเกิดความสงบ ช่วยให้อำนาจความคิดที่ความกล้า เกิดปัญญาแจ่มขึ้นมา ใช้ปัญญาเป็นตัวจัดปรับทุกอย่างให้ลงตัว ทำให้จัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีความสุข การจัดการเรียนรู้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) ขั้นศีล (อธิศีลสิกขา) 2) ขั้นสมาธิ (อธิจิตตสิกขา) และ 3) ขั้นปัญญา (อธิปัญญาสิกขา)

2. แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเอง โดยเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักและความเมตตา อ่อนน้อมถ่อมตน เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่อยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด มี 3 ลักษณะ 1) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) 2.) การน้อมสัจใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) 3) การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation)

2. การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยอาศัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของ Joyce, Weil and Calhoun จำนวน 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 5 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นสมาธิ ขั้นปัญญา ขั้นสะท้อนความคิด และขั้นประเมินผล 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนองและ 6) ระบบสนับสนุน และส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ความรับผิดชอบ 2) ความซื่อสัตย์สุจริต 3) ความเชื่อมั่นในตนเอง 4) ความมีวินัย โดยผู้วิจัยตั้งชื่อรูปแบบนี้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส

3. ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ดังนี้

3.1 แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาพลัส ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความมีวินัย โดยรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ย 3.90 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .81 แสดงว่าการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอยู่ในระดับมาก

3.2 นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ ไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตร วิชาชีพ พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

การพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีประเด็นที่ต้องนำมาอภิปราย ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนมุ่งเน้นให้ความรู้ เนื้อหาที่มีจำนวนมากและเนื้อหาค่อนข้างยาก เวลาเรียนมีการจำกัดในการเรียนการสอน กิจกรรม ทั้งกลุ่มและเดี่ยวครูไม่สามารถที่ออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พอแก่นักเรียน ครูผู้สอนจะเน้นการเรียนการสอนโดยวิธีการสอนแบบการบรรยาย ซึ่งขาดความหลากหลายในกระบวนการเรียนรู้ต่อนักเรียน เน้นให้มีการสอนเสร็จภายในชั่วโมงของการจัดการเรียนรู้ อาจทำให้นักเรียนไม่สามารถบรรยายรายงานหน้าชั้นเรียนเพื่อทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ครูผู้สอนนำมาจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้จะเป็นการจัดการเรียนรู้โดยทั่วไป เช่น ช้้นนำ ช้้นสอน และช้้นสรุป นอกจากนั้นยังใช้จัดการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยใช้กระบวนการ GPAS 5 Steps การจัดการเรียนในบริเวณโดยรอบ อาจจะมีเสียงรบกวนขณะที่ยเรียน ซึ่งเกิดจากหน่วยงานของสถานศึกษานั้น เป็นหน่วยงานสายอาชีวศึกษาจะมีเสียงรบกวนเสียงจากการเรียนแผนกช่างยนต์ แผนกไฟฟ้า หรือการจัดการเรียนรู้สาขาอื่น และสถานศึกษาอยู่ใกล้ถนนสายหลักในการเดินทางจากหน่วยงานที่ต้องการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ จึงทำให้มีสภาพบรรยากาศที่ไม่ค่อยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ได้เต็มที่ สภาพปัญหาของนักเรียนนั้น นักเรียนยังขาดความกระตือรือร้น ไม่มีเป้าหมายในการเรียนรู้ ขาดความสนใจในการเรียน ขาดแรงจูงใจในการสร้างองค์ความรู้ นักเรียนไม่มีความสามารถในการที่จะวิเคราะห์และสะท้อนผลจากการเรียน ความต้องการในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เป็นการเน้นให้นักเรียนทบทวนความรู้ต่อภาคการศึกษานั้น ๆ สำหรับนักเรียนที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม มีการแทรกข้อสอบในการเรียนแต่ละชั่วโมง ใช้ใบงาน ใบความรู้เพิ่มเติมจึงจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง โดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอน ให้มีการสร้างกัลยาณมิตรทั้งนักเรียนและครูผู้สอนให้เป็นกันเอง ทั้งในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ให้นักเรียนมีการสะท้อนความคิดของตนเอง ให้นักเรียนได้กล้าแสดงออกถึงความสำคัญของ

การจัดการเรียนรู้ มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนภายในชั่วโมง ใบบงานและกิจกรรมเสริมทักษะให้เหมาะสมภายในชั่วโมงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจิตราภรณ์ วงศ์คำจันทร์ (2556) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพจิตทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี พบว่า ผู้สอนไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่แน่นอน ยังเน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นแบบบรรยาย มีการแบ่งกลุ่มนักเรียนให้ร่วมกันอภิปรายเป็นจำนวนมาก แต่ไม่มีขั้นตอนการสอนอย่างชัดเจน ผู้สอนต้องการให้มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ที่จะช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เป็นคนดี มีความรับผิดชอบ สนใจกระตือรือร้น

ในการเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hart (2004) ได้รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับจิตปัญญาศึกษา ที่มีผลกระทบต่อ การเรียนรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนและสรุปว่าครูผู้สอนทุกระดับการศึกษาตั้งแต่ ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา สามารถนำแนวคิดจิตปัญญาศึกษาไปบูรณาการกับหลักสูตรที่มีอยู่ หรือจัดทำเป็นหลักสูตรเฉพาะขึ้นมา ซึ่งจิตปัญญาศึกษาเป็นวิถีทางหนึ่งที่ทำให้ได้มาซึ่งความรู้และ ทำให้เกิดความรู้และฉลาด เพิ่มความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างร่างกายและจิตใจ ทำให้ร่างกาย ผ่อนคลายและมีผลต่อทักษะการคิด ทำให้มีความตั้งใจอย่างลึก ทำให้เพิ่มความเข้าใจตนเองและคน อื่นและโลก ทำให้ตระหนักรู้ข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ในจิตสำนึก เพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ การคิด สร้างสรรค์ และญาณทัศนะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Miller และคณะ (2005) ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติแนวคิดจิตปัญญาศึกษาในระบบการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้จิตปัญญาศึกษา เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ภายในตนเองที่จะช่วยให้นักศึกษาที่มีความเครียด ความทุกข์ในชีวิต เมื่อได้รับการสอนจะทำให้มีความเบิกบานและมีความสุข ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่จะต้องสอนการ ปฏิบัติสมาธิเพื่อให้เรียนรู้ภายในตนเองและสอดคล้องกับงานวิจัยของ Seitz (2009) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการจิตตปัญญาศึกษา : การเรียนรู้แบบลึกซึ้ง ผลการศึกษาพบว่า การใช้กระบวนการ จิตตปัญญาส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและช่วยพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ การวิเคราะห์ และความสามารถในการแก้ปัญหา ทั้งยังส่งผลต่อการพัฒนาด้านอารมณ์ การยอมรับตนเองและ สังคม นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนสามารถฟังอย่างลึกซึ้ง ประทับใจและเข้าใจ มีความสามารถในการเรียนรู้ร่วมกัน ยอมรับนับถือตนเองและสังคม

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีเพื่อนำไปใช้ในการ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา ได้แนวคิด 2 อย่าง ได้แก่ 1) แนวคิดการจัดการ เรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการอาศัยความเชื่อที่ว่าคนจะมีปัญญาเกิดจากการได้ฝึกกำลังใจ ให้แน่น มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่นนั้นก็ต้องมีร่างกายอยู่ในสภาพที่ปกติ อยู่ในระเบียบวินัย การมีศีล เมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้ จิตใจก็จะเกิดความสงบ ช่วยให้งำลั้งความคิดที่ ความกล้า เกิดปัญญารู้แจ้งขึ้นมา ใช้ปัญญาเป็นตัวจัดปรับทุกอย่างให้ลงตัว ทำให้จัดการกับ

สิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีความสุข การจัดการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนมีความพร้อมคือพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม (อธิศีลสิกขา) ด้านจิตใจ (อธิจิตตสิกขา) และด้านปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) แบ่งการจัดการเรียนรู้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นศีล คือ นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอและรับรู้ถึงสิ่งที่ครูผู้สอนกำหนดให้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ คือ นักเรียนมีความตั้งใจ ในการเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา คือ เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความตั้งใจ ผู้เรียนก็สามารถเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหากับกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดให้ได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญญาขึ้นในตนเองในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง

2) แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ สามารถนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาจัดการศึกษา โดยวิธีการนำไปใช้ในการดำเนินการสอนหรือการจัดกิจกรรม ซึ่งแนวทางของกระบวนการจัดการเรียนรู้มีหลายแนวทางและหลายขั้นตอนที่ผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน สามารถทำได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) หมายถึง ฟังด้วยหัวใจ ด้วยความตั้งใจ อย่างสัมผัสได้ถึงความละเอียดของสิ่งที่เราฟังอย่างลึกซึ้งด้วยจิตที่ตั้งมั่น ในที่นี้ ยังหมายถึงการรับรู้ในทางอื่นด้วย เช่น การมอง การอ่าน การสัมผัส เป็นต้น 2. การน้อมสัจใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้งประกอบกับประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตในทางอื่น ๆ เมื่อเข้ามาสู่ใจแล้ว มีการน้อมนำมาคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยความสงบเย็นของจิตใจเป็นพื้นฐาน จากนั้นก็ลงนำไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริงก็จะเป็นพอกพูนความรู้เพิ่มขึ้นในอีกระดับหนึ่ง 3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) การปฏิบัติธรรมหรือการภาวนา คือ การเฝ้ามองดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิตนั่นคือการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ ความบีบคั้นที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงและสภาวะของการเป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัยที่เลื่อนไหลต่อเนื่องจากการปฏิบัติภาวนาฝึกสังเกตรวมของจิต จะทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก เห็นความเป็นจริงที่พ้นไปจากอำนาจแห่งตัวตนของตน ที่หาได้มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นเพียงการเห็นผิดไปของจิตเพียงเท่านั้น

จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ด้วยการสัมภาษณ์ครูผู้สอน แบบสอบถามนักเรียน และแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ผู้วิจัยจึงได้องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางของ Joyce, Weil และ Calhoun (2011) ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและแนวคิดจิตตปัญญา

- ศึกษา 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ประกอบด้วย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อมั่นในตนเอง และความมีวินัย
- 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด และขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล
- 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุน

2. การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ พบว่า การสังเคราะห์ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี มีองค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ

1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด และขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนองและ 6) ระบบสนับสนุน เป็นไปตามกรอบของ องค์ประกอบรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Joyce, Weil และ Calhoun (2011) ที่เสนอแนะไว้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเหมาะสมนั้นควรมี องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้บรรลุประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ด้วย การตอบสนองและการปรับตัวของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ที่มีสมรรถนะและความสะดวกเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ มีความสอดคล้องกับวิद्या ประชากร และประสาท เนืองเฉลิม (2559) การสอนเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนที่จะต้องมีความ สอดคล้องและความเหมาะสม ผู้สอนต้องเตรียมการสอนมาอย่างดี ควรจัดการเรียนการสอนอย่างมี กระบวนการและให้ครบองค์ประกอบของการสอน ได้แก่ การตั้งจุดประสงค์การสอน การกำหนด เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนและการวัดผลประเมินผล สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์และตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้สอนควรคำนึงถึงหลักพื้นฐานในการสอน ลักษณะการสอนที่ดีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนรู้จักใช้หลักการสอนให้สอดคล้องกับหลัก จิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดที่กำหนดไว้

นอกจากนั้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีการออกแบบและจัด องค์ประกอบให้มีความสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิผลต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ ยังส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยมีกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลัก ไตรสิกขาและแนวคิด จิตตปัญญาศึกษา เพื่อให้นักเรียนสามารถบรรลุคุณลักษณะของความเป็น พลเมืองดี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรับผิดชอบ 2) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 3) ด้านความ เชื่อมั่นในตนเอง และ 4) ด้านความมีวินัย สำหรับการออกและกำหนดทางเลือกเพื่อปฏิบัติงาน

ด้วยตนเองและกลุ่มผู้เรียน ผ่านการอภิปรายตามกรอบของแนวคิดและทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบของรูปแบบและเสริมสร้างให้กระบวนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้จริง เนื่องจากการพัฒนาอย่างเป็นระบบตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และผ่านการทดลองใช้กับนักเรียนที่มีคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ดังนี้

3.1 การประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส แสดงว่าการประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของวินิจ ภาเจริญ (2561) คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ นักศึกษามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยในภาพรวมที่ระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของวันชนะ วุฒิชัย (2557) ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสระประทุม จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความเป็นพลเมืองดีด้านวิถีประชาธิปไตย ด้านเป็นผู้ประหยัดค้อมและนิยมไทย ด้านปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม ด้านปฏิบัติตนในการเข้าแถวเรียงลำดับ และด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระกัญจน์ แสงรุ่ง (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า ความเป็นพลเมืองดี เป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นของบุคคลในฐานะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยซึ่งสะท้อนถึงสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ทั้งยังเป็นเครื่องต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของนำพงศ์ สุขสบาย (2556) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ประชาคมอาเซียน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของประชาคมอาเซียน ร้อยละ 78.40 ของคะแนนเต็ม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์มีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 82.14 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Westheimer และ Kahne (2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในด้านความรับผิดชอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Stolte, Isenbarger และ Cohen (2014) ได้ดำเนินการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องความเป็นพลเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ของความเป็นพลเมือง โดยนำมาปรับใช้ในห้องเรียน ช่วยให้อุทิศตระหนักถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจหลักสูตรที่ต้องถูกปรับใช้ภายในบริบทต่าง ๆ ให้เหมาะสม

เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี รวมทั้งการเพิ่มขึ้นขีดความสามารถของความเป็นพลเมืองของนักเรียน
 ในชั้นเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tan, Naidu และ Lamil (2017) ได้ศึกษาเรื่อง
 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ถูกกำหนดไว้ในตำราเรียนของประเทศมาเลเซีย ด้วยวิธีการ
 วิเคราะห์เนื้อหา พบว่า คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่ปรากฏในตำราเรียน คือ
 “ความรับผิดชอบ” ที่ผู้เรียนต้องมีต่อครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ คุณค่าจากผู้ปฏิบัติว่าเป็น
 สิ่งที่ดีและพึงกระทำตาม ผู้เรียนถือเป็นบุคคลหนึ่งที่ต้องปลูกฝังค่านิยมของการรับผิดชอบต่อ
 นำไปสู่ความเป็นพลเมืองดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภัสสร ไพบุลย์ฐิติพรชัย (2553)
 ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนโรงเรียนพณิชยการบางบัวทอง จังหวัด
 นนทบุรี พบว่า ความเป็นพลเมืองดีโดยภาพรวมมีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
 ที่ระดับ .05

3.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ
 ไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญเลิศ จิรภัทร์ (2559) การจัดการ
 เรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในการพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ระดับประถมศึกษา
 ปีที่ 6 โดยผู้เรียนห้องที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นมากกว่าห้องที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
 .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของพลวัต วุฒิประจักษ์ (2553) การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตปัญญา
 ศึกษาสำหรับนักเรียนครูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตครูที่พึงประสงค์ ทำงานเพื่อส่วนรวมและ
 คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณสูงขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ
 วันทนี นามสวัสดิ์ (2556) ผลการใช้จิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของความเป็นครู
 สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเปรียบเทียบ
 ความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะความเป็นครูกลุ่มทดลอง หลังเรียนแตกต่างจะก่อนเรียนอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลการเปรียบเทียบความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะ
 ความเป็นครูของกลุ่มทดลองหลังเรียนไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 3) ผลการ
 เปรียบเทียบความตระหนักรู้ตนเองในคุณลักษณะความเป็นครูของกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริรัตน์ นาคน (2559) การพัฒนา
 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู : กรณีศึกษามหาวิทยาลัย
 ราชภัฏนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเปรียบเทียบความรู้เชิงจริยธรรมของผู้เรียนหลังใช้
 รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
 .05 2) การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) พฤติกรรมจริยธรรมของผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบการจัดการ
 เรียนรู้มีแนวโน้มสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 ความพึงพอใจของนักเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของจาดุพร อยู่ศิริ (2552) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ เรื่อง ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ผลการวิจัยพบว่า มีความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของนัยนัปร แสงนาโก (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พลวัต วุฒิประจักษ์ (2553) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักเรียนครูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตครูที่พึงประสงค์ พบว่า นักศึกษาครูมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริรัตน์ นาकिन (2559) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา พบว่า มีความพึงพอใจของผู้เรียนหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษา

1.1 ผลจากการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีระดับที่ดีขึ้น สามารถปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

1.2 เนื้อหาในรายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการสร้างกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและความหลากหลายน่าสนใจของกิจกรรม และพฤติกรรมของความเป็นพลเมืองดีให้เป็นการสร้างนิสัยของนักเรียนที่ดีขึ้นได้

1.3 ครูควรศึกษาคู่่มือการใช้ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นให้เข้าใจ ก่อนนำไปใช้ มีการเตรียมเนื้อหา สื่อการเรียนการสอน วัสดุ อุปกรณ์ให้พร้อมและทำความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ทุกขั้นตอน เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

1.4 ผู้นำรูปแบบไปใช้สามารถปรับเวลาในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมได้กับบริบทของผู้เรียนที่มีความแตกต่างในประสบการณ์และความสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถมีพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดีที่ดีขึ้นตามความเหมาะสมของผู้เรียน

1.5 พฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี ครูควรศึกษาให้ตรงตามลักษณะอุปนิสัยของผู้เรียนที่จะแสดงออกในสถานการณ์ต่างๆหรือการใช้ชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ และนักเรียนสามารถแสดงพฤติกรรมนั้นออกมาตามความสามารถของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

2.1 ควรนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับกลุ่มรายวิชาอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปของผลการวิจัยที่กว้างมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาในการติดตามผลจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในระยะยาวสำหรับนักเรียนที่เรียนรูปแบบนี้ เพื่อจะติดตามและศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

2.3 ควรศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ที่เป็นองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จะสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองดีที่เหมาะสมกับสภาพภาพของการเป็นผู้เรียนระดับอาชีวศึกษา บ่งบอกถึงพฤติกรรมในส่วนที่เหมาะสม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกพร มีอินธา. (2554). ความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อความมีระเบียบวินัยของนักเรียนระดับ
ปฐมวัย โรงเรียนวัดหนองจอก (ภักดีนครเศรษฐ) สำนักงานเขตหนองจอกกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กรมการศาสนา. (2548). แผนปฏิบัติการ โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปี
2549. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กรมวิชาการ. (2541). กรอบความคิดเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและ
ความเป็นประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมวิชาการ. (2544). คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรมระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ
ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551.
กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2
พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553). กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.
- กัญญา สรรพศรี. (2561). การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนโรงเรียน
ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กิ่งฟ้า สินธูวงศ์. (2551). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
(ฉบับพิมพ์เพิ่มเติม). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุลยา ดันติผลาชีวะ. (2552). การสอนแบบจิตปัญญา แนวการใช้ในการสร้างแผนการสอนระดับ
อนุบาลศึกษา. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์.
- คณะอนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น
พลเมืองดี. (2553). ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี พ.ศ. 2553-
2561. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา.

- คำ พาหอม. (2544). *ธรรมเพื่อชีวิต*. พระนครศรีอยุธยา : สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ฉันท ชาติทอง. (2552). *รายงานการวิจัย การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางปัญญาตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย*. สงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- จันทร์ชลี มาพุทธ. (2562). *การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีสำหรับนิสิตครู*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 30(2), 14-26.
- จตุพร อยู่ศิริ. (2552). *การพัฒนาผลการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ เรื่อง ความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จำเรียง บุญเผย. (2555). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 วิชาสุขศึกษา เรื่อง เยาว์กสุขภาพ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค TGT และแบบปกติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จิตานันท์ สัตตรัตน์พรรณ. (2556). *การรับรู้ความเป็นพลเมืองดีอาเซียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดนาเอี้ยง จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิตราภรณ์ วงศ์คำจันทร์. (2556). *รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพจิตทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จินตนา พราวศรี. (2555). *ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนยโสธรพิทยาคม จังหวัดยโสธร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จิระพร ชะโน. (2554). *มนุษย์กับการเรียนรู้ (Man and Learning)*. *เอกสารประกอบการสอนวิชา 0023019*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2555). *การตกผลึกและการระเบิดประสบการณ์ทางจิตตปัญญาทัศน์และจิตตปัญญาปฏิบัติ*. [ออนไลน์]. ได้จาก : http://jitwivat.blogspot.com/2012/06/blogpost_22.html. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 ธันวาคม 2564].

- ชลลดา ทองทวี และคณะ. (2551). *จิตตปัญญาศึกษา : การสำรวจและสังเคราะห์ความรู้จิตตปัญญาศึกษาเบื้องต้น*. นครปฐม : โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัยนิตย์ พรรณาวร. (2555). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเป็นพลเมืองดี สำหรับเยาวชน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ชัยศิลป์ บุตตะคาม. (2556). *การพัฒนาการเรียนรู้ เรื่อง พลเมืองดี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชาติชาย แอนชัยภูมิ. (2553). *การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของนักเรียน โรงเรียนบ้านโลกคลอง อำเภอกะเปอร์สมุทรสาคร จังหวัดชัยภูมิ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชูชีพ อรุณเหลือง. (2553). *การศึกษาความมีวินัยในตนเองและสังคมของนักเรียน-นักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคระยอง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณรงค์ฤทธิ์ ปิจจะโร. (2556). *การศึกษาปัญหาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนในโรงเรียนบ้านสวนอุดมวิทยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐภูมิ กิจรุ่งเรือง และคณะ. (2545). *ผู้เรียนเป็นสำคัญและการเขียนแผนจัดการเรียนรู้ของครูมืออาชีพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : เยลโล่การพิมพ์.
- ณัฐดา กุลศรี. (2554). *การให้คำปรึกษารายบุคคลตามทฤษฎีโรเจอร์ส เพื่อพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการให้คำปรึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2539). *ทฤษฎีต้นไม้ จริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2550). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้.
- ดิช นัท ฮันท. (2555). *เวลานี้ที่เป็นสุข*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีจำกัด.
- ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน. (2561). *การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา*. มหาสารคาม : ตักสิลาการพิมพ์.

- ทัศนีย์ สิงห์เจริญ. (2543). *ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนวังไกลกังวล และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ต่อวิธีการเรียนการสอนทางไกล ผ่านดาวเทียม*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทิตนา แคมมณี. (2545). *14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2557). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิศร จันทร์สุข. (2552). *ศิลปะการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการ เปลี่ยนแปลง : คู่มือกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์. (2551). *การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและจิตตปัญญาศึกษา Transformative Learning and Contemplative Education ในจิตตปัญญาศึกษา : การศึกษาเพื่อการ พัฒนามนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นงนุช ปัญญาศรี. (2556). *การเปรียบเทียบความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์และความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัด กิจกรรมแบบ SQ4R แบบ 4MAT และแบบปกติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นันทวัน พัวพัน. (2557). *ผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ต่อการพัฒนาการคิดแบบอภิ ปัญญา เรื่อง ระบบนิเวศและมนุษย์กับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นัยน์พร แสงนาโก. (2555). *การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นำพงศ์ สุขสบาย. (2556). *การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของประชาคม อาเซียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- เนาวรัตน์ พลายน้อย. (2545). *โครงการทักษะการทำงานและปัจจัยเงื่อนไขในการพัฒนาทักษะการทำงานของแรงงานภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่น : การศึกษาในกลุ่มประชาคม (Civic Groups) ภาคเหนือตอนบน กรณีศึกษาจังหวัดน่าน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2541). *การพัฒนาการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). *การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญมา อุปลัมภมวงส์. (2551). *การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในชีวิตประจำวันของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระบุรี เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- บุญเลิศ จีรภัทร์. (2559). *การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในการเรียนรู้สาระคณิตศาสตร์ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6*. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 12(2), 141-148.
- ปฎิมา โพธิ์วงษ์. (2555). *การทำหน้าที่ของเครื่องช่วยทางสังคม การเห็นคุณค่าในตนเองและความซื่อสัตย์ของเยาวชนในตำบลหินตั้ง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประภัสสร ไพบูลย์รัฐดิพรชัย. (2553). *การศึกษาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนโรงเรียนพณิชยการบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประภา ทนต์ศุภารักษ์. (2558). *ความเป็นพลเมืองโลก*. *วารสารการศึกษาไทย*, 127, 22-24.
- ประเวศ วะสี. (2550). *มหาวิทยาลัยกับจิตตปัญญาศึกษาและไตรยางค์แห่งการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลและแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ.
- ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์. (2550). *สภาพและปัญหาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปานรดา บัญหนองสา. (2558). *การพัฒนาโปรแกรมด้วยวิธีการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปิยะพร ศิลาอ่อน. (2553). *ผลของการใช้นิทานพื้นบ้านต่อเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ผกา สัตยธรรม. (2556). *การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงษ์ธร ดันติฤทธิศักดิ์ และคณะ. (2552). *โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการจิตตปัญญาศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พนิดา วงศ์ชุมภู. (2555). *การพัฒนาหลักสูตรคณิตศาสตร์เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณธรรมด้านความรับผิดชอบ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ ซี.ไอ.อาร์.ซี ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยเทคนิคลำปาง*. ลำปาง : วิทยาลัยเทคนิคลำปาง.
- พยุศรี บุญอ้อม. (2555). *ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองกับความสำเร็จในการทำงานของนักบัญชีธุรกิจ SMEs ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์ปริญญา บัณฑิตมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระกัญจน์ แสงรุ่ง. (2558). *การพัฒนาความเป็นพลเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดเอนก แก้วดวงดี. (2561). *รูปแบบการบริหารตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอุทัยปริยัติโกศล (เสถียร ยอดสังวาลย์). (2561). *รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักไตรสิกขาของศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดภาคกลาง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระณรงค์ฤทธิ์ วงษ์สุดตา. (2553). ผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มร่วมกับการฝึกเจริญสติเพื่อพัฒนา
ความซื่อสัตย์สุจริต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแก้ง อำเภอบ้านไผ่
จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา
การศึกษาและการให้คำปรึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2546). ทิศทางการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2544). ชุมปัญญาจากชาดก. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). สามไตร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.
พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. (2538). พุทธปัญญากับการศึกษา. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระมหาชำนาญ พุดเพระ. (2554). การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริม
วินัยในตนเอง สำหรับสามเณรภาคฤดูร้อน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2551). คนสำราญงานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์.
- พระมหาสายัณห์ วงศ์สุรินทร์. (2557). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญา
ศึกษา เพื่อพัฒนาความมีวินัยของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พลวัต วุฒิประจักษ์. (2553). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญา สำหรับนักศึกษาคณะเพื่อ
เสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตครูที่พึงประสงค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พศาล หวังพานิช. (2556). เอกสารการสอนวิชาสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์. นครราชสีมา :
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- พิชิต บุตรศรีสว. (2546). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด
เขตการศึกษา 9. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย.

- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพยาว์ ยินดีสุข. (2551). *กระบวนการออกแบบย้อนกลับ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพยาว์ ยินดีสุข. (2553). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพไพโรจน์.
- แพรวนภา แพงวาปี. (2557). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาบูรณาการกับ DLP (ทักษะ 7 ส.) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง และเจตคติต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สาระเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ภณ ใจสมัคร. (2560). *ความเป็นพลเมืองในสังคมยุคใหม่*. [ออนไลน์]. ได้จาก : http://ge.kbu.ac.th/Download9_files/img/07. [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 ธันวาคม 2564].
- ภักวิภา ภารดีลก. (2556). *การศึกษาความพร้อมทางด้านคณิตศาสตร์และพฤติกรรมความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย โดยใช้การจัดประสบการณ์ตามแนวมอนเตสซอรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภาณุวัฒน์ วิจรุณห์. (2554). *การพัฒนาการดำเนินการเสริมสร้างควมมีวินัยด้านความรับผิดชอบของนักศึกษาแผนกเทคนิคอุตสาหกรรมวิทยาลัยเทคนิคกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ภูมิพรรณ ทวีชาติ. (2549). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและปรีชาเชิงอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขา กับการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มนตรี วงษ์สะพาน. (2563). *พื้นฐานการวิจัยทางหลักสูตรและการสอน*. มหาสารคาม : สารคามการพิมพ์.
- มูนิธิเราะห์ ยานยา. (2560). *ผลของการจัดการเรียนรู้อิงแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เมธินี วงศ์วานิช รัชมกการณ. (2555). แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :

พริกหวานกราฟฟิค.

รมิดา ศรีมันตะ. (2560). การพัฒนารูปแบบไตรสิกขาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

รัศมี ชัยมูล. (2554). ผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริงและทฤษฎียึดบุคคลเป็น
ศูนย์กลางที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ราชบัณฑิตสถาน. (2551). พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ อักษร A-L. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์. (2554). ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษ
ที่ 21. กรุงเทพฯ : Openworlds.

วรรณกร พลพิชัย และจันทร์หา อ้อยเอ็ง. (2561). การศึกษาความเครียดและวิธีเผชิญความเครียดของ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในอำเภอเมือง จังหวัดตรัง. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 10(25), 9-18.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2542). การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ :
เลิฟ แอนด์เลิฟเพรส.

วันชนะ วุฒิวัย. (2557). ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียน
วัดสระประทุม จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วันทนี นามสวัสดิ์. (2556). ผลการใช้จิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของความเป็นครู
สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วันเพ็ญ วรรณโกมล. (2544). การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี.

วันวิสาข์ จิตต์สุภา. (2553). การพัฒนาหนังสือการ์ตูน เพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนาครดือนุสรณ์ จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วารินทร์ รัศมีพรหม. (2542). การออกแบบและพัฒนาระบบการสอน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเทคโนโลยี
ทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิจารณ์ พานิช. (2558). เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสยามกัลมาจก.

- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2541). *กระบวนการทัศน์ใหม่ : การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล*.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2547). *พัฒนาหลักสูตรและการสอน-มิติใหม่*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วิเชียร ไชยบัง. (2561). *จิตศึกษาพัฒนาปัญญาภายใน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. บุรีรัมย์ : โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา.
- วินิจ ผาเจริญ. (2561). คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร.*, 6(1), 148-161.
- วิศิษฐ์ วังวิญญู. (2550). *คู่มือกระบวนการศาสตร์และศิลป์แห่งการหันหน้าเข้าหากัน*. กรุงเทพฯ : วังน้ำชา.
- วีณา ประชูล และประสาท เนื่องเฉลิม. (2559). *รูปแบบการเรียนการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา.
- วีณา วงศ์ศรีเผือก. (2553). *ผลของโปรแกรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัดของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิธร สีนลา. (2554). *การพัฒนาชุดการสอนเรื่อง พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชลประทานผาแตก อำเภอคลองสะแกก๊ก จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศศิพิสุทธิ์ หงษ์สมบัติ. (2561). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้และการประเมินผู้เรียนที่ผูกพันกับชุมชนสำหรับวิทยาลัยชุมชนบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริธร ศรีจำนงค์. (2557). *การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริพร ไกรสมมาตร. (2557). *การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในมิติการเคารพความแตกต่างของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. (2551). *โครงการศุภย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล*. นครปฐม : โรงพิมพ์โครงการศุภย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. (2562). *DIARY 2020 Active Learning* ยกระดับคุณภาพผู้เรียน
เปลี่ยนวิธีการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : พัฒนาการคุณภาพวิชาการ.
- สลักจิต ตรีธณโสภาส. (2553). *การศึกษาผลการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยกระบวนการ
เรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา* รายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู นักศึกษาโปรแกรมวิชา
วิทยาศาสตร์ทั่วไป. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สายสวาท วงเวียน. (2556). *การพัฒนาและตรวจสอบโมเดลการวัดความมีวินัยสำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้เทคนิคแผนผังกลุ่มเชื่อมโยงและการวิเคราะห์พหุลักษณะ-พหุวิธี.*
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สาโรช บัวศรี. (2542). *จริยธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). *ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. กรุงเทพฯ :
บริษัทพิมพ์ดี.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2558). *แนวทางการประเมินพฤติกรรมผู้เรียนอาชีวศึกษา
ตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ*. นครปฐม : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สันทวีกิจ พรินต์ติ้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2560). *แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560-2579*.
กรุงเทพฯ : พิมพ์อักษร.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2562). *หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช
2562*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2540). *การศึกษากับการสร้างวินัย ความคาดหวังกับ
ความจริง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*.
กรุงเทพฯ : พิมพ์อักษร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *รายงานการวิจัย แนวทางการส่งเสริม การเพิ่มสัดส่วน
ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพตามเป้าหมายในแผน การศึกษาแห่งชาติ
ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559)*. กรุงเทพฯ : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

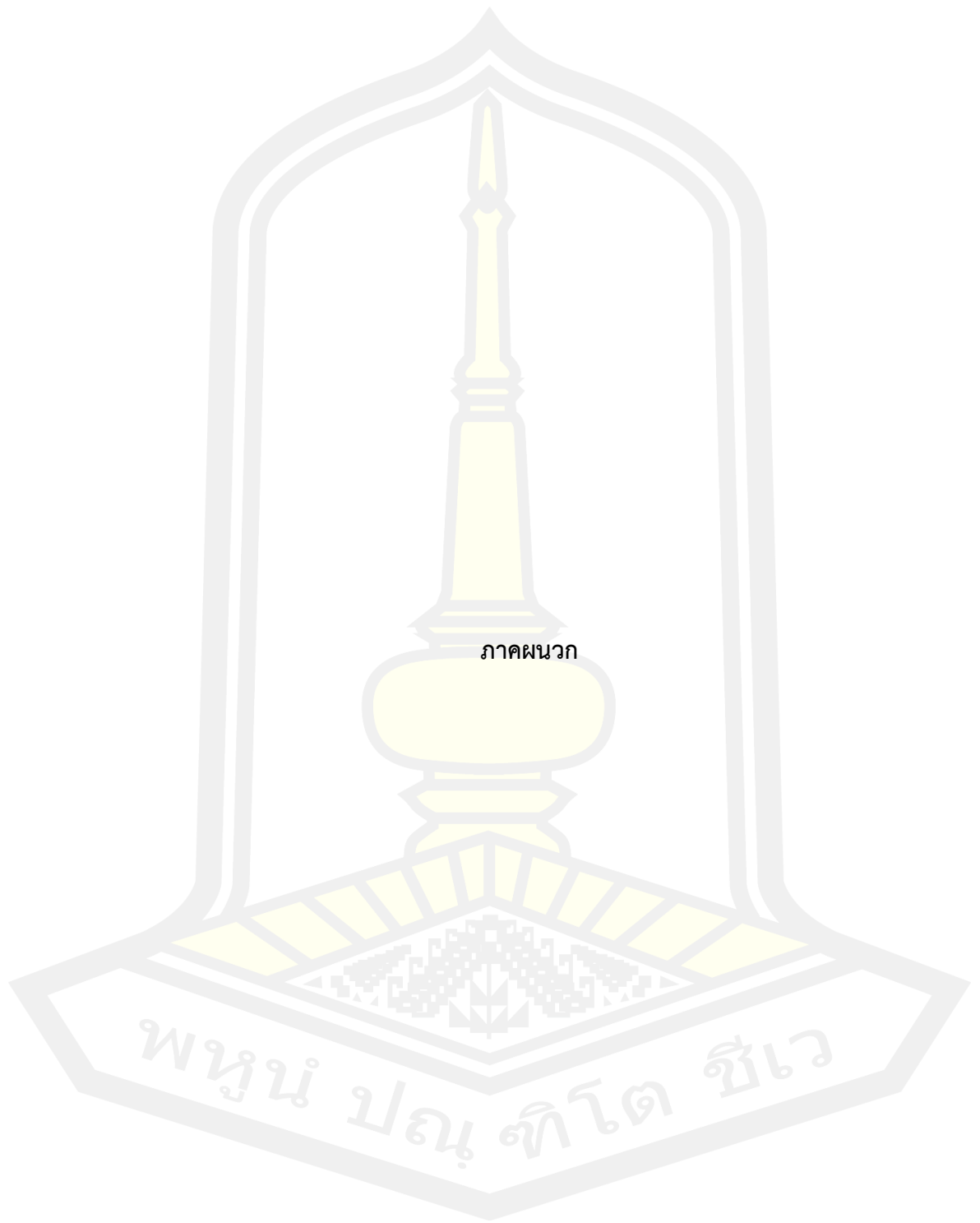
- สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา. (2543). *เทคนิคในการพัฒนาจิตพิสัยร่วมกับกระบวนการคิด*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สิริกร สีนสม. (2558). *ปัจจัยที่มีผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สิริรัตน์ นาคิน, พิสมัย ศรีอำไพ และจิระพร ชะโน. (2560). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา. วารสารอัล-ฮิกมะฮฺ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, 7(13), 25-35.*
- สิริรัตน์ นาคิน. (2559). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.*
- สุนีย์ ธีรดากร. (2542). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนคร.
- สุนีย์ ผงญาติศิลป์. (2546). *ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.*
- สุพัฒน์ เศรษฐาคมกุล. (2557). *กิจกรรมสร้างเสริมวินัยในตนเองของนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการแนวจิตตปัญญาศึกษา. วารสารราชนครินทร์ มหาวิทยาลัยราชนครินทร์, 11(25), 1-7.*
- สุพิชญา โคทวี. (2557). *การพัฒนาแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมเสริมจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับนักเรียนครุศาสตร์ ในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.*
- สุภาพร จตุรภัทร. (2556). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาการลูกเสือไทยเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุนน อมรวินวัฒน์. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้อตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.*
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2552). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2547). *ทางเลือกอุดมศึกษาเพื่อความเป็นไทในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2545). *20 วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม และการเรียนรู้การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- สุหัชชา พิมพ์เนา. (2561). *การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2549). “มัชฌิมาปฏิปทา : สายกลางสองมิติ” ในคอลัมน์ ธรรมะใต้ธรรมาสน์. หนังสือพิมพ์ข่าวสด 24 กุมภาพันธ์ 2549, 9.
- อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ. (2537). *พระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- อัญชลี เครือคำขาว. (2540). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาจริยธรรมกับบุคคล โดยการสอนแบบเทคนิคศึกษากรณีตัวอย่างที่ใช้การเรียนแบบร่วมมือ*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อัมพร วงษา. (2547). *การพัฒนาหนังสือเรียนและแบบฝึกทักษะประกอบการเรียนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เรื่อง เล่าเรื่องเมืองช่าง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). *หลักการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อุไรวรรณ ใจคำป็น. (2554). *การใช้ชุดกิจกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Applewhite, P.B. (1965). *Organization Behavior*. New Jersey : Prentice-Hall.
- Baildon, M., Sim, J.B.Y. and Paculdar, A. (2016). A tale of two countries: comparing civic education in the Philippines and Singapore. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 46(1), 93-115.
- Blari, G.S. (1968). *Educational Psychology*. New York : The Macmillan.

- Brady, B.M. (1985). *Leadership And Performance Beyond Expectations*. New York : The Free. Press.
- Byrnes, K. (2009). *Portraits of contemplative teaching: A third way*. Ph.D. Thesis, University of Colorado at Boulder.
- Chi, S.B. (2002). *Teaching the “heart and soul” of citizenship: service learning as citizenship education*. Ph.D. Thesis, University of California.
- Cranton, P. (2002). Teaching for transformation. *New directions for adult and continuing education*, 93, 63-72.
- Dam, G., Geijssel, F., Reumerman, R. and Ledoux, G. (2010). Citizenship competences: The development of a measurement instrument. *Pedagogische Studien*, 87(5), 313-333.
- Davies, I., Gregory, I. and Riley, S. (2002). *Good citizenship and educational provision*. London : Routledge.
- Duke, D.L. (1990). Developing teacher evaluation systems that promote professional growth. *Journal of Personnel Evaluation in Education*, 4(2), 131-144.
- Eggen, P.D. and Kauchak, D.P. (1997). *Educational psychology: Windows on classrooms*. Upper Saddle River, NJ : Prentice hall.
- Flippo, E.B. (1966). *Management : A Behavioral Approach*. New York : Allyn and Bacon.
- Garrison, K.C. (1995). *Psychology of Adolescence*. 6thed. New Jersey : Prentice-Hall.
- Good, C.V. (1973). *Dictionary of Education*. New York : McGraw-Hill Book.
- Hart, T. (2004). Opening the contemplative mind in the classroom. *Journal of transformative education*, 2(1), 28-46.
- Haynes, D. (2005). Contemplative practice and the education of the whole person. *ARTS : The Arts in Religious and Theological Studies*, 16(2), 8-10.
- Herzbreg, F., Mausner, B. and Snyderman, B. (1959). *The motivation to work*. New York : McGraw-Hill Book.
- Hilgard, R. (2004). *Emergency Psychiatry Randy Hilgard*. New York : McGraw-Hill.
- Howard, M.M. (2006). Comparative citizenship: an agenda for cross-national research. *Perspectives on politics*, 4(3), 443-455.

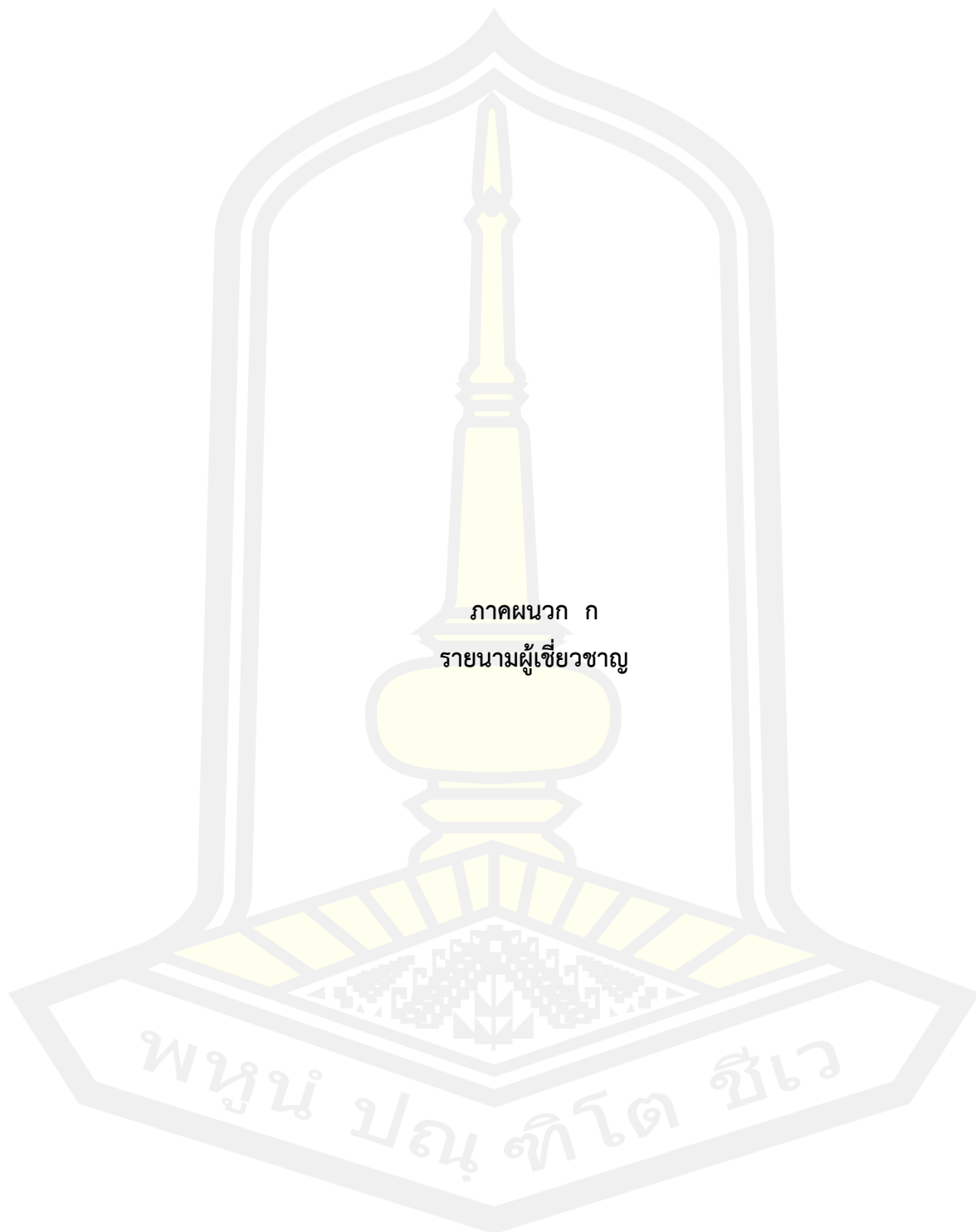
- Johnson, K.A. and Foa, L.J. (1989). *Instructional Design: New Alternatives for Effective Education and Training*. New York : Macmillan Publishing Company.
- Joyce, B., Weil, M. and Calhoun, E. (2011). *Model of Teaching*. 8thed. USA : Allyn and Bacon.
- Keeves, J.P. (1997). "Educational Research Methodology and Measurement," *An International Handbook*. Oxford : Pergamon Press.
- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and personality*. New York : Harper & Row.
- Masoudi, S. and Navehebrahim, A. (2011). Gender Differences in Citizenship Behavior Among the Iranian Elementary School Students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 1426-1435.
- Miller, R. and others. (2005). Trapped atoms in cavity QED: coupling quantized light and matter. *Journal of Physics B: Atomic, Molecular and Optical Physics*, 38(9), S551.
- Morse, N.C. (1955). *Satisfaction in the White Collar Job*. Michigan : University of Michigan Press.
- Myers, D. (1983). *Social Psychology*. New York : McGraw Hill.
- Remy, R.C. (1980). *Handbook of Basic Citizenship Competencies*. Virginia : Association for Supervision and Curriculum Development.
- Robinson, Z.P. (2015). Are geography students good "environmental citizens?" A comparison between year of study and over time. *Journal of Geography in Higher Education*, 39(2), 245-259.
- Saylor, G.J., William, M.A. and Lewis, A.J. (1981). *Curriculum Planning for Better Teaching and Learning*. 4thed. New York : Holt Rinehart and Winston.
- Schoeman, S. (2006). A blueprint for democratic citizenship education in South African public school: African teachers' perceptions of good citizenship. *South African Journal of Education*, 26(4), 129-142.
- Schugurensky, D. (2005). *Citizenship and citizenship education: Canada in an international context*. Ph.D. Thesis, Ontario Institute for Studies in Education.
- Scott, A.H. (1970). *Milkproduction*. London : Iliffed.
- Scott, W.A. (1965). *Values and Organizations : A Story of Fraternities and Sororities*. Chicago : Rand McNally and Company.

- Seitz, D.D. (2009). Integrating contemplative and student-centered education : A synergistic approach to deep learning. Ph.D. Thesis, University of Massachusetts.
- Stolte, L.C., Isenbarger, M. and Cohen, A.K. (2016). Measuring civic engagement processes and youth civic empowerment in the classroom: The CIVICS observation tool. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 87(1), 44-51.
- Symonds, A.F. (1964). *Teaching Yourself Deficcncy*. London : The English University Press.
- Tan, B.P., Naidu, N.B.M. and Jamil, Z. (2018). Moral values and good citizens in a multi-ethnic society: A content analysis of moral education textbooks in Malaysia. *The Journal of Social Studies Research*, 42(2), 119-134.
- Tupper, J.A. and Cappello, M.P. (2012) creating citizenship: Saskatchewan high school students' understandings of the 'good' citizen. *Journal of Curriculum Studies*, 44(1), 37-59.
- Turner, B.S. (1993). *Citizenship and social theory*. London : Sage.
- Wallestein, H. (1971). *A Dictionary of Psychology*. Baltimore, MD : Penguin Books.
- Westheimer, J. and Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American educational research journal*, 41(2), 237-269.
- Yoder, J. and Proctor, W. (1988). *The Self-Confident Child*. New York : Facts on File Publications.
- Zajonc, A. and Montessori, M. (2006). Love and knowledge: Recovering the heart of learning through contemplation. *Teachers College Record*, 108(9), 1742.
- Zimbardo, P.G. (1980). *Essentials of Psychology and Life*. Glenview IL : Scott Foresman.

ภาคผนวก

พหุมนุ ปณฺ ทิโต ชีเว

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

พหุจน์ ปณฺ ทิโต ชีเว

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

1. รายนามผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์
 - 1.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระครูปัญญาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนสังคมศึกษา
 - 1.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระครูสุนทรวิโรจน์บัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ไตรสิกขา
 - 1.3 อาจารย์ ดร.ธนา ฐศิริวรรณ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาสังคมศึกษา
 - 1.4 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์ รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตศึกษา
 - 1.5 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินฉา ศิริวรรณ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
2. รายนามผู้เชี่ยวชาญในการประเมินเครื่องมือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - 2.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ จีรภัทร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
 - 2.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริรัตน์ นาकिन คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ผู้เชี่ยวชาญด้านแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
 - 2.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา วรพันธุ์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน
 - 2.4 รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ เรือนนงการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ
 - 2.5 อาจารย์ ดร.อุดม ชัยสุวรรณ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาสังคมศึกษา

ภาคผนวก ข

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะ
ของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คำนำ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี โดยมีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการอาศัยความเชื่อที่ว่าคนจะมีปัญญาเกิดจากการได้ฝึกกำลังใจให้แน่วแน่มิสมามี การที่จะมีสมาธิแน่วแน่งก็ต้องมีร่างกายอยู่ในสภาพที่ปกติ อยู่ในระเบียบวินัย การมีศีลเมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้ จิตใจก็จะเกิดความสงบ ช่วยให้กำลังความคิดที่ความกล้าเกิดปัญญารู้แจ้งขึ้นมา ใช้ปัญญาเป็นตัวจัดปรับทุกอย่างให้ลงตัว ทำให้จัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีความสุข และการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเอง โดยเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักและความเมตตาอ่อนน้อมถ่อมตน เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่อยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด 3 ลักษณะ คือ 1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) 2. การน้อมสวีสใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) และ 3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) รูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้มี 6 องค์ประกอบ คือ หลักการแนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และระบบสนับสนุน สำหรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด และขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการทำวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรการศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วงษ์สะพาน เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

พระมหากิตติพัฒน์ ศรีชัย

หมวดวิชา ทักษะชีวิต กลุ่มวิชาสังคมศึกษา รหัสวิชา 20000-1501

วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม Civil Duties and Moral

จุดประสงค์รายวิชา เพื่อให้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวและสถาบันทางสังคม สิทธิหน้าที่ของพลเมืองดี และหลักธรรมทางศาสนา
2. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
3. ปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ
4. ตระหนักถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงามในฐานะศาสนิกชนและพลเมืองดี

สมรรถนะรายวิชา

1. แสดงความรู้เกี่ยวกับสถาบันครอบครัวและสถาบันทางสังคม สิทธิหน้าที่ของพลเมืองดีและหลักธรรมของศาสนา
2. วิเคราะห์หลักการของวัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต
3. นำหลักศาสนา หลักธรรม และหลักกฎหมาย มาประยุกต์ใช้เพื่อการเป็นพลเมืองดี

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของสถาบันครอบครัวและสถาบันทางสังคม วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม สิทธิหน้าที่ของพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ

โครงสร้างวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม รหัสวิชา 20000-1501 จำนวน 24 ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้	หน่วยย่อยการเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง
1. สถาบันสังคมและสถาบันครอบครัว	1. สังคมมนุษย์กับการจัดระเบียบทางสังคม	2
	2. สถาบันครอบครัวกับการพัฒนาคุณภาพประชากร	2
2. วิถีไทย	1. วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย	2
	2. คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของสังคมไทย	2
3. พลเมืองดีในสังคมไทย	1. สังคมไทย	2
	2. คุณลักษณะ หน้าที่ สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองดี	2
	3. การมีส่วนร่วมและแนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี	2
	4. บทบาทหน้าที่และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี	2
4. พระพุทธศาสนา	1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา	2
	2. คัมภีร์และนิกายในพระพุทธศาสนา	2
	3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	2
	4. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	2

ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้กลายเป็นแนวคิดและข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการศึกษาที่ถูกผลิต พัฒนา สนับสนุนและเผยแพร่ โดยองค์กรต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนหลายแห่งทั่วโลกอย่างต่อเนื่องความรู้ด้านพลเมือง ความรู้ด้านสุขภาพและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ผ่านหลักสูตรที่มีลักษณะกระชับ (Lean Curriculum) ช่างคิด (Thinking Curriculum) และบูรณาการ (Interdisciplinary Curriculum) เพื่อสร้างนักเรียนที่มี “คุณลักษณะ” (Characters) อันพึงปรารถนาของโลกศตวรรษที่ 21 ได้ นั่นคือ รู้จักคิด รักการเรียนรู้ มีสำนึกพลเมือง มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรืองและอริศ จิตตฤกษ์, 2554) การจัดการเรียนการสอนเพียงให้เกิดความรู้ระดับความจำ จำเรื่องที่ฟัง จำสิ่งที่อ่านตามที่เคยเน้นไว้ในหลักสูตรดั้งเดิมที่อิงเนื้อหา (Content Based Curriculum) ไม่เพียงพอในการพัฒนาคนในยุคนี้ เพราะเนื้อหาทั้งหลายหรือข้อมูล (DATA) ในปัจจุบันเพิ่มขึ้นอยู่ทุกวินาทีซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สิ่งที่สำคัญ คือ ทำอย่างไรผู้เรียนจึงจะมีกระบวนการสร้างความรู้ที่สามารถเปลี่ยนข้อมูลมาเป็นความรู้ของตนเองได้อย่างรวดเร็วและเป็นเครื่องมือติดตัวไปใช้เผชิญปัญหา พัฒนาตนเอง สร้างนวัตกรรม พัฒนาอาชีพและร่วมพัฒนาสังคม (สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, 2562)

การที่องค์กรสหประชาชาติ ได้ให้ความสำคัญ เรื่องการสร้างความเป็นพลเมืองดีของโลก เพราะเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 มีความเชื่อมโยงกันและส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของนักเรียน ทั้งนี้การศึกษาจะสร้างพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะไม่ได้อีกต่อไป แต่ต้องมีการสร้างนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความเป็นพลโลกที่เรียนรู้ที่อยู่ร่วมกัน (Learn to Live Together) รู้คิด รู้กระทำ เพื่อโลกในภาพรวม เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ค่านิยมและทัศนคติที่จำเป็นสำหรับการสร้างสังคมที่เป็นธรรม มีสันติสุข ชันติและเป็นสังคมแห่งโอกาสที่เท่าเทียมกันหรือใช้ชีวิตอย่างอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Inclusive Society) เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) การสร้างพลเมืองดีของชาติอย่างยั่งยืนเพื่อนำไปสู่การเป็นพลเมืองดีของประเทศ (ประภา ทันตสุภารักษ์, 2558)

ในปัจจุบันคนไทยยังขาดคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุข จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนไทยให้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เพื่อสร้างคนให้เป็นพลเมืองดีของสังคมและพัฒนาต่อเนื่องเป็น “พลโลก” โดยเฉพาะสังคมไทยที่กำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีพลวัตรซับซ้อนมากกว่าเดิมหลายเท่าตัว ฉะนั้น คุณภาพของประชากร ที่เรียกกันว่า ความเป็นพลเมืองดีที่ตื่นรู้ ที่มีจิตสำนึกสาธารณะ มีจิตใจและความเสียสละเพื่อส่วนรวม นับเป็นปัจจัยที่สำคัญแรกของยุคปัจจุบัน

(เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2545) การที่จะปลูกฝังและส่งเสริมให้เยาวชนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี นั้น โรงเรียนถือได้ว่ามีหน้าที่และบทบาทโดยตรงในการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงปรารถนาตามความต้องการของสังคม โรงเรียนจึงเปรียบเสมือนสถานที่สำหรับเตรียมเยาวชนให้พร้อมที่จะเป็นคนดีของสังคมในอนาคตและบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในโรงเรียนที่จะให้ทั้งความรู้ อบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ครูผู้สอนควรหาวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้กับผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2544) สมาชิกของสังคมที่มีอิสระและพึ่งตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบต่อ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาพ เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาคับด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะและกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือร่วมขับเคลื่อนสังคมและแก้ปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับประเทศชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) นอกจากนี้พลเมืองดีนั้นจะต้องมีความเอาใจใส่ผู้อื่น ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรมอย่างเข้มแข็งมีจิตสำนึกในชุมชนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่นและยอมรับในความหลากหลายของสังคม (Davies et al., 2002)

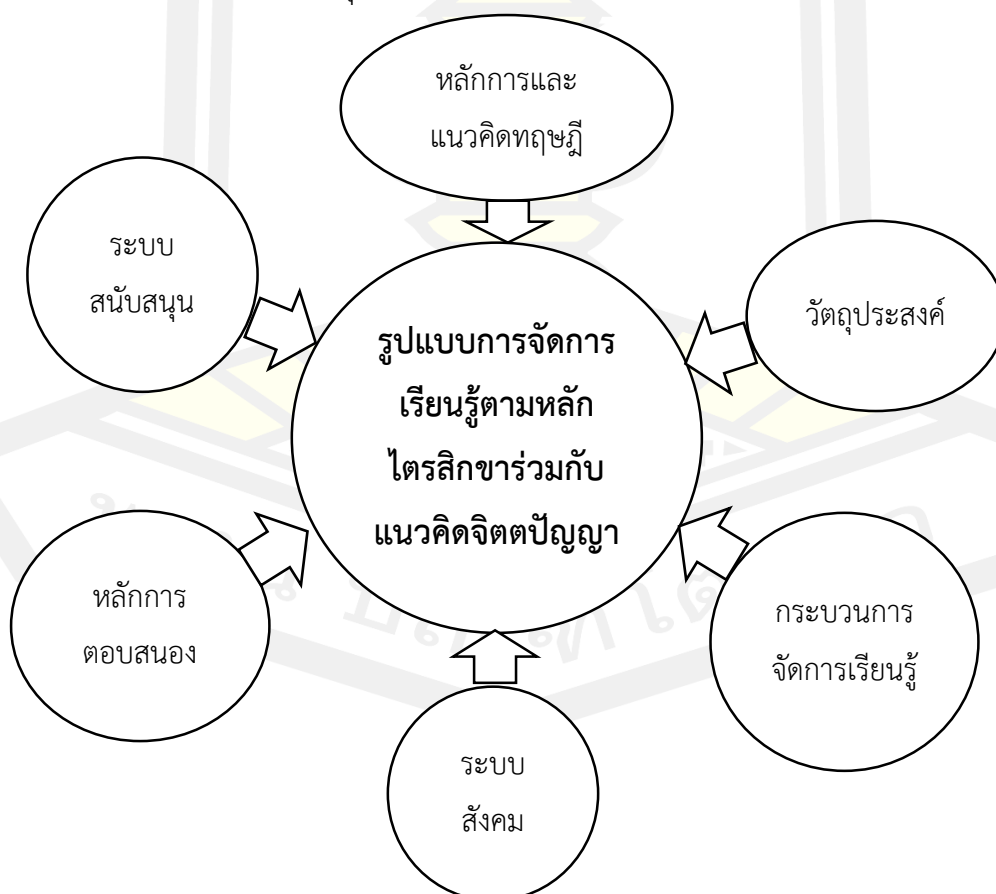
ปัจจัยที่จะเป็นตัวกำหนดลักษณะความเป็นพลเมืองดีนั้นอาจจะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งพฤติกรรมเป็นผลรวมของลักษณะเชิงจิตวิทยา เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่มีการกำหนดความคิดของบุคคลแต่ละคน มีผลต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมหลากหลายของบุคคลนั้นๆ ทั้งส่วนที่เป็นลักษณะภายนอกที่สังเกตเห็นได้ง่ายและพฤติกรรมภายในที่สังเกตเห็นได้ยาก (Zimbardo, 1980) นอกจากนี้พฤติกรรมยังเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นความเป็นปัจเจกบุคคล ในการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมรวมถึงลักษณะที่ส่งผลสู่การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ ความรู้สึกนับถือตนเอง ความสามารถ แรงจูงใจ ปฏิกริยาในการเกิดอารมณ์และลักษณะนิสัยที่สะสมจากประสบการณ์ชีวิต (Hilgard, 2004) การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวจึงนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจจะมีส่วนร่วมต่อการกำหนดพฤติกรรม แนวคิดหรือทัศนคติของบุคคล ปัจจัยแนวทางการศึกษาลักษณะของความเป็นพลเมืองดีโดยการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลและการสนับสนุนทางสังคมร่วมด้วยจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและอาจจะทำให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ในการหาแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของชาติได้ (วรรณกร พลพิชัยและจันทร์ธา อัยเอ็ง, 2561)

จากการศึกษาสภาพปัญหาเบื้องต้นว่า เป็นเหตุผลที่สนับสนุนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ เป็นแนวทางในการที่จะปลูกฝังและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม โดยให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม ความซื่อสัตย์สุจริต ความเชื่อมั่นในตนเองและความมีวินัย ให้แก่นักเรียนที่จะต้องออกไปประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต เพื่อนำความก้าวหน้าและผาสุกมาสู่ประเทศ

องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ แบบไตรสิกขาพลัส

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส หมายถึง การออกแบบการเรียนการสอน อย่างเป็นระบบมีขั้นตอนนำไปสู่การเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด ทฤษฎี วิเคราะห์ สังเคราะห์ ไตรสิกขาและจิตตปัญญาศึกษา โดยอาศัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของ Joyce, Weil and Calhoun จำนวน 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการและแนวคิดทฤษฎี
2. วัตถุประสงค์
3. กระบวนการจัดการเรียนรู้
4. ระบบสังคม
5. หลักการตอบสนอง
6. ระบบสนับสนุน

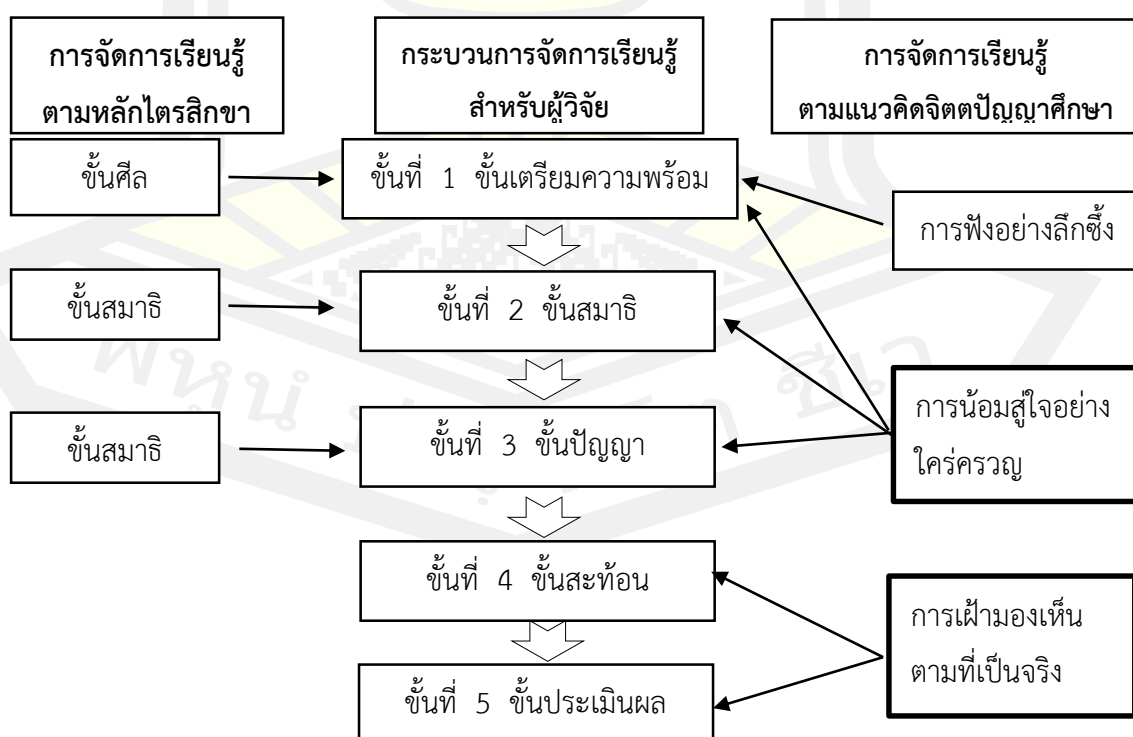
หลักการและแนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้นักเรียนได้มีการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ที่ได้มาใช้เพื่อมีการ ป้องกันและแก้ไขปัญหา เป็นการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการฝึกปฏิบัติให้มีความคิดเป็น ทำเป็น เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง เป็นแนวการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหาและกระบวนการฝึกทักษะ เป็นกระบวนการ เรียนรู้ที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่ได้เรียนจริงๆ แล้วพิจารณาให้เป็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ที่นำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามความเป็นจริง ซึ่งมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ ชั้นศีล เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ชั้นกำหนดสมาธิ การปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความงามความดีและชั้นพิจารณาด้วย ปัญญา เป็นการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆตามสภาวะที่เป็นจริง โดยเน้นการมองเห็นอย่างนั้นจริง ไม่ใช่การคาดคำนวณเอาเองแล้วกำหนดหลักความประพฤติของตน ให้ดำรงความดีไม่เป็นภัยต่อ ตนเองและผู้อื่น (สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ, 2545) การจัดการเรียนการสอนที่นำปรัชญา พื้นฐานทางพระพุทธศาสนาและกระบวนการฝึกอบรมพัฒนามนุษย์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาประยุกต์ เป็นการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้สร้างสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ฝึกฝนอบรม ตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจและสติปัญญาแล้วพิจารณาผลการปฏิบัติของตนต่อสถานการณ์นั้น จนกำหนดและควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจของตนเองได้ และนำมาซึ่งการพัฒนา ปัญญาตามลำดับ (แพรวนาภา แพงวาปี, 2557) ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจาและจิต ของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิด ประโยชน์แก่ตนและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามหลักการศึกษา 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ และ ปัญญา โดยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาคือ การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขาเป็นการศึกษา ที่มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยจากการที่มีลักษณะบูรณการนั้น เพราะทุกองค์ประกอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นอยู่ในองค์รวมของมรรคมีองค์แปดมีลักษณะผสมผสานกันได้อย่างได้สัดส่วนสมดุล กัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้นและในด้านที่ต้องเจริญอกงาม ยากที่จะแยก ออกอย่างโดดเดี่ยวและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้ หลักการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา จึงมีความสมบูรณ์ที่ผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนแต่ละคนและถือว่าผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่ต้องได้รับการพัฒนา ทั้งทางกาย วาจา จิตและปัญญา การเรียนการสอนตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา จึงมิใช่การ ถ่ายทอดความรู้สักด้านปริยัติเท่านั้น หากแต่เน้นการฝึกหัดอบรม (ปฏิบัติ)และการวิเคราะห

ประเมินผลของการปฏิบัตินั้นด้วย (ปฏิเวธ) (สุนน อมรวิวัฒน์, 2542) ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา หมายถึง เป็นการอาศัยความเชื่อที่ว่าคนจะมีปัญญาเกิดจากการได้ฝึกกำลังใจให้แน่น มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่นก็ต้องมีร่างกายอยู่ในสภาพที่ปกติ อยู่ในระเบียบวินัย การมีศีล เมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้ จิตใจก็จะเกิดความสงบ ช่วยให้กำลังความคิดที่ความกล้า เกิดปัญญารู้แจ้งขึ้นมา ใช้ปัญญาเป็นตัวจัดปรับทุกอย่างให้ลงตัว ทำให้จัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ดีงาม สังคมมีความสุข การจัดการเรียนรู้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ 1. ขั้นศีล คือ นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ อยู่เสมอและรับรู้ถึงสิ่งที่ครูผู้สอนกำหนดให้ในการทำกิจกรรมต่างๆในการจัดการเรียนรู้ 2. ขั้นสมาธิ คือ นักเรียนมีความตั้งใจ ในการเรียนและทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ และ 3. ขั้นปัญญา คือ เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความตั้งใจ ผู้เรียนก็สามารถเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหากับกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดให้ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาขึ้นในตนเองในเรื่องนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง

การเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นการศึกษที่เน้นการฝึกฝนปฏิบัติจนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านภายในของตนเองหรือที่กระบวนการเรียนรู้ เรียกว่า การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบใหม่ที่มุ่งพัฒนาด้านภายในที่ไม่จำกัดเฉพาะทางศาสนา เช่น การทำงาน การออกกำลังกาย งานศิลปะ สุนทรียสนทนา การปลีกวิเวก การปฏิบัติธรรมกรรมฐาน และกิจกรรมอื่น ๆ ที่โยงไปสู่การรู้จักตัวของตัวเอง อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในองค์กรและสังคม (ประเวศ วัชชี, 2550 : 79-80) การมุ่งที่จะให้การศึกษาค้นคว้า ต้องมีการบ่มเพาะทั้งความสามารถทางวิชาการและความหยั่งรู้ที่ลึกซึ้ง จากแบบแผนการปฏิบัติเชิงจิตตปัญญาศึกษาเพื่อประสานความรู้เข้ากับปัญญา บ่มเพาะความสุขในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความคิดที่มีวิจารณ์ญาณ จุดมุ่งหมายที่จะรับใช้โลกด้วยจิตเมตตา ความเปิดกว้าง ความสงบและมั่นคงภายในที่เกิดจากการตระหนักรู้และเข้าใจในตนเองอย่างแท้จริง (ชลลดา ทองทวี และคณะ 2551 : 25) พื้นฐานการจัดกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา มีวิธีการที่หลากหลาย แต่ทุกหลักการจะดำเนินการภายใต้ความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีศักยภาพสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในจะมีความคงทนและยั่งยืน (ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิสร จันทรสขุ, 2552) การคิด พิสูจน์ พิจารณา ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง อย่างรอบคอบโดยให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้และการเรียนรู้โลกในด้านอารมณ์ การสังเกตอย่างมีสติต่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองที่เกิดจากการเผชิญกับผู้อื่นและสังคมโลก โดยผ่านกิจกรรมกระบวนการที่หลากหลาย มีเป้าหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้งทางแนวความคิดและจิตสำนึกใหม่เกี่ยวกับตนเองและโลก ส่งผลต่อความประพฤติการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและปัญญา มีความรัก ความเมตตาต่อตนเองและสรรพสิ่งทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งและหนึ่งเดียวของธรรมชาติ (ฉันท ชาติทอง, 2552) การพิจารณาใคร่ครวญ บทกวีและการทำสมาธิที่มี

จุดมุ่งหมาย เพื่อให้จิตที่มีความวุ่นวายอยู่ตามปกติมีความสงบขึ้น เพื่อบ่มเพาะความสามารถในการตระหนักรู้ การมีจิตใจจดจ่อและการเข้าใจอย่างชัดเจน ให้ลึกซึ้งขึ้นเป็นการพัฒนาความรู้สึกของผู้เรียนในการที่จะดำเนินการเรียนรู้ตามหลักของจิตตปัญญาศึกษา (Hart. 2004 : 28) ดังนั้นแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเอง โดยเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรักและความเมตตา อ่อนน้อมถ่อมตน เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่อยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด มี 3 ลักษณะ คือ 1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) เป็นการฟังทุกเสียงที่ผ่านเข้ามากระทบกับประสาทสัมผัส เป็นการรับรู้ทั้งคำพูด น้ำเสียง ความหมายและลางการตัดสินใจใดๆ จากฐานคติแห่งตนด้วยการห้อยแขวนการรับรู้ว่าเป็นกลางและปราศจากอคติเพื่อความเข้าใจอย่างแท้จริง 2. การน้อมสัจใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พรั่งพร้อมด้วยศีล สมาธิ อันเป็นบาทฐานของการก่อกำเนิดความรู้ที่ถึงพร้อมนั้นคือปัญญา ที่สามารถมองเห็นสรรพสิ่งตามที่เป็นจริง เห็นถึงความสัมพันธ์ เชื่อมโยง การเปลี่ยนแปลงไหลเลื่อนไม่หยุดนิ่ง เห็นถึงความไม่แน่นอนของชีวิต ที่จะทำให้เรากลับมาเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันขณะ ด้วยสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ และ 3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) เป็นการเฝ้าดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิต ซึ่งนี่ก็คือการปฏิบัติธรรมภาวนาฝึกสังเกตรูธรรมชาตของจิต เพื่อให้เห็นถึงสภาวะของการเปลี่ยนแปลง และเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่เลื่อนไหลต่อเนื่อง ได้เห็นถึงความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก

วัตถุประสงค์

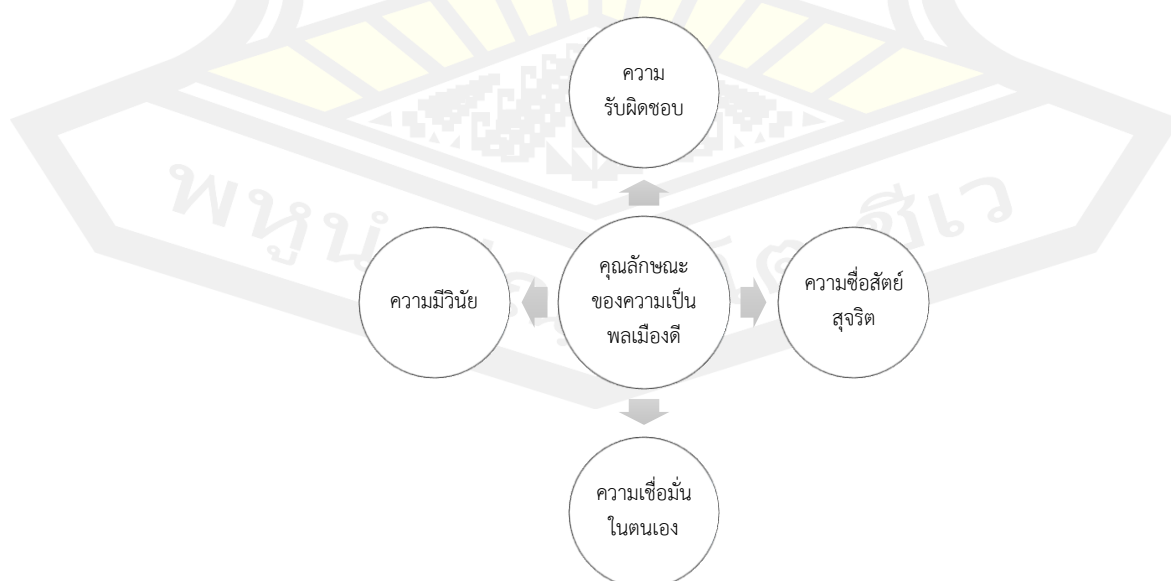
เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยมีคุณลักษณะ 4 ด้าน ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น

2. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง พูดความจริงทั้งต่อหน้าและหลัง ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตในการสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน ไม่ลักขโมยของผู้อื่น รักษาประโยชน์ส่วนรวมของสถานศึกษา ไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่นและไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง

3. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงานท้าทาย กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน เชื่อว่าตนเองเป็นคนดีของสังคมได้และความพยายามที่จะทำความดี

4. ความมีวินัย หมายถึง ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม ปฏิบัติตามกติกาและข้อตกลงของสถานศึกษา แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ ทำงานส่งตามที่กำหนด มีการวางแผนในการทำงาน รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาและเข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด

กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ มี 5 ขั้นตอน ได้ดังนี้

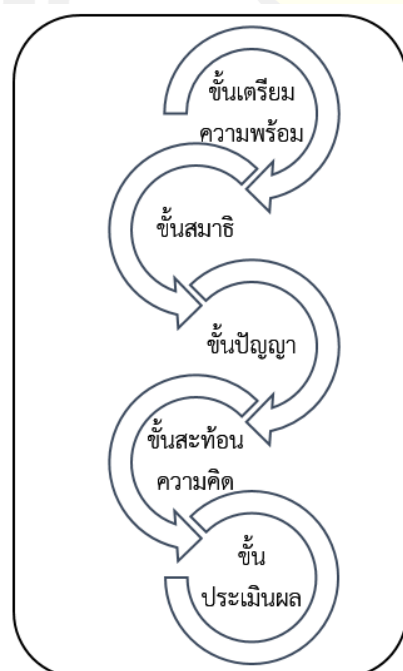
ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อม การปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน เตรียมบุคลิกภาพของครูให้เป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในห้องเรียนให้เหมาะสม สงบ เย็น โดยการให้นักเรียนมีสติอยู่กับตัว ครูและนักเรียนทำข้อตกลงร่วมกันตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่ครูผู้สอนกำหนดให้ เป็นงานกลุ่มและงานเดี่ยวตามที่ครูผู้สอนให้นักเรียนได้ทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา การจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่ตั้งใจเรียนรู้ร่วมกิจกรรมกับครูมีความคิดอย่างสร้างสรรค์ ตั้งตัวที่จะเรียนตลอดเวลา เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ กล้าถามในเรื่องสงสัยอยากรู้ กล้าตอบ สนใจทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนความคิด การรับฟังจากสิ่งที่ได้เรียน ผู้สอนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร ผู้ฟังจะตั้งใจฟังในสิ่งที่ผู้เรียนคนอื่นได้กล่าวถึงในสิ่งที่ได้เรียนมา มีการให้เกียรติผู้เรียนเพื่อนให้เกียรติเพื่อน

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมินผล การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การสรุปผลที่ได้จากปฏิบัตินำข้อมูลที่ได้นำมาประเมินจากการเรียนรู้โดยให้นักเรียนบันทึกความรู้ที่ได้ลงในสมุดที่ครูผู้สอนมอบให้นักเรียน

ระบบสังคม

บทบาทผู้สอนและนักเรียนต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลของกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างความพร้อมให้กับผู้เรียนก่อนเรียน บรรยายภาคีให้อึดต่อการเรียนรู้ มีความรัก ความเมตตา คิดบวก คำพูดชมเชย เพื่อให้ผู้เรียนได้กล้าแสดงความคิดเห็นต่อหน้าชั้นเรียน

หลักการตอบสนอง

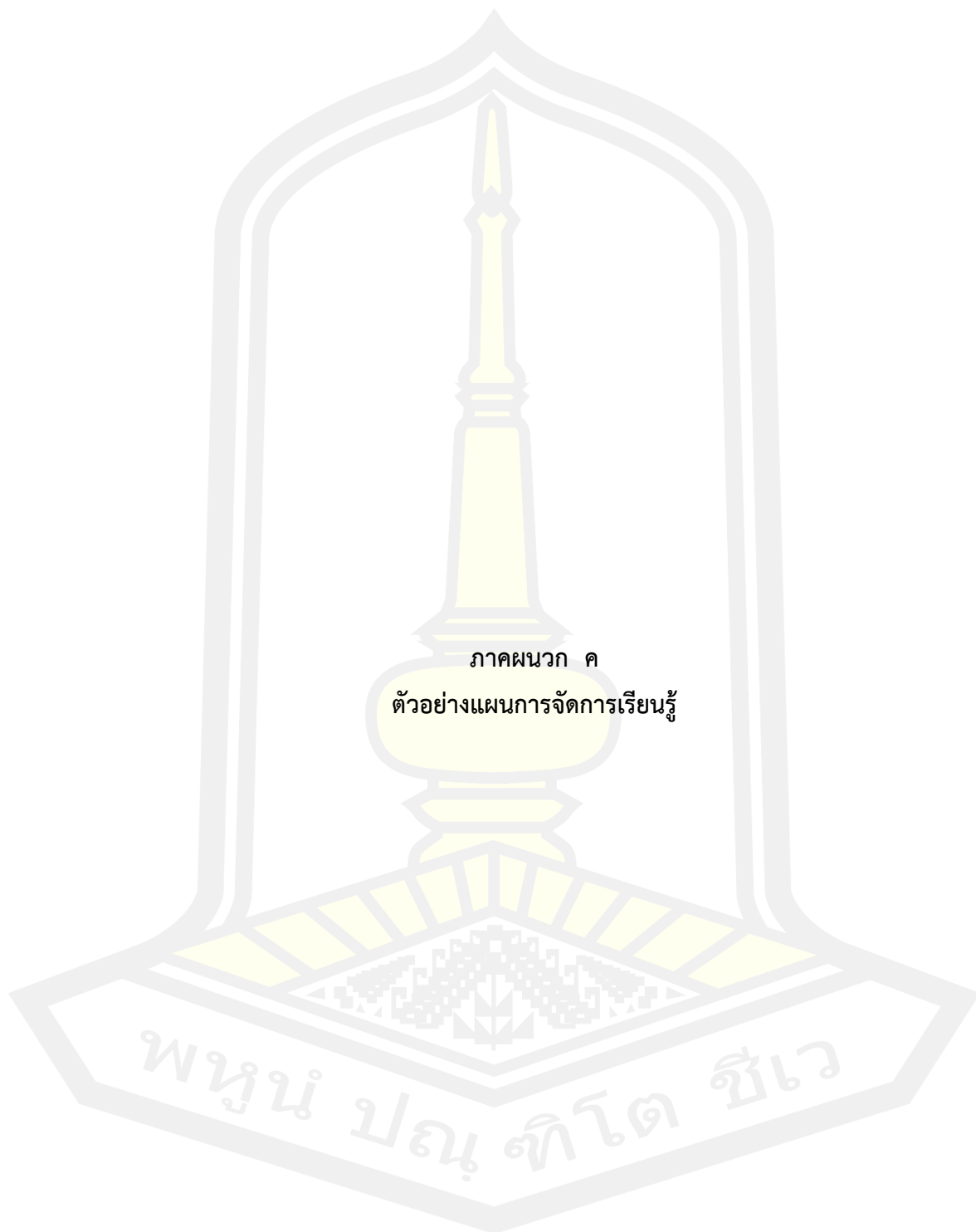
วิธีการที่ผู้สอนจะตอบสนองต่อสิ่งที่นักเรียนได้แสดงความรู้ความสามารถในชั้นเรียน โดยการเสริมแรงทางสังคม การให้รางวัล การชมเชย การยกย่อง แก่นักเรียนที่มีความสามารถกล้าแสดงความคิดเห็นให้เพื่อนๆในชั้นเรียนได้รับรู้ข่าวสารที่นักเรียนเตรียมพร้อมที่จะนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ระบบสนับสนุน

เตรียมแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนมีต้นแบบของความเป็นพลเมืองดี ได้แก่ ต้นแบบบุคคลที่เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติหรือของโลกหรือชาติกร่วมถึงสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต IT เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มของนักเรียน

พหุ มณู ทิโต ชีเว

ภาคผนวก ค
ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้

พหุมนุ ปณุ ทิโต ชีเว

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8

รหัสวิชา 20000-1501 ชื่อวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ประกาศนียบัตรวิชาชีพ
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พลเมืองดีในสังคมไทย จำนวน 8 ชั่วโมง
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 บทบาทหน้าที่และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี จำนวน 2 ชั่วโมง

1. สาระสำคัญ

พลเมืองดีของสังคมและประเทศ ต้องเป็นพลเมืองที่ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติต่อสังคมและประเทศในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพของตนเองในฐานะพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติได้
2. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้

3. สาระการเรียนรู้

1. บทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีต่อชุมชนและประเทศชาติ
 - 1.1 บทบาทหน้าที่ด้านการเมืองการปกครอง
 - 1.2 บทบาทหน้าที่ด้านเศรษฐกิจ
 - 1.3 บทบาทหน้าที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม
2. ผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นเตรียมความพร้อม

1. ผู้เรียนทำความเคารพผู้สอนด้วยคำว่า “วันทามิ ภันเต อัจฉริยัง” ผู้เรียนกล่าวคำอารารณาศีล ผู้สอนให้ศีล 5 ผู้สอนให้คำอวยพรให้ผู้เรียนเพื่อเป็นการเสริมสร้างด้านบวกให้ผู้เรียน
2. ผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การประเมินผลก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน
3. ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน โดยผู้สอนกำหนดระยะเวลาในการทำแบบทดสอบ 10 นาที
4. ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันตรวจแบบทดสอบ เพื่อประเมินความรู้เบื้องต้นของผู้เรียน

2. ขั้นสมาธิ

5. ผู้สอนทบทวนความรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี โดยให้ผู้เรียนนำผลการปฏิบัติในใบมอบหมายงานที่ 7.1 มานำเสนอหน้าชั้นเรียน ผู้เรียนคนอื่นๆ ช่วยกันตรวจสอบและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

6. ผู้สอนอธิบายเพิ่มเติมให้ผู้เรียนฟังว่า พลเมืองดีของสังคมและประเทศ ต้องเป็นพลเมืองที่ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติต่อสังคมและประเทศในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

3. ชั้นปัญญา

7. ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 3 คน หรือใช้กลุ่มเดิมจากแผนการจัดการเรียนรู้ครั้งที่ 7 ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาความรู้เรื่อง บทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีต่อชุมชนและประเทศชาติ จากหนังสือเรียน ตามหัวข้อที่กำหนด ดังนี้

7.1 บทบาทหน้าที่ด้านการเมืองการปกครอง

7.2 บทบาทหน้าที่ด้านเศรษฐกิจ

7.3 บทบาทหน้าที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม

4. ชั้นสะท้อนความคิด

8. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายความรู้ที่ได้จากการศึกษา แล้วร่วมกันสรุปอธิบายบทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีในด้านที่กำหนดลงในใบมอบหมายงานที่ 8.1 เรื่อง การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

9. ผู้สอนสุ่มผู้เรียน 1-2 กลุ่ม ออกมานำเสนอคำตอบใบมอบหมายงานที่ 8.1 การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี หน้าชั้นเรียน ผู้เรียนกลุ่มอื่นเปรียบเทียบคำตอบและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนที่แตกต่าง

10. ผู้สอนเน้นย้ำให้ผู้เรียนตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนและประเทศชาติถ้าคนไทยปฏิบัติตามและไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีว่า ถ้าชาวไทยทุกคนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีสังคมก็จะมีควมสามัคคีกลมเกลียว ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ได้คนดีมาบริหารประเทศ แต่ถ้าชาวไทยไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่สังคมไทยและประเทศไทยคงจะไม่เจริญก้าวหน้า และขาดความน่าเชื่อถือในสังคมโลก

11. ผู้สอนยกตัวอย่างการกระทำที่เป็นการปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองดี เช่น การเก็บขยะบริเวณโรงอาหารของวิทยาลัย การใช้ถุงผ้าแทนการใช้ถุงพลาสติก เป็นต้น แล้วให้ผู้เรียนช่วยกันบอกผลที่ได้จากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

12. ผู้สอนสนทนากับผู้เรียนถึงผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ แล้วให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มศึกษาความรู้เรื่อง ผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี จากหนังสือเรียน

5. ชั้นประเมินผล

13. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีต่อชุมชนและประเทศชาติ และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี โดยผู้สอนเสนอแนะให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จาก

การศึกษาไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตตามหลักกฎหมายในฐานะพลเมืองดี

14. ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน โดยผู้สอนกำหนดระยะเวลาในการทำ 10 นาที เสร็จแล้วนำส่งผู้สอนตรวจ เพื่อประเมินความรู้ผู้เรียนหลังเรียน

5. สื่อการเรียนรู้

- 5.1 หนังสือเรียนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา (หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม 20000-1501)
- 5.2 แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน
- 5.3 ใบมอบหมายงานที่ 8.1 การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี
- 5.4 คอมพิวเตอร์ เพื่อใช้ในการนำเสนองาน
- 5.5 โพรเจกเตอร์ สำหรับนำเสนอผลงาน
- 5.6 สัญญาณอินเทอร์เน็ต
- 5.7 Power Point สำหรับนำเสนอผลงาน

6. การวัดและประเมินผล

ประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

1. ด้านความรับผิดชอบ
2. ด้านความซื่อสัตย์สุจริต
3. ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง
4. ด้านความมีวินัย

แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน

เรื่อง บทบาทหน้าที่และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

<p>1. สถาบันทางสังคมในข้อใดมีบทบาทสำคัญในการป้องกันปัญหาเสพติด</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สถาบันศาสนา 2. สถาบันการเมือง 3. สถาบันครอบครัว 4. สถาบันเศรษฐกิจ 5. สถาบันการศึกษา <p>2. เพราะเหตุใดเยาวชนจึงควรปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและประเทศชาติ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพราะคือความหวังของผู้ใหญ่ 2. เพราะเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย 3. เพราะเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม 4. เพราะเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ 5. เพราะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต <p>3. ใครปฏิบัติตนถูกต้องในการสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อีวัชชวณเพื่อนบ้านทำน้ำหมักชีวภาพ 2. ดาเดือนคุณแม่ให้ไปเลือกตั้งทุกครั้ง 3. ประชาชนจะชักชวนเพื่อนไปเก็บขยะรอบหมู่บ้าน 4. แก้วตาสอนให้แม่บ้านในชุมชนประดิษฐ์สิ่งของจากเศษวัสดุเหลือใช้ 5. ยิ้มละมัยมักจะแนะนำช่วยเหลือนักท่องเที่ยวต่างชาติเสมอ 	<p>4. ข้อใดแสดงถึงการมีส่วนร่วมในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและรักษาสิ่งแวดล้อม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ลอยกระทงด้วยกระทงที่ทำจากขนมปังอัด 2. ไปร่วมงานแห่เทียนพรรษา 3. ใช้น้ำอับไทยรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ 4. ทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลในวันปีใหม่ 5. งดซื้อดอกกุหลาบในวันวาเลนไทน์ <p>5. ผู้ใดแสดงจิตสาธารณะเพื่อส่วนรวมมากที่สุด</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. โบรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง เป็นคนใจกว้าง 2. ฝนพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านเพื่อการมีชีวิตที่ดีในปัจจุบันและอนาคต 3. เต๋ออาสาช่วยพัฒนาสาธารณสุขประโยชน์และกิจกรรมการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความเดือดร้อน 4. หนีพึ่งตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง และต่องานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 5. แต่ัวให้ความร่วมมือในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเมื่อมีโอกาส
---	--

เฉลย

1 3 2 5 3 4 4 1 5 3

ใบมอบหมายงานที่ 8.1

เรื่อง บทบาทหน้าที่และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

ชื่อ-สกุล.....	เลขที่.....	กลุ่ม.....
ชื่อ-สกุล.....	เลขที่.....	กลุ่ม.....
ชื่อ-สกุล.....	เลขที่.....	กลุ่ม.....
ชื่อ-สกุล.....	เลขที่.....	กลุ่ม.....

ตอนที่ 1 ยกตัวอย่างการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามหน้าที่ สิทธิและเสรีภาพ พร้อมบอกผลที่เกิดจากการปฏิบัติ

1. ตัวอย่างการปฏิบัติตนตามหน้าที่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ตัวอย่างการปฏิบัติตนตามสิทธิและเสรีภาพ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผลของการปฏิบัติตน

ผลของการปฏิบัติตน

ต่อตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

ต่อตนเอง

.....

.....

.....

.....

.....

ต่อสังคมและประเทศ

.....

.....

.....

.....

.....

ต่อสังคมและประเทศ

.....

.....

.....

.....

.....

เฉลยใบมอบหมายงานที่ 8.1

เรื่อง บทบาทหน้าที่และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

ตอนที่ 1 ยกตัวอย่างการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามหน้าที่ สิทธิและเสรีภาพ พร้อมบอกผลที่เกิดจากการปฏิบัติ

คำชี้แจงยกตัวอย่างการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามหน้าที่ สิทธิและเสรีภาพ พร้อมบอกผลที่เกิดจากการปฏิบัติ

1. ตัวอย่างการปฏิบัติตนตามหน้าที่

- ช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่.....
- ต้องใจศึกษาเล่าเรียน.....
- เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ คุณครู.....
- ปฏิบัติตามกฎหมายของโรงเรียนและชุมชน.....
- ร่วมบำเพ็ญประโยชน์.....
- ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....

ผลของการปฏิบัติตน

- ต่อตนเอง - เกิดความภาคภูมิใจ ได้รับ
ความชื่นชมจากบุคคลรอบข้าง.....
- เกิดความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวภายในครอบครัว.....
 - ชีวิตมีความสุข ไม่เกิดปัญหารุนแรงในครอบครัว.....

- ต่อสังคมและประเทศ - สังคมมีความสุขเป็น
ระเบียบเรียบร้อย เกิดความสงบสุข.....
- ช่วยลดการเกิดปัญหาสังคม ประชาชนในประเทศมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี.....
 - ประเทศชาติมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นและเจริญก้าวหน้า.....

2. ตัวอย่างการปฏิบัติตนตามสิทธิและเสรีภาพ

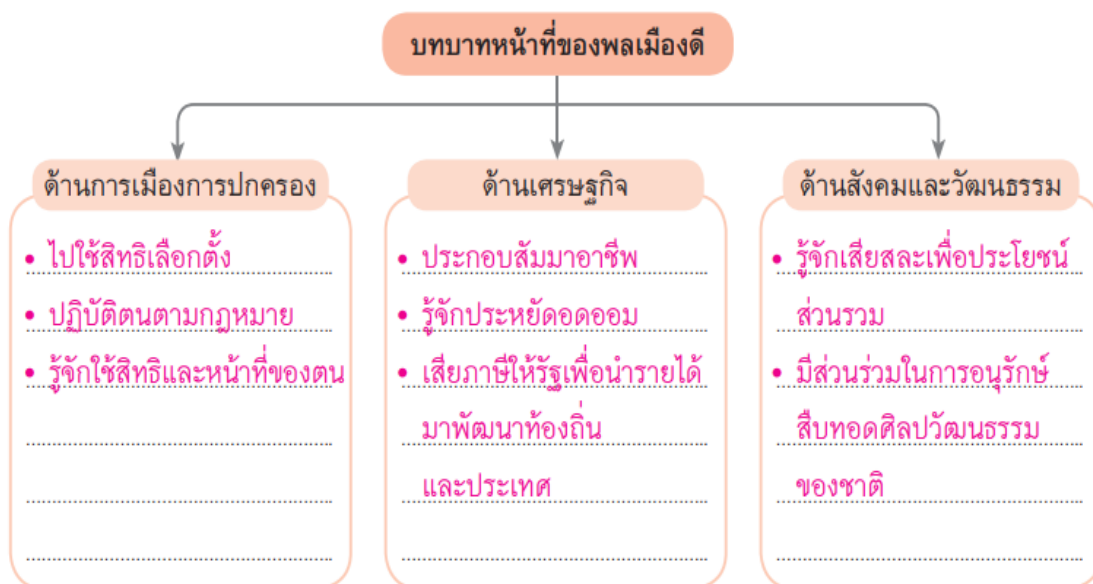
- ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น.....
- ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น.....
- ใช้สิทธิของตนเองในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม.....
- ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง.....
- เข้าร่วมพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนา.....
- ปกป้องสิทธิอันพึงมีของตนเองอยู่เสมอ.....

ผลของการปฏิบัติตน

- ต่อตนเอง - เกิดความภาคภูมิใจ เกิด
ความสุข ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน.....
- มีคุณภาพชีวิตที่ดี.....
 - อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข.....
 - เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป.....

- ต่อสังคมและประเทศ - สังคมมีความมั่นคง
ปลอดภัยและสงบสุข.....
- ประชาชนมีความรักและสามัคคีกัน.....
 - ช่วยลดปัญหาสังคม.....
 - สังคมมีความเจริญก้าวหน้า.....

ตอนที่ 2 อธิบายบทบาทหน้าที่ของพลเมืองดีในด้านที่กำหนด

ตอนที่ 3 อธิบายผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามประเด็นที่กำหนดลงในช่องว่าง

แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

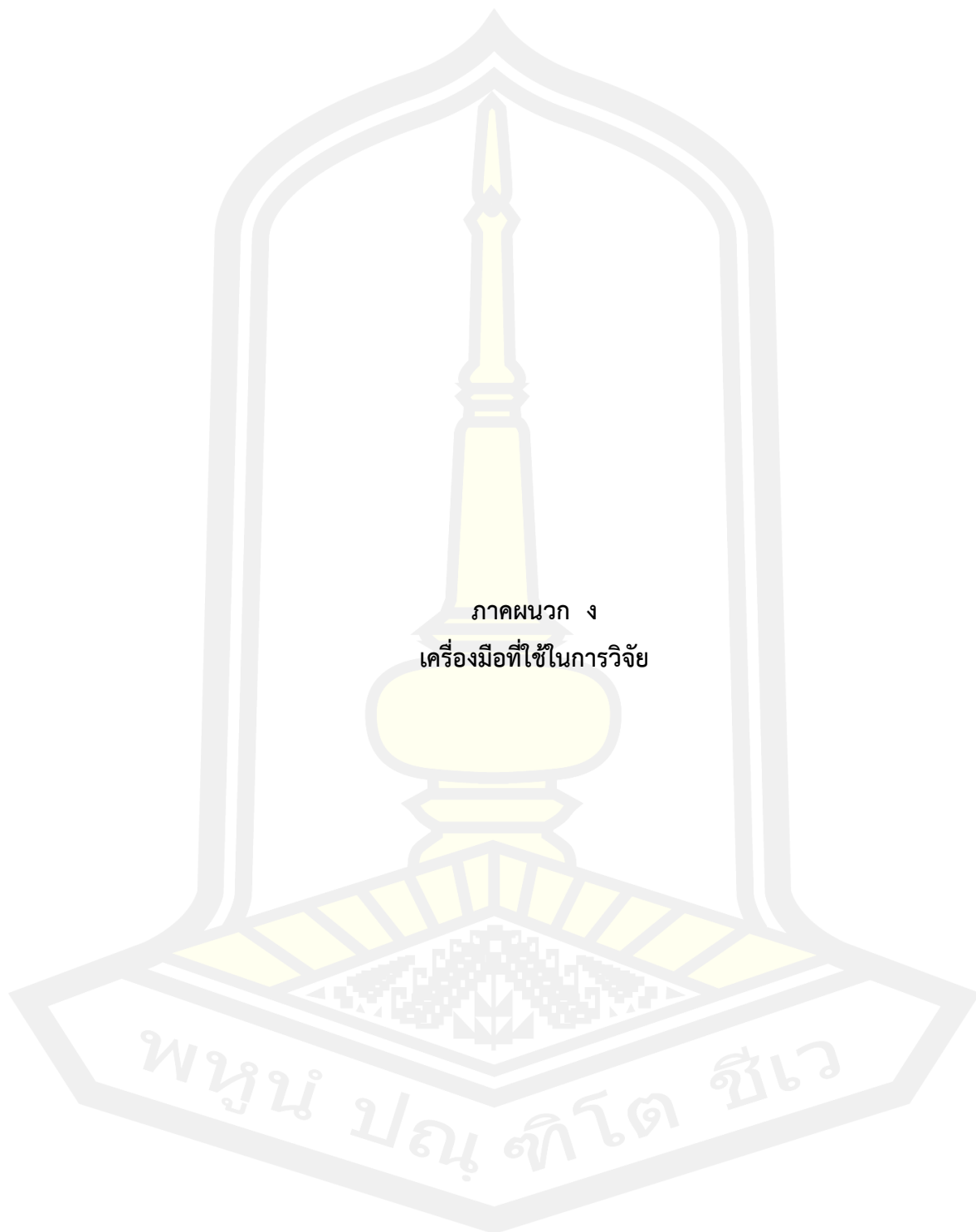
คำชี้แจง : แบบประเมินพฤติกรรมที่แสดงออกถึงคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ขณะเรียนในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อม ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา ขั้นที่ 4 การสะท้อนความคิด ขั้นที่ 5 การประเมินผล ซึ่งแบบประเมินพฤติกรรมนี้เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเป็นแบบรูบริก (Scoring Rubric) ครูผู้สอนจะเป็นผู้สังเกต แล้วประเมินโดยการเขียนเครื่องหมาย ในแต่ละข้อต่อไปนี้

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	ระดับการปฏิบัติ					ไม่มีการปฏิบัติ
		ดีมาก 5	ดี 4	ปานกลาง 3	พอใช้ 2	ปรับปรุง 1	
ด้านความรับผิดชอบ							
1	การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา						
2	ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้						
3	ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ						
4	ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ						
5	ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด						
6	มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน						
7	ยอมรับผลการกระทำของตนเอง						
8	ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น						
ด้านความซื่อสัตย์สุจริต							
1	พูดความจริงทั้งต่อหน้าและลับหลัง						
2	ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ						
3	ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง						
4	ไม่ทุจริตในการสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน						
5	ไม่ลักขโมยของผู้อื่น						
6	รักษาประโยชน์ส่วนรวมของสถานศึกษา						
7	ไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่น						

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	ระดับการปฏิบัติ					ไม่มีการปฏิบัติ 0
		ดีมาก 5	ดี 4	ปานกลาง 3	พอใช้ 2	ปรับปรุง 1	
8	ไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง						
ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง							
1	กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล						
2	กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง						
3	กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด						
4	เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงานท้าทาย						
5	กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง						
6	มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน						
7	เชื่อว่าตนเองเป็นคนดีของสังคมได้						
8	มีความพยายามที่จะทำความดี						
ด้านความมีวินัย							
1	ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย						
2	ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม						
3	ปฏิบัติตามกติกากฎและข้อตกลงของสถานศึกษา						
4	แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ						
5	ทำงานส่งตามที่กำหนด						
6	มีการวางแผนในการทำงาน						
7	รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา						
8	เข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด						

ผู้ประเมิน

.....
/.....
/.....

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

พหุณ ปณุกิตโต สีเว

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-Interview)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับครูโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการแก้ไขปัญหาที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูล

1. สาขาวิชาที่จบ.....
2. สถานศึกษา.....
3. มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ทักษะวิชาสังคมศึกษา (หน้าที่พลเมือง) สอนมาแล้วกี่ปี...

สภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

1. ท่านมีปัญหาในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมในแต่ละด้านอย่างไร

- ด้านการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

- ด้านบรรยากาศ

.....

.....

.....

- ด้านสิ่งสนับสนุน

.....

.....

.....

- ด้านการประเมิน

.....

.....

.....

2. ท่านพบปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

- พฤติกรรมการเป็นพลเมืองดี

.....

.....

.....

- มีทัศนคติต่อการเป็นพลเมืองดี

.....

.....

.....

- แรงจูงใจในการเรียนรู้เพื่อเป็นพลเมืองดี

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นสาเหตุของปัญหาในด้านการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมของครูผู้สอน

- สิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

- วัฒนธรรมดั้งเดิม

.....

.....

.....

- การสอนของครู

.....

.....

.....

- สภาพครอบครัว

.....

.....

.....

แบบสอบถามนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนักเรียนมีจุดมุ่งหมาย เพื่อต้องการทราบกับสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

2. แบบสอบถาม มี 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ความรู้และข้อมูลที่นักเรียนได้รับจากการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

ตอนที่ 3 ปัญหาและความต้องการของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

3. นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ พิจารณาแต่ละข้อคำถามว่า อยู่ในระดับคุณภาพการปฏิบัติในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียนมากที่สุดเพียงช่องเดียว โดยกำหนดระดับคุณภาพ 5 ระดับ ดังนี้

5 คะแนน หมายถึงมากที่สุด

4 คะแนน หมายถึงมาก

3 คะแนน หมายถึงปานกลาง

2 คะแนน หมายถึงน้อย

1 คะแนน หมายถึงน้อยที่สุด

พหุบัณฑิต ชีวะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ
 ชาย หญิง
2. อายุ.....ปี
3. ระดับการศึกษา
 ประกาศนียบัตรวิชาชีพปี 1
 ประกาศนียบัตรวิชาชีพปี 2
 ประกาศนียบัตรวิชาชีพปี 3
4. แผนกวิชา
 สาขางานยานยนต์ สาขางานการบัญชี สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจ
 สาขางานไฟฟ้ากำลัง สาขางานธุรกิจคหกรรม สาขางานเครื่องมือกล
 สาขางานอิเล็กทรอนิกส์ สาขางานผลิตภัณฑ์

ตอนที่ 2 ปัญหาและความต้องการของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ให้นักเรียนพิจารณาต่อไปนี้ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน

ข้อ ที่	รายการ	ปัญหาของนักเรียน					ความต้องการ				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1	นักเรียนได้สนทนาและร่วมกันวิเคราะห์ความเป็นพลเมืองดีของตนเอง										
2	นักเรียนได้กำหนดเป้าหมายคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีร่วมกัน										
3	นักเรียนได้วิเคราะห์คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี										
4	นักเรียนร่วมกันวางแผน คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี										
5	นักเรียนได้ใช้กระบวนการหรือแนวทางของความเป็นพลเมืองดีที่มีความหลากหลาย										
6	นักเรียนได้ร่วมกันอธิบายสิ่งที่เรียนรู้หรือสะท้อนคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีต่อเพื่อน										
7	นักเรียนได้ร่วมกันอภิปรายหน้าชั้นเรียนซึ่งเป็นการสรุปคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน										

ข้อ ที่	รายการ	ปัญหาของนักเรียน					ความต้องการ				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
8	นักเรียนได้ร่วมกันสรุปคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีและสรุปเนื้อหาที่เรียน										
9	นักเรียนได้ฝึกฝนสมาธิและการกำกับตนเอง										
10	นักเรียนได้คิดแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน										

ตอนที่ 3 สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ที่ผ่านมาให้ให้นักเรียนพิจารณาต่อนี้ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน

ข้อที่	รายการประเมิน	การปฏิบัติ				
		5	4	3	2	1
1	คำถามที่ครูได้ยกตัวอย่างสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เรียน					
2	เนื้อหาที่ครูนำมาจัดการเรียนรู้ มีความน่าสนใจและเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีมากน้อยเพียงใด					
3	นักเรียนสามารถทำใบงานหรือการจัดการเรียนรู้ที่ครูมอบหมายจนสำเร็จทุกครั้ง					
4	นักเรียนจะเกิดความเข้าใจในบทเรียน ระหว่างที่ครูจัดการเรียนรู้สม่ำเสมอ					
5	ครูกระตุ้นให้นักเรียนได้ซักถามสิ่งที่สงสัยในการจัดการเรียนรู้					
6	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการจัดการเรียนรู้					
7	ครูจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อนักเรียน					
8	มีการส่งเสริมการคิดเชิงบวกให้กับนักเรียนที่ทำการจัดการเรียนรู้					
9	มีการให้นักเรียนได้สะท้อนความคิดเพื่อให้นักเรียนกล้าแสดงออก					
10	มีการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนภายในชั่วโมง เพื่อให้ทราบผลคะแนน					

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-Interview)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ และข้อคิดเห็น ในการจัดการเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ.....

ส่วนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์

1. ท่านคิดว่าแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ควรส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีด้านใดมากที่สุด เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

2. แนวคิด หลักการที่ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพ

.....

.....

.....

.....

3. แนวทางหรือกระบวนการที่ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ

.....

.....

.....

.....

4. ปัจจัยที่ส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

.....

.....

.....

5. การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพควรจัดบรรยากาศอย่างไร

.....

.....

.....

6. แนวทางการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 สรุปการสนทนาและให้ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอแสดงความขอบคุณอย่างยิ่ง

ลงชื่อ.....

(พระมหากิติพัฒน์ ศรีชัย)

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของประเด็นแบบประเมินความเหมาะสมของ
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริม
คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

คำชี้แจง เชิญท่านพิจารณาข้อคำถาม สำหรับการวิจัยแต่ละข้อว่า มีความเหมาะสม ไม่ขัดจริยธรรม และสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ วัตถุประสงค์ ของตัวแปรที่ศึกษาหรือไม่เกณฑ์การประเมินค่าระดับความคิดเห็น แต่ละข้อมีความถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ เมื่อพิจารณาแล้วให้ใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความเห็น โดยใช้เกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

+1 หมายถึง เห็นด้วย 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ -1 หมายถึง ไม่เห็นด้วย

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบ					
1	แนวคิดพื้นฐานมีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่ายและ น่าเชื่อถือ				
2	แนวคิดพื้นฐานมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับ องค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ				
3	แนวคิดพื้นฐานเหมาะสมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตาม หลักไตรสิกขาร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี สำหรับ นักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ				
4	แนวคิดพื้นฐานสามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดแนวทาง ในการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมอย่าง เหมาะสม				
จุดมุ่งหมายของรูปแบบ					
5	วัตถุประสงค์มีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่าย และ น่าเชื่อถือ				

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
6	วัตถุประสงค์มีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ				
7	วัตถุประสงค์เหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม				
8	วัตถุประสงค์สามารถนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม				
ขั้นตอนการเรียนรู้ของรูปแบบ					
9	ขั้นตอนการเรียนรู้มีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่ายและน่าเชื่อถือ				
10	ขั้นตอนการเรียนรู้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ				
11	ขั้นตอนการเรียนรู้เหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม				
12	ขั้นตอนการเรียนรู้สามารถนำไปออกแบบการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม				
ระบบสังคมของรูปแบบ					
13	ระบบสังคมมีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่าย และน่าเชื่อถือ				
14	ระบบสังคมมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ				
15	ระบบสังคมเหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม				
16	ระบบสังคม สามารถนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้อย่างเหมาะสม				
หลักการตอบสนองของรูปแบบ					
17	หลักการตอบสนองมีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่ายและน่าเชื่อถือ				

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
18	หลักการตอบสนองมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ				
19	หลักการตอบสนองเหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม				
20	หลักการตอบสนองสามารถนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้อย่างเหมาะสม				
ระบบสนับสนุนของรูปแบบ					
21	ระบบสนับสนุนมีความชัดเจน กระชับ เข้าใจง่ายและน่าเชื่อถือ				
22	ระบบสนับสนุนมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบ				
23	ระบบสนับสนุนเหมาะสมกับบริบทการจัดการเรียนรู้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม				
24	ระบบสนับสนุนสามารถนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้อย่างเหมาะสม				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(.....)

ผู้เชี่ยวชาญ

พหุบัณฑิต ชีวะ

แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8
 รหัสวิชา 20000-1501 วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พลเมืองดีในสังคมไทย
 เรื่อง บทบาทหน้าที่และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี
 สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องทางขวามือที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน
 ซึ่งมี 5 ระดับ คือ

- เหมาะสมมากที่สุด ให้ 5 คะแนน
 เหมาะสมมาก ให้ 4 คะแนน
 เหมาะสมปานกลาง ให้ 3 คะแนน
 เหมาะสมน้อย ให้ 2 คะแนน
 เหมาะสมน้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	5	4	3	2	1
1. หัวแผน 1.1 ชื่อแผนตรงกับหน่วยการเรียนรู้ 1.2 องค์ประกอบของส่วนนำของแผนมีความชัดเจน					
2. ด้านสาระสำคัญ 2.1 ความถูกต้อง 2.2 ความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน 2.3 ความชัดเจนเข้าใจง่าย					
3. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ 3.1 สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ 3.2 เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน 3.3 สามารถสอนให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้					
4. ด้านสาระการเรียนรู้ 4.1 ใจความถูกต้อง 4.2 สอดคล้องกับผลการเรียนรู้					

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	5	4	3	2	1
4.3 เหมาะสมกับระดับชั้น 4.4 เวลาเรียนเหมาะสมกับเนื้อหา 4.5 มีความชัดเจน ไม่สับสนและน่าสนใจ					
5. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 5.1 ชั้นเตรียมความพร้อม 5.2 ชั้นสมาธิ 5.3 ชั้นปัญญา 5.4 ชั้นสะท้อนความคิด 5.5 ชั้นประเมินผล					
6. ด้านสื่อการสอน 6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ 6.2 สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ 6.3 ได้รับความสนใจของผู้เรียน 6.4 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อ 6.5 เหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน					
7. ด้านการวัดและประเมินผล 7.1 สอดคล้องกับเนื้อหา 7.2 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ 7.3 ใช้เครื่องมือวัดผลได้เหมาะสม					
รวมเฉลี่ย					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ลงชื่อ ผู้ประเมิน
(.....)

แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ

คำชี้แจง แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนซึ่งผู้ประเมินประกอบด้วย ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง แต่ละข้อมีความถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ เมื่อพิจารณาแล้วให้ใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความเห็น โดยใช้เกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง นักเรียนปฏิบัติดีมาก

ระดับ 4 หมายถึง นักเรียนปฏิบัติดี

ระดับ 3 หมายถึง นักเรียนปฏิบัติปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง นักเรียนปฏิบัติพอใช้

ระดับ 1 หมายถึง นักเรียนปฏิบัติปรับปรุง

ระดับ 0 หมายถึง ไม่มีการปฏิบัติ

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	ระดับการปฏิบัติ					
		5	4	3	2	1	0
ด้านความรับผิดชอบ							
1	การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา						
2	ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้						
3	ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ						
4	ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ						
5	ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด						
6	มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน						
7	ยอมรับผลการกระทำของตนเอง						
8	ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น						
ด้านความซื่อสัตย์สุจริต							
1	พูดความจริงทั้งต่อหน้าและหลัง						
2	ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ						
3	ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง						
4	ไม่ทุจริตในการสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน						
5	ไม่ลักขโมยของผู้อื่น						

ข้อ	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี	ระดับการปฏิบัติ					
		5	4	3	2	1	0
6	รักษาประโยชน์ส่วนรวมของสถานศึกษา						
7	ไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่น						
8	ไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง						
ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง							
1	กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล						
2	กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง						
3	กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด						
4	เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงานท้าทาย						
5	กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง						
6	มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน						
7	เชื่อว่าตนเองเป็นคนดีของสังคมได้						
8	มีความพยายามที่จะทำความดี						
ด้านความมีวินัย							
1	ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย						
2	ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงาม						
3	ปฏิบัติตามกติกาสังคมและข้อตกลงของสถานศึกษา						
4	แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ						
5	ทำงานส่งตามที่กำหนด						
6	มีการวางแผนในการทำงาน						
7	รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา						
8	เข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด						

ผู้ประเมิน

...../...../.....

**แบบตรวจสอบความสอดคล้องข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)**

คำชี้แจง

โปรดพิจารณาว่าข้อสอบแต่ละข้อมีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม 20000-1501 กับพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง “ระดับความคิดเห็น” ตามความคิดเห็นของท่าน ดังนี้

- +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นวัดตามหน่วยการเรียนรู้
- 0 เมื่อไม่แน่ใจข้อสอบนั้นวัดตามหน่วยการเรียนรู้
- 1 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อสอบนั้นไม่วัดตามหน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์การเรียนรู้	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 สังคมมนุษย์กับการจัดระเบียบทางสังคม					
1. วิเคราะห์ความสำคัญของโครงสร้างทางสังคม	1. เหตุผลที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมข้อใดกล่าวผิด 1. มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรม 2. มนุษย์มีความสามารถทางสมอง 3. มนุษย์มีความกลัวในการดำรงชีวิต 4. มนุษย์สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม 5. มนุษย์มีช่วงเวลาของทารกที่ยาวนาน (เฉลย ข้อ 3)				
	2. ข้อใดเป็นเหตุผลสนับสนุนได้ว่า “คนเราไม่อาจดำรงชีพอยู่ได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสังคมและมีความสัมพันธ์ต่อกันภายใต้กฎระเบียบของสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน” 1. ต้องทำกิจกรรมร่วมกันในสถาบันทางสังคม 2. ต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด 3. ต้องมีสถานภาพและบทบาทที่ตายตัว 4. ต้องอยู่ภายในอาณาเขตเดียวกัน 5. ต้องมีค่านิยมเหมือนกัน (เฉลย ข้อ 1)				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
2. บอกรับทราบ หน้าที่ของ สถาบันทางสังคม ต่างๆ	3. ปัญหาเยาวชนติดสิ่งเสพติด สะท้อนให้เห็นถึงการ ขาดความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมใด มากที่สุด 1. สถาบันการเมืองการปกครอง 2. สถาบันสื่อสารมวลชน 3. สถาบันนันทนาการ 4. สถาบันการศึกษา 5. สถาบันครอบครัว (เฉลย ข้อ 5)				
	4. สถาบันทางศาสนาทำหน้าที่ในข้อใดได้น้อยที่สุด 1. สืบทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของ สังคม 2. อบรมวิทยาการและวิชาชีพด้านต่างๆ ให้สมาชิกใน สังคม 3. สร้างแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ดีงามให้สมาชิกใน สังคม 4. ควบคุมมาตรฐานความประพฤติของสมาชิกใน สังคม 5. สร้างความสงบสุขในจิตใจของสมาชิกในสังคม (เฉลย ข้อ 2)				
	5. สถาบันทางสังคมในข้อใดที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทาง สังคมหรืออบรมสมาชิกของสังคมทางอ้อมได้ดีที่สุด 1. สถาบันศาสนา 2. สถาบันครอบครัว 3. สถาบันการศึกษา 4. สถาบันนันทนาการ 5. สถาบันสื่อสารมวลชน (เฉลย ข้อ 4)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 สถาบันครอบครัวกับการพัฒนาคุณภาพประชากร					
1. อธิบายการจัด ระเบียบทาง สังคมและการขัด เกลาทางสังคมใน ลักษณะต่างๆ	6. ข้อใดกล่าวถึงความหมายของวิถีประชาที่เป็น บรรทัดฐานทางสังคมได้ถูกต้อง 1. วิถีประชาเป็นการปฏิบัติที่ไม่ส่งผลต่อสังคม ส่วนรวม				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	2. วิธีประชาเป็นการปฏิบัติที่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรม 3. วิธีประชาเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่คนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับ 4. วิธีประชาเป็นความเชื่อและวัฒนธรรมของคนส่วนน้อยในสังคม 5. วิธีประชาเป็นแบบแผนหรือธรรมเนียมที่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร (เฉลย ข้อ 2)				
	7 การขัดเกลาทางสังคมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเยาวชนในชาติอย่างไร 1.เยาวชนสามารถรับผิดชอบการกระทำของบุคคลต่างๆ ในสังคมได้ 2.เยาวชนสามารถทำหน้าที่ขัดเกลาพฤติกรรมบุคคลที่มีอาวโสมากกว่า 3.เยาวชนเกิดการปฏิบัติตนตามค่านิยมของสถาบันครอบครัว 4.เยาวชนเกิดความระลึกถึงสถานภาพสัมฤทธิ์ของตนเองอยู่เสมอ 5.เยาวชนเกิดจิตสาธารณะตามที่ประเทศชาติพึงประสงค์ (เฉลย ข้อ 5)				
2.วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การแก้ไขปัญหาสังคมและแนวทางการพัฒนาสังคม	8. คุณลักษณะสำคัญของประชากรที่มีคุณภาพมีความสัมพันธ์กับหลักการใดมากที่สุด 1. บรรทัดฐานทางสังคมระดับวิถีประชา 2. บรรทัดฐานทางสังคมระดับจิตใจ 3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4. อำนาจอธิปไตย 5. ปิตาธิปไตย (เฉลย ข้อ 3)				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	9. การกระทำในข้อใดแสดงถึงการมีคุณลักษณะของประชากรที่มีคุณภาพด้านค่านิยมในวัฒนธรรมไทยที่ดี 1. รับวัฒนธรรมตะวันตกที่ทันสมัยมาปรับใช้กับวัฒนธรรมไทย 2. ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีไทยสมัยใหม่ 3. เลือกเผยแพร่วัฒนธรรมไทยที่เป็นที่นิยมในปัจจุบัน 4. เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย 5. ไม่ศึกษาวัฒนธรรมตะวันตก (เฉลย ข้อ 4)				
	10. สถาบันครอบครัวควรพัฒนาคุณภาพประชากรในด้านเศรษฐกิจอย่างไรจึงจะเหมาะสมมากที่สุด 1. สอนให้ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2. สอนเรื่องหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านเศรษฐกิจ 3. สอนให้รู้จักอัตราการแลกเปลี่ยนสกุลเงินต่าง ๆ 4. สอนการปฏิบัติตามเมื่อเข้าไปยังสถาบันทางการเงิน 5. สอนให้รู้จักประวัติความเป็นมาของระบบเศรษฐกิจต่าง ๆ (เฉลย ข้อ 1)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย					
1. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การแก้ไขปัญหามลพิษและแนวทางการพัฒนาสังคม	11. ข้อใดกล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมได้ถูกต้องที่สุด 1. เป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวัน 2. เป็นมรดกทางสังคมจากคนรุ่นก่อน 3. เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้จากธรรมชาติ 4. เป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น เพื่อให้มนุษย์ปฏิบัติตาม 5. เป็นแบบแผนที่มนุษย์นำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต (เฉลย ข้อ 5)				
	12. ข้อใดเป็นภูมิปัญญาไทยที่มาจากความเชื่อทางศาสนาทั้งหมด 1. เรือกอและ เพลงเรือ 2. ลำตัด ประเพณียี่เป็ง				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	3. เครื่องถม เรือนกาแล 4. รมบ่อสร้าง ำฟ้อนเล็บ 5. ประเพณีชักพระ ประเพณีรับบัว (เฉลย ข้อ 5)				
2. เสนอแนวทาง ในการอนุรักษ์ และสืบสาน วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาไทยได้	13. ถ้าหนุณาต้องการสร้างเรือนไทยให้พ่อแม่อยู่อาศัย ที่จังหวัดสงขลา หนุณาจะต้องสร้างเรือนไทยแบบใด จึงจะเหมาะสม 1. เรือนแพ 2. เรือนโง่ง 3. เรือนกาแล 4. เรือนปั้นหย่า 5. เรือนเสาแฮก (เฉลย ข้อ 4)				
	14. ชาวบ้านโคกสำราญ มีความขัดแย้งในการสูบน้ำ จากแหล่งน้ำธรรมชาติมาใช้ในบ้านของตน ทำให้น้ำ ไม่เพียงพอในการบริโภคนำไปสู่การขัดแย้งกัน คุณธรรมในข้อใดที่ควรนำมาปรับใช้เพื่อการอยู่ ร่วมกัน 1. ความอดทน 2. ความรับผิดชอบ 3. ความกตัญญูทดเวทิต 4. ความขยันหมั่นเพียร 5. ความสามัคคีปรองดอง (เฉลย ข้อ 5)				
	15. แนวทางปฏิบัติในการรับวัฒนธรรมต่างชาติข้อใด เหมาะสมที่สุด 1. เรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่รับมา 2. นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของตน 3. เลือกรับเฉพาะเทคโนโลยีที่ทันสมัยและใช้งานง่าย 4. เลือกรับเฉพาะวัฒนธรรมของชาติในภูมิภาค เดียวกัน 5. รับทุกวัฒนธรรมที่เห็นว่าทำให้ตนมีคุณภาพชีวิตที่ ดีขึ้น				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	(เฉลย ข้อ 2)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของสังคมไทย					
1. อธิบาย ความสำคัญของ คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมสำคัญ ของสังคมไทยได้	16. ประเพณีบุญบั้งไฟสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างไร 1. เป็นภาคที่มีลักษณะภูมิอากาศแห้งแล้ง 2. เป็นภาคที่ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเล 3. เป็นภาคที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ 4. เป็นภาคที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลาย 5. เป็นภาคที่มีประชากรนับถือพระพุทธศาสนา มากที่สุดในประเทศไทย (เฉลย ข้อ 1)				
	17. สมชายชอบไปวัดเพื่อทำบุญตักบาตรและฟัง เทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตน ของสมชายแสดงให้เห็นถึงค่านิยมในด้านใด 1. การสร้างเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม 2. การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม 4. ความปรองดอง 5. ความสามัคคี (เฉลย ข้อ 1)				
2. ดำรงชีวิตตาม หลักคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมหลักของ คนไทยได้	18. แนวทางปฏิบัติในการรับวัฒนธรรมต่างชาติข้อใด เหมาะสมที่สุด 1. เรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่รับมา 2. นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ของตน 3. เลือกรับเฉพาะเทคโนโลยีที่ทันสมัยและใช้งานง่าย 4. เลือกรับเฉพาะวัฒนธรรมของชาติในภูมิภาค เดียวกัน 5. รับทุกวัฒนธรรมที่เห็นว่าทำให้ตนมีคุณภาพชีวิตที่ ดีขึ้น (เฉลย ข้อ 2)				
	19. การกระทำของบุคคลในข้อใด แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้ที่ปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	1. สุธาสินึ่งดอาหาร เพราะอยากลดความอ้วน 2. สิทธิชัยเข้าร่วมการประชุมชมุทางการเมืองทุกครั้ง 3. สุชาติไม่ชอบไปโรงเรียน เพราะชอบศึกษาด้วยตนเอง 4. สุริพรชอบไปห้างสรรพสินค้า เพื่อรับยาสระผม แจกฟรี 5. สุขานาฏชอบศึกษาและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงอาสาเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (เฉลย ข้อ 5)				
	20. การปฏิบัติตามค่านิยมหลักของคนไทยว่า “รักษาวัฒนธรรมประจำชาติ” ควรเริ่มต้นอย่างไร 1. ฝึกฝนมารยาทไทยขั้นพื้นฐาน 2. นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอด 3. ศึกษาวัฒนธรรมไทยให้เข้าใจถึงแก่นแท้ 4. จัดนิทรรศการความรู้เรื่องมรดกไทยในชุมชน 5. จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศด้านวัฒนธรรม (เฉลย ข้อ 3)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 สังคมไทย					
1. อธิบายลักษณะสำคัญของสังคมไทยได้	21. การกระทำของบุคคลใดส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม 1. สัมปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัด 2. กล้วยจัดทำวีดีโอสอนรำไทยลงในโซเชียลมีเดีย 3. ลำไยตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพราะโตขึ้นอยากเป็นพยาบาล 4. เจาะใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาแทนการใช้ความรุนแรง 5. ลั่นจี่นำเงินของบริษัทมาซื้อของตกแต่งภายในบ้านตนเอง (เฉลย ข้อ 5)				
	22. การกระทำของบุคคลใดช่วยลดการเกิดปัญหาทางสังคม 1. น้ำนึ่งทิ้งขยะลงถังคองหลังบ้าน 2. น้ำหวานตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและใฝ่เรียนรู้อื่น 3. น้ำค่างนึ่งเฉยต่อเรื่องที่ไม่ใช่เรื่องของตนเอง 4. น้ำผึ้งละลายที่จะแก้ปัญหาหลักขโมยภายในชุมชน				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	5. น้ำเพชรซิริถจักรยานยนต์โดยไม่สวมหมวกนิรภัย (เฉลย ข้อ 2)				
	23. ลักษณะสำคัญของสังคมไทย ตรงกับข้อใด 1. เป็นสังคมอุตสาหกรรม 2. มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก 3. ไม่ยึดถือประเพณีและวัฒนธรรม 4. มีความเป็นสันโดษและรักความเป็นส่วนตัว 5. มีการเปลี่ยนแปลงและไม่รับวัฒนธรรมต่างชาติ (เฉลย ข้อ 2)				
2. ระบุสาเหตุและแนวทางแก้ปัญหาในสังคมไทยได้	24. การแก้ปัญหาสังคมให้ได้ผลดีควรเริ่มโดยวิธีใด 1. ปลูกฝังจิตสำนึกโดยให้การศึกษาและอบรมสั่งสอน 2. จัดตั้งหน่วยงานสำหรับแก้ไขปัญหาสังคมโดยเฉพาะ 3. ออกกฎหมายและกำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเด็ดขาด 4. กำหนดวิธีการจัดการปัญหาอย่างชัดเจนและลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง 5. รมรงค์ต่อต้านปัญหาสังคมด้านต่างๆตามชุมชนและสถานที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหา (เฉลย ข้อ 1)				
	25. ปัญหาใดเกิดจากการที่ประชาชนไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม 1. ปัญหาอาชญากรรม 2. ปัญหาความยากจน 3. ปัญหาคนชนบทย้ายถิ่น 4. ปัญหาภาวะโภชนาการ 5. ปัญหาการว่างงานของประชากร (เฉลย ข้อ 1)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 คุณลักษณะ หน้าที่ สิทธิและเสรีภาพของพลเมืองดี					
อธิบายเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพของตนเองในฐานะพลเมืองดี	26. พฤติกรรมใดเป็นการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมตามคุณลักษณะของพลเมืองดี 1. สัมภาษณ์บนถนนทางม้าลาย 2. นุ้ยเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองอย่างสงบ				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
ของสังคมและประเทศได้	3. แหวนไปช่วยผ่อนรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง 4. ก้อยหยุดรถในขณะที่เห็นสัญญาณไฟเหลือง 5. บิวชี้รถจักรยานยนต์แข่งกับเพื่อนบนทางด่วน (เฉลย ข้อ 5)				
	27. ถ้าทุกคนเคารพสิทธิ เสรีภาพและปฏิบัติตามกฎหมาย จะส่งผลอย่างไรต่อสังคม 1. เป็นสังคมของการแข่งขัน 2. รายได้ภายในประเทศเพิ่มสูงขึ้น 3. สังคมและประเทศชาติสงบสุข 4. ประชาชนมีภาระค่าใช้จ่ายลดลง 5. ค่าครองชีพของประชาชนถูกลง (เฉลย ข้อ 3)				
	28. ลักษณะของพลเมืองที่มีความรัก ความสามัคคี ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งใด 1. พลเมืองมีการศึกษาดี 2. พลเมืองมีความร่วมมือร่วมใจ 3. พลเมืองเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยดี 4. พลเมืองเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม 5. พลเมืองมีความเป็นอยู่ที่ดี (เฉลย ข้อ 4)				
	29. ข้อใดกล่าวผิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล 1. สิทธิในครอบครัว 2. สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย 3. สิทธิในทรัพย์สิน 4. เสรีภาพในเคหสถาน 5. สิทธิและเสรีภาพในการสื่อสาร (เฉลย ข้อ 3)				
	30. เสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัยตรงกับข้อใดมากที่สุด 1. สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐของประชาชนชาวไทย 2. สิทธิในกระบวนการยุติธรรมและประชาชนชาวไทย 3. สิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพของประชาชน				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	ชาวไทย 4. สิทธิในทรัพย์สินของประชาชนชาวไทย 5. สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล (เฉลย ข้อ 5)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 การมีส่วนร่วมและแนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี					
1. บอกวิธีการที่ ประชาชน สามารถมีส่วน ร่วมทางการเมือง การปกครองไทย ได้	31. การเลือกตั้งมีความสัมพันธ์กับระบบการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างไร 1. เป็นการแสดงออกถึงการทำตามคำสั่งของผู้นำ ประเทศตามระบอบประชาธิปไตย 2. เป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับระบบการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย 3. เป็นการแสดงจุดยืนทางการเมืองที่ถูกต้องตาม หลักประชาธิปไตย 4. เป็นการทำหน้าที่ของพลเมืองดีตามระบบการ ปกครองระบอบประชาธิปไตย 5. เป็นการใช้อำนาจนิติบัญญัติของประชาชนตาม ระบอบประชาธิปไตย (เฉลย ข้อ 4)				
	32. ข้อใดเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพ 1. ส่งเสริมและพัฒนากลไกข้อพิพาทในสังคม 2. จัดระบบด้านการพัฒนาสังคมและความเสมอภาค 3. ส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชน 4. ประสานงานด้านเศรษฐกิจกับภาครัฐและ ภาคเอกชนทั้งในประเทศและนอกประเทศ 5. ดำเนินการคุ้มครองพยานตามกฎหมายว่าด้วยการ คุ้มครองพยานในคดีเฟ่ง (เฉลย ข้อ 3)				
2. อธิบาย แนวทางปฏิบัติตน เป็นพลเมืองดีตาม ระบอบ ประชาธิปไตย	33. ข้อใดคือลักษณะของพลเมืองดีตามหลัก กฎหมายและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย 1. ยึดหลักเหตุผล 2. ยึดมั่นตามหลักศาสนา 3. รักษาสิทธิและเสรีภาพของตน				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
อันมี พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุขได้	4. เคารพกฎหมายบ้านเมือง 5. เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น (เฉลย ข้อ 4)				
	34. “พลเมืองดี” ในข้อใดมีส่วนร่วมในการพัฒนา ท้องถิ่น ชุมชน และประเทศชาติ 1. กู้ร่วมช่วยเหลือคนยากไร้ 2. แก้วร่วมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทย 3. กบร่วมบริจาคในการพัฒนาสังคม 4. กวางร่วมกันบริจาคสร้างสิ่งสาธารณะ 5. กนกเสียภาษีอากรถูกต้องและครบถ้วน (เฉลย ข้อ 5)				
	35. ลักษณะของพลเมืองที่มีความรัก ความสามัคคี ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งใด 1. พลเมืองมีการศึกษาดี 2. พลเมืองมีความร่วมมือร่วมใจ 3. พลเมืองเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยดี 4. พลเมืองเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม 5. พลเมืองมีความเป็นอยู่ที่ดี (เฉลย ข้อ 4)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 บทบาทหน้าที่และผลจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี					
1. อธิบาย บทบาทหน้าที่ ของพลเมืองดีต่อ ชุมชนและ ประเทศชาติใน ด้านต่างๆ ได้	36. สถาบันทางสังคมในข้อใดมีบทบาทสำคัญในการ ป้องกันปัญหาเสพติด 1. สถาบันศาสนา 2. สถาบันการเมือง 3. สถาบันครอบครัว 4. สถาบันเศรษฐกิจ 5. สถาบันการศึกษา (เฉลย ข้อ 3)				
	37. เพราะเหตุใดเยาวชนจึงควรปฏิบัติตนตาม บทบาทหน้าที่ต่อสังคมและประเทศชาติ 1. เพราะคือความหวังของผู้ใหญ่ 2. เพราะเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย 3. เพราะเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม 4. เพราะเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	5. เพราะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต (เฉลย ข้อ 5)				
2. ดำรงชีวิตตามหลักกฎหมายในฐานะพลเมืองดีได้	38. ใครปฏิบัติตนถูกต้องในการสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี 1. อี๋ซึกชวนเพื่อนบ้านทำน้ำหมักชีวภาพ 2. ดาเตือนคุณแม่ให้ไปเลือกตั้งทุกครั้ง 3. ประชาจะทำชักชวนเพื่อนไปเก็บขยะรอบหมู่บ้าน 4. แก้วตาสอนให้แม่บ้านในชุมชนประดิษฐ์สิ่งของจากเศษวัสดุเหลือใช้ 5. ยิ้มละมัยมักจะแนะนำช่วยเหลือนักท่องเที่ยวต่างชาติเสมอ (เฉลย ข้อ 5)				
	39. ข้อใดแสดงถึงการมีส่วนร่วมในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและรักษาสิ่งแวดล้อม 1. ลอยกระทงด้วยกระทงที่ทำจากขนมปังอัด 2. ไปร่วมงานแห่เทียนพรรษา 3. ใช้น้ำอบไทยรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ 4. ทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลในวันปีใหม่ 5. งดซื้อดอกกุหลาบในวันวาเลนไทน์ (เฉลย ข้อ 1)				
	40. ผู้ใดแสดงจิตสาธารณะเพื่อส่วนรวมมากที่สุด 1. โบรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง เป็นคนใจกว้าง 2. ฝนพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านเพื่อการมีชีวิตที่ดีในปัจจุบันและอนาคต 3. เต่ออาสาช่วยพัฒนาสาธารณประโยชน์และกิจกรรมการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความเดือดร้อน 4. หนีพึ่งตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง และต่องานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 5. แต่ัวให้ความร่วมมือในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเมื่อมีโอกาส (เฉลย ข้อ 3)				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น	ข้อเสนอแนะ
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา			
1. อธิบายประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนาได้	41. ข้อใดกล่าวถึงการสังคายนาไม่ถูกต้อง 1. สายที่ 8 พระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้าไปสุวรรณภูมิ 2. การสังคายนาครั้งที่ 3 เป็นครั้งแรกที่มีการส่งพระธรรมทูตเดินทางไปเผยแผ่ 3. เป็นการรวบรวมและเรียบเรียงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นหมวดหมู่ 4. การสังคายนาเป็นทั้งการท่องจำสืบทอดกันมาด้วยปากและการบันทึกลายลักษณ์อักษร 5. พระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยประมาณ พ.ศ. 100 หลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ 2 (เฉลย ข้อ 5)		
	42. พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร 1. ทรงสนับสนุนให้ช่วยเหลืออินเดียทวารวดีออกบวช 2. ทรงส่งเสริมการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี 3. ทรงส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่างๆ 4. ทรงเป็นองค์ประธานในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งแรก 5. ทรงถวายพระเวฬุวันมหาวิหารเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา (เฉลย ข้อ 3)		
	43. สุการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งใด เริ่มจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรภาษาบาลีและทำที่ใด 1. ครั้งที่ 2 อินเดีย 2. ครั้งที่ 4 ศรีลังกา 3. ครั้งที่ 5 ศรีลังกา 4. ครั้งที่ 8 ไทย 5. ครั้งที่ 9 ไทย (เฉลย ข้อ 3)		

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
2. อธิบายพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าได้	44. ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการศึกษาพุทธประวัติด้านใดมากที่สุด 1. เป็นแบบอย่างในการทำความดี 2. ได้รับความรู้เรื่องราวสมัยพุทธกาล 3. สามารถถ่ายทอดพุทธประวัติได้อย่างถูกต้อง 4. ทำให้รู้ที่มาของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 5. ได้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในอดีต (เฉลย ข้อ 1)				
3. วิเคราะห์หลักธรรมที่ได้จากการอ่านชาดกได้	45. เพราะเหตุใดจึงกล่าวกันว่า เวสสันดรชาดกเป็นมหาชาติและมีความสำคัญกว่าชาดกอื่นๆ 1. เป็นพระชาติที่ชาวพุทธนิยมฟังเทศน์มากที่สุด 2. เป็นพระชาติที่มีการต่างเป็นวรรณคดีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย 3. เป็นพระชาติที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีมากกว่าพระชาติอื่นๆ 4. เป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า 5. เป็นพระชาติที่พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีครบบริบูรณ์ทั้ง 10 บารมี (เฉลย ข้อ 5)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 10 คำภีร์และนิภายในพระพุทธศาสนา					
1. วิเคราะห์สาระสำคัญของพระไตรปิฎกได้	46. คำว่า “พระไตรปิฎก” เริ่มปรากฏชัดเจนเมื่อใด 1. ครั้นพุทธกาล 2. สังกายนาคครั้งที่ 1 3. สังกายนาคครั้งที่ 2 4. สังกายนาคครั้งที่ 3 5. สังกายนาคครั้งที่ 4 (เฉลย ข้อ 1)				
	47. พระปาติโมกข์ อยู่ในส่วนใดของพระไตรปิฎก 1. พระวินัยปิฎก 2. พระอภิธรรมปิฎก 3. พระสุตตันตปิฎก 4. อรรถกถา				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	5. ฎีกา (เฉลย ข้อ 1)				
2.. ระบุนิกายในพระพุทธศาสนาได้	48. ข้อใดเรียงลำดับการนับถือพระพุทธศาสนาของชนชาติไทยยุคต่างๆ ได้ถูกต้อง 1. ยุคเถรวาทสมัยอโศก>ยุคเถรวาทแบบพุกาม>ยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์ 2. ยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์>ยุคเถรวาทสมัยอโศก>ยุคมหายานสมัยลพบุรี 3. ยุคมหายานสมัยลพบุรี>ยุคเถรวาทแบบพุกาม>ยุคเถรวาทสมัยอโศก 4. ยุคเถรวาทสมัยอโศก>ยุคมหายานสมัยอาณาจักรศรีวิชัย>ยุคมหายานสมัยล้านช้าง 5. ยุคมหายานสมัยอาณาจักรศรีวิชัย>ยุคเถรวาทแบบพุกาม>ยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์ (เฉลย ข้อ 1)				
	49. คนไทยรับนิกายทางพระพุทธศาสนายุคใดมาเป็นศาสนาประจำชาติจนถึงปัจจุบัน 1. ยุคหินยานแบบเขมร 2. ยุคเถรวาทแบบพุกาม 3. ยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์ 4. ยุคมหายานแบบอาณาจักรศรีวิชัย 5. ยุคเถรวาทสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (เฉลย ข้อ 3)				
	50. การปฏิบัติตนตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีประโยชน์หลายประการ ยกเว้น ข้อใด 1. ช่วยให้เกิดการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท 2. ช่วยให้ผู้ปฏิบัติทำนายนาคของตนเองได้ 3. ช่วยให้สังคมส่วนรวมมีความสุข 4. ช่วยให้สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ 5. ช่วยให้จิตใจสงบ มีความสุข (เฉลย ข้อ 2)				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น	ข้อเสนอแนะ
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 11 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา			
1. อธิบายเกี่ยวกับหลักธรรมของศาสนาได้	51. ในการประชุมสัมมนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ได้มีการกำหนดประเด็นการประชุม ดังนี้ ปัญหาความยากจนคืออะไร อะไรคือสาเหตุของความยากจน เป้าหมายที่ต้องการหลังจากแก้ไขแล้วเป็นอย่างไร และวิธีการแก้ไขจะทำอย่างไรบ้าง แนวทางนี้ตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องใด 1. สังคหวัตถุ 4 2. อริยสัจ 4 3. วิภังชวาท 4. ปฏิจจสมุปบาท 5. โยนิโสมนสิการ (เฉลย ข้อ 2)		
	52. หลักธรรมในข้อใดสอนให้รู้จักการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน 1. อริยสัจ 4 2. สังคหวัตถุ 4 3. ขรรวาสธรรม 4 4. พรหมวิหาร 4 5. อิทธิบาท 4 (เฉลย ข้อ 2)		
2. ปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือได้	53. สุมิตราตั้งใจเรียนและหมั่นทบทวนบทเรียน จนสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ เมื่อสำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรี เธอได้ใช้ความรู้ ความสามารถที่มีมาพัฒนาบ้านเกิดของตนอย่างเต็มที่จนเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน สุมิตรานำหลักธรรมพระพุทธศาสนาเรื่องใดมาปรับใช้ 1. อิทธิบาท 4 2. มิจฉาวณิชา 5 3. สาราณียธรรม 6 4. อปริหานิยธรรม 7 5. โลกธรรม 8 (เฉลย ข้อ 1)		

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	54. คนไทยมีลักษณะนิสัยชอบสงสารคนอื่น เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน สืบเนื่องมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในข้อใดมากที่สุด 1. อธิปไตย 4 2. สังคหวัตถุ 4 3. พรหมวิหาร 4 4. ขรรยาวาสนธรรม 4 5. กุศลธรรมบถ 10 (เฉลย ข้อ 3)				
	55. แม่และแดงเห็นสุนัขตัวหนึ่งมีหัวติดอยู่ในกระป๋องและมันได้พยายามเอาหัวออกจากกระป๋องแต่ไม่สำเร็จ แม่และแดงจึงไปช่วยเอากะป๋องออกจากหัวของมันจนได้ จากข้อความนี้ ตรงกับนิสัยของคนไทยที่ได้รับการหล่อหลอมจากพระพุทธศาสนาในข้อใด 1. ความเมตตากรุณา 2. ความรักใคร่สามัคคี 3. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 4. ความขยันหมั่นเพียร 5. ความยึดมั่นถือมั่น (เฉลย ข้อ 1)				
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 12 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
1. อธิบาย ความสำคัญของ วันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา ได้	56. ข้อใดกล่าว ไม่ถูกต้อง เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 1. วันมาฆบูชาเป็นวันที่เอหิภิกขุอุปสัมปทาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย 2. วันออกพรรษาเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนร่วมกันตักบาตรเทโวโรหณะ 3. วันเข้าพรรษาเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรก 4. วันอาสาฬหบูชาเป็นวันที่มีพระรัตนตรัยครบองค์ 3 5. วันวิสาขบูชาเป็นวันที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาสากล				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	(เฉลย ข้อ 3)				
2. ปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง	<p>57. รัฐบาลตั้งใจจะไปทำบุญ ฟังเทศน์ และเวียนเทียนที่วัดในวันวิสาขบูชา ซึ่งเธอก็ถือว่าเป็นวันพิเศษกว่าวันอื่นๆ เพราะเหตุผลในข้อใด</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นวันที่มีพระรัตนตรัยครบบริบูรณ์ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ 2. เป็นวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจาริกเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3. เป็นวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพุทธสาวกจำนวนมาก 4. เป็นวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง 5. เป็นวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการค้นพบสังขาร <p>(เฉลย ข้อ 4)</p>				
	<p>58. ข้อใดไม่ใช่ประโยชน์ของศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ก่อให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน 2. พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกิจของสงฆ์ 3. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้พุทธศาสนิกชนทำความดี 4. ทำให้เกิดความสามัคคีกันของคนในสังคม 5. ช่วยอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา <p>(เฉลย ข้อ 2)</p>				
	<p>59. บุคคลใดจัดเตรียมพิธีทำบุญเลี้ยงพระในงานมงคลได้อย่างถูกต้อง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แสนวด้ายสายสิญจน์ที่ฐานพระพุทธรูปบนโต๊ะหมู่บูชา 2. สองเตรียมสายโยงต่อจากศพไว้เพื่อใช้บังสุกุล 3. สรงเตรียมขันเงินสำหรับใส่น้ำมันต์เพื่อความเป็นสิริมงคล 4. สร้อยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ 6 รูป 5. สนเตรียมหมากพลูในเครื่องรับรองพระสงฆ์ <p>(เฉลย ข้อ 1)</p>				

จุดประสงค์การ	ข้อสอบข้อที่	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	<p>60. บุคคลใดปฏิบัติตนในพิธีถวายสังฆทานได้ถูกต้อง</p> <p>1. แก้วถวายเครื่องสังฆทานโดยไม่เจาะจงพระสงฆ์รูปใด</p> <p>2. ปิ่นจัดเตรียมเครื่องสังฆทานที่มีราคาแพงด้วยตนเอง</p> <p>3. ป่านถวายสังฆทานแต่พระเถระชั้นผู้ใหญ่ด้วยเชื่อว่าจะมีบุญมาก</p> <p>4. ไก่ถวายเครื่องสังฆทานเสร็จแล้วจึงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย</p> <p>5. ก้อยถวายสังฆทานเป็นประจำด้วยการซื้อเครื่องสังฆทานสำเร็จรูปจากร้านค้าต่างๆ</p> <p>(เฉลย ข้อ 1)</p>				

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้เชี่ยวชาญ

**แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่ต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ**

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน

ระดับ 5 หมายถึง นักเรียนพึงพอใจมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง นักเรียนพึงพอใจมาก

ระดับ 3 หมายถึง นักเรียนพึงพอใจปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง นักเรียนพึงพอใจน้อย

ระดับ 1 หมายถึง นักเรียนพึงพอใจน้อยที่สุด

ข้อ ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
ด้านบรรยากาศ						
1	บรรยากาศของการเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม					
2	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่ม					
3	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน					
4	บรรยากาศของการเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ					
5	บรรยากาศของการเรียนทำให้นักเรียนเกิดความคิดที่หลากหลาย					
ด้านกิจกรรมการเรียน						
1	กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา					
2	กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิด					
3	กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการคิดและตัดสินใจ					
4	กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนกล้าคิดกล้าตอบ					
5	กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น					
6	กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นักเรียนเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น					
7	กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน					
ประโยชน์ที่ได้รับ						
1	การจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย					

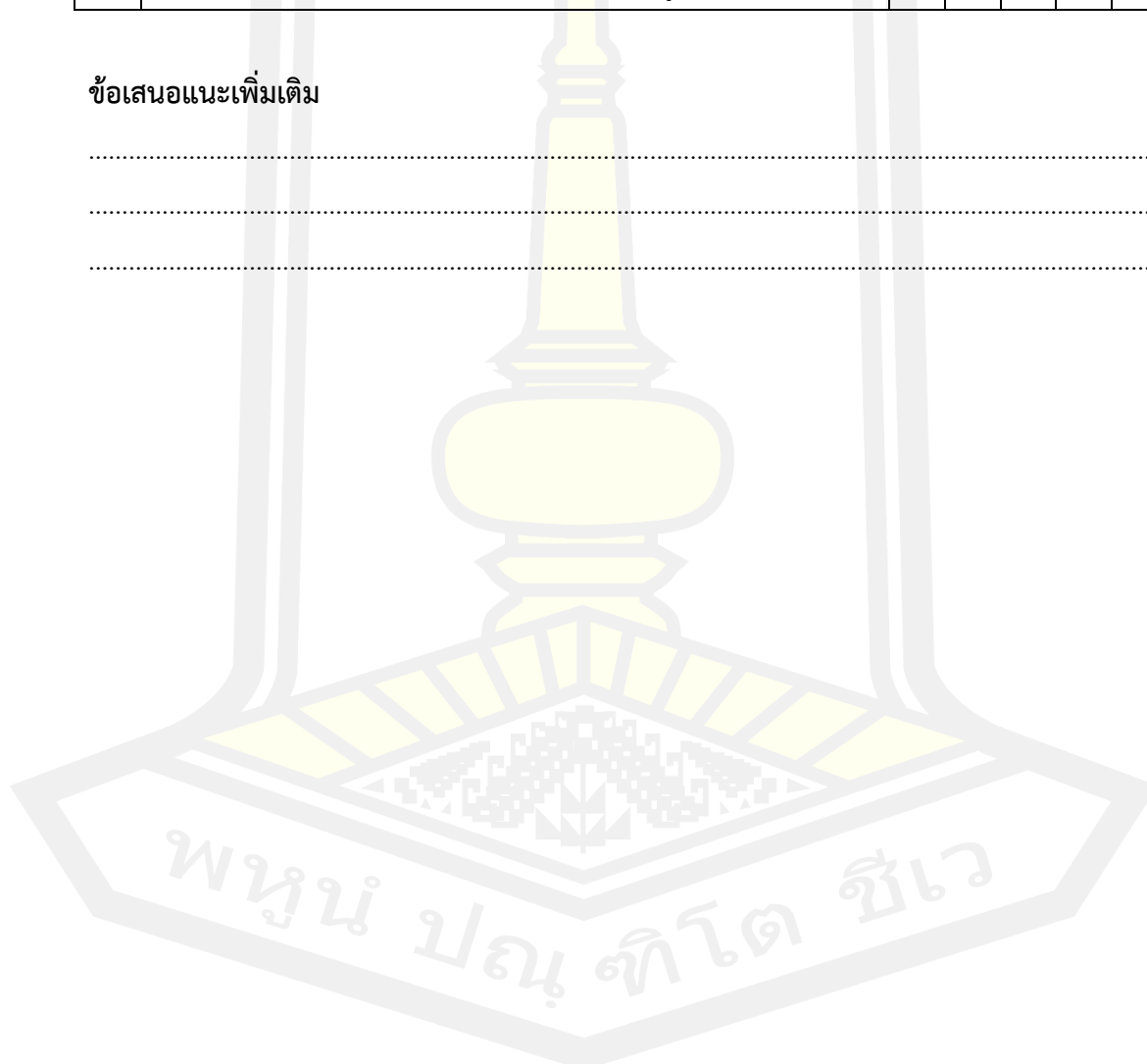
ข้อ ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
2	การจัดการเรียนรู้ทำให้จำเนื้อหาได้นาน					
3	การจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองได้					
4	การจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในวิชาอื่นๆ					
5	การจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดที่สูงขึ้น					
6	การจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนตัดสินใจโดยใช้เหตุผล					
7	การจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจและรู้จักเพื่อนมากขึ้น					
8	กิจกรรมการเรียนการสอนนี้ทำให้ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง คุณภาพเครื่องมือที่ใช้ประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการ
เรียนรู้

ตาราง 14 ผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
1. หัวแผน			
1.1 ชื่อแผนตรงกับหน่วยการเรียนรู้	4.00	0.71	มาก
1.2 องค์ประกอบของส่วนนำของแผนมีความชัดเจน	4.20	0.84	มาก
2. ด้านสาระสำคัญ			
2.1 ความถูกต้อง	4.00	1.00	มาก
2.2 ความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	4.00	0.71	มาก
2.3 ความชัดเจนเข้าใจง่าย	4.00	0.71	มาก
3. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้			
3.1 สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้	4.20	0.84	มาก
3.2 เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	4.20	0.84	มาก
3.3 สามารถสอนให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้	4.00	1.00	มาก
4. ด้านสาระการเรียนรู้			
4.1 ใจความถูกต้อง	4.20	0.45	มาก
4.2 สอดคล้องกับผลการเรียนรู้	4.00	0.71	มาก
4.3 เหมาะสมกับระดับชั้น	4.00	0.71	มาก
4.4 เวลาเรียนเหมาะสมกับเนื้อหา	4.20	0.45	มาก
4.5 มีความชัดเจน ไม่สับสนและน่าสนใจ	4.40	0.89	มาก
5. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้			
5.1 ชั้นเตรียมความพร้อม	4.20	0.84	มาก
5.2 ชั้นสมาธิ	4.40	0.55	มาก
5.3 ชั้นปัญญา	4.00	0.71	มาก
5.4 ชั้นสะท้อนความคิด	4.20	0.84	มาก
5.5 ชั้นประเมินผล	3.80	0.84	มาก
6. ด้านสื่อการสอน			
6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.20	0.84	มาก
6.2 สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้	4.20	0.84	มาก

ตาราง 14 (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
6.3 รั้าความสนใจของผู้เรียน	4.40	0.89	มาก
6.4 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อ	4.20	0.84	มาก
6.5 เหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน	4.40	0.55	มาก
7. ด้านการวัดและประเมินผล			
7.1 สอดคล้องกับเนื้อหา	4.20	0.84	มาก
7.2 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.40	0.89	มาก
7.3 ใช้เครื่องมือวัดผลได้เหมาะสม	4.00	1.00	มาก
รวมเฉลี่ย	4.32	0.81	มาก

ตาราง 15 ผลการประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสมคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

รายการประเมิน	ความสอดคล้อง		ความเหมาะสม		
	IOC	การแปลผล	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
ด้านความรับผิดชอบ	0.80	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
1. การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของสถานศึกษา	1.00	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
2. ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้	0.80	ใช้ได้	4.80	0.45	มากที่สุด
3. ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ	0.60	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
4. ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ	0.80	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
5. ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด	0.80	ใช้ได้	4.80	0.45	มากที่สุด
6. มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน	0.80	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
7. ยอมรับผลการกระทำของตนเอง	1.00	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
8. ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและผู้อื่น	0.80	ใช้ได้	4.40	0.89	มาก
ด้านความซื่อสัตย์สุจริต	0.80	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
1. พูดความจริงทั้งต่อหน้าและหลัง	0.80	ใช้ได้	4.00	0.71	มาก
2. ประพฤติตรงต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ	0.80	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
3. ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง	0.60	ใช้ได้	4.00	0.71	มาก
4. ไม่ทุจริตในการสอบหรือเอาเปรียบเพื่อในการทำงาน	0.60	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
5. ไม่ลักขโมยของผู้อื่น	0.80	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
6. รักษาประโยชน์ส่วนรวมของสถานศึกษา	1.00	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
7. ไม่เพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคนอื่น	0.60	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
8. ไม่แอบนำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง	0.60	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก

ตาราง 15 (ต่อ)

รายการประเมิน	ความสอดคล้อง		ความเหมาะสม		
	IOC	การแปลผล	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง	0.60	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
1. กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล	0.80	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
2. กล้าทักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง	0.60	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
3. กล้ายอมรับความจริงเมื่อผิดพลาด	0.80	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
4. เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำงานท้าทาย	0.60	ใช้ได้	4.00	0.71	มาก
5. กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง	0.60	ใช้ได้	4.20	0.45	มาก
6. มีเป้าหมายที่จะเป็นคนดีอย่างชัดเจน	0.60	ใช้ได้	3.80	0.84	มาก
7. เชื่อว่าตนเองเป็นคนดีของสังคมได้	0.80	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
8. มีความพยายามที่จะทำความดี	0.60	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
ด้านความมีวินัย	0.80	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับทาง กฎหมาย	1.00	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
2. ประพฤติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม	0.80	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
3. ปฏิบัติตามกติกาและข้อตกลงของ สถานศึกษา	0.80	ใช้ได้	4.00	0.71	มาก
4. แต่งกายสุภาพเหมาะสมตามกาลเทศะ	1.00	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
5. ทำงานส่งตามที่กำหนด	1.00	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
6. มีการวางแผนในการทำงาน	0.60	ใช้ได้	4.40	0.89	มาก
7. รักษาความสะอาดสิ่งแวดล้อมของ สถานศึกษา	0.80	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
8. เข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนด	0.60	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
โดยรวม	0.76	ใช้ได้	4.32	0.68	มาก

ตาราง 16 ค่าความยาก (P) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่น ของแบบทดสอบ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ที่เรียนโดยใช้รูปแบบ
การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส

ที่	ค่าความยาก (P)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	ที่	ค่าความยาก (P)	ค่าอำนาจจำแนก (r)
1	0.24	0.47	21	0.55	0.53
2	0.55	0.40	22	0.69	0.53
3	0.59	0.73	23	0.45	0.60
4	0.55	0.80	24	0.41	0.53
5	0.62	0.53	25	0.34	0.67
6	0.31	0.47	26	0.28	0.27
7	0.62	0.93	27	0.31	0.47
8	0.55	0.80	28	0.41	0.67
9	0.52	0.60	29	0.34	0.53
10	0.62	0.80	30	0.24	0.33
11	0.31	0.47	31	0.38	0.33
12	0.28	0.40	32	0.41	0.53
13	0.31	0.47	33	0.24	0.47
14	0.45	0.47	34	0.28	0.40
15	0.34	0.40	35	0.24	0.20
16	0.62	0.80	36	0.21	0.33
17	0.24	0.33	37	0.41	0.53
18	0.48	0.27	38	0.24	0.47
19	0.45	0.60	39	0.41	0.53
20	0.24	0.33	40	0.55	0.80

** ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ 0.84

ตาราง 17 ผลการประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสมของแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาพลัส

รายการประเมิน	ความสอดคล้อง		ความเหมาะสม		
	IOC	การใช้ได้	\bar{X}	S.D.	การใช้ได้
ด้านบรรยากาศ	0.80	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
1. เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	0.60	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อนตนเองและกลุ่ม	1.00	ใช้ได้	4.80	0.45	มากที่สุด
3. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน	0.80	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
4. เปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ	0.60	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
5. กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดที่หลากหลาย	0.80	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
6. มีบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร	1.00	ใช้ได้	4.80	0.45	มากที่สุด
7. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง	0.60	ใช้ได้	4.00	1.00	มาก
8. นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาในชั้นเรียน	1.00	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
ด้านกิจกรรมการเรียน	0.80	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
9. กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา	1.00	ใช้ได้	4.80	0.45	มากที่สุด
10. ให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นระหว่างกันและกัน	0.80	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
11. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยฝึกการคิดและตัดสินใจ	0.80	ใช้ได้	4.20	1.30	มาก
12. กิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้นักเรียนกล้าคิดกล้าตอบ	0.60	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
13. ให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น	0.80	ใช้ได้	4.20	1.30	มาก

ตาราง 17 (ต่อ)

รายการประเมิน	ความสอดคล้อง		ความเหมาะสม		
	IOC	การแปลผล	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
14. มีตัวอย่างบุคคลที่เป็นต้นแบบที่ดี	1.00	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
15. ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน	0.80	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
16. มีสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัยต่อการเรียน	1.00	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
17. มีการประเมินผลที่ยุติธรรม	1.00	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
ประโยชน์ที่ได้รับ	1.00	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
18. การจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย	0.80	ใช้ได้	4.20	0.84	มาก
19. การจัดการเรียนรู้ทำให้จำเนื้อหาได้นาน	0.60	ใช้ได้	4.20	0.45	มาก
20. การจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเองได้	0.80	ใช้ได้	4.20	0.45	มาก
21. การจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในวิชาอื่นๆ	0.80	ใช้ได้	4.00	1.00	มาก
22. การจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดที่สูงขึ้น	0.60	ใช้ได้	4.40	0.89	มาก
23. การจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนตัดสินใจโดยใช้เหตุผล	0.60	ใช้ได้	4.40	0.55	มาก
24. การจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจและรู้จักเพื่อนมากขึ้น	1.00	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
25. การเรียนการสอนนี้ทำให้ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น	1.00	ใช้ได้	4.60	0.55	มากที่สุด
โดยรวม	0.82	ใช้ได้	4.42	0.67	มาก

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	พระมหากิตติพัฒน์ ศรีชัย
วันเกิด	วันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 96/1 วัดกลาง พระอารามหลวง ถนนจรระ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครูพิเศษสอน
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยสารพัดช่างบุรีรัมย์ เลขที่ 138 ถนนจรระ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2545 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนปริยัติธรรมวิทยา จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2549 ประกาศนียบัตรบัณฑิต (ป.บัณฑิต) สาขาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2550 อนุปริญญาวิทยาศาสตรและเทคโนโลยี (อ.วท.) สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ วิทยาลัยชุมชนบุรีรัมย์ พ.ศ. 2550 ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2552 ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2565 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม